

הישיבה השלוש-מאות-ושלושים-וארבע של הכנסת השביעית

יום רביעי, ט"ו אב תשל"ב (26 יולי 1972)

ירושלים, הכנסת, שעה 9.00

א. הודעת הממשלה על פקיעת כהונתו של סגן שר החינוך והתרבות אהרן ידלין

הי"ר ש. רוזן:

תרבות, חברי הכנסת אהרן ידלין, לאחר שהגיש לי כתב התפטרות בהתאם לסעיף 136(1) לחוק יסוד: הממשלה. אני מודה לחברי הכנסת ידלין בשם חברינו המשותפים לעבודה ובשמי על תרומתו הכרוכה לקידום מערכות החינוך והתרבות, הגוער והספורט. צר לנו להיפרד ממנו, והגני מאחל לו הצלחה שלמה בתפקידו הציבוריים שבגינם התפטר מתפקידו כסגן שר החינוך והתרבות.

הגני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. רשות הדיבור לסגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות להודיע על פקיעת כהונתו של סגן שר החינוך והתרבות.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. הגני מתכבד להודיע לכנסת, על פי סעיף 40(א)(6) לחוק יסוד: הממשלה, על פקיעת כהונתו של סגן שר החינוך וה-

ב. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

הי"ר ש. רוזן:

בחוק-לארץ; ב. מסקנות ועדת השירותים הציבוריים בנושא: שיחזור יולדות מבתי-החולים יומיים לאחר הלידה; ג. מסקנות ועדת הפנים בשאלת הקמת מלון הייזט על הר הצופים בירושלים; ד. מסקנות ועדת הכספים בשאלת המסים העירוניים.

כן הונח על שולחן הכנסת דין-וחשבון על פעולות ועדות הכנסת במושב השלישי של הכנסת השביעית.

נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

סגן מזכיר הכנסת ק. ארן:

ברשות היושב-ראש, הגני מתכבד להודיע כי היום הונחו על שולחן הכנסת: א. מסקנות ועדת השירותים הציבוריים בנושא: סעד רפואי ממשלתי לרפיו הכרחי

ג. סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה

הי"ר ש. רוזן:

אשר באו בעקבותיה הצידיקו את עצמם למעלה מכל ספק.

ההעזה והאחריות המדינית באו על גמולן. בזכות המדיניות הזאת ישראל עתה חזקה יותר בכל המובנים; על אף קשיים מעמדה הבין-לאומי איתן בכללותו, ומערכת קשריה עם ארצות-הברית הדוקה יותר; כושר ההרתעה של ישראל גבר, ונכונותה לשאת-ולתת על שלום נובעת לא רק ממאויים כנים; היא נשענת על כושר להתגונן בפני כל תוקף.

בשתי שנות הפסקת-האש שקדנו על חיזוק כוחנו הכלכלי, החברתי והצבאי, והמשכנו לחפש דרך למשא-ומתן לשלום. בתנאי היציבות היחסית שנבעה מהפסקת-האש, וכתוצאה ממדיניותנו, נרקמו חוטי שיתוף דו-קיום בינינו ובין ציבור ערבי גדול החי אתנו ממערב לירדן. אירגוני הטרור נחלו כשלון ביומרתם לזעזע את חייה של ישראל, ומעל לכל - חלפו שנתיים ללא אש, דבר שהוא ברכה בפני עצמו ויסוד להתקדמות לקראת שלום.

כוכרו הסכמו להיברות בחסות שליח האו"ם, מתוך תקווה כי השיחות יביאו למשא-ומתן ישיר ול-חתימת חוטי שלום. אך לצערנו לא הגענו בדרך זו לכלל דיונים משמעותיים, ולאחר כמה תרגילי מסמכים נקט השגריר יארינג, בפברואר 1971, צעד מפתיע שהביא למעשה להפסקת פעילותו. הוא תבע מישראל

רשות הדיבור לראש הממשלה, לסקירה על פעולות משרד ראש הממשלה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. דאי לא תהיה זו הפתעה בשבילכם אם לא אעמוד על עבודת משרד ראש הממשלה. סקירה דיין-וחשבון הונחו על שולחן הכנסת.

בעוד ימים מספר תמלאנה שנתיים לכניסת הפסקת-האש לתקפה בחזית המצרית. בשתי השנים לא נעדרו תקריות מסוכנות ולא חסרו ימי מתח עקב הכרזות מצריות על מועדי חידוש האש, אך בדרך כלל נתקיימה הפסקת-האש שבזכותה נמנעו הרג והרס.

הפסקת-האש הושגה לאחר ההיענות של ממשלת ישראל וממשלות מצרים וירדן לפנייתו של ממשלת ארצות-הברית למנות נציגים למשא-ומתן בחסותו של השגריר יארינג.

הממשלה היתה מודעת לסיכונים שהיא נטלה על עצמה בהחלטתה האמורה. זכורה היטב ההפרה של הסכם הפסקת-האש על-ידי מצרים, כאשר קודמו מעל-כוח טילי קרקע-אוויר אל קו התעלה. אך בכללו של דבר יכולים אהנו לומר כי החלטתה של ממשלת ישראל בראשית אוגוסט 1970 והמהלכים המדיניים

לתכלית של העירכות למלחמה כוללת הזמינו שליטי מצרים את ברית-המועצות לנוכחות ומעורבות מעמיקה והולכת בתחום הצבאי, החברתי והאידיאולוגי. די לעיין בסעיף חוזה הידידות ושיתוף הפעולה הסובייטי-צרי כדי לדעת עד היכן היתה מוכנה ממשלת מצרים ללכת בהסתגלותה לברית-המועצות; איזה מחיר היתה מוכנה לשלם לשירות האינטרס האסטרטגי הגלוי בלי של ברית-המועצות, על חשבון עצמאותה של מצרים, ובלבד שתוכל להפיק מברית-המועצות את מלוא העזרה והתועלת כדי להכריע את ישראל במלחמה.

המציאות היתה אכזרית ומאכזבת בשביל שליטי מצרים. החשבון המפוכח אילץ אותם לחדול מהודעות על מועדים לפתיחת האש. במקום הדיבורים על "שנת ההכרעה" באה ההסברה לעם בדבר כורח ה"מאבק הממושך", והטלת האחריות על ברית-המועצות לחול-שחה של מצרים.

בד-בד עם התכונה הצבאית, השיטתית והמסויפת, נעשו מצד ממשלת מצרים מאמצים להשיג את מטרתה בדרך של גיוס לחצים מדיניים כדי לכפות את תכניתה על ישראל.

מצרים השליכה את יהבה על המעצמות הגדולות בתקווה שהן תכפינה פתרון. היא קיוותה, כי בעזרת ממשלת ברית-המועצות יופעל לחץ על ממשלת ארצות-הברית, כדי שזו "תסחט" משרד ויתורים שיביאו את הפתרון הכפוי, הרצוי למצרים. בנואמו ב-20 במאי 1971 גילה הנשיא סאדאת שהוא אמר למוכיר המדינה רו'רס: "איני מסכים שתאמרו: 'אנו משכנעים את ישראל, איני מסכים אפילו שתפעילו לחץ על ישראל. מה שאני מבקש רשמית הוא שתמסור לנשיא ניקסון, כי מה שגורש כיום, כל זמן שאנו מדברים על-אודות השלום... שהוא יסחט את ישראל היטב."

תקוות אלו של שליטי מצרים גברו ביתר שאת על סף ועידת הפיסגה במוסקבה, שנתקיימה בשנה זו. הם קיוו כי במסגרת הידידות אמריקנית-סובייטית במכלול הגלובלי תצליח ברית-המועצות להשיג מארצות-הברית התחייבות לכפיית הסדר על ישראל ברוח התכנית המצרית. מכל הזיוע לנו על שיחות הנשיא ניקסון עם שליטי ברית-המועצות הגנו יכולים להסיק כי תקוות אלו לא נתממשו. הנושא המזרח-תיכוני אמנם נדון בשיחות הפיסגה, אך לפי מיטב ידיעתנו לא הוסכם על כפיית פתרון מבחויץ. בתדרוך רשמי לעיתונאים שנתן יועצו של נשיא ארצות-הברית, הרפוסור קסינג'ר, במוסקבה ב-29 במאי 1972, אמר: "נושא זה" - המזרח-התיכוני - "תלוי הרבה בצדדים הנוגעים בדבר וכוחם של גורמי-חוץ להשפיע הוא מצומצם".

כנסת נכבדה. כוחה של ישראל, כשרו של צה"ל ומדיניותה של ישראל יחד היוו גורם מרכזי בהתפתחויות של שתי השנים שחלפו. אין ספק שעוצמתו של צה"ל היתה מן התנאים העיקריים שהתחשבו בהם מנהיגי מדינות ערב ויועציהם מברית-המועצות כשהחליטו להימנע מחידוש המלחמה ולהעדיף "מאבק ממושך". יש לזכור היטב כי כדי להבטיח את הכוח ואת ההשפעה המרתיעה של צה"ל עליו לשקוד על השגת אמצעי לחימה הנדרשים. הגנו מדינה שמשאביה מוגבלים וצרכיה מרובים. יש כלים ומערכות נשק תיוניות שאין בידינו לייצר בכוחות עצמנו, ואנו נאלצים לרכשם בשל-

לתחייב מראש כי היא תיסוג אל הגבול הבין-לאומי. במלים אחרות: נעשה נסיון להפיק את נושא הגבולות מכלל הנושאים המחייבים משאומתן והסכם. ממשלת ישראל דחתה תביעה זו, באשר היא מרוקנת את המשאומתן מתכנו העיקרי - קביעת גבולות בני-הגנה, מוסכמים ומוכרים.

עד עצם היום הזה שלח או"ם לא ביטל את תוקף איגרתו מ-8 בפברואר, ואין בדעתה של ממשלת ישראל לשנות את התשובה שניתנה ב-26 בפברואר.

במקביל לכך נענתה ממשלת ישראל, ב-9 בפברואר 1971, להצעת נשיא מצרים והודיעה על נכונותה לנהל משאומתן, במטרה להגיע להסדר מיוחד על פתיחת תעלת סואץ. כאשר הודיעה ממשלת ארצות-הברית שהיא מוכנה לתת את שירותיה הטובים, בהסכמת שני הצדדים, לקידום הסכם התעלה, הבענו את הסכמתנו לכך, וכן עשתה גם מצרים.

הבהרנו כי אנו תולים בהסכם מיוחד זה תקוות של התקדמות אל השלום המלא. מתוך כך נהיה נכונים, בתנאים סבירים, עוד לפני שלום, להצבת כוחות צה"ל במרחק-מה מקו התעלה. אך למרבה הצער נתברר לנו כי ממשלת מצרים אינה מעוניינת בפתיחת התעלה כצעד להסכם שלום. כל מגמתה היא להשיג יתרון אסטרטגי מכריע, על-ידי נסיגת כוחות צה"ל הרחק מתעלת סואץ, צליחת כוחות הצבא המצרי אל מזרח תעלה. לקראת יחידוש המתקפה הצבאית להדיפת כוחותינו אל קווי ה-4 ביוני, ואכן בדבריו ביום 30 במארס 1972, בבסיס חיל-האוויר המצרי, אמר הנשיא סאדאת: "היומה שנקטתי בשנת 1971 היתה על-מנת לעבור את התעלה ולחסוך מבני אבידות כבדות בעת הצטייתה. במקום לקבל זאת כיומה לפתרון הבעיה כולה - כך שתישאר רק קביעת לוח זמנים לנסיגה בשלבים - הם חשבו שאני רוצה לפתוח את התעלה...".

בחודש פברואר השנה הודיעה ממשלת ישראל לממשלת ארצות-הברית על הסכמתה להשתתף ב"שיחות קירבה" על פתיחת תעלת סואץ. עתה ידוע לנו באורח מהימן כי הסכמתנו הועברה לממשלת מצרים, אך כל הסיוע מעדיף את הצעת ארצות-הברית לא נתקבלה, לפחות עד כה, על-ידי המצרים.

חברי הכנסת, מאז מלחמת ששת-הימים לא חל שינוי מהותי בסירובן של ממשלות ערב, ומצרים בראשן, להגיע אתנו לשלום מוסכם. מדיניותן מכוונת לתכלית אחת: לכפות על ישראל נסיגה מלאה אל הקווים שלפני מלחמת ששת-הימים, כשלב לחידוש התוקפנות נגדה.

למן שלושת הלאומים של חרטום ועד להכרזותיו האחרונות של נשיא מצרים עוברת כחוט השני המגמה לכופ על ישראל לחזור לתנאים של 1967, אשר הולכי-מלחמה למלחמה, ואז "לממש את הזכויות הלגיטימיות של העם הפלשטינאי". שהרי נשיא מצרים הודיע כי התביעות הפלשטינאיות, כפי שהוא מפרש אותן, הן אלה שהוגדרו על-ידי האירגונים לשיחרור פלשתינה. אלו הם השלבים האמיתיים של הפתרון שאליה שואפת מצרים. את הכפייה על ישראל ביקשו ממשלות ערב להשיג באחת משתי הדרכים, או בשתייהן כאחת - בדרך ההכרעה הצבאית או בדרך הכפייה המדינית באמצעות המעצמות הגדולות.

להלן מנה מר רוג'רס שורה ארוכה של סיכסוכים בין-לאומיים, שבהם קיימת הידברות ישירה בין הצדדים: הודו-פקיסטן, צפון ודרום קוריאה, וייטנאם, קפ"ר, יריקו, מזרח ומערב גרמניה, ארצות-הברית מדברת עם סין העממית ועם ברית-המועצות. ומר רוג'רס מסכם:

"... המקום היחיד בעולם שקיים בו סיכסוך רציני ולא מתנהלות שיחות פעילות הוא המזרח התיכון. הגיע הזמן שכל הנוגעים בדבר יכירו בחשיבות ובצורך לעשות זאת ולבחון אם קיימת דרך כלשהי ליישוב הבעיות".

ומוסיף מר רוג'רס: "אם נתבונן על מה שהתרחש מאז 1967 נמצא, כי היתה זו בעיקר התפלמסות; לא היה משא-ומתן או שיחות... אני סבור שעניין השלום יקודם אם הצדדים יתחילו בשיחות... אין אנו במצב לכפות פתרון על הצדדים ושום מדינה אחרת לא נמצאת במצב שתוכל לעשות זאת".

גישה מדינית זו, אשר מצאה את ביטויה בדברי מזכיר המדינה של ארצות-הברית, היא נחלת מספר גדל והולך של מדינות בכל רחבי העולם. היתה לי הזדמנות לתרוך אני על ההזדמנות שניתנה לי לשיחות שקיימתי לאחרונה עם ראשי מדינות, ראשי ממשלות ואישי מדינה באירופה.

בהזדמנות זו רוצה אני להודות, מעל במה זו, לנשיא רומניה ולראש ממשלתה על האירוח הלבבי שזכיתי לו בעת ביקורי הרשמי במדינתם. במיוחד זכורתי תודה אני על ההזדמנות שניתנה לי לשיחות ארוכות עם הנשיא ניקולאי צ'אושסקו, וראש הממשלה יון גאורגי מאור, להבהיר את עמדתה של ישראל ולהתירם ישירות מגישתה של ממשלת רומניה לבעיות הבין-לאומיות בכללן ולאלו הנוגעות לאזורנו בפרט. אני מקווה כי ביקור זה סייע להידוק יתר של יחסינו הבינלאומיים והרחבתם. והנני רוצה להאמין כי גברה ההבנה ההדדית לגבי הבעיות המזרח-תיכוניות. רצוני לציין את העקרוניות החשובים שהסכמנו עליהם ואשר מצאו את ביטויים בהדעה המשותפת. ראש ממשלת רומניה ואנכוי חזנו ואישרנו כי "החסים בקרב מדינות חייבים להתבסס על כיבוד העקרונות של עצמאות וריבונות לאומית, אי-התערבות בעניינים הפנימיים, זכויות שוות ותועלת הדדית וכיבוד הזכות של כל עם לקבוע באורח חפשי את גורלו בלא שום התערבות מן החוץ". יחד הדגשנו "את הצורך לעשות מאמצים ליישוב שאלות שנויות במחלוקת בדרכי שלום ולמניעת השימוש בכוח בחיים הבין-לאומיים".

בחודש שעבר השתתפתי בוועידת האינטרנציונאל הסוציאליסטי בווינה. בדיוני הוועידה ובשיחות שקיימתי עם מנהיגים אירופיים שהשתתפו בוועידה חזר ונשמע המוטיב שהידברות בין הצדדים היא הדרך המבטיחה ביותר להשגת פתרון לסיכסוכים בין-לאומיים.

אשר למזרח התיכון, חזר האינטרנציונאל הסוציאליסטי ואישר את החלטתו מהשנה שעברה, המדגישה בין השאר כי "הסדר שלום יהיה מבוסס על משא-ומתן והסכם בין הצדדים ולא יהיה כפוי עליהם מב-חוץ".

בהזדמנות זו ראוי להזכיר כי הוועידה קיבלה גם החלטה בגנות הטרור וגינתה במיוחד את מעשה הרצח

מותם או בחלקם בארצות-חוץ. לכן, השגת הסכמתה של ארצות-הברית לחדש את מכירת מטוסי ה"פנטום" היתה יעד מרכזי של מאמצינו המדיניים.

אל מול משלוחי הנשק שזרמו מברית-המועצות למצרים והפרו בצורה חמורה את המאזן הצבאי ראינו לחיוני לקחת דברים עם נשיא ארצות-הברית במטרה להבהיר לו את חומרת הסכנות הנשקפות לנו. בראשית 1972 נתבשרנו כי מכירת מטוסי ה"פנטום" לישראל תחודשי. ממשלת ארצות-הברית ונשיאה ראויים למלא ההוקרה והתודה על כך. עד מהרה נתברר כי נתברר הפחדים שהילכו עלינו, כבילו לישראל מכירת ה"פנטום" מיים" יביא להסלמה מבחינה צבאית ויגרם לחידוש המלחמה במזרח-התיכון. אדרבה, חיזוק כוחה של ישראל היווה גורם מכריע בהרתעת המצרים והסובייטים מבי-טול הפסקת-האש וחידוש המלחמה.

חברי הכנסת. נראה לי כי מותר לומר במלוא ההכ-רה כי המדיניות שנקטנו הביאה לחיזוק ההבנה עם ממשלת ארצות-הברית. הסיוע לישראל נמשך והוגבר והגיע לרמה אשר זכינו לה בשתי השנים האחרונות. יחסי ידידות אלה לא היו מתקדמים אלמלא השכלנו לנהל מדיניות אשר שלובים בה אומץ לא להירתע לעת חילוקי-דעות, יחד עם מאמץ מתמיד לשכנע ולרכוש הבנה.

בהקשר זה אציין את דבריו של נשיא ארצות-הברית לפני שני בתי הקונגרס עם שובו ממוסקבה ב-1 ביוני 1972. בספרו כי במוסקבה נתקיימו שיחות מלאות וגלויות על המזרח התיכון אמר הנשיא ניקסון בין השאר: "הדגשתי מחדש את התחייבותנו של העם האמריקני לקיומה של מדינת ישראל ולפתרון צודק לכל המדינות באזור". אני מאמינה ברחשי הידידות של העם האמריקני, על כל מפלגותיו, למדינת ישראל. ישראל חייבת לשקוד על טיפוח ידידות זו, לקידומה של מדינת ישראל ולשירות השלום באזור ובעולם כולו.

חברי הכנסת. כפייה בכוח ותנחים, או כפייה באמצעות מעצמות, אינה יכולה להביא לאזורנו את השלום המיוחל. הדרך הצבאית תוסיף רק הרג והרס; ההזדקקות לכוחות מבחון לשם כפייה מדינית - סופה להביא להשתעבודות לכוחות אלה ולאכזבה. בשתי דרכים אלה, שבהן ניסתה מצרים ללכת, לא יימצא פתרון לסיכסוך ולא תושג התקדמות לקראת השלום.

ההפתחותיות בשנים האחרונות מלמדות שוב ושוב שהדרך היחידה להשגת שלום צודק ובר-קיימא באזורנו היא דרך ההידברות והמשא-ומתן בין הצדדים הנוגעים בדבר. אמת זו מודקרת עתה יותר מתמיד נוכח הנס-יונות החדשים והמבטיחים של הידברות המתפתחים לעינינו באזורים שונים של הזירה הבין-לאומית.

היטיב להגדיר הלך-רוח זה מר רוג'רס, מזכיר המדינה של ארצות-הברית, אשר אמר ב-11 בחודש זה במסיבת עיתונאים ברומא:

"אני סבור שהדרך היעילה ביותר שיש נקוט במזרח התיכון, דרך שטרם נוסתה, היא לדון בבעיות האזור על בסיס של משא-ומתן פנים אל פנים. ואם אין הדבר ניתן מסיבות פוליטיות, אזי באופן בלתי-ישיר, באמצעות שיטה אחרת. הסיבה לכך היא, לדעתך, כי ביחסי אנוש הדרך היחידה לפתור בעיות היא לשוחח עליהן. תהליך זה מתרחש בכל העולם פרט למזרח התיכון".

חוברת ל"ה, ישיבה שלי"ד
- סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (מאיר) -

ההחלטה בדבר הפינוי לא באה מרוב הבגה הדדית בין המצרים והסובייטים ולא מתוך תמימות-דעים ביניהם. מדבריו של גשיא מצרים ניתן ללמוד על חילוקי-דעות ועל טענות מרות. נאמר שהסובייטים לא נענו לכל בקשותיה של מצרים בתחום הצבאי ובתחום המדיני. מתברר שהמצרים מטיחים האשמה כלפי ברית-המועצות שגם היא אשמה בכך ש"שיחורר האדמות הכבושות" נדחה, מאחר שהיא לא נענתה לכל התביעות המצריות. ברית-המועצות מואשמת בא-חריות למצב הנמשך של "לא שלום ולא מלחמה".

לא נתערב בוויכוח זה. לפי מיטב נסיונו והכרתו אין לדאות את מדיניותה של ברית-המועצות במזרח התיכון כמדיניות החוותרת לשלום. לנו זכור היטב התפקיד הבלתי-אחראי שהיא מילאה ערב מלחמת ששת-הימים. לנו מחוור היטב כי תמיכתה הבלתי-מסוייגת במדיניות התוקפנית של מצרים היתה גורם מחבל בסיכויי השלום.

אי-אפשר שלא להתרשם מן העובדה שגשיא מצרים מאשים את ברית-המועצות ב"זהירות יתירה ומופרזת". תמוהה טענתו כלפי הסובייטים כי עניין המזרח התיכון הוא בשבילם לא הנושא הראשון לעדיפות. ייתכן כי שליטי מצרים דרשו מערכות נשק התקפי והתחייבויות צבאיות-מביצעיות ושליטי ברית-המועצות לא נענו להם. אין זה מן הנמנע כי לא הסכימו לקבל על עצמם את התפקיד שהמצרים הענירו להם בתכניתם בעת הידוש המלחמה. אם אכן צודקים המצרים בטענה כי הסוביי-טים לא נענו לתביעות אשר סיפוקן היה גורם ומאפשר את חידוש המלחמה; אם אכן כך היה הדבר, הרי אין לזקוף זאת לגנותה של ברית-המועצות, שכן אי-היענות זו היתה תרומה להצלחה של מצרים מתבוסה נוספת ומנעה התדרדרות מסוכנת באזור.

ברית-המועצות הציבה במצרים יותר מ-7,000 יוע-צים, מומחים ומדריכים בכל הכוחות המזוינים, וקרוי ל-10,000 אנשי צבא נוספים להפעלת טייסות "מיג 21" ומטוסים אחרים, סוללות אס.אי.3, אס.אי.6, וכן פרסונל ביחידות פיקוד שונות. הדרשה המצרית לפינוי מקיפה את כלל מערך היועצים והמומחים, אך לא את המד-ריכים. פעילותם של אלה נמשכת. מאידך גיסא, דרישת הפינוי חלה על היחידות הסובייטיות המביצעיות המשולבות במערך ההגנה האווירי של מצרים. נראה כי סוללות אס.אי.3, וייתכן גם טייסות היירוט, מועברות לידי המצרים. החלטת הפינוי, לפחות בשלב הנוכחי, אינה מתייחסת לכוחות ולמאחזים הסובייטים במצרים, המשרתים את מטרותיה האסטרטגיות של ברית-המו-עצות בזירה.

כנסת נכבדה. פה ושם, בעולם ובישראל, נחפזו פרשנים לבשר על "ציאת מצרים" של ברית-המועצות. חפזון כזה יכול להיות מקור של אכזבה. לפי הידיעות אשר נתנו, האחיה הסובייטית האסטרטגית במצרים קיימת ונמשכת. ברית-המועצות לא דרשה לחסל את מאחזיה האסטרטגיים. הוצאת היועצים והמומחים, הפחתת היחידות הסובייטיות שהיו משולבות במערכת המצרית, היא עובדה חשובה, אך אינה מלמדת על סיום תפקידה של ברית-המועצות במצרים.

מהדעותיו של גשיא מצרים נקל להיווכח כי הוא משתדל לאתר ולהגביל את היעוץ לכל יתפתח לקוע. המצרים והסובייטים עומדים להיפגש ולדון על העתיד,

בגמל התעופה לוד ב-30 במאי 1972 ואת הזדהותם של מנהיגים מצריים עם מעשה נשפע זה.

כמו כן באה לידי ביטוי בוועידה הזדהות האינטר-נציונאל עם המאבק של יהודי ברית-המועצות ויהודי סוריה.

כנסת נכבדה. ב-18 ביולי הודיע גשיא מצרים על ההחלטות הבאות, ואני מצטטת לפי סוכנות הידיעות המזרח תיכונית:

1. לסיים את תפקידם של היועצים והמומחים הסובייטיים הצבאיים אשר באו על-פי דרישתנו, וזאת החל מ-17 ביולי, בתנאי שבגינו בכוחות המזוינים יבואו במקומם בכל העבודות שהם עשו.

2. המיתקנים והציוד הצבאי, אשר הוקמו על אדמת מצרים במשך התקופה שלאחר תוקפנות יוני '67, יהיו רכוש בלעדי של מצרים והיו נתונים לניהול הכוחות המזוינים.

3. לקרוא, במסגרת הסכם הידידות ושיתוף הפ-עולה עם ברית-המועצות, לפגישה מצרית-סובייטית, בדרג שיוסכם עליו, כדי לקיים התייעצויות בקשר לשלב הבא".

לפי הידיעות אשר בדינו, ההחלטות האלו נמצ-אות בתהליך של הוצאה אל הפועל.

ממשלת ישראל לא מיהרה לסכם לעצמה ולהשמיע ברבים את תגובתה להתפתחות זו. גם עתה עדיין מוקדם לקבוע הערכה מהימנה בדבר סיבותיה, היקפה ותוצאותיה של החלטה זו של ממשלת מצרים. עם זאת ניתן לומר כי מאורע רב-ערך זה בחייה של מצרים יכול אף לסייע להתפתחויות חיוביות באזור. זאת בתנאי שהדבר אמנם מבשר מיפנה אמיתי במדיניותה של מצרים - ממלחמה אל השלום. אין אנו אדישים להתפתחויות הנשקפות מעתה. עלינו לעקוב בערנות אחרי ההתפתחויות במצרים ובאזור, תוך התייחסות חיובית למגמות המקדמות את עצמאות העמים ושלום האזור.

סימנים רבים מלמדים על הרגשת רווחה השוררת עתה במצרים, ואין פלא בדבר. ההחלטה על יציאת המומחים והיועצים הסובייטיים היא אל נכון פרי היע-נות של השלטון הלהלכו-של של אי-רצון ומורת-רוח, שרווחו בעם ובצבא, כלפי הנוכחות הסובייטית במצרים נוכח התלות המכאיבה בברית-המועצות.

ברית-המועצות הגישה למצרים עזרה רבה ומגוונת - שפע של כלי נשק מסוג חדיש, מטוסים, טנקים, ספינות, טילים משוכללים מסוגים שונים, אמצעי לחי-מה אלקטרוניים ועוד. היא נטלה חלק בהגנה על שמי מצרים, וטייסים סובייטיים השתתפו במשימות מיבצ-עיות. הציוד הרב ניתן בתנאי אשראי נוחים ובמחירים מוזלים. אלפי מומחים ויועצים אימנו את הגייסות וסייעו בבניין מכוונת המלחמה המצרית; ואיני מפרטת בזה את העזרה הסובייטית בשדה הכלכלה. וכל זה בהשעור של בלינוי דולרים. מתברר שאפילו עזרה רבה זו לא היה בה כדי לשכך את מורת-הרוח. אדרבה, דומה שהנוכחות של הסובייטים במצרים היתה מקור לחיכוכים ומתיחויות, שהרי הסיוע הסובייטי נועד לבסס על אדמת מצרים נוכחות קבועה של ברית-המועצות, להנביר את השפעתה על ענייניה הפנימיים הריבוניים של מצרים.

של שיגרה באזורנו. דומה, כי שעה זו בחייה של מצרים יכולה ואף צריכה להיות שעת כושר ושעת מיפנה. ואם אמנם יש שעת כושר למיפנה - אל תוּמָץ.

בחודש שעבר מלאו חמש שנים למלחמת ששת-הימים; החודש מלאו עשרים שנה להמפכה המצרית; בחודש הבא תמלאנה שתי שנים להפסקת-האש. מאז ההפיכה עברה מצרים ייסורים וקשיים וזכתה להישגים. היו התקדמויות, היו נסיגות; אך אין ספק כי העדר שלום בין שתי מדינותינו וההתרכזות שלה במאמץ הצבאי התוקפני היטו משאבים יקרים לאפיקים בלתי-פוריים ועיכבו את התפתחותה האפשרית של מצרים. התקווה להכריע את ישראל לא נתקיימה ואין לה כל סיכוי להתגשם. גם ישראל, אף-על-פי שגברה על תוקפיה, אינה שוכרת נצחון. היא מודעת למוראות המלחמה ומעדיפה להשקיע את משאביה ביעדים של שלום ויצירה.

אני פונה אל גושי מצרים כאל מנהיג של עם גדול, עם בעל מורשה עתיקה, אשר עתידו לפניו, בכל רגש האחריות אשר חייב לפעם בלבו של מנהיג אחראי: האם לא ראוי להיעצר היום ולהחליט לעלות על דרך חדשה, ולא לשוב אל הנתב שגרם להרג, לחורבן ולתיסכול, בלא להביא לשלום? העם בישראל וממשלתו רוצים בכל לב לשים קץ ללחימה ולסיכסוך ולצעד יחד לקראת שלום. הבה ניפגש כשווים עם שווים ונעשה מאמץ משותף עליון להגיע לכלל פתרון מוסכם של כל הבעיות השנויות במחלוקת. אחרי ככלות הכל שום מדינה ושום גורם זר לא יפתרו בשבילנו, במקומנו, את הבעיות התלויות ועומדות בינינו. בהידברות זו תלוים שלומם ועתידם של עמינו. משא-ומתן לכינון השלום אינו סימן היכר-ל"כניעה" או ל"השפלה" כפי שנוהגים דוברים ערבים לומר. משא-ומתן לשלום הוא גילוי עליון של ריבונות, של כבוד לאומי ואחריות בין-לאומית.

בדברך מה-24 ביולי התייחסת לעקרון המהפכה שביטא נאצר בספרו: "העם לבדו הוא האדון והוא המקור של כל כוח ובעל כל שלטון, והוא המסוגל ליצור את השינוי ולהכתיבו". אולי ניתן היום, יותר מתמיד, לכוון את כל הכוח, המוץ והרצון הטוב, כדי להביא את השינוי המתחייב והמוחלט, שיוכל להציע לנו שלום. גבורה ותעוזה אינן נמדדות רק בשדה הקרב, אלא גם ביכולתם של עם ומנהיג להבקייע דרך חדשה אל אופקים חדשים.

עברו חמש שנים מאז המלחמה ואף-על-פי-כן לא הכרזנו על גבולות קבע, לא ציינו מפה אולטימטיבית, לא תבענו התחייבויות מוקדמות בנושאים הח"יביים להבכרד במשא-ומתן. באמרנו, כי באין שלום נקיים במלואו את המצב כפי שנקבע בהסכמי הפסקת-האש, אין אנו מתכוונים להנציח את קווי הפסקת-האש בינינו, או להקפיא את המצב הקיים. הבה נשב בצוותא לדון על הסדרי השלום. הבה נחפש דרך להפגיש את הקפאון, לחרוג מן המצב המאובן, לכלל תתחדש מלחמה בינינו, ולהתקדם לקראת שלום כולל.

אין אנו סותמים את הגולל גם על צעדי-ביניים כגון הצעתן מפברואר 1971 על הסדר מיוחד לפתיחת התעלה. הסדר כזה יכול לסייע באופן מעשי בדרך לשלום כולל ומוסכם; שהרי גם אנו רואים בהסדר כזה פתרון זמני, צעד בהתקדמות אל השלום, ללא אש

ובינתיים ערך הנשיא סאדאת בגאווה התקפה נמרצת על ארצות-הברית, בתקווה שבכך יינה את דעתם של בני-ביתו הסובייטים. עד כה גם תגובותיה של ברית-המועצות הן מאופקות ביותר. הודעת טא"ס מ-19 ביולי שיוותה למאורע אופי של מהלך מוסכם. ההודעה אומרת כי הפרסונל הצבאי של הסובייטים, שנשלח למצרים לזמן מוגבל, השלים את תפקידיו, ושני הצדדים חשבו למועיל להחזירו לברית-המועצות. ההודעה מסיימת כי "בתכניתה של ברית-המועצות להמשיך בכל דרך שהיא בפיתוח וחיווק יחסיה עם מצרים, המושתתות על חוזה הידידות ושיתוף הפעולה ועל מאבק משותף לחיסול תוצאות התוקפנות הישראלית".

כאמור, עדיין אין זה סוף פסוק. ביחסי ברית-המועצות ומצרים אירע זעזוע שאין למעט במשמעותו ומוקדם למדוד את תוצאותיו. נראה כי התסיסה וה-זעזועים הפנימיים במצרים עודם בעינם. המומחים והיעצים הסובייטיים יוצאים, אך הבעיות הקשות נשארו בעינן, ללא פתרון.

כאשר תחלוף שעת ההתרגשות והפרידה תזדקרה שוב הבעיות המשוועות לפתרון ומחייבות הכרעות. במצב כזה איננו מובטחים מפני הפתעות. יכולות לבוא התפתחויות לכאן ולכאן. מי יערוב לנו שלא ינסו לחפש פתרון ומוצא מובטח, תיסקול ומלחמות פנימיות במצרים על-ידי חידוש הלחימה? במצרים עדיין שליטה הדוקטרינה של התכוננות להכרעה צבאית, עדיין נמשכות ההכרעות על נכונות להקריב מיליון אנשים; מאות אלפי אנשים עדיין נתונים בגיוס ובמתח. במצב כזה - ככל שהננו נכונים לשלום - הננו חייבים להיות ערוכים כנגד סכנה של חידוש האש בכל עת.

חברי הכנסת, נפל דבר באזורנו. מצרים היא המדינה הראשונה בין מדינות ערב באזור והשפעת התרחשויות בתוכה לא תישאר מוגבלת למדינה זו בלבד, אלא תשפיע על המדינות האחרות הגובלות עם ישראל. לפיכך התרכזתי היום בדברי ביחסי ישראל-מצרים, אך אין בכך משום הסחת-דעת מזירות אחרות ונושאים אחרים, לרבות נושאי פנים כבדי-משקל.

כנסת נכבדה. אין בדעתי לדון בפרוטרוט על נאומי האחרון של הנשיא סאדאת מה-24 ביולי. אסתפק בכמה הערות קצרות:

למרבה התמהון חוזר הנשיא סאדאת על הטענות הכוזב כי ממשלת ארצות-הברית נתנה, כביכול, הסכמה למהלכינו הצבאיים ביוני 1967 וכי "התכנית הובאה לידיעת הנשיא ג'ונסון והוא נתן את הסכמתו לתכנית לפני התקפנות...". אין איוולת גדולה מזו.

אני מעדיפה להבליג ולא להתייחס להערות האנטי-יהודיות שבנאומו של סאדאת.

חמורה העובדה שבנאומו הנוגה לא הביא נשיא מצרים בשורת מיפנה ולא הצביע על מוצא לעמו. קראתי את הנאום מתחילתו ועד סופו ולא למדתי כיצד בדעתו לסיים את המצב של "לא שלום ולא מלחמה". עצוב הדבר לראות שנשיא מצרים לא הציג למאוזינו הערכה אמיצה של המצב לאומי, ולא קבע מסקנות המתחייבות ממצבה של מצרים.

הרשינא לי להימנע מדברי פולמוס עם נשיא מצרים בעקבות נאומו האחרון. דומה, כי אין זו שעה

חברת ל"ה, ישיבה של"ד

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (מאיר); (דיון) (רוון, קלינגהופר) —

חברי הכנסת, לא יהיה זה בניגוד לדברים שאמרתי לעיל אם אסיים ואגיד, כי שתי תכונות יסודיות הן טיפוסיות וטבעיות למדיניותה של ישראל: העירכות תמידית לעמידה בפני תוקפנות ונכונות תמידית לעשות שלום, ושתי אלו משלימות זו את זו.

ולחיימה. הבה ננסה להשיג הבנה בדבר הסדרים סביבים שיאפשרו צעד התחלתי זה.

פנייתנו זו אינה נובעת מתוך חולשה, גם לא מתוך רצון לנצל מצב מביך, אלא מתוך הכרה עמוקה של הצורך בשלום, של יתרון השלום ועדיפות המשא-ומתן על-פני כל ברירה אחרת.

1. דיון

היו"ר ש. רוון:

חברי הכנסת, אנו עוברים לדיון. רשות הדיבור לחברי הכנסת קלינגהופר, ואחריו לחברי הכנסת כרמל.

יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):

אדוני היושב-ראש. ברשותך, אנהג כדוגמת ראש הממשלה: איחד את דברי למצב המדיני ולא אעסוק בפעולות משרד ראש הממשלה.

חברי הכנסת הנכבדים. הדרישה של ממשלת קהיר שבירת-המועצות תוציא את אנשיה ממצרים מתפרשת ברחבי העולם כתפנית פוליטית המבשרת תמורות מרחיקות לכת באזורנו. פתאומיות ההתרחשויות ואווירת ההפתעה שהשתררה כאשר נודע עליהן עוד הגבירו את הרושם, שהנה אירוע דבר המשנה את המצב במיסודו.

נשאלו השאלה: האם העובדות והשתלשלות העניינים אמנם מצדיקות הנחה זו? האם סאדאת פנה עורף לידידיו הסובייטיים? האם מעורבות ברית-המועצות במזרח התיכון מתקרבת לקצה? והאם מצרים תהיה מוכנה מעתה לנטוש את עוינותה כלפי ישראל ולכרות שלום אתה? דומני כי נשלה את עצמנו אם נתפתה לדעה כי ניתן להשיב על קושיות אלו בחיוב. פיגוי הרוסים ממצרים הוא חלקי בלבד. המדריכים נשארים, וחסרה כל אינדיקציה שבירת-המועצות תותר על בסיסה הימיים והאוויריים בארץ הגילוס. חוזה הידידות, שנחתם אשתדך בין קהיר ומוסקבה והעניק לדרית-הרגל של הסובייטים במצרים צורה משפטית מגובשת וחד-משמעית ביותר, מוסיף לעמוד בתוקף, ושני הצדדים מצהירים כי הם יקימו את הידידות ביניהם גם להבא. ברית-המועצות לא זו בלבד שאיננה עובת את המזרח התיכון, אלא היא שואפת להרחבת השפעתה בעולם הערבי, והידוע קשריה עם עיראק בזמן האחרון. הוא רק אחד הסימנים המעידים על כך.

גם ביחסה של מצרים כלפי ישראל לא נשתנה כלום. אמנם שר ההסברה המצרי אל-זיאת השמיע לפני כמה ימים דברים פייסיניים ומתונים כאשר אמר כי יש לפתור את הסיכסוך באזור לא באמצעי מלחמה, אלא באמצעים מדיניים. אך הצהרתו היתה צעד תע-מולתי בלבד, שנועד ליצור רושם חיובי בבירות המערב. מי שהיה מוכן לקוות כי פניה של מצרים יהיו נשואות מעתה לתבונה ולשלום, התאכזב חיש מהר. כבר לפני נאומו שלשום הודיע סאדאת כי מצרים תתבע גם להבא את נסיגתה של ישראל לגבולות מלפני מלחמת ששת-הימים ואת החזרת המלוא הזכויות לעם הפלשתינאי — הלא היא הנוסחה הערבית הידועה, שפירושה האמיתי הוא שלילת עצם זכות קיומה של מדינת היהודים.

והנה בא נאומו של סאדאת שלשום, הנאום שנשא לרגל היום הקרוי "יום המהפכה", והוא מבטל כל שמץ

של תקווה. סאדאת מתייחס בנאומו לבעיית מציאת פתרון באזור באותה עיקשות ובאותה הכתשה הידועות לנו מקודם כמאפיינות את עמדתה ומדיניותה של מצרים. כבעבר, ממשיך הוא להציע פתרון כפוי, פתרון שעל העולם כולו, ובמיוחד על ארצות-הברית, לכפות על ישראל. הוא דוחה מכל וכל את הרעיון של משא-ומתן ישיר עם ישראל, בדיוק כמו שעשה בעבר. והוא משמיע באותה תקיפות ובאותו מרץ ועוצמה סיסמאות מלחמתיות נגד ישראל וקורא לעימות צבאי אתנו לשם החזרת השטחים. נאומו של סאדאת שלשום היה נאום מלחמתי מובהק, נאום שאינו מניח שום יסוד לציפייה כי בעקבות הצעד המצרי בדבר הרחקת מומחים ויועצים סובייטיים יעלו המצרים על הדרך המובילה להדיב-רות אתנו ויקבלו את ד-השלום המושטת להם.

יוצא כי שום דבר בעל חשיבות עקרונית לא נשתנה וכי אין כל סיבה וטעם לכך, שאנחנו נשנה מעמדתנו המוצהרת כי באין חוזה שלום אנחנו גוסיף לקיים את המצב הנוכחי במלואו.

אם חל איוה שינוי, הרי יש בו רק כדי לחייב אותנו להגביר את ערנונו, וכוונתי להגברתה בשני כיוונים. האירועים האחרונים במצרים נעוצים בלחץ שהצבא המצרי הפעיל על סאדאת. לחץ זה עשוי להימשך ולהביא לחידוש מלחמת ההתשה נגד ישראל, או אפילו ללחימה בהיקף רחב יותר. זה הכיוון האחד שבו יכולים דברים להתפתח, והם מחייבים אותנו כמובן לערנות בטחונית מוגברת. הכיוון השני נוגע ליחסינו עם ארצות-הברית. הקדיש חלק ניכר מנאומו האחרון להתקפה חריפה על ארצות-הברית. הוא קרא את מנהיגיה שקרנים ונוכלים, המעוניינים להשתמש בתכ-סיסים ערומיים. אך מי שמכיר את כשרה הבלתי-רגיל של ארצות-הברית לספוג עלבונות, לא ייחס את חשיבות יתירה להתבטאויות אלה ותוצאותיהן. את העיקר נוטה אני לראות בכך שסאדאת בנאומו מדגיש כי רק ישראל היא אשר מפרדה בין מצרים וארצות-הברית. זאת הצעה גלויה להתקרבות מצרים לארצות-הברית, בתנאי שארצות-הברית תפסיק את תמיכתה בישראל, גם בכך אין חידוש, אך פנייה זו לארצות-הברית מקבלת כיום — מנקודת ראותו של שליט מצרים — יתר תוקף, משום שהוא מניח כי הוצאת היועצים הרוסים מארצו תעשה את ארצות-הברית מעוניינת פחות ואדישה יותר בדבר הושטת עזרה לישראל ותעשה אותה נכונה יותר ללחוץ על ישראל להסכים להסדר באזור לפי תנאים הנראים למצרים ורצויים לה. טקטיקה מצרית זו, טמונה בה מידה מסויימת של סכנה האורבת לנו מצד ידידתנו הגדולה, הלא היא ארצות-הברית. והרבה תלוי בנו אם נדע להסביר לארצות-הברית ולשכנע אותה כי יזמות מדי-

את השלום — לא גילתה כלל וכלל נכונות לתת יד למצרים כדי לעבור עמה את סף המלחמה נגד ישראל, אם מחשש הסתכנות באבידות מידי צה"ל ועירעור היוקרה והאמינות הסובייטיות, ואם מחשש עימות צבאי עם ארצות-הברית, העלול לסכן את שלום העוֹלָם, ואם משיחה גם יחד.

גירוש הסובייטים ממצרים הרחיק או החליש סכֵּן נות צבאיות של מוגע קרבי אפשרי בין כוח ישראל לבין כוח סובייטי, ושל התמודדות צבאית אפשרית ישראל-לית—מצרית, כשהצבא המצרי מסתייע בכוחות סובייטיים מכל סוג שהוא.

זדאי הוא כי גירוש הסובייטים נעשה על-ידי סאדאת במדיה רבה בלחץ כוחות פנים, אך אין זו טיבה להקל בו ראש. הצהלה, שעלתה מרחובות קהיר ואלכסנדריה וממחנות הצבא ובסיסיו לשמע ההודעה על גירוש הסובייטים, איננה מורה אלא על המרידות והדכאון שנצטברו במצרים נוכח תופעת ההשתעבדות המחודשת של מצרים, הצבאית והכלכלית, לכוח זר.

זקיפות הקומה המצרית עם חגיגות 20 השנים למהפכת הקצינים איננה עולה בקנה אחד עם הרגשת התלות הגוברת במעצמה זרה, אפילו מספקת היא נשק למכביר. העם המצרי, השוחר חירות-כעמים אחרים, לא השתחרר מן הבריטים כדי להשתעבד לרוסים באותו דור עצמו. אבל היתה בו בעם המצרי על המוני תחושת רווחה והשתחררות עם ראותו את גבם של הרוסים, שהם בדרך החוצה מארצם.

אך בכל אופן חל מיפנה ממשי במצרים עם גירוש הסובייטים. מצרים היא עתה עצמאית יותר, נתונה יותר לגורלה היא ובת-חורין יותר לקבוע בעתידה; ואף שהיא עדיין נתונה לשכרון ולמבוכה, יהיה עליה להחליט על מעשיה ולקבוע את דרכה כשהיא חפשיה יותר ועצמאית יותר, וכשפתוחות לפניה, להלכה, בדרך המלחמה ודרך השלום גם יחד. כן, לכאורה שתי האופציות פתוחות לפניה.

אפשר שיש יסוד לחשש, כי נוכח העדר הבלם הסובייטי במצרים ונוכח התיסכול העמוק אשר בעם המצרי ובצבאו אפשרית בעתיד התלקחות אש יותר מאשר בעבר. דבר זה יכול להתרחש, ולו רק כדי להביא ליט את אי-ההשלמה המצרית עם הסטטוס-קוו של "לא מלחמה ולא שלום", אשר חסנין הייכל מכנה אותו "מצב של פשע", וכנסיון להגיע מחדש גורמים בין-לאומיים מן החוץ, לרבות ארצות-הברית, לכפות על ישראל פתרון מדיני של נסיגה אל הגבולות הקודמים.

אך במקרה זה חייבת מצרים לדעת את המחיר הכבד שיהיה עליה לשלם אם תשוב ותפתח באש. אם כך תעשה — לא צבא מצרים יקבע את היקף ההתמודדות הצבאית, את שיטות הלחימה, את מקומות המערכה, את מטרות הפגיעה. אם דבר זה יקרה, תהיה ישראל חייבת להתגונן אקטיבית על-ידי שבידת תוקפנות האויב בכל דרך שתיראה לה, בכל העוצמה שתדרש, באפקטיביות ממשכנת ובתקופת זמן קצרה.

ואם תגבר מצרים על יצרה עתה ותדחה את ההתמודדות הצבאית לעתיד רחוק יותר, עד שתהיה מוכנה יותר למלחמה — עליה לדעת את מה שצופן הזמן לעתיד השטחים שגפלו בידי ישראל במלחמת ששת-הימים. החיים עושים את שלהם ושום דבר לא

גיות, אשר ינסו לכפות עלינו הסדר, לא ישאו פרי וכי לא ניכנע לשום לחץ, יבוא מידידינו הטובים ביותר, אשר יופעל בכוונה להביא להתפתחות שתעמוד בניגוד לעקרונ של משא-ומתן ישיר בלא תנאים מוקדמים שיובילו להשכנת שלום-אמת ובר-קיימא בינינו לבין שכנינו.

המסקנה המתבקשת היא, כי במצב הנוכחי מצויים אנו להיזהר מגילוי כל סימן של חולשה מדינית או ותרגות, כי היא חולשה גודרת חולשה, וותרגות מובילה להתדרדרות, שמאבדים עליה את השליטה.

משום כך שומה עלינו במיוחד בנסיבות של היום להיות בטוחים בעמדתנו האיתנה על זכויותינו הלא-מיות והאינטרס הבטחוני שלנו מול אויבינו, ול-הבדיל, גם מול האפשרות של לחצי דידינו.

היו"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת כרמל, ואחריו לחבר-הכנסת המר.

משה כרמל (המערך, עבודה—מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. כל שהתרחש במצרים במרוצת השבוע האחרון יש בו תמורה יסודית ורבת-משמעות ביחסי ברית-המועצות — מצרים, והיא עשויה להוות גם מנוף אפשרי שלנו למיפנה ביחסי ישראל-מצרים, עתה או בעתיד הקרוב.

אמנם גאומי סאדאת, חברי ממשלתו ורמטכ"ל הצבא המצרי שנשמעו אחר ההודעה על גירוש היוע"צים הסובייטיים ממצרים, יש בהם כדי לאכזב, כי מצויה בהם חזרה על סיסמאות שהוקות, שאין להן כסיו במציאות, ולא נתגלתה בהם עדיין כל פתיחה חדשה לעבר הסיכוי הממשי לפתרון הסיכסוך הישראלי-ערבי.

נאום סאדאת משלשום, השב ומכריו כי "מה שנלקח בכוח לא יוחזר אלא בכוח" והמגלגל במושגים של הקזת דם, אין בו כדי לעודד שוחרי שלום לא בישראל ולא במצרים, ולא בכל מקום אחד בעולם. זהו נאום המורה על תיסכול, אבדן דין וחוסר מוצא. אפשר להבין ללבם הכבד של שליטי מצרים נוכח המצב של "לא שלום ולא מלחמה", הנמשך זה יותר מחמש שנים והפועל בהכרח לרעתה של ארץ זו — בלי שהיא השכיחה להיחלץ ממנו, לא באמצעי שלום ולא בדרכי מלחמה, לא בעזרת המעצמה האחת ולא בעזרת המעצמה השנייה.

אולם עלינו לתת את דעתנו על כך, שיש משקל כבד יותר לעובדות החיים, כפי שהן מתרחשות בשטח, מאשר למלים הרמות הגשמעות מעל במות קהיר, אף שאין לזלול גם במלים; ויש משמעות רבה יותר להתרחשויות האובייקטיביות מאשר למשאלות הלב הסובייקטיביות, אף שאין לזלול גם במשאלות הלב.

עובדת צאתם של היועצים המומחים הסובייטיים ממצרים יש בה, אובייקטיבית, חיוב רב הן מבחינת אפשרות הרחקת המלחמה והן מבחינת הסיכוי לקירוב השלום. עובדות אלה מגלות לעין כל את גבול ההישע-נות המצרית האפשרית על מעצמה זרה בנשק, בסיוע צבאי, בתמיכה מלחמתית. עתה אין ספק עוד כי ברית-המועצות, על אף עזרתה המסיבית, הצבאית, המדינית, הכלכלית והמוסרית למצרים ומאבקה המדיני השחצני נגד ישראל — אלה שהיוו גורם שלילי באזור ועיכבו

משאירים אותם כדי להזיזו אתורה מכל עמדתנו החיונית. ולכן ברור שהתאפקותם של הרוסים ואכזבתם ותיסכולם של המצרים הן תוצאה ישירה של מסקנתם ההגיונית שלא יוכלו להזיזו מעמדתנו בכוח. ועל כן מסקנתנו ההגיונית צריכה להיות, שאם נהיה חזקים ויאלצו הסובייטים להפחית גם להבא את נוכחותם במצרים, והמצרים - להתפכח ולהידבר עמו.

אדוני היושב-ראש. המצרים הפחיתו את השפעת הסובייטים בארצם רק ובעיקר מפני שלא נסוגו, ואם כן התבדו כל המתנבאים בתוכנו שהזמן פועל לרעתנו ושהזמן קצר, ושעל כל עלינו לוותר מהר גם תמורת רמזים מפקקים והתכטאויות רב-משמעיות וערמוניות על כוונת הערבים נגדנו.

לא צדקו גם אלו שאמרו הבה ניסוג תמורת "הסתלקות או התרחקות הרוסים", שהנה להיפך: הרוסים החלו בהסתלקות ואנו נשארו בעמדתנו, מוכנים לשיחות ישירות ומפורטות על מהות השלום.

כדאי להזכיר, כלקח לגבי ההווה והעתיד, משהו ממסכת ה"לחצים" וממכלול ה"קדיאות" שעברנו בשנה האחרונה: הגה מסתיימת שנת ההדקרה של סאדאת ותיפתח האש, ועלינו, על כן, להודיע מיד שמוכנים אנו לוותר על השטחים. ועוד: קודם ביקורה של ראש הממשלה בארצות-הברית, בגבור הלחץ האמריקני עלינו, כאשר הופסקה אספקת ה"פגוטמים" מחד גיסא, וכשנאמרו לסנאטורים דבריו הבוטים של רוג'רס, שמדי-נת ישראל מבודדת, עקשנית ומפורדת מבפנים - מאידך גיסא, עולות קריאות קולניות בארץ שראש הממשלה והממשלה נוקשים, עיקשים ורגשניים, ועלינו לצייד מיד מפה. וכך בכל פעם שנשתיימו תאריכי סאדאת הדחויים גברו הקולות שהנה נפתחת האש ועלינו להודיע על ויתור על סיני ועל חלקים נוספים של ארצנו.

"מומחים" שונים, וביניהם גם אלוף במילואים, מלעיטים את הציבור כמעט מדי שבוע במאמרים בעתו-נות בהערכותיהם, שגוקשותנו דוחקת את המצרים אל הסובייטים ומחוקת את מאוזניהם, ועל כן נהפכת מצרים בגללנו לגרורה סובייטית, וכיוצא באלו.

וכן מייצעים לנו "חידים" לתת לסאדאת "חבל לפני שיתאבד עם עמו במלחמה עמו", ולהסכים למסמך יארינג מפני ש"סאדאת נמצא בסיר-לחץ וחייב להוציא את הקיטור".

כל ההערכות הללו התבררו כמופרכות, וטוב עשתה הממשלה, לדעת, שלא נכנעה ללחץ, שהרי עמדתנו האיתנה היא היא שהגיבה פרי והביאה בשבוע שעבר לקרע החלקי בין מצרים וברית-המועצות ולגירוש הגמ"שך של היועצים והמומחים, ואף לעשיית חשבון-נפש אמיתי יותר במצרים.

אדוני היושב-ראש. עמידתנו התקיפה היא כור-ההיתוך, המסוגל להעביד את שכנינו הערבים דרך אותו תהליך נפשי קשה הכרוך במשברים, בשבירת כלים ומוסכמות ובהתפכחות. תהליך של שלמה, אם לא של שלום, עם קיומה של מדינת ישראל וזכותה לחיות כאן - זהו תהליך דבי-שלב, ובשום אופן לא חד-פעמי. הגה שלב "מלחמת ששת-הימים", שבו דימו שכנינו שהם מסוגלים להשמדנו, והתכוונו לעשות זאת. לאחר מכן התכחו עלי-ידי הלם המלחמה ותוצאותיה. אחר כך שלב "ההסתמכות על הסובייטים", שבו ישילו

יקפא על שמריו, ולא יהיה חלל ריק, ולא תהיה המתנה של שנים. הפרספקטיבה של המלחמה הבאה, אשר מצרים תציב, אם תציב, לעצמה ולנו כדרך יחידה ודאית, תחייב את ישראל להמשיך ולקבוע באורח חד-צדדי עובדות-יסוד בשטחים של סיני המתחייבים מצי-ווי בטחונה, מצרכי התפתחותה ומהבטחת חופש השיט אליה וממנה, שקשה יהיה לשנותם עוד, אפילו עם בוא השלום סוף סוף בחיק העתיד הרחוק יותר.

המצב שנוצר עתה במצרים, כשהיא ניצבת בלתי-תלויה, יחידה, מול גורלה, יורקת דברי זעם על ארצות-הברית בגלל התחייבויותיה כלפי ישראל ומשמיעה דברי אכזבה מרים כלפי ברית-המועצות, העטופים אמנם עריון במעטה של ידידות, מבליט את הדרך האמיתית הנכונה והיחידה לפתרון המשבר: מאמץ של עמי האזור עצמם ללא התערבות מבחוץ והידברות בין הצדדים לסיכסוך על פרטי ההסדר.

במצב זה יפה עשתה ראש הממשלה אשר הציעה ישירות מעל במה זו למצרים את נכונותה להידברות של שווה עם שווה בכל צורה שהיא, להסדר הנושאים שבמחלוקת ולהסכם שלום מכובד, יציב ובר-קיימא בין הצדדים הלוחמים. זוהי פנייה במועדה והיא קולעת לסיטואציה חדשה שנוצרה, שהיא טומנת סכנות, אבל היא טומנת גם תקווה גדולה, שישראל חייבת לעשות הכל מצדה, ללא בטחון שתתממש, אבל לעשות הכל כדי שתתממש.

ישראל מקיימת נכונות לחפש דרכים כדי לכונן בין המדינות מגעים, גלויים או סמויים, לקידום השלום, והשעה הזאת כשרה לכך. נקווה להד המתאים שיעלה מולנו ממצרים.

על מצרים לדעת, כי בהתנגדותה למהלך הזה שראש הממשלה הציעה הבוקר כאן היא מסתכנת בויתור למעשה על שטחי סיני הנרחבים ובאיבוד תעלת סואץ כנתיב מים בין-לאומי, שהוא מקור הכנסה פוטנציאלי גדול לה. שכן באין שלום לא תסכים ישראל לכל שינוי במצב הקיים, ואילו בהידברות עם ישראל עשויה מצרים לזכות מחדש במרבית הגדולה של סיני ובפתחת תעלת סואץ, בתנאי שיובטח בטחון ישראל מדרום וישמך חופש השיט לפי תנאים שייקבעו בהס-כמה הדידית, במשא-ומתן חפשי בין הצדדים.

זוהי הדרך היחידה הפתוחה לפני מצרים ליציאה מן המכוי הסתום שהיא נתונה בו, וידה של ישראל מושטת לחץ אותה ממנו למען השלום ביניהן ול-רווחתן של השתיים.

הי"ר ע. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת המר, ואחריו לחבר-הכנסת נבון.

זבולון המר (מפד"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אילו היינו נכני עים לתכתיבים מערבי ולאיומים ממזרח וזוים מן הסואץ, לא היו הרוסים זזים כלל ממצרים ושבים אל ארצם. ואילו היינו נרתעים מפני לחצים מבית ומחוץ וזוים מסיני, היו הרוסים ודאי זזים קדימה עם הצבא המצרי אל עבר ערינו וכפרינו.

שהרי אילו ויתרנו, ואפילו בשלבים, היו המצרים מתמלאים בתקווה ובבטחון, ואסירי-תודה לרוסים היו

שנים לאחר מלחמת השחרור היתה תנופה באיכוס עירוני בארץ-ישראל, איכוסנו את רמלה, את לח, את עכו, את יפו ועוד. וכל העלייה כוונה לערים אלה. עתה שוממים השטחים מבחינה זאת. קראתי אתמול בערוץ שבדמת-הגולן יש 1,500 נפשות, בעוד שפעם ישבו בה 80,000 סורים. אני סבור שיער בגולן היתה מושכת תושבים רבים. אני סבור שערים מתוכננות ביהודה ושומרון היו מושכות אוכלוסיה גדולה. בהפטרות השבוע בישעיהו מט אנו מוצאים "כי עתה תצדי מיושב - ורחקו מבלעך". כלומר: ככל שתהיה ההתיישבות בשטחי ארץ-ישראל צפופה יותר, כן תרחק סכנת המוני-כוונים להשמדנו.

בקשר לכך אני מוכרח, אדוני היושב-ראש, להזכיר תופעה מדאיגה שפשתה בקירבנו לאחרונה, מין "רוח רעה" שעלינו להתגבר עליה. כיהדי וכישראלי אני מאמין ובטוח שעלינו לנהוג ביושר, בהגינות ובסובלנות מירבית כלפי הערבים בארצנו. עם זאת חשובה בעיני המתקפה על אווירת "עליהם" המאורגנת לאחרונה נגד הממשלה ונגד צה"ל, שאת ביטויה הנורא קראתי בעתונות אתמול כי - ואיני יודע אם זה נכון - כאשר עברה יחידת צה"ל בפיתחת-רפיה קראו לה נערים מכרם-שלים: "אתם מתנהגים כמו נאצים".

בוודאי לא צריך היה לרסס את השדות בעקרבה, אך סגירת השטח נעשתה, כפי שהוסבר, מסיבות בטיחותיות צרופות; את פיגועי פיתחת-רפיה נראה שצריך היה לבצע באורד-רוח ובסבלנות, אך הוברח שהיתה חיונית מבחינה בטחונית; בקוויטרה צריך היה לסלק מטרידים מבחינה בטחונית, אלו, ובוודאי עוד יבוא המשך לכך, הותקפו חוג גיפוח והרחבת הבעיה. היינו, חריג שאנו מתנגדים לו בהחלט ובתוקף נוצל למסע התקפה על מפקדים בצה"ל, על ההתנחלות, על הצורך בעמידתנו על זכויותינו, ומפיעות מודעות הקובעות כאילו החרג הוא השיטה וכאילו קולקל אופיינו ונחפזנו למגשלים.

זאת אווירת "מלכת האמבטיה" שעלולה לחזור אלינו, ולדעתי יש לחשוף אותה ולהילחם בה. יש להתנגד בתוקף לפגיעה באנשים ועמים ולמנוע חריגים ואי-צדק. אך יש להדוף את ההסיון לנצל טעויות מצערות, ואפילו הן קשות, כדי להילחם במדיניות הבטחון והתה-נחלות הבסיסית שלנו.

אדוני היושב-ראש, אפשר שהרוסים עובו את מצ-רים גם בהסכמתם החלקית, כדי לעורר את הרושם הדרמטי שסאדאת אינו תלוי בהם, על-מנת לפתות את האמריקנים ללחוץ על ישראל ביתר שאת.

ייתכן גם שהאמריקאים ישקלו קבלת תפקיד זה, ולו גם בתום הבחירות לנשיאות, ויהיה עלינו לעמוד בכך, כפי שעמדנו עד כה. עם זאת נפתח בוודאי פתח נוסף להשלמה ולהיבדלות ישראליות. אם אמנם יסיקו המצרים מסקנות הגיוניות וסבירות ממצבם וממא-מציונו, או-יז יתגשם בקרוב חוון הנביאים שלנו על השלום, כפי שהחל להתגשם חוונם על גאולת ישראל.

הי"ד ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת גבון, ואחריו לחבר-הכנסת גרוס.

יצחק נבון (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בדברי אצטמצם בנקודה אחת בלבד, באספקט אחד בלבד מן המכלול

המצרים את עצמם שהרוסים יביאו להם את הנצחון בדרך מדינית או צבאית, ועל כן העמיקו את המעור-בות הסובייטית בכל העורקים והדרגים של הצבא והחיים. ולאחר מכן - עתה: משבר דומה לזה של המלחמה, אילויה נוספת ירדה מן הפרק. עכשיו מגיע אולי, כנרמו, שלב "הפגיעה באינטרסים האמריקניים". דווקא עתה, בעת כינון היחסים בין אמריקה ובין סודאן ותימן, וסיכוי כינון יחסי אמריקה עם אלג'יריה, משלים עצמם הערבים ששיבדו את כלכלת ארצות-הברית בל-חץ הנפט או בדרך אחרת.

ישבו יחלפו חודשים וגם אשליה זו תחלוף ויבוא הזעזוע. ייתכן גם שתוך שחיקת שלבים אלה יהיו גם חילופי שלטון במצרים וסאדאת יפול. איננו שמחים לכך, אך איננו צריכים להיות חרדים לכך, שהרי אין לנו השקעות בסאדאת, והשלום לא הובטח לנו על-ידו.

בכל שלב כזה עולה השבר הנפשי, אך הצטברות המשברים מקרבת לדעתי את הערבים לראות נכוחה ויבושר את האמת כפי שהיא, שמדינת ישראל היא עובדה קיימת, שיש להתייחס אליה, להיבד עמה, לחיות עמה ולהשלים אתה.

המצרים עדיין לא הגיעו, לצערנו, לשלב זה. וגאום ה"שלום" של אל-זיאת וגאום "המלחמה" של סאדאת, וכיחוסי מיינסטר ההסברה מדבר על הסכם שלום בנשי-מה אחת עם אי-ייתור על אף גריד חול ועם תביעה מדוקדקת של זכויות העם הפלשתינאי. וראש המדינה מדבר לא על תיקון תוצאות המלחמה של 1967, ולא של 1948, ולא של החלוקה - אלא על הצהרת בלפור ב-1917, כלומר על אותו עקרון צנוע של בית לאומי ליהודים באזור זה. דהיינו, הוא אינו משלים עם עצם זכות קיומו כאן.

אדוני היושב-ראש. אסור לנו לעצור את התהליך הזה בעצם התהוותו. אסור לנו ששלב זה שמצרים עוברת עכשיו יגרום לכך שנשנה את מדיניותנו, אסור שהסתלקות חלק מהסובייטים מהאזור תהפוך אצלנו לעילה להתפס לשינוי דרסטי של דרכנו הנכונה, המע-דיפה את האינטרסים החיוניים האמיתיים שלנו.

עלינו לראות את הדברים נכוחה. המשבר המצרי-רוסי לא בא למען השלום אלא משום שנשתיימה אשליית המצרים שהרוסים ילחמו את מלחמתם. על כן הדרך לשלום עודנה ארוכה, אך אנו בכיוון הנכון, והרבה תלוי בנו ובצעדינו.

אדוני היושב-ראש. בין הפעולות המקרבות את ההשלמה והשלום אני מוטיב מאוד את ההתנחלות בשטחי ארץ-ישראל. יש הטוענים שההתנחלות סוגרת על האופציות שלום. העובדות אינן כאלה. לא בגלל ההתנחלות התמהמה השלום עד כה, ולמרות קיום ההתנחלות בכל רחבי ארץ-ישראל הסתלקו הסוביי-טים והשאירונו מול הערבים עצמם, מה שמקרב יותר את השלום ואת ההבנה בצורך להידבר ישירות ללא מתווכים וללא התעלמות מקיום הוולת.

עם זאת חוששני, שאין אנו עושים די בהקמת ההתנחלויות, כוונתי בעיקר להתנחלויות עירוניות המוב-טחות בכוי-היסוד של הממשלה. התנחלות כפרית היא מעצם טבעה מוגבלת, ואילו התנחלות עירונית מעצם טבעה יכולה להתרחב. חמש שנים עברו מאז מלחמת ששת-הימים ולא הקימונו אף ישוב עירוני אחד, פרט לגרעין בחברון, שיש הכרח דחוף לתכננו ולהרחיבו. חמש

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (גבון) —
 חוברת ל"ח, ישיבה של"ד

כאן ההאשמה מוטלת על גורם חיצוני: רוסיה. סאדאת לא פתח במלחמה, כי לא קיבל נשק, כי לא עמדו במועד.

לכמה זמן תספיק טענה זאת? מה יאמר בעוד חודשים אחדים, כשיפוג כוחה של טענה זאת?

בין דבריו משמיע סאדאת גם משפט מאלף: "רוסיה גונת לנו להירגע, להירגע ולהירגע, אולם אינני רואה ביצוע, ולכסוף אני נכנס למערבולת ואינני יכול לשלוט במאורעות". ועדיין אינך רואה את המסך קנה המתבקשת, ועדיין אתה רואה שהתכנית האופרטיבית הממשית היחידה שהוא מציעה לעמו היא מכונת החוצה, לעבר ארצות-הברית, באמצעות העמים הערביים. העמים הערביים ישתמשו בעשרם הטבעי — דהיינו הנפט — כדי לאלץ את ארצות-הברית למען תלחץ על ישראל לסגת מן השטחים. נסיעות בלתי-פוסקות למוסקבה, פגישות עם אמריקאים, ראיונות, אור"ם, מועצת הבטחון, או"טאנט, ארבע המעצמות, שתי המעצמות, יארינג — רק לא ישראל עצמה.

וגם אם הוצאת חלק מהיועצים הסובייטיים מאו"רע חשוב הוא מבחינות רבות ומובנות, שכבר הוזכרו לפני — הרי לא גלוזתה לכך מלחמה שהיית מייחל לה: רבותי, כל גורמי החוץ הללו לא הסדירו את הבטיחה; ננסה להידיבר עם היריב בעצמו, זה שבדיו האד"מ מות. מבחינה זו — והרי זוהי הבחינה המעסיקה אותנו בראש וראשונה — אין לצערנו אות לשינוי. עדיין משא-ומתן עם ישראל פירושו כניעה, ועדיין מגע אתה הוא השפלה.

במצרים שאלו את פי האוראקל, את פי הספניקס המודרני, את המחשב והוא, המחשב, השיב כי מצב זה של לא שלום ולא מלחמה נותן לטובת ישראל 425 נקודות, ו-118 נקודות לרעתה של מצרים. לא שמענו שהמחשב נשאל כמה נקודות יהיו לטובת מצרים במקרה של שלום, ולא נשאל המחשב כמה נקודות יהיו לרעת מצרים במקרה מלחמה.

כמה וכמה פעמים הדגיש נשיא מצרים כי לצורך המלחמה בישראל אינו רוצה שום חייל רוסי ושום גורם זה, אלא, מצרים לבדה, בעצמה, היא תעשה את המלאכה, היא תפגוש את האויב פנים אל פנים, במגע ישיר בשדה הקרב. למלחמה, מגע ישיר — כן; לשלום — לא.

ושוב חוזרת הסיסמה כי מה שנלקח בכוח לא יוחזר אלא בכוח.

אותו מחשב "פרו-ישראלי" המצוי במצרים ומע"ניק לנו נקודות בשפע, חושבני שיש בקרבו ליקוי יסודי. אמת שישיראל מסוגלת לחיות גם במצב זה של לא שלום ולא מלחמה. אך לומר שהיא המצב האידיאלי שאליו שואפת ישראל — זוהי הגזמה והטעיה, ויש מצב טוב יותר, פשוט, עדיף יותר, והוא השלום עצמו. הוא הדיון גם לגבי מצרים עצמה.

אינני בא להציע כי כתוצאה מראייה זו של גישת סאדאת נבוא לכלל יאוש במאמצי השלום. עלינו לחזור ולהביע את נכונותנו הכנה לשלום-אמת, כפי שעשתה היום ראש הממשלה. יש לחזור ללא הרף על נכונותנו למשא-ומתן, על נכונותנו לווייתורים, על-דגוננו בשלום, לחזור ולא להתייגע.

אותו הייכל, המשמש "אחייו-התאום" של סאדאת, מעריך את ביקורי הקיץ של מאות אלפי ערבים בישראל

הניצב לפנינו עם הוצאת חלק מן הרוסים ממצרים ונאומו האחרון של סאדאת. "פורענות באה על אדם — יפשפש במעשיו". ובכל פעם שבאה פורענות על הערבים, הם קיימו אמירה זו בגופם ובלהט רב. ספרים, שירים, סיפורים ומאמרים לאלפים נכתבו על-ידי הערבים כדי להסביר את "שואת פלשתיין", את מלחמת סיני ומל-חמת 1967, וגם את התקופה הארוכה שקדמה למאורעות אלה, דהיינו החל מהצהרת בלפור.

בין הדברים הנכתבים היו כאלה, שהצטיינו בניתוח עצמי אכזרי, בחשיפה ללא רחם של מומים ופגמים בחברה הערבית, בפעמים עד כדי הגזמה מופלגת. רבים מהכותבים אף הציעו פתרונות להבראה עצמית ולתיקון הפגמים. היתה לפעמים הרגשה של תחרות ממש בין העוסקים בנושא זה של "נחפשה דרכינו ונחקורה" — ומי ירבה להעמיק את האיזמל בבשר החי. במלאכה זו עסקו מדי פעם גם מדינאים או אישים המקורבים להם ומשפיעים עליהם.

ואחת התופעות הקשות והמדאיגות היא כי יכול היה מדינאי ערבי להצביע בניתוח הגיוני על מאורע מסוים ומה קדם לו ומה גרם לו, ומה יש לעשות לתיקון תוצאותיו, אך ברגע שאותו מדינאי עמד לפני מצב חדש, או מצא עצמו במצוקה, מיד שכח את כל תלמודו והטפתו.

סימן היכר בולט של התופעה בכל המקרים האלה היה הצורך הפנימי להסיר את האשמה מעצמן ולהטיל אותה על זולתך.

גם במלחמת ששת-הימים לא יכול היה נאצר להשלים עם העובדה כי ישראל לבדה היא שהביסה אותו ואת ירדן ואת סוריה. וזכרה אותה שיחה טלפונית בעצם ימי המלחמה כאשר נאצר טילפן למלך חוסיין וזיכר עם ריאד, המפקד המצרי שהוצב בעמאן, ובשיחה אמר לו: "אני עומד להוציא גילוי דעת המדבר על התערבותם של מטוסים אמריקניים בקרבות נגדנו. אני מבקש שגם אתם תוציאו הודעה. אדבר גם עם הסורים שיוציאו. מה אתה אומר? נגיד שגם האנגלים?" אמר לו: "כן, נגיד שגם האנגלים". אחר כך ערבית אמר לו: "נחמם את זה". "נחמם את זה" — כי לא ייתכן לשאת את המחשבה, את האמת המציאותית, שישיראל לבדה עשתה את המלאכה, אלא יש גורם זה, יש מישהו מחוץ למעגל הפנימי שלנו.

אלמלא נחשפה ברבים אותה שיחה, אלמלא שוד"רה ללא הרף, היתה ההאשמה בדבר אותה קוגנייה מורסיפה לצלצל עד היום הזה.

בניתוח המאורעות האחרונים במצרים ונאומו הארוך של סאדאת אינני יכול לראות, לצערי — באמת לצערי — שינוי מן המתכונת הזאת. למרות מאמריו הפסבדו-מדעיים של חסנין הייכל בזכות התבונה והניתוח האובייקטיבי וכו', ולמרות סיסמת המדעיות וחשיפת האמת שבהן דגל סאדאת, מוטלת עדיין האחריות למצב על כתפיים אחרות; פעם בירת-המועצות, פעם ארצות-הברית, וכמובן גם ישראל. רק לא מצרים עצמה, רק לא מדיניותה, רק לא רצונה להביט פנימה אל עצמה.

למרות אזהרתו של הייכל כי הגיעה השעה לשחק שחמט, נראה כי משחק השש-בש עדיין מכתוב את המהלכים, ונמשך החיפוש אחר כוח או גורם חיצוני שיבוא וישעיע וכפה על ישראל את הפתרון הרצוי. גם

עדיין מוקדם להסיק מסקנות ברורות ממיפנה כביר זה. מותר לנו לצפות בלבנו פנימה להתפתחויות נוספות להעמקת הקרע בין מצרים ובין הרוסים, אולם יטיב לעשות אם נתרחק מניחושים ומלהג הרבה. מוטב לא להרבות בהכרזות מדיניות. ניתן למסובב כל הסיבות לגמור את מלאכתנו, בחינת מה שאמרת בתחילת דברי: "ה' יילחם לכם ואתם תחרישון".

לעומת זאת היה הנאום בן חמש השעות, שנושא מצרים נשא לרגל יום המהפכה ה-20, מרופד אכזבה, יאוש ותיסכול. ואין פלא בדבר. הוא עשה את חשבון עמו וחשבון עולמו אחרי 20 שנות ההפיכה, חשב וצא כי מאזן ההפיכה הוא כולו שלילי. נתברר לו שקודמו, עבדול נאצר, השאיר לו ולעמו ירושה מרה מאוד. העולם והעם המצרי ציפו בצדק שהמהפכה תעלה את מצרים הפלחית על פסים חדשים, על פסי הקידמה הסוציאליסטית. גם אנוחנו ציפינו שנוכל להתחיל דף חדש עם שכנו הגדול. אבל תוך זמן קצר נתברר שהמפכה ירדה לטמיון. שגעון הגדלות של נאצר קבר את המהפכה עוד טרם נולדה. במקום המשטר המושחת הפרעוני בא משטר של דיכוי אכזרי. הוא גירש את הכרטיסים שיעבד את ארצו לרוסים, הלאים את התעלה - על מעשה זה היתה גאוותו - וחטם אותה במו" דיו ללא כל צורך אחרי התבוסה בששת ימי המלחמה. הוא נחלץ בכיכול לעזרת הפלשתינאים, ובמו"דיו עקר קרוב למיליון אזרחים מערי התעלה והפך אותם לפליטים. ועוד ועוד משגים כאלה.

אם זהו חשבון הנפש שעשה לעצמו נשיא מצרים, הרי אחרי הכרזתו ההיסטורית על גירוש הרוסים מארצו מן הדין היה לצפות שיעשה צעד נוסף ויכריז על משא- ומתן עם ישראל לקראת אפשרות של כריתת הוזה שלום. במידה שדובר ממשלת מצרים, ד"ר זיאת, עשה זאת ורמז על פתרון מדיני במקום פתרון של מלחמה, הרי נאומו של סאדאת היה רצוף קריאות לחידוש המלחמה.

חברי הכנסת. אנו מצדנו, כשם שאל לנו לרפות לפי שעה מהמתח הבטחוני ולהיות נכונים לכל הפתעה שלא תבוא, כך מוטל עלינו לא להחמיץ הזדמנות היסטורית זאת. נבדוק כל אפשרות של סלילת דרך לפגישה פנים אל פנים עם שכנינו, נתרומם את תרומתנו להסרת סיט המלחמה מעל המזרח התיכון. בל ירתע מפני הכרוזתיו המלחמתיות של נשיא מצרים. אולי בכל זאת יש לראות בצעדו המכריע בגירוש הרוסים מארצו רמז וקריצת עין להחברות ולשלום. נבדוק מכל מקום את כוונותיו האמיתיות של נשיא מצרים, בלי משפט קדום. נעשה זאת מתוך גישה של "כבדהו וחשדהו".

אדוני היושב ראש, חברי הכנסת. כשם שאנו מצויים וים להיות ערים למצב הבטחוני גם עכשיו, כך אנו מצויים להפנות את מרבצי לחינוך, קליטה, פיתוח, בניית שייכונים, חיסול שכונות העוני וכדומה. ובראש וראשונה, גברתי ראש הממשלה, אנו חייבים להקדיש מחשבה ואמצעים לתיקון הפגמים המרובים שנתגלו בחיי החברה שלנו. הממשלה חייבת לגלות יד חזקה לגבי מעשי הפשע והקבריינות, השוד והאונס שהפכו לחם חוקנו. צו השעה הוא להשליט את הסדר ואת החוק ברחוב ובחברה. עלינו להשתמש בזרוע תקיפה כדי לשים קץ לכריזנות המשתוללת כמעט ללא מעצור. כשם שהצלחנו לבער את קני החבלנים מתוכנו, בכוחנו

כחשובים יותר מתותחנים ומטוסים. כל כך למה? מפני שאותם מאות אלפי ערבים מתייצבים בבואם הגה לפני מציאות ישראלית שהיכלל וסאדאת ביקשו בכל כוחם להתעלם ממנה, למרות הטפתם לראות את המציאות ולנתח באימה ההיוון הקר. כל נער קטן ברמאללה, ובירושלים המזרחית יודע יותר מהם מה היא המציאות, יודע יותר מהם כי אפשר לחיות בשלום עם היהודים, כי פניהם לשלום, כי אינם מפלצות, כי חל כאן תהליך של דו-קיום אשר מחלחל וחדור אל חומות איבה ומשטמה, ועשוי לקרקע את יסודותיהן.

סופר ערבי אחד, ירושלמי, מוחמד אבו שלבאיה, כתב בספרו הראשון כי על מדינות ערב לדעת שעדכיי הגדה לעולם לא ישובו להיות כפי שהיו, מאחר שהם טעמו דמוקרטיה מה היא ומה הוא חופש ביטוי, מה היא דאגה לפועל.

עלינו להוסיף ללכת בדרך של הגשרים הפתוחים, להרבות את הסברתנו. לא כולה מגיעה, לא תמיד היא מגיעה נקייה מזיופים ומצלילים שנוספים עליה. עלינו להעמיק את המגע ואת שיתוף הפעולה עם הפלשתינאים, ולחזור בלי הרף על רצוננו בשלום.

טוב עשתה ראש הממשלה בפנייתה המיוחדת לנושא מצרים. גם אם לא יהיה הד מידי לפנייה - הרי מתי שהוא, איך שהוא, בלבנו של מי שהוא, היא תעשה את פעולתה ותשאיר את רישומה.

היז"ר ש. רוזן:

רשות היבור לחבר הכנסת גרוס, ואחריו לחבר הכנסת שערי.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. "ה' יילחם לכם ואתם תחרישון". פסוק זה אמר משה רבנו לפני ישראל בעת יציאתם ממצרים. זאת התחושה של יהודי מאמין בימים אלה נוכח מה שמתרחש מסביבנו.

חברי הכנסת, אדוני היושב ראש. בשבוע שעבר נפל דבר במזרח התיכון, דבר גדול לדעתי, מיפנה רב- משמעות: נשיא מצרים אנואר סאדאת הכריז במעמד חגיגי, קבל העולם כולו, שעל היועצים הסובייטיים לעזוב את תחומי ארצו.

אפשר להתחכם ולשאל מהי כוונתו האמיתית של נשיא מצרים, למה הוא מתכוון בדיוק, מה מספר היועצים שיוגורשו ממצרים, מה סוג היועצים שיישארו במצרים, ועוד שאלות מעין אלה, בלי קץ. אפשר כמו כן להשתעשע בפרשנות ובניחושים, כפי שעושה זאת העתונות העולמית, כיד הדמיון הטובה של כל פרשן וידע דבר. אבל כל זה אינו גורע מעצם ההכרזה המפתיעה של נשיא מצרים, שביסודה היא טומנת בחובה קרע גלוי בין מצרים ורוסיה הסובייטית. עובדה שאיש מהחכמים לשעבר לא היה מסוגל לחזותה מראש.

מובן שעכשיו, אחרי ההכרזה על הגירוש, כבר קל יותר לשחק בניחושים ובנבואות.

אנו מאמינים כי זוהי אצבע אלוקים. זהו מאורע על-טבעי. שום מדינאי, יאה הוא בעל הדמיון העשיר ביותר, לא היה יכול להעלות על דעתו שיום יציאת הרוסים ממצרים הוא כה קרוב. שכן דבר זה הוא בניגוד מוחלט להגיון הפשוט, ובניגוד למצבה הצבאי והבטחוני של מצרים.

חוברת ל"ה, ישיבה של"ד

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (גרס, מאיר, נבון, רוזן, שערי) —

לגמרי. אין לי שום עניין שחבר-הכנסת שאקי יהיה סגן שר החינוך והתרבות. אבל לאחר מה שקרה, נוכח הנסיבות, אפשר היה לבלוע זאת. ולא היה בזה שום אסון למדינה ולא לממשלה.

ולבסוף, הערה אחת לראש הממשלה. חייב אני לציין לשבח, שמאז נכנסה גברת מאיר לכהן בתפקיד ראש הממשלה פחתו בהרבה ההדלפות מישיבות הממשלה והצטמצמה המחלה של מתן הצהרות על-ידי שרים. יש לזקוף זאת לזכותה של ראש הממשלה.

יצחק נבון (המערך, עבודה—מפ"ם):
אתה קורא עתונים?

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):
כן.

ולבסוף, אני רוצה לגעת בעניין אחד:

הוויכוח שהיה בזמן האחרון בין אלופים במילואים, אם היתה צפויה לנו סכנת השמדה לפני מלחמת ששת-הימים, אני חושב שלא היה עוד במדינה ויכוח כה מיותר וכה מזיק ואני מרשה לעצמי לומר, כה אווילי, כמו הוויכוח הזה. לומר לאחר מעשה שלא היתה צפויה לנו סכנה של השמדה, להיות חכם לאחר מעשה, קל מאוד. ויכוח זה הביא לנו נזק גדול. מדברי האלופים שהשתתפו בוויכוח אפשר היה להבין שישאל יצאה למלחמת כיבוש ולא למלחמת מגן. וכך פירשו זאת שונאי ישראל שהשתמשו בנימוקים אלה. מדוע יש צורך בוויכוח כזה? יש בידי חומר על דבריו של שר החוץ אבא אבן במועצת הבטחון, ובהם הוכיח שהיתה צפויה לנו סכנת השמדה. מדוע איפוא כל הוויכוח המיותר הזה?

אני חושב שהממשלה וראש הממשלה צריכים להיות ערים לדבר ואולי לקבוע חוק שנגדלים, אלופים, חייבים לשמור על סדרות המלחמה תקופה מסוימת, 5—10 שנים; וגם אלופים במילואים חייבים לקבל עליהם משמעת ולא לדבר דברים מיותרים.

הי"ד ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שערי, ואחריו לחבר-הכנסת הראל.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אם כי נאום סאדאת הנחיל לנו אכזבה וגם יציאת מצרים של הרו-סים אינה מלאה כפי שקיוו רבים, הרי יש שני דברים חיוביים בהתפתחויות האחרונות במצרים: א. צומצמה הנזכרות הרוסית, הוגבלה מעורבותה, פחתה סכנת העימות בינו ובין הסובייטים, הוקטן הכושר הצבאי של מצרים ונחלשה הגנתה האווירית; ב. המצרים נוכחו לדעת סוף כל סוף כי הרוסים לא יפתרו את בעיותיהם. הם אינם יכולים ואינם רוצים לפתור את בעיותיהם.

על מי לא השליכו ייבם? על מלחמת ההתשה — והיא נכשלה; על מועצת הבטחון — והיא חסרת אונים; על האמריקאים, שיסחטו אותנו כמו לימון לפי דרישת סאדאת — והם מיאנו לעשות כן; והנה כעת גם הרוסים הכיזבו וכפי שידוע יפה לסאדאת, האחדות הערבית שבה הוא תולה תקוות כעת היא משענת קנה רצון.

לבער את קני העולם התחתון והפגע המאיימים עלינו מבפנים.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אינני רוצה בהזדמנות זו לדבר על עניינים העומדים ברומם של עולמנו, שעליהם דובר בשבוע שעבר. אינני רוצה לגנוע עכשיו בבניית "מיהו יהודי", בבניית נישואים אזרחיים וכדומה. אבל חייב אני לומר שקיבלתי עידוד גדול דווקא ממקום לא צפוי.

אנחנו מרגישים לפעמים רפיון ידיים. אומרים שאנחנו לא מתכוונים לשם שמיים, מתכוונים לגייס קולות, ועוד ועוד. והנה נודמנה לי תוברת מחוגי המערך דווקא, ובה מכתב-גלוי לראש הממשלה מראש המועצה האזורית מרחבים, חביב שרביץ. אינני מכיר יהודי זה, אבל המכתב שלו, שפורסם בחוברת "מושבי הגג" בהזדמנות ביקורה של ראש הממשלה במקום זה, נוגע ללב. אין לי זמן לצטט את כל מכתבו. ברשות היושב-ראש אביא מתוכו רק כמה משפטים.

וכך כותב יהודי פשוט זה, אבל יהודי יקר — הוא איננו יכול להיות פשוט, אם כי המלה "פשוט" אומרת הרבה — לראש הממשלה: "כאשר נטלה המדינה על עצמה את השם ישראל, קיבלה על עצמה אחריות גדולה ומחייבת כלפי התוכן המקורי וההיסטורי של מושג זה. ומהו תוכן זה? מה אומר לנו שם זה? כל בר-דעת אשר מצפוננו ישר אינו יכול שלא להודות שאין אומתנו אומה אלא בתורתה".

אינני רוצה להרבות במלים. כל מה שנאמר על-ידי חברינו בכנסת בשבוע שעבר, ומה שאנחנו אומרים, כל הדברים האלה נראים חיוורים לעומת הדברים שאומר מר חביב שרביץ. הוא שואל: "וכי ילדי הרוצים, חיים, השוודים והגנבים אינם סובלים? הרי ילדי רחוב אלה הם המועמדים הראשונים לגניבה, שוד, זימה ופריצות. אם כך, מדוע אין אנו שומעים מה'מתקדמים' שלנו דרישות של רחמים לשיחרור אבותיהם מכלאם?". הוא אומר זאת כלפי ילדים פסולים: אנחנו מרחמים על ילדים פסולים. והוא שואל: מדוע איננו מרחמים על ילדים אלה? כי הם מזיקים לחברה. יש מקרים שמטע"מים דתיים לאומיים הם פסולים לחברה, כמו שיש גם ילדים אחרים שהחברה אינה מקבלת אותם. הוא שואל: "מדוע אין מקבלים לקורס קצינים בנו של קצין בוגד שהורשע בריגול? הרי הבן לא חטא". הצבא אינו מקבל ילד כזה. יש מקרים שהחברה אינה יכולה לקבל אותם. אני מציע לחברי הכנסת לקרוא את המכתב של יהודי זה, חביב שרביץ, ממושב פטיש השייך למערך. ואני אומר שוב: הדברים שאנו משמיעים מחווירים לעומת דבריו.

בהקשר זה עלי לציין כי לדעתי, אחרי כל מה שקרה לפני שבועיים, בקשר להצעת החוק של חבר-הכנסת לורנץ וההימנעות מהצבעה, לא היה מגיע עונש לחבר-הכנסת שאקי. נדמה לי שלא היה זה מן התבונה הממלכתית למצות את הדין לגביו ולהדיחו מתפקידו כסגן שר החינוך והתרבות. אפשר היה לבלוע "חטא" זה ולעבור לסדר-היום.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אתה "אובייקטיבי" בעניין זה.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

אני חושב שכן, גברתי ראש הממשלה, אובייקטיבי

מדינת ישראל בעיני הערבים והשאירו משקע חיובי בתוכם. אפשר לדבר כעת עם הרבה ערבים בשטחים בלי שנאה, אם כי נוגדי העמדות לא נעלמו.

המדיניות הליברלית והנועזת כלפי ערביי השטחים השתלמה, לדעתי, ועלינו לעשות כעת צעד נוסף ולשנות מהצהרתנו שבעיית הפליטים תמצא את פתרונה עם בוא השלום, ולהצהיר שאנו מוכנים לתת גם כעת יד לפתרונה, כדי להסיר אבן-גג מדרך להבנה יהודית - ערבית ומכשול במדיניות בין-לאומית וכן כדי להוציא קלף מידי הערבים, שהם משתמשים בו בכשרון רב, הקלף של המושג "הפליט חסר הבית", הוזכה לתהודה בין-לאומית נרחבת. לדעתי, פתרון בעיית הפליטים השווים בשטחים הנמצאים בשליטתנו הוא בהישג זינו.

ביהודה ושומרון אין למעשה פליטים. כולם עובדים ומרוויחים טוב. יש רק "סלאמס" בסביבות הערים, שהעתונות הבין-לאומית מוסיפה לקרוא להם "מחנות פליטים". הבה ונבנה בעזרה בין-לאומית שאפשר לדעת, תי, להשיגה, שיכונים ושכונות לפליטים אלה, וייעלמו המחנות. הבעיה הקשה יותר היא ברצועת-עזה, אך גם כאן חלה רגיעה, יש תעסוקה, אפשר לבנות שיכונים ולעזור באמצעים קונסטרוקטיביים לערבים, הרוצים בכך, לעבור לגדה.

זאת ועוד. לדעתי יש להצהיר שאנו מוכנים, יחד עם גורמים בין-לאומיים, לעזור לפתרון בעיית הפליטים הנמצאים בארצות ערב להתיישב בארצות אלה ולהגיע לחיים מסודרים וקונסטרוקטיביים. פתרון בעיית הפליטים אינו צריך לחכות עד לבוא השלום. הוא כשלעצמו יקרב את השלום.

עלינו גם לעשות צעדים נוספים להידברות על-ידי ערביי ארץ-ישראל. היה יוכיח אם צריך לעודד הקמת מנהיגות חדשה, עם מי צריך לדבר, עם מי אפשר לדבר, אם יש משהו לדבר אתם. והנה באו הבחירות המוני-ציביליות, שעלו יפה והוכיחו כי אפשר לעודד התייחסות מנהיגות חדשה.

ומכאן לערביי ישראל. שיפור המצב בשטחים, הרגיעה, הפריחה הכלכלית והנכונות לשיתוף פעולה נתנו אותותיהם גם במחנה ערביי ישראל. ערביי ישראל נהנים מה"פרוספריטי" כמו כל תושבי המדינה. אך טרם גיבשו תכנית כוללת ותפיסה מתאימה. יש ליצור גשרים פתוחים בין החברה היהודית והערבית. יש לנו, למשל, עיר מעורבת חשובה כמו עכו, והיא כשלוף בעוד שהיתה צריכה לשמש דוגמה של שיתוף פעולה ואחוה.

יש לנו אירגונים מקצועיים, כמו ההסתדרות, אירגונים כלכליים או אירגונים אקדמיים. איפה האינטגרציה, איפה הפעילות וההופעה הערבית בתוכם? כמה ילדים יהודים לומדים ערבית בבתי-הספר? ראש הממשלה רגילה, ובצדק, לציין את הסכנה הצפויה לאופי החברה היהודית אם נהפוך את הערבים לחוטבי עצים ושואבי מים של החברה היהודית. זה עשוי בוודאי לפתח במרוצת הזמן מתיחות בין העמים, כפי שזה כבר פיתח במידה מסוימת מתיחות בין-עדתית. לכן יש לפעול בכיוון של יתר שילוב הערבים בחברה ובמשק הישראליים, ומסתבר כי יזמות ונועזות בתחום זה נתנו תוצאות, ויש להמשיך בהן וגם לחדש בהן.

אין מי שיעשה את המלאכה בשבילם, וגם לא בשבילנו, ולכן כעת הזמן לקריאה חוזרת: הבה ונשב בינינו ונסדיר את העניינים.

לדעתי, על ראש הממשלה להציע כעת פגישה פנים אל פנים בינה ובין סאדאת בכל מקום שהוא רצוי, ואני מקדם בכריכה את פניית ראש הממשלה למצרים: הבה וניפגש.

כמה זמן עוד יעמדו המצרים בעקשנותם ובסירובם בעידן המשא-ומתן, הפגישות בין אויבים בעבר ובהווה והגסיון של הידברות גלובלית? ניקסון נפגש עם מאו; גרמניה חתמה על "אוסטופולטיק", שפירושה השלמה והכרה במציאות החדשה שנוצרה לאחר מלחמת העולם; בפאריס נפגשו הצרדים המעורבים במלחמת וייט-נאם ואף עליו, נשיא פקיסטן המובסת, שהפסידה מחצית מדינתה, לא מיאן להיפגש עם הגברת נגדי שהביסה אותו, וזאת רק כחצי-שנה לאחר המלחמה האומללה בשביל פקיסטן. הוא לא אמה, כפי שסאדאת חזר ואמר לשלום: אף שעל אדמה; אסוד לגלה משא-ומתן ישיר כשאין שוויון בין הצדדים. מטבע הדברים, מלחמה אינה מסתיימת בשוויון בין הצדדים.

האם לא ברור לסאדאת שגם המלחמה אינה פתרון, כי במלחמה יש לו רק להפסיד, ומשלום הוא יכול להרוויח הרבה?

לאחר שהעם המצרי השתחרר מהאשליה שאחרים יפתרו בשבילו את בעיותיו, אולי ישתחרר כעת, סוף סוף, מהאשליה שמלחמה זהו הפתרון, כשאין לערבים סיכוי לנצח בה, והם יודעים זאת?

אכן, כפי שהדברים מופיעים בנאומו האחרון של סאדאת, הוא טרם השתחרר מהתפיסה הביסית של סירוב למשא-ומתן ישיר, מהדבקות בתפיסה של "אף שעל" ואף מהחלום לפתור בעיית הפלשתינאים על-ידי הרס מדינת ישראל.

סאדאת עשה רבייה, שהיקפה לא ברור, ביחסי רוסיה-מצרים, אבל עדיין לא עשה רבייה ביחסי ישראל-מצרים. אם סאדאת, גם כעת, ימשיך לדחות את ידנו המושטה, נצטרך להמשיך בהגברת כוחנו מצד אחד, ומצד שני לבנות את השלום נדבך על נדבך, לא כאקט חד-פעמי אלא כתהליך.

הבה ונסיר קודם כל את המוקשים הנמצאים בתחומים שעליהם יש לנו שליטה ולעשות מה שבידינו לעשות כדי לקרב את שני העמים, לאפשר לערבים להגיע להבנה טובה יותר של מהותנו והווייתנו, ולפתור בעיות בינינו ובין ערביי ארץ-ישראל, שהם למעשה בשורש הקונפליקט.

המדיניות שניהלה הממשלה בשטחים היא "סיפור ההצלחה" המדהים ביותר של זמננו. חל מיפנה ביחס ערביי השטחים כלפי ישראל וכלפי ארצות ערב. בולטת כעת ההתרחקות מארצות ערב, הפסימיות כלפי הסיכוי שהשועה תבוא מהם וחילוול כלפי גבורתם המדומה. דמה לי כי הצעד האחרון של סאדאת צריך עוד יותר להפחית את התקווה, שהיום או מחר יופיעו ארצות ערב כ"משחררות".

הנגנון למעשה למצב של יחסי שלום ללא שלום. יש תנועה כמעט חפשית של ערבים מארצות ערב לישראל ומישראל לארצות ערב. השנה מספר מבקרי הקיץ יגיע ל-180,000. ביקורי קיץ אלה שינו את תדמית

הי"ר ע. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הרצל, ואחריו לחבר-הכנסת חזן.

איסור הרצל (הרשימה הממלכתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אקדיש את דברי התולדות החדירה הסובייטית למזרח התיכון וללקחים לכל הגורמים הנוגעים בדבר מפינוי אנשי הצבא והיו"ע צעים הצבאיים הסובייטיים ממצרים.

החדירה הסובייטית למצרים החלה ב-1955 עם העיסקה הצ'כית-מצרית. נאצר התם על עיסקה זו משום שכבר היה באותו זמן חתום על התחייבות כלפי העולם הערבי לפתור את בעיית פלשתיין על-ידי השמדת ישראל. אחר שנוכח לדעת כי כוחו לא יעמד לו לשם כך, חשב כי יוכל להסתייע בגורם הסובייטי, שיהיה מוכן לשלם כל מחיר המורת האפשרות לרכוש לו מאחזים במזרח התיכון. כך החלה החדירה הסובייטית לאזורנו, אבל מיד באו גם האכזבות.

אכזבתו הראשונה של נאצר מן הסובייטים באה ב-1956, כאשר החליטה ישראל לא לחכות עד שיתעצם הכוח הערבי בעזרת הסיוע הסובייטי והקדימה להכותו. הסובייטים לא זו בלבד שלא באו לעזרת נאצר, אלא גם הסתלקו במהירות ממצרים ופינו את יועציהם. במקום עזרה צבאית הגישו למצרים עזרה מדינית-דיפלומטית בירת האו"ם ועל-ידי איומים על שלום העולם. אולם הם התרחקו מכל מעורבות פעילה בסיכ-סוך הצבאי.

למרות אכזבתו מגישתם של הרוסים המשיך נאצר להעמיק את השותפות בכל התחומים. המבחן הגדול השני בא בשנת 1967, כאשר נאצר סמך בין השאר על האפשרות שהסובייטים יבואו לעזרתו במקרה של מצור קה. זה לא קרה, והסובייטים שוב השקיפו מן הצד על התבוסה הנקשה של בעל-בריתם המצרי, שהיתה גם מפלת הנשק הסובייטי והדוקטרינה הצבאית הסובייטית. אולם ברית-המועצות סירבה לוותר על מאחזיה במצרים. ברגע האחרון ממש נחלצה להציל את נאצר ואת משטרו ושיקמה את צבאו על-ידי סיוע מהיר ומאסיבי ביותר. תוך מלחמת ההתשה הורומה ברית-המועצות למצרים כמויות עצומות של נשק ועזרה צבאית אחרת - במערכי טילים ומטוסים, ביועצים, במדריכים ובסיוע כלכלי. אבל שוב נזרדה שלא להתערב באופן פעיל בסיכוסוך הצבאי ממש.

השתלשלות הברדים במצרים כפי שאנו עדים הם כיום באה עקב אכזבות המצרים מן הסובייטים. הלך-הרוח הערבי ודמיונם הביאו אותם לראות את עצמם מנצחים את ישראל ומחסלים אותה. כשהתברר להם שלעולם לא יצליחו בכך, הביאו אותם הלך-הרוח והדמיון המיוחדים להם לאמונה כי הכוח הסובייטי יעשה את המלאכה הזאת למענם. הם לא הביאו בחש-בון את המגבלות שיש גם למעצמה גדולה ואדירה בסיכוסוכים צבאיים. אכזבתם העמוקה והחרפה של המצרים מן המחבלים הסובייטיים היא הרקע להוצאתם של היועצים ממצרים. לא היה זה פרי של שיקול פוליטי הגיוני, אלא תוצאה של מצב נפשי ואכזבה מבעל-ברית, המודחה אמנם עם הערבים ומטרותיהם, מוכן לסייע בכל, אך אינו נותן יד למעשה הקובע - לחי-סולה של ישראל.

ולבסוף משפטים מספר על החזית הפנימית. עלינו להתכונן לכל האפשרויות, והחזיון העיקרי של כוחנו הוא בחזיון חישוקי החברה הישראלית ובתיקון פגמים פנימיים. יש צורך ברפורמה סוציאלית וברפורמה כלכלית, אבל גם ברפורמה במנה הממשל כדי שיוכל למלא את תפקידיו. במנה הממשלה ומשרדיה מבוסס במידה רבה על הדגם שנוצד במאות ה-16 וה-17, כשהו-פיעה המדינה המודרנית. ברוב המדינות המתקדמות והמפותחות שונה בשנים האחרונות המערך האירגוני והפונקציונלי של משרדי הממשלה. לדעתי יש צורך להקים כעת ועדה ממלכתית, שתכין הצעה למבנה חדש של משרדי הממשלה לקדנציה הבאה, כי אם זה לא יעשה כעת, לאחר הבחירות לא יהיה הזמן הדרוש למבחן מעמיק של הבעיות ולפתרון רציני, כי מטבע הדברים נתונים אז בלחץ של משא-ומתן קואליציוני ושל רצון להקים מהר את הממשלה.

חברי הכנסת. יש צורך באיוון טוב יותר בין הטיפול בבעיות חוץ לבין הטיפול בבעיות פנים. בשנה האחרונה חיינו באינטנסיביות רבה את בעיות הפנים שלנו, וזאת גם עקב הרגיעה בחזית החיצונית. אם ראש הממשלה אינה יכולה להתפנות במידה מספקת לענייני פנים, כי מטבע הדברים היא צריכה להקדיש את עיקר התעני-ינותה וזמנה לבעיות חוץ, יש צורך בסגן ראש ממשלה לענייני פנים, שיתאם בין המשרדים השונים, יציג יעדים ויעמוד על ביצועם על-ידי זרועות השלטון השונות.

חברי הכנסת. לדעתי יש צורך, ראשית כל, במשרד לרווחה סוציאלית - דיברתי עליו לא אחת מעל במה זאת - שיאחד בתוכו משרדים סוציאליים, כגון עבודה, בריאות, סעד וביטוח לאומי, כי כעת משרדים אלה פועלים, לא אחת, לא רק בנפרד אלא לפעמים גם במנוגד.

יש צורך במשרד לבינוי. אנו נתונים במשבר חריף של דיוו, ומשרד כזה יאחד את הסמכויות המפוזרות בין משרדי ממשלה שונים בתחום הבנייה והדיוו.

יש צורך במשרד לאקולוגיה ותיכנון פיס, כי אין דאגה לבעיות אקולוגיות בלי תיכנון, אך הייתה מציע שהוא יהיה גם משרד לטכנולוגיה, כי אין לדאוג לתנאים אקולוגיים טובים בצורה שתמנע פיתוח, תעצור צמיחה כלכלית ולא תתחשב בצרכים ובהישגים טכנולוגיים. צריך גם להשתמש בטכנולוגיה כדי להתגבר על בעיות האקולוגיה. ובהזדמנות זו רוצה אני לשאול את ראש הממשלה: בשעתה דיברה גם על חוק להקמת רשות למחקר ופיתוח. קורה אצלנו לא אחת שנושאים מסויי-זים עומדים במרכז ההתעניינות והוויכוח, ולאחר זמן מה הם נדחקים לקרן זווית. הכנסת הזאת נכנסת עוד מעט למושב הרביעי, וחוק זה טרם הובא לפני הבית.

יש מקום גם לבדוק איחוד משרדים, כגון תחבורה ותקשורת, פנים ומשטרה, משפטים ודת וכיוצא באלה.

אדוני היושב-ראש, הזמן הוא מסגרת ריקה. הוא יפעל לטובתנו אם נפעל אנו לטובתנו. המאורעות האחרונים במצרים ייתכן שנתנו לנו שהות נוספת. נחזק את חזיונו הפנימית ונוכל לעמד ביתר הצלחה בכל אתי מחדדות חיצונית. מדיניות החוץ והבטחון של ישראל היתה הצלחה, וכן המדיניות בשטחים. עכשיו נעשה מאמץ כדי להגיע להצלחה גם בחזית הפנימית.

יאלית בין ברית-המועצות לבין מצרים ומשום שאין בה עורף פרו-סובייטי גדול ונאמן, כמו במזרח-אירופה. ארצות-הברית צריכה להיות שבעת-רצון מהשתל-שלות העניינים, אבל אסור שתשגה ותיפול בפח של התחייבות להשיג לערבים מה שהסובייטים לא יכלו להשיג. ברור שהוגים מסויימים בארצות-הברית ובמערב ינסו לנצל את המצב, לראות בישראל מכשול לכך שהמערב ייכנס לחלל הריק ויתפוס את מקום הסוביי-טים. נסיון כזה הוא חסר שחר. ארצות-הברית אינה רוצה ואינה יכולה להגשים שאיפות הערבים ביחס לישראל, שאיפות שברית-המועצות לא יכלה לממש, והיא אף לא תוכל להעמיד פנים שהיא רוצה בכך.

חברי הכנסת, הוכח כי העמידה האיתנת של ישראל עמדה במבחן, וזה בניגוד לכל הנבואות השחור-רות של יוצרי פאניקות למיניהם. גורמים אלה טענו כי ללא ויתורים וללא נסיגה ייכנס לסיכסוך חמור עם ארצות-הברית, ניעוב לנפשנו מבחינה מדינית וצבאית כאחת, ונעמוד בסכנה של מעורבות סובייטית ישירה. אך למרות מה שדחינו את תכנית רוג'רס ואת תיווכו של יארוג' על בסיס תכנית זו, הרי היחסים עם ארצות-הברית לא זו בלבד שלא הורעו, אלא אף השתפרו ונוצרה זהות החודגת הרבה מעבר לשיקולים של תקופת בחירות. ארצות-הברית עצמה לא הפסידה, אלא אף הרוויחה רווח ניכר מעמדתה האיתנתה של ישראל.

זכור כיצד ניפנפו כאן באימת הדחליל הסובייטי בתקופת מלחמת ההתשה ולאחריה אם לא נוותר ולא ניסוג, וכיצד זוהירו כי הסובייטים יתערבו התערבות פעילה שתסכן את קיומה של ישראל. מה שקורה עכשיו מוכיח כי פחדים אלה היו חסרי בסיס, וכי עמידתה התקיפה של ארצות-הברית לימין ישראל גובעת לא מויתורים, אלא דווקא מעמדתה האיתנה של ישראל. המסקנה היא איפוא שאם תעמוד ישראל על זכויותיה ועל תביעותיה הצודקות לבטחון ולשלום אמת, הרי אפשר בהחלט שהשלום בוא יבוא.

היז"ר ע. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת יעקב חזן, ואחריי לחבר-הכנסת תופיק טובי.

יעקב חזן (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. ממלחמת ששת-הימים ועד היום לא עמדנו לפני מצב פוליטי כה מורכב ומסובך כמצב ההולך ומתגבש לנגד עינינו ממש היום. מרכז ההתרחשויות הללו הוא במצרים, אך השפעתן כבר חורגת הרבה אל מעבר לגבולותיה וההתפתחות היא סוערת ורב-תיגודים. כל יום סותר את קודמו, כל מידע נוסף מסבך את התמונה ומקשה על פיענוחה. לפנינו משוואה עם הרבה נעלמים, וכל יום מרבה את נעלמיה. אך בחיים הפוליטיים, כאשר שתי מדינות לוחמות ניצבות זו מול זו, אין לך מנוס מהכרעות עוד בטרם ירכזו בידיו את כל המידע ועוד בטרם התבהרה התמונה עד תום. אתה חייב להיות מוכן תמיד להפתעות, ועם זאת לפעול, כי גם פעולתך - יחסך הפעיל למאורעות הללו, יחסה של מדינת ישראל - על - עשויה להשפיע, ולפעמים בצורה מרחיקה לכת, על כיוון ההתפתחות המדינית.

אין ספק שלפנינו ראשיתו של תהליך רב-תוצאות, ומשמעות התוצאות עשויה לחרוג מרחק מן התחום

נקודה שנייה של אכזבה מרה היא מפח-הנפש הנובע מעצם שקריה של מצרים עם מעצמה גדולה והצורך לקלוט גשק מתוחכם, להחזיקו כראוי ולהפעילו. תוך יישום הדוקטרינות הסובייטיות. המצרים לא היו ערוכים לקליטה זו, לא מבחינת כשרם של הקצינים והחיילים ולא מבחינת איכותה של החברה המצרית. דבר זה גרם לחיטול עמוק לשני הצדדים גם יחד, ואצל המצרים נוספה לו ההשפלה והעלבון. לצד המצרי היה קל יותר להטיל את האשמה על הגשק והייעוץ הסובייטיים מאשר על החייל המצרי והחברה המצרית. כך התפתח במצרים רגש של איבה ועוינות כלפי הגורם הזר - המשך ישיר וחדש של רגש העוינות שהיה קיים בה כלפי הזרים מן המערב.

לא במקרה דווקא הצבא - שהיה הגורם המעוניין ביותר בעזרה הסובייטית, ושהוא תלוי בה כל כולו - הוא שתבע להינתק מן הסובייטים למרות כל המסקנות הכרוכות בכך. אילו בא הניתוק מתוך שאיפה של המצרים להשלמה עם ישראל היה בכך הגיון; אך אם בא לצורך חידוש המלחמה, הרי הוא משולל הגיון. ואכן קשה מאוד למצוא. הגיון בהתנהגות המצרית, ויותר מכל - אפשר למצוא בה ביטוי למשבר העמוק ולמעגל-הקסמים שמצרים הכניסה את עצמה לתוכו מבלי יכולת להיחלץ.

מנקודת-ראות סובייטית ברור כי ברית-המועצות היתה מעוניינת לנצל את ההזדמנות ההיסטורית שנק"רתה בדרכה בסוף 1954 ולחזור לאזור שהיה אזור השפעה מערבי מבוהק. הזדמנות זו נוצרה על-ידי גאנר ועל-ידי המדיניות של האדמיניסטרציה הרפובליקנית. דווקא פוסטר דאלס, מי שהיה אבי הדוקטרינה שיש לחסום את הסובייטים, ואפילו בכוח, פעל בהשפעת האינטרסים של הנפט והעסקים הגדולים והשלים עם החזירה הסובייטית במצרים, וממנה לעולם הערבי כולו.

אולם במהרה התברר לסובייטים כי בעלי-בריתם החדשים הם חסרי שיקול דעת ואי-אפשר לצפות מהם לפעול על בסיס הגיוני ומציאותי, וכי מגמתם, כמובן, לא היתה לשרת אינטרסים גלובליים של ברית-המועצות, אלא להשתמש בה כדי לחסל את ישראל, מבלי שיהיו ערוכים ומוכנים לקליטת האידיאולוגיה הקומו-ניסטית. הסובייטים גאלצו לשאת רדיפות קומוניסטיות, בעצם ירחי הדבש של ברית-המועצות עם העולם הערבי, בעיראק ובמצרים, ובעת האחרונה - ההפיכה האנטי-קומוניסטית בסודאן, ביסוע מצרי, והפרדציה בין מצרים ובין לוב האנטי-קומוניסטית הקנאית, ומעצרים ושפיטתם של ידיו מוסקבה בקהיר. לכן ניתוספה העובדה כי ככל שהעמיקה החזירה הסובייטית הממ-שית, כך הלכה וקוממה עליה את המצרים.

לא ייתכן שהסובייטים לא יסיקו לקחים ממצב זה, מכפיות-הטובה המצרית ומחולשתם המהותית של הערבים, אפילו יוסיפו להעמיד פנים כאילו היחידות נמשכת. לא ייתכן שלא יגיבו בבוא הזמן ויעשו למסקנה כי העולם הערבי היה ויהיה להם משגנת קנה רצוף. אמת זו תהיה ברורה להם ודאי יעשו את חשבונם עם המצרים ברגע המתאים - ישלמו לסאדאת את חשבון מעשה הבגידה שלו, מנקודת ראותם. היחסים בין מצרים לברית-המועצות לא ישובו עוד להיות כפי שהיו. ברור גם כי הסובייטים לא יוכלו להפעיל לגבי מצרים את דוקטרינת ברז'נייב, משום שאין רציפות טריטור-

להשיג בעזרתה של ארצות-הברית את אשר לא הצליח להשיג עד כה בעזרתה של ברית-המועצות — שלום כפוי על ישראל, שיתעלם מתביעותיה הצבאיות לבולות בטחון. והנה בא נאומו של סאדאת והפך גם כאן את הקערה על פיה. ההתקפה על ארצות-הברית בנאומו האחרון הייתה אמנם פחות ארסית מאשר תמיד, אבל מנת הארס שבו הספיקה להציג גם כאן סימן — שאלה גדול לגבי מטרתו של סאדאת.

עיתו של המהלך הזה מסבך עוד יותר את התמונה. כל זה דווקא בחודשים האחרונים שלפני הבחירות לנשיאות ארצות-הברית, דווקא בתקופה שהסיכויים לשינויים במדיניות האמריקנית הם פחותים ביותר? לתבנות המדיניות המצרית פתרונים. ואף-על-פי-כן מצויים אנו על עירנות מידבית. ייתכן שדווקא כאן מצפה לנו בקרוב מאבק מדיני רציני, אם כי העובדה שיהיה זה מאבק עם מדינה אחת, ונוסף על כך ידידותית, ולא נגד המלמחתיים המאיימים עלינו כאשר הזרוע האחת היא ברית-המועצות — יש בה משום הקלה רבה לגבי סיכויי מאבקנו זה.

סאדאת חזר והבליט בנאומו את בדידותה של מצרים ואת נכונותה לשאת בעצמה בעול המלחמה — "מלחמת הקודש" נגד ישראל. הבאמת מבשיל במצרים היאוש מכל הבנה וסיוע מצד גורם מדיני עולמי וחילופש מפלט — לפי הצעת קדאפי — בין ההון הלווי הבלתי-גדלה והעוצמה המצרית מבחינת גודל מספר אנשיה?

הכוח הקובע כאן היה ללא כל ספק הצבא המצרי. הוא היה לגורם מדיני מכריע במצרים. אין הוא יכול לשאת עוד את אפטרופוסותם של המומחים הזרים והמתנשאים מברית-המועצות. לכך נוסף התיסכול ההולך ומעמיק, שמקורו בהתעצמותו של הצבא המלווה בהכרה שמלחמת הנקם והנצחון נגד ישראל הולכת ומתרחקת ממנו. מכאן הטינה העמוקה לאלה שיכלו, אילו רצו, לתת בידי מצרים את הנשק הדרוש לנצחון הזה ואין הם עושים כן מתוך חשבונותיהם המדיניים-האנוכיים.

למעשה השיג כאן הצבא המצרי, על-ידי גירוש המומחים הסובייטיים, את היפוכה של המטרה אשר אליה שואף. עוצמתו הצבאית לא עלתה, אלא פוזתה, ולא לזמן קצר. לאן יוביל כל זה? למעשה יאוש של חידוש המלחמה נגד ישראל, שמגמתה השמדת ישראל וסופה הרס עצמי? או שמה הננו עומדים לפני ראשיתה של התפכחות וחילופש דרך להסכם עם ישראל? כפות המאנוכיים נעות לכאן ולכאן.

אכן, גם כאן הננו עומדים לפני דברים והיפוכם. חסנין הייכל, שופרה המוכשר של מצרים, מכנה את המצב של היום — מצב של הפסקת-האש — "הפשע של לא-מלחמה ולא-שלום, אשר רק ישראל, ברית-המועצות וארצות-הברית נשכרות מכך, והמפסידה היחידה היא מצרים". דובר ממשלת מצרים מודיע לאחר פירסום הדיעה על גירושם של המומחים הסובייטיים, שמצרים רוצה בפתרון של שלום. שר ההסברה המצרי מופיע במסיבת עיתונאים ומודיע שמצרים תקבל בברכה כל יזמה של שלום, מכל מקום שתבוא — מבירות אירופה ועד טומבוקטו. אמנם אין הוא שוכח להוסיף שכל זה בתנאי ישראל תחתיו את כל "האדמות השדודות" ותתחייב לפתור את הבעיה הפלשתינית.

אשר אליו התכוונה מצרים. הכל מעיד על כך שלא היתה זאת — אני מתכוון להוצאתם של המומחים הסובייטיים — פעולה מצרית-רוסית מתואמת. הכל מעיד על כך שהפעולה הזאת הפתיעה את הסובייטיים והיא מאיימת בקרע רציני בין מצרים לברית-המועצות. מעצמת-על אינה מושיטה את פניה לבעל-בריתה הנוטר כדי שזה יסטור עליה, ובכל המומכיות. גם לשתיקתה של ברית-המועצות במשך יומיים שלאחר המעשה נודעת משמעות רבה. ולחוסר תשובתה של ברית-המועצות, עד עצם היום הזה, להצעתו של נשיא מצרים, סאדאת, לקיים פיסגה מצרית-סובייטית חדשה לשם קביעת יחסיהן להבא, נודעת משמעות מדינית רבה עוד יותר.

היחסים בין מצרים לבין ברית-המועצות עורערו קשות. גם קודם לכן היתה זאת ידיות המיוסדת על העמדת-פנים, חשדנות ואי-אמון הדדי. אי-האמון ההדדי הזה כבר לא יפוג. הוא יילך ויעמיק. כאן אין לברית-המועצות כל אפשרות להתגבר על המצב המביך הזה לפי הדגם הצ'כי. הסיכויים למהפכה שכנגד במצרים הם קלושים ביותר. השותפים האפשריים למהפכה זו חבושים בבתי-הסוהר. השקעותיה העצומות במצרים והדאגה להמשך קיומם של מאחזיה הבטחוניים-ימיים יאלצו את ברית-המועצות לבלוע, עד עת מצוא, את הגלולה המרה הזאת; אך תחושת העלבון והבגידה יוסיפו לחלחל ולחזור תחת יסודות השותפות המצרית-סובייטית. השותף הגדול הורד לדרגה של גורם קולוניאליסטי, אשר מצווה לנצלו וחובה להיזהר מפניו ולהיפטר ממנו בהדמנות ראשונה. הקרע ניבעה ומעדה של ברית-המועצות כאחד הגורמים המכריעים לגבי עתידו של השלום היהודי-ערבי נתערער מאוד. במזרח התיכון הכל ייתכן. הגלגל עוד יכול לשוב אחורה; אך לנקודת המוצא, אל "הידידות והשותפות הגדולה", כביכול, ספק אם ישוּב.

והיעקה, לתקופה הקרובה, ואולי גם לטווח ארוך, השתחררו מהסיט של ההתנגשות האפשרית, אם חלילה תפרוץ שוב המלחמה, עם הכוחות הסובייטיים אשר חנו במצרים.

ייתכן שמצד סאדאת היתה כאן ברזש וראשונה היענות ללחצים פנימיים של אלה אשר קצה נפשם בנוכחות הסובייטית במצרים, פגעה קשה בגאותו העצמית של הצבא המצרי ואיימה בהשתלטות קולו-ניאליסטית חדשה על מצרים. ייתכן שהיה זה רק תכסיס, נסיון נוסף ללחוץ על ברית-המועצות ולסחוט ממנה עזרה נוספת בכלי נשק התקפיים, או להבטיח את העמקת מעורבותה הישירה של ברית-המועצות במקרה של מלחמה. אך תכסיס בהיקף כזה ובעל תהודו עולמית כזאת והפך גם נגד רצונו של בעל התכסיס לראשיתה של התפתחות פוליטית חדשה העשויה לחרוג הרחק מעבר למטרות שאליהן התכוון בעל התכסיס. המרעוב, אשר כוחו ההרסני הוא כש' לעצמו קטן יחסית, משחרר בהתמוצותו כוחות הרס אדירים, הגנוזים בחמרי הנפץ של פגזי תותחים כבדים ומרחיקי קלוע. וזה מה שקורה במצרים.

אחרי הכרותו הדרמטית של סאדאת על גירושם של המומחים הסובייטיים נדמה היה שהננו עומדים לפני מפנה לא פחות דרמטי ביחסה של מצרים, אל ארצות-הברית. אפשר היה להניח שעתה ינסה סאדאת

דווקא משום כך הרי זוהי סוגיה שממשלת ישראל יכולה להחליט לגביה בלי להסתכן בבעיות קשות מאד. ולי אין ספק בכך שכאשר נגיע למשא-ומתן על שלום עם ירדן נעמוד לפני בעיות סבוכות ביותר בתוך העם בישראל, לא בעיות מדומות; הלוחמים ילחמו או על דעותיהם ועמדותיהם תוך מתח רגשי לאומי-היסטורי גדול. כל זה לא קיים כלפי סיני. אני סבור איפוא שממשלת ישראל היתה צריכה והיתה יכולה לעשות משהו מרשים נוכח התפתחות מהפכנית זו - וזוהי התפתחות מהפכנית; איש מאתנו ואיש מהמדינאים בעולם לא סבר יומיים לפני מה שקרה, שאנו נשמע הודעה על גירוש המומחים הסובייטיים ממצרים.

נוסף להודעתה של ראש הממשלה, שאני מזדהה עם כולה, היינו צריכים לומר דברים ברורים יותר על כך, שאנו מוכנים להחזיר את רובו המכריע של סיני, שאיננו חומדים את מרחבינו, שאנו רוצים רק בגבול בטוחו חדש, ושנסתפק בגבול בטוחו חדש, ואת המדבר נחזיר, ועל כך אנו מוכנים לנהל משא-ומתן. ואולי אף הגיע הזמן שנשרטט בקווים כלליים את המפה, שאנו מתכוונים להציעה.

יש אומרים שבמזרח הקרוב אי-אפשר להתחיל מהסוף; צריך להתחיל הרחק הרחק מהסוף, ואחרי-כך להתקדם. אך אנו משחקים שח-מט ולא שש-בש. אנו חייבים לומר דברים ברורים. ומה יהיה אם לא ייצא מזה כלום? - יכול לקום כל אחד מחברי הכנסת ולומר: זה יחייב אותנו. ודאי שזה יחייב, אך לא לאורך שנים.

אני מקבל את ההערה של חבר-הכנסת כרמל, שאמר שיתד עם ההודעה התקיפה - וגם הוא הזדהה עם דעתה של ראש הממשלה - שאנו רוצים בשלום, מוכנים למשא-ומתן, ומיד, צריכים אנו גם להחזיר את המצרים שהזמן עושה את שלו, וגם מדבר אינו ששאר מדבר; ומה שאפשרי היום ייתכן שיהיה בלתי-אפשרי בעוד עשר שנים. הייכל מדבר על כך שהמצב הקיים אולי יימשך עד שנות השמונים, כי רק בשנות השמונים תוכל מצרים להפעיל נגד אמריקה את הלחץ של הנפט הערבי. אם מדברים על עוד שמונה שנים, הרי גם מדבר עשוי להשתנות במשך שמונה שנים ולשנות את היחס של המדינות אשר סביבו. מצרים חייבת לדעת זאת.

לסיכום: היום היינו צריכים לזרוק אל חללו של עולם, וקודם כל של מצרים, הודעה ברורה ותקיפה על נכונותה המרחיקה-לכת של ישראל להגיע במשא-ומתן לפתרון שיביטיח את בטחונה של ישראל ויחזיר למצרים את המדבר.

ים התיכון סוער. זוהי סערה שלא תחלוף במהרה. הסערה העוברת על מצרים - איש אינו יודע מה תהיה התפתחותה, היא חודרת ותחרוג מגבולותיה ותע-בוד לארצות אחרות; היא תעבור גם לעיראק, היא תגיע לסוריה. אנו עומדים לפני שינויים מהותיים מאד. אינני מלח ואינני מומחה לשיט. אני יודע מקריאת ספרים שספינת-קרב, בייחוד ספינת-קרב לא גדולה, חייבת לשוט בים סוער באומץ, במהירות, ונגד הגלים, לא לעמוד במקום, לא להתנועע על הגלים, כי אם לשבור את הגלים ולהתקדם. ועלינו לפעול כך. עלינו למתוח את כל הגלים ויכלתנו כדי להשפיע על המאורעות

ואף-על-פי-כן מצלצלת ההודעה הזאת, בתנאים החד-שים, אחרת מתמיד. אך הנה הופיע סדאאת ובגאומו האחרון הפך את הקערה על פיה: לא יהיה שלום, תהיה מלחמה, גם אם מצרים תישאר מבודדת לחלוטין, גם אם בניה יצטרכו להילחם יחפים וערוזים.

עלינו להיות מוכנים לשתי האפשרויות כאחת. לאחר גירוש המומחים הסובייטיים נראית מלחמה מצרית קרובה נגדנו כשגוען. כל כללי ההגיון נוגדים אפשרות זו. ואף-על-פי-כן עלינו להיות מוכנים לקרא-תה ככאילו אין היא אפשרות אלא ודאות.

חסנין הייכל ניסה לתאר באופן ציורי את ההבדל בינינו לבין עמו. הערבים, טען, משחקים שש-בש. זהו משחק הדורש הרבה מחשבה, ואף-על-פי-כן, הקו-בע בו הוא, בסופו של דבר, המזל. הציפייה למזל היא כאן העיקר. לא כן היהודים. הם משחקים שח-מט. כאן הכל מחושב, מדויק, הכל על אחריותו של המש-חק. המזל העיוני הוא מחוץ לתחום. ורק כאשר הער-בים יחליפו את השש-בש בשח-מט יוכלו - כך טוען הייכל - להתמודד אתנו.

יש הרבה מן האמת בתיאור זה. לא כל האמת, כי גם אנחנו נוטים לא-אחת להסתמך על הזמן הפועל לטובתנו ועל אירועים מדיניים פתאומיים, אשר בכוחם לסייע לנו. אך ברדך זו אנו צפויים יותר לכשלונות מאשר להצלחות. עלינו לנצל, בכוונה תחילה, כל הגור-מים הפועלים לטובת השלום, כדי להגביר את סיכוינו ולקרבו.

ייתכן שכל זה לריק. ייתכן שכלה ונחרצה ומשחקי השש-בש בצבא המצרי ינסו שוב מזלם במלחמה ויביאו סבל רב עלינו ואסון כבד על עמם. אך יכול להיות שגם הם זנחו את האמונה במזל אשר יענה את הכל. המצב במצרים הוא רווי שינויים מהפכניים. הכל זורם - עדיין לא ברור לאן. דווקא ברגע כזה עמדת ישראל - עמדה ברורה ונחרצת - עשויה להשפיע השפעה מרחיקה-לכת על התפתחות הדברים שם.

שמעתי בנייני רב את נאומה של ראש הממשלה. החלק הראשון היה חלק תיאורי, והחלק האחרון כלל מסקנות - ואני יכול לומר שאני מזדהה עם כל משפט ומשפט שבסיום נאומה, שבו הציעה למצרים משא-ומתן על שלום, ללא תנאים מוקדמים; שבו חזרה והדגישה שעדיין לא קבענו שום גבולות ואיננו צמודים לשום גבולות; שהכל נתון למשא-ומתן; שאנו רוצים בשלום ולא במלחמה. זה יפה ונכון לדעתי, אך אין זה מספיק היום. ומדוע?

צדקה עשה עמנו הקדוש-ברוך-הוא, שבעניין שלום עם מצרים מדובר בסיני. הדבר נראה בסקירה ראשונה מוזר: בסיני קיבלנו את התורה; בסיני היינו לעם; והנה עם זה אין לו שום קשר לסיני. אין שום הזדהות היס-טורית של העם היהודי עם סיני. הוא כאילו מחוץ לתחום הכרתנו ההיסטורית; הוא מחוץ לארץ היעודה. אולי פועלות כאן את פעולתן ארבעים שנות הגדודים במדבר, שהשאינו בנפשו של העם היהודי זכרונות כל-כך מרים על המדבר והחיים שם. עובדה היא שלסיני מתייחס כל העם בישראל כאל מדבר, שאין עמו שום בעיות היסטוריות, שאיננו קשור בזכויות היסטוריות, מדומות או אמיתיות. זהו מדבר, שטח אסטרוטגי, העשוי לשמש חיץ בינינו לבין מצרים; זהו מדבר העשוי לשמש שדה-קרב בינינו לבין מצרים.

בכיוון של הידוק הקשרים ושיתוף הפעולה עם ברית- המועצות ויתר הארצות הסוציאליסטיות, בכיוון של הת- פתחות גוספת שתחול על הכוחות האנטי-אימפריאליס- טיים והמתקדמים, בכיוון של התגברות התנועה הלא- מית הערבית על חולשותיה ושגיאותיה, למען השלום והקידמה החברתית באזורנו.

ואם המאורעות האחרונים באזורנו הוכיחו דבר, הרי הוכיחו דברים המנוגדים להסברת הממשלה ולעמ- דותיה; הסברתם כל הזמן, באופן המרושע ביותר, שב- רית-המועצות היא היא המונעת הסדר והדוחפת, כביכול, למלחמה. על דברים אלה חזרה ראש הממשלה היום. והנה מזדקק לכל עין בלתי-משוחדת עד כמה ברית- המועצות שוקדת על הצורך בפתרון בדרכי שלום למש- בר הנוכחי באזור, בפתרון צודק שיכבד את הזכויות החוקיות של כל הצדדים. ואין זה, בשום פנים ואופן, עומד בסתירה לעובדה שבברית-המועצות עומדת לימין קדבנות התוקפנות, לימין העמים הערבים, מחזקת את עמידתם בפני הלחץ של האימפריאליסטים ובפני לחץ הכיבוש, ועוזרת להכשיל תכתובים העלולים לפגוע בזכו- יות הערבים. באותו הזמן היא מגישה מלוא הסיוע הכלכלי והטכני להתפתחות עצמאית מוקדמת. הוכח, למרות כל תעמולת ההסחה, שבברית-המועצות ממלאת באזור תפקיד בעל משקל מכריע בכיוון של התגברות ברירת השלום הצודק על ברירת המלחמה - לטובת העמים הערבים ועם ישראל גם יחד.

ועוד דבר, שאין החוגים השליטים יכולים להעלים אותו או להתעלם ממנו: הסיכוי הריאלי הקיים לכינון שלום צודק וזהקל להתפתחות עצמאית מוקדמת. הליבי פיקפוקים וספקות לגבי כנות מצרים ומדינות ערביות אחרות להגיע לשלום. יציב ובר-קיימא. והנה דווקא בימים אלה הביעה שוב מצרים, באמצעות נשיאה סאדאת דוברת הרשמי זיאת, את נכונותה לשלום צודק ובר-קיימא המבוסס על ביצוע החלטת מועצת הבטחון 242, על נסיגת כוחות ישראל מהשטחים שנכ- בשו ביוני 1967, על הכרה בזכויות העם הערבי הפלש- תינאי, ועל הכרה בשלמותה הטריטוריאלית של ישראל בגבולות ה-4 ביוני 1967. דוברת הרשמי של מצרים, שר החסברה זיאת, ביטא את עמדתה המוסמכת של ממשלת מצרים בהכרזה במסיבת עיתונאים בקהיר ב-21 ביולי 1972 שמצרים רוצה להגיע להסכם שלום עם ישראל. הוא אמר, בין היתר, שמצרים רוצה שייבדקו כל האפשרויות העשויות להביא לשלום אשר יבטיח את השלמות הטריטוריאלית של מדינות המזרח התיכון ויכבד את זכויות העם הערבי הפלשתינאי. הוא אמר שאין מצרים מעוניינת בתקופת רגיעה בלבד, שבה תצפה למלחמה חדשה. הוא אמר שישראל מנסה להטיל על מצרים הסדר צבאי, ואילו מצרים חותרת להסדר בדרכי שלום. מטרתה הסופית של מצרים היא השלום.

דברים אלה של זיאת הם דברים רציניים ומחיי- בים. הם חוזרים ונשנים, אך ראש הממשלה, היום כבע- בר, התעלמה מהם כליל. "הבנת" מצא לנכון להשמיט בדיווח על הודעת זיאת בעניין תכנית השלום של מצרים את המשפט הכולל הכרה בשלמות הטרי- טוריאלית של כל מדינות האזור, שפירושו נכונות מצרית להכרה בשלמות הטריטוריאלית של ישראל. זה מלמד על אופי המדיניות הרשמית, הממשיכה להתעלם ול- העלים את הסיכוי הגדול הקיים לשלום צודק ובר-

במצרים וכדי להחיש - אם אפשר להחיש - את בוא השלום.

ה"ז"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת תופיק טובי.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. טבעי הדבר שהדעותי האחרונות של נשיא מצרים, אנואר סאדאת, בנוגע ליחסי ארצו עם ברית-המועצות יהיו נושא להתעניינות במישור הרשמי והציבורי בישראל. החוגים הרשמיים בישראל ראו תמיד בהידוק הקשרים ובקיום יחסי ידידות ושיתוף פעולה בין הארצות הערביות לבין ברית-המועצות מכשול בפני הגשמת שאיפות הסיפוח ומדיניות התכתיבים, ולכן פעלו תמיד יחד עם האימ- פריאליסטים האמריקאים למערך יחסים אלה ולהחלישם.

האמת היא שאחת המטרות היסודיות של מלחמת יוני 1967 היתה הנחתת מכה ליחסי שיתוף הפעולה והידידות הקיימים בין ברית-המועצות ויתר הארצות הסוציאליסטיות לבין מצרים ויתר המדינות הערביות, כדי להסיר מכשול רציני בפני מאמצי האימפריאליסטים להחזיר את שליטתו לאזור ולמנוע את ההתקדמות העצמאית והמתקדמת של הארצות הערביות. עובדת כשלון נסיגות אלה לא החלישה אותם, והם נמשכים בדרכים שונות. המשך הכיבוש והסירוב מטעם ממשלת ישראל לבצע את החלטת מועצת הבטחון - גם הם, למעשה, אמצעי לחץ מחושב מצד חוגי השלטון בישי- ראל ובוושינגטון להגשמת מטרה זו. על כן מריעים ושמחים חוגי השלטון בישראל ובוושינגטון ושופרות התעמולה לכל סימן של חילוקי דעות או ויכוח, או של קשיים כל-שהם ביחסים בין ברית-המועצות ומצרים וארצות ערביות אחרות.

מכאן מקור תגובות השמחה והגיל של חוגי השל- טון בישראל ובוושינגטון להדעות שליליות מסויימות בהכרזותי האחרונות של סאדאת בנוגע לצדדים אח- דים במערכת יחסי ברית-המועצות - מצרים. בתגובות אלה, שבאו לידי ביטוי בנאומו של ראש הממשלה היום, מזדקרת המשאלה החסודה והשאיפה שיחסים אלה יתדרדרו לקרע, כדי שתיפתח הדרך בפני תכתובים שינצוהו כביבשים ויירמזו זכויות העמים הערביים.

אנו רוצים להגיד לממשלה ולכל אלה הנלכדים ברשת תעמולתה האנטי-סובייטית והסיפוחיסטית, שאין מקום לספקולציות. אתם, רבותי, בונים על חול, ושוב מטפחים אשליות מסוכנות. הקשיים המתעוררים ביחסי הידידות ושיתוף הפעולה בין מצרים וברית-המועצות הם קשיים עוברים וזמניים. העמים הערביים - מתוך ראיית האינטרס היסודי שלהם ומתוך נסיון עצמי - ידחו כל נסיון לחבל ביחסי הידידות עם ברית-המועצות ויתגברו. על קשיים אלה, כפי שהתגברו עליהם בעבר. חוגי השלטון בישראל, המסתמכים כל הזמן על חולשות העמים הערבים, על חולשות ושגיאות ההנהגה הזעיר- בורגנית של התנועה הערבית לשיחרור לאומי, מסתמ- כים על דבר חולף, על חולשות שההתפתחות ההיסטו- רית תחסל אותן, בסופו של דבר, אף אם דרך זו תהיה ארוכה ומתפתלת.

אנו בטוחים שהפרספקטיבה ועתיד ההתפתחות במזרח התיכון יהיו דווקא בכיוון הפוך מזה שממשלת ישראל והאימפריאליסטים האמריקאיים מצפים לו -

ואיקרית, לחזור לכפריהם ואדמותיהם ולחיות בשלום כאזרחים שווי זכויות.

זה יהיה אות קין על מצחה של הממשלה אם תוסיף לנהוג כך בתושבים אלה. אנו שולחים ברכת עידוד לתושבי הכפרים בירעם ואיקרית במאבקם הצודק. אנו קוראים לכל האנשים בעלי המצפון להרים את קולם נגד החלטת הממשלה ולתבוע החזרת תושבי בירעם ואיקרית לכפריהם ולאדמותיהם.

היו"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת נח'לה, ואחריו לחבר-הכנסת כהנא.

אליאס נח'לה (שיתוף ואחווה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. עניין הרכקת היועצים הרוסים מאדמת מצרים אינו דבר חדש בשבי-לגו, שכן המנהיגים המצרים הדגישו בהזדמנויות שונות שהיועצים הרוסים יחזרו לארצם עם גמר מילוי תפקי-דם. ואין זה חדש בשבילנו שמונהיגי מצרים לא חזרו בהם מאימיהם לפתוח במערכה נגד ישראל. אולם דבר חדש הוא לקבל תשובה מהמנהיגים הערבים על שאלה פשוטה, והיא: האם יודעים מנהיגים אלה שהגיע הזמן כדי לשים קץ למסע ההתעיה וההטעיה, שנמשך כחצי יובל שנים, כך שהעמים הערביים אינם רוצים עוד לשמוע שטויות חסרות ערך כאלה? כעת מבקשים ומחפשים עמי ערב את הדרך להצלה, שתימצא רק על-ידי דבקות בעקרונות הצדק, החופש והחירות, וכן על-ידי כיבוד האמנות הבין-לאומיות וקידוש העקרונות האנושיים.

יש לציין שהמלחמות יביאו רק הרס וחורבן עם איבה ושנאה. לעומת זאת המשא-ומתן יביא לדי הסכ-מה, הבנה ושלוש. על מדינות ערב לבחור באחד משני עקרונות אלה, ועליהן לדעת שעמיהן יבחרו בעקרון השני, שיכול להוביל אותם לשלום-קבע, שכן עמים אלה זקוקים מאד ליציבות ולשלוש בר-קיימא.

אנו תומכים בעמדת ממשלתנו הנבונה ובדרישתה לערוך משא-ומתן ישיר על-מנת להגיע לשלוש המיוחל. ועל מנהיגי ערב ללמוד לקח ממנהיגי פקיסטן, שעל אף הפסדים במלחמה עם הודו מצאו את הדרך הקצרה להשכנת שלום בין שתי המדינות, והחליטו על עריכת משא-ומתן. ובכך לא ראו מנהיגי פקיסטן השפ-לה או פגיעה כלשהי בכבודם.

אדוני היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים. אשר לתק-ציב לשכנת יועץ ראש הממשלה לעניינים ערביים, הוא אמנם גדל כפליים לעומת אשתקד, אך על אף גידול ניכר זה הנני מבקש מגברת ראש הממשלה להגדיל תקציב זה עוד יותר, על-מנת שיהיו ליועץ האמצעים הדרושים למילוי תפקידו על הצד הטוב ביותר.

יודעים אנו מה היו אפשרויות היועץ בשנים שחלפו, אך אין אנו יכולים שלא להרים על גס את המעשים רבי-הערך ואת המאמצים העצומים שהשקיעו הוא ועוזריו כדי לשרת את האינטרסים של האזרחים הער-בים הישראליים ולקרב בינם לבין אחיהם היהודים.

אנו מעריכים גם את המאמצים שהשקיע היועץ על-מנת לשרת את המועצות המקומיות הערביות במש-דים השונים, כדי להשיג את כל מה שנחוץ להן לפיתוח והתקדמות כפריהן.

קיימא. הדמגוגיה של חוגי השלטון בישראל בדבר קיום דוקטרינה של מערכת שלבים, ששלבה האחרון הוא כביכול חיפוש ישראל, דמגוגיה זו, שחזרה עליה ראש הממשלה היום, מופרכת כיום ומנופצת אל סלע העוב-דות הברורות בעמדת מצרים.

זהו פשע חמור לגבי עם ישראל, לגבי עתידו, לגבי שלום האזור ושלוש העולם, להמשיך במדיניות האיוולת של חתייה לסיפוחים ולהנצחת כיבושים, תוך הישענות על מדיניות הכוח, ולזחות בכך את סיכוי השלוש. חברי הכנסת, זהו חשבון שנכשל, למרות הנסיון להראות את הצלחתו, כביכול, על רקע הארכת הכיבוש ומוגיעת ביצוע החלטת מועצת הבטחון. אין בכך הצלחה, אלא רק כשלון, וההתפתחות ההיסטורית, עם כל קשייה, אינה טומנת בחובה למדיניות הסיפוחים של ממשלה ישראל אלא כשלון חרוץ.

פנייתה הראונית של ראש הממשלה היום לנשיא מצרים לשבת לשולחן המשא-ומתן ללא תנאים היא ריקה מכל תוכן ויש בה רק אחיזת עיניים ודיבור סרק על שלום. כל אחד יודע שהחלטת הממשלה האמיתית, שמכרזים עליה יום יום, היא סיפוח שטחים והנצחת כיבושים ונישול העם הערבי הפלשטינאי ממולדתו. דיבורי השלוש הראונית מופרכים על-ידי המעשים היום-יומיים. סיפוח ושלוש הם דבר והיפוכו. האמת היא שממשלת ישראל היא המחמיצה דוחה הזדמ-נות היסטורית לעשיית שלום צודק ובר-קיימא.

מתוך אחריות היסטורית, למען השלוש ולמען האינטרסים של שני העמים, קוראים אנו מחדש לממ-שלת ישראל לא להחמיץ הזדמנות היסטורית, לסגת משטחי הכיבוש, להפסיק מעשי הטרור והדיכוי בשט-חים הכבושים, לבצע החלטת מועצת הבטחון ולהגיע להסדר שלום צודק ובר-קיימא לטובת עם ישראל והעמים הערבים כאחד.

חברי הכנסת, בדיון על משרד ראש הממשלה אין אנו יכולים שלא להגיב על החלטת הממשלה מהשבוע, השוללת את זכותם של תושבי כפר בירעם ואיקרית לשוב לכפריהם ולאדמותיהם. תושבים אלה המתונו במשך השבועות האחרונים בתפילה ובציפיה שייעשה להם צדק כאזרחים שווי זכויות, מכבדי חוק וסדר. במשך עשרים-וארבע שנים חיכו להגשמת ההבטחה של מפקדי הצבא שיחזירו אותם לכפריהם, לאחר שנתבקשו לעזוב אותם באופן זמני. החלטת הממשלה לא להרשות להם לחזור לכפרם נפלה עליהם כרעם וכהלם. אין סיבת בטחון יכולה למנוע מהם לשוב לכפרם ולאד-מותיהם, כשהם כיום עובדים על אדמותיהם כפליטים וכשכירים? יש רק סיבה אחת לסירוב - מדיניות גישול התושבים הערביים מאדמתם. נגד עוול משווע זה הם מתקוממים ואתם כל הציבוריות הדמוקרטית בישראל.

לאחר שכלו כל הקיצין של פניות ובקשות החליטו תושבי כפר בירעם ואיקרית לא לקבל את החלטת הממשלה בשוויון נפש. גברים ונשים יושבים בחורבות הכפר שלהם. משלחת, ובראשה כמרים וזקנים, באה אתמול לכנסת להפגין את תביעתם: שלח את עמי לכפר בירעם. הם נמצאים בשערי הכנסת ותובעים צדק. אנו קוראים לממשלה לשקול שנית את החלטתה, להכיר בזכות תושבים ערביים אלה, תושבי כפרי בירעם

יזמה נוספת מאתנו, לימת שלום, שכמוכן צריכה לבוא לידי ביטוי בויתורים מראש. כל אלה המדברים חמש שנים, וגם היום מעל בימת הכנסת הזאת, מאז מלחמת ששת-הימים, על יזמה - אין כוונתם אחרת מאשר שאנו נכריז על ייתורים חד-צדדיים, על נכונות לנסיגה, ואז הם מאמינים כי ירווח לנו.

גם היום, עם צעדו של סאדאת, החלה אותה תנומה רת ובאותם קולות: נדרשת יזמה מצד ישראל, ויזמה הרי אין יכול להיות לה פירוש אחר מאשר ויתורים. כי יזמות אחרות הרי ננקטו וננקטות דיון על-דיני. האם אין יזמה בכך שאנו פונים ופונים השכם והערב בהצעה לשבת על-ידי שולחן המשא-ומתן, ללא תנאים מוקד-מים? האין יזמה בכך שאנו מוכנים למשא-ומתן על הסדר חלקי בצורת פתיחת התעלה? הרי הן יזמות מרחיקות לכת של מדינה אשר בעזרת-השם לא הובסה בקרב, ואשר גם בשדה מדיניות החוץ לא נכשלה קשות.

אילו בעבר נקטנו יזמות אחרות, האם הדבר הזה היה מקדם אותנו לקראת שלום? אין לי כל ספק שלא, אלא הדבר היה רק מחליש את כוחנו ואת אפשרות עמידתנו.

ומה נשתנה כיום? האם סאדאת נקט קו חדש כלשהו כלפינו? הרי הפיגוי החלקי של הסובייטים לא בא כדי להתקרב אלינו. הוא בא כדי לפתור בעיות פנימיות של השלטון שבמצרים. הוא בא כדי לתת ביטוי יותר גמץ לדרושותיו ולשיאיותיו להגיע להסדר יחסים במזרח התיכון, אשר יקפח את ישראל ויחליש את כוח עמידתה. הן שבא כאן לידי ביטוי היאוש של סאדאת מעמדת הסובייטים דרשותו לפעולות יותר גמרצות, הן שבא כאן לידי ביטוי הרצון להתקרבות לארצות-הברית - הרי אין כאן כל כוונה של התקרבות לישראל ונסיין למצוא שפה משותפת אתה. אלא רצון אחד, אך ורק, מפעם בקרבו של סאדאת: חיפוש דרכים חדשות לפתרון בעיית ישראל על-פי ה"לאוויים" של חרטום.

אנו עמדתו בעבר לפני מצב קשה הרבה יותר, ולא נענינו, ובצדק, לדרושות לויתורים. או, כאשר המעור-בות הרוסית היתה בעיני רבים אקטואלית מאוד ואפ-שרית בהחלט, לא סטינו מעמדתנו, והובהר כי צדקנו בכך. כיום, כשסכנת המעורבות איננה קיימת באותה אינטנסיביות שבעבר, אין כל מקום לתבוע מאתנו נסיגה מעמדותינו המוצהרות עד עתה, שהן הן הערובה האמי-נית והיחידה להתקדמות לקראת שלום.

בסוף דברי יורשה לי לנוע בנקודה אחת החודרת מסקירתה של ראש הממשלה. אני רוצה להביע צערי על עמדת הממשלה בעניין חשיפת הכותל כולו, ובעניין החזרת הדיירים לבית הסמוך לכותל ולשיפוצו של הבית.

אינני מבין היאך פליטת-פה, שהיתה לדעתי בלתי-אחראית ובלתי-מעוגנת בעובדות, והטביחה את החז-רתם של תושבי הבית שעל-יד הכותל, יכולה לחייב את הממשלה ללא כל אפשרות של תמרון. אנו עדים לעמדה תקיפה של הממשלה בעניין פיגוי בירעם ואיק-רית. למה לא זכה הכותל המערבי לפחות לאותה מידה של התחשבות? מישוה בלתי-אחראי הפריח ביום אחד שמועה, שאין לה כל יסוד, על ערך ארכיאולוגי של חרדי "סלמס", ומתוך כך באה התחשבות והתחייבות ונדרשות השקעות של רבבות רבות או אף מאות אלפים

נוסף על כך הריני לציין, שכדי לקיים פגישות מעורבות, מחנות מעורבים וכן הרצאות, דרושים ליועץ אמצעים גדולים יותר על-מנת שלשכתו תוכל למלא את התפקיד המוטל עליה בצורה מושלמת ביותר.

צריך להיות ברור לכולם שלמאמצי יועץ ראש הממשלה לעניינים ערביים יש השפעה לא רק על מהלך מחשבתם של ערביי השטחים המוחזקים, אלא השפעתו חודרת אל מעבר לשטחים אלה, לעולם הערבי הסמוך, דרך עשרות אלפי המבקרים הבאים לישראל. מבקרים אלה חשים ורואים במו-עיניהם את מידת ההתפתחות הכללית והיחסים המתהדקים מיום ליום בין האזרחים הערבים הישראליים לבין אחיהם היהודים.

אנו לא מברכים על מעשים אלה, ומעודדים אותם, אלא דורשים להגבירם, משום שהם גותנים פירות טובים ותוצאות רצויות, ותורמים להבנה, להת-קרבות, להתקדמות ולשיתוף פעולה לטובת האינטרסים של החברה הישראלית בכל המישורים.

הי"ד ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת כהנא, ואחריו לחבר-הכנסת סיף-אלדין אלזועבי.

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. יורשה לי בראש דברי להביע צער על כי הדיון על משרד ראש הממשלה היה מוקדם כולו לענייני מדיניות חוץ. ואי הכריח היה, לאור ההתפתחויות במצרים, להקדיש זמן להודיעה מדינית מצד ראש הממשלה ולוויכות עליה. אבל מסו-פקני אם זה צריך היה להיעשות על חשבון הדיון בענייני פנים העומדים זה מזמן במרכז ההתעניינות של הציבור, ובצדק, ולא פחות מאשר ענייני חוץ. סימן טוב הוא לנו אולי שבענייני חוץ אננו למצב שיכולים אנו להסב תשומת-לב לבעיות חברתיות פנימיות. אך סימן לא טוב הוא שהבעיות החברתיות מהרירות והולכות. דווקא בנקודה זו אינני תמים-דעים עם ראש הממשלה. חוששני שבשנתיים האחרונות לא התחזקו מבחינה חברתית, ולא שקדנו די בצורך על חיוק כוחנו החברתי.

בענייני פנים יש לנו ביקורת קשה ומרובה על הממשלה וחושבים אנו, כי יש צורך להקדיש הרבה תשומת-לב לפתרון הבעיות, ונחוצה העזה ותפנית בש-טחים רבים, שתביא לידי פתרון בעיות.

אך כאמור, הוויכות היום הוקדש לענייני חוץ. ובשטח זה הנני רוצה להמשיך את הזדהותנו המלאה עם הצעדים שנקטה הממשלה בעבר ובהווה. לא היססנו להצטרף לעמדת הממשלה בהסכמתה להפקסת-האש, ולא התחרטנו על הסכמתנו זו גם כאשר הממשלה הסכימה לשיחות יארינג, וראינו כי אכן נכונה היתה הזדהותנו כאשר הממשלה לא הפכה את הסכמתה לשיחות להסכמה לתכתיבים. להיפך, בצורה הגלויה והברורה ביותר הובעה ההתנגדות לתכתיבים, אף אם על-ידי כן היו צריכות השיחות לעלות על שרטון.

המדיניות של הממשלה בכיוון זה הוכיחה את עצמה. ההישגים החיוביים של עמדה זו ידועים לכל, ונסקרו גם על-ידי ראש הממשלה. ורק מי שמעיניו לאופוזיציה לשם אופוזיציה לא יכיר בכך.

אני רוצה להדגיש גם את הזדהותנו עם עמדת הממשלה בהווה. חמש שנים תובעים חוגים מסוימים

שוב לחפש דרך אחרת, אף-על-פי שהם יודעים את הדרך הראשית, הסלולה, שתלוך אותם בביטחה על-מנת להגשים את שאיפותיהם ומטרותיהם לשלום הנכסף.

אמרנו בעבר ובמשך 25 השנים שחלפו, ועדיין אנו אומרים ונאמר בעתיד, כי הפתרון היחיד לבעיית המזרח התיכון הוא בדרך השלום בלבד, וכי המלחמה רק תסבך את הבעיה ותביא בעקבותיה רק קלון, נזקים, ועוד שיירות של פליטים, אלמנות, שכולים ויתומים.

למרות הכרזותיו החוזרות ונשנות על-אודות תחיית המערכה תמיד היערכתי וכוונה את עמדותי של סאדאת ואת תבניתו ויציבותו. היערכתי תמיד היות כי אדם כזה לא יסיים ולא ירשה לעצמו ולא ירשה להיטיב טוריה לרשום לחובתו הפסד מלחמה חדשה, בנוסף על המלחמות הקודמות שהערבים הפסידו. הרי מספיק לערבים קלון וזילזול בטובתם, בנפשותיהם ובדברי ימיהם.

יעצנו לאחינו מנהיגי מדינות ערב, וקראנו להם לדרך "קול ישראל" - מאחד שערב מלחמת ששת-הימים עדיין לא פעלה הטלוויזיה - הסברנו להם את תוצאות המלחמה בטרם תתחיל. אולם אז האשימו אותנו בבגידה ובמשוא-פנים, ואלוהים יעיד כי לא כך אנו, וכל אשר אנו רוצים וחפצים הוא כי יחיו אחינו חיים טובים ומ-כובדים, לאחר שעברו עלינו כל מיני מצוקות, החל בשלטון התורכים וכלה במלנו הבריטי ובתקופה של אחר קום מדינת ישראל, כשהיו במתח ובאי-יציבות, בחיכוכים, מלחמות ונסיגות.

לאחר כל זה חייבים הם להבין כי עליהם לשכוח את רעיון המלחמה ולהציב לפניהם מטרה אחת ויחידה, והיא השלום. וכפי שלמלחמה יש מחיר יקר של נפשות, חורבן ורדמים, כך גם לשלום יש מחיר והוא סלחנות והורדת המסך על כל אשר היה, קבירת האיבה והטינה, שיכחת האשליות והדמיונות ועמידה לפני העובדות הקיימות. כל אלה הן מחיר השלום.

אנו נפגשים תכופות עם אחינו הערבים המבקרים בארץ, ולאחרונה הרגשנו בשינוי שבגישתם ובדיוורם. הם מרבים לאחרונה לדבר על פתרון השלום, בו בזמן שמקדם לא זכינו לשמוע זאת מפיהם, דבר שהניע אותנו לחשוב כי חל שינוי במנטליות של עמי ערב, וכי מחשבתם אינה רחוקה בהרבה ממחשבתנו בהסתייגות מסויימת. ולאחר שהם האמינו בצורה מוחלטת, כי בעיית המזרח התיכון לא תיפתר אלא על-ידי הצד-דים המעורבים בבעיה, ולא על-ידי אלה המוריינות, דמועות תנן שהם רוצים בטובת המזרח התיכון - אלה הם רמאים, המחפשים רק את טובתם, טובת ארצם ותו לא.

מכאן הרגישו כולם בקורת-רוח ובשמחה כאשר שמעו על הרחקת היועצים והמומחים הרוסים ממצרים. כי מצב של לא שלום ולא מלחמה הוא המדיניות, שהרוסים היו עלולים לקטוף ממנה את פרי הברכה והשליטה.

אולם היום עלה בידיו של מד אנואר אלסאדאת לבצע את מעשהו הנוער, אשר תואר כחשוב יותר ממעשיו של המנוח ג'מאל עבד אלנאצר עת שגירש את האנגלים מאדמת מצרים. אולם אילו היה מעבך סאדאת את הצעד הזה לתקופה ארוכה יותר, לא היה

של לירות, כדי לא להחזיר לקטע זה של הכותל המערבי את כבודו.

אני מקווה שעדיין לא מאוחר, ועדיין אפשר לא להשלים עם צעדים שאין להם כל הצדקה. הנני פונה לראש הממשלה בבקשה ליעין מחדש בפרשה זו, אשר רבים כואבים את כאבה.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת סוף אלדין אלזעבי, ואחריו לחברי-הכנסת שמואל תמיד.

סוף אלדין אלזעבי (קידמה ופיתוח):

אדוני היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים. מיד כש-נפוצה הדיעה על הרחקת היועצים והמומחים הרוסים ממצרים התקשר אתי אחד מכתבי העתונות המקומית ושאל את דעתי על צעד זה של סאדאת. תשובתי היתה כי צעד זה אינו כלל הפתעה בשבילי, מאחר שציפיתי שיקרה כך בכל דגע, הואיל וידעתי וגם שמעתי על מורת-רוחם של הקצינים המצרים מהתנהגותם של היועצים האלה שגרמה לכך, שהקצינים המצרים התחילו להרגיש כאילו הם זרים בארצם וכי היועצים הרוסים הם בעלי הארץ ולהם השלטון.

דבר דומה לזה קרה בסוריה, כאשר התקוממו הקצינים הסורים לא נגד יועצים זרים, כי אם נגד קצינים שטענו שהם אחיהם, שקשרי דם, גוע, לאומיות ערבית מקשרים ביניהם. אך עם כל זאת לא סבלו הקצינים הסורים את יחסם ויוהרתם של הקצינים המצרים. ואם זה מוכיח איזה דבר, הרי שהוא מוכיח כי העצמאות היא יקרה מכל, וכי התערבות כלשהי מצד גורם כלשהו, בכל טענה ובכל מסגרת, היא דבר הנדון מראש לכשלונו מוחלט.

בטוחני כי כל אומה חייבת ללמוד לקח זה, שכן חזירת אלמנטים זרים למדינה לא תביא אלא נזק ופגיעה בכבוד מדינה זו, אפילו היו אלמנטים אלה ערבים בארץ ערבית. נעשה ברור לכולם שכל ההתערבויות וההתלכדויות תחת סיסמת-האיחוד וההתאחדות אינן אלא מחזות שכונתם לחוק את מעמדם המעורער של השליטים, אשר ראו באיחוד זה אמצעי על-מנת לחזק את שליטתם בעמיהם.

אולם לא יאחר היום לבוא, ועמים אלה ירחו איחוד כזה לאחר שייודע להם כי איחוד זה פוגע בכבודם ובעצמאותם.

שמעתי את נאומי של מוחמד אנואר אלסאדאת שהוא ככה בו והתלונן וגם גילה חלק ממה שהסתיר מעמו, כיצד היה חוזר ממסעותיו ומפגישותיו עם יחידיו הרוסים בידיים ריקות ומאוכזב. הוא הודה כי אכן היה מסתיר זאת מעמו לטובת מצרים.

דברי הפרשנות על צעד זה של סאדאת היו שונים. אחדים תיארו אותו כצעד אמיץ, ואחדים תיארו אותו כתמרון. אולם העובדה היא, כפי שצינתי לעיל, שצעד זה בא כתוצאה הכרחית מההתממרות ששררה במצרים בתקופה האחרונה, ומחשש פגיעה בעצמאות מצרים.

חברי כנסת נכבדים. עובדה מצערת היא כי אף-על-פי שחלפו קרוב ל-25 שנים, עדיין מנסים המנהיגים הערבים להוביל את עמיהם בדרכים צדדיות ועקלקלות, שויבילו אותם בסופו של דבר לדרך ללא מוצא, וחוזרים

קה היותנו בקווים של אחרי ה-11 ביוני, דווקא סירוב לקבל מראש תכתיב של נסיגה טוטאלית, דווקא העמי קת ההיאחזות הישראלית בשטחים - כל אלה יצרו מצב אשר לעומתו מצרים לא היתה יכולה להתמודד בכוחות עצמה עם האתגרים שהציבה לעצמה, נאלצה לקבל תגבורת סובייטית גוברת והולכת; התגבורת הפכה לשלטון זר; החלה התמרמרות בתוך שורות הצ"ב המצרי; והגענו ליום שבו יועצים סובייטיים מת-חילים לפנות את מצרים.

אכן, אילו היינו פרושים היום עוד יותר לעומק מבחינת ההשתלבות במרחבי ארץ-ישראל, אילו היינו עושים צעדים מרחיקים לכת באותו כיוון. עצמו, היה מצבנו לא רחוק יותר מהשלום, אלא קרוב אליו יותר.

המסקנה השנייה, אדוני היושב-ראש, שאין לשכוח גם אותה, היא זו: מה שאירע בימים אלה במצרים הוא במידה לא מבוטלת גם תוצאה מסרבותם ועיק-שותם של המצרים שנכנסו לתוך מעגל קסמים הרוף אותם עצמם. אילמלא העיקשות המצרית, אילו היתה מצרים מוכנה לקבל את תנאי ההסדר החלקי, שב-ישראל כבר היו מוכנים להשלים אתו, ואנחנו היינו זויים מקו התעלה למרחק זה או זה, ומצרים היתה זוכה בהישג רציני, ללא קרב - ייתכן שאותו תיסכול בשורות הצבא המצרי והעם המצרי לא היה קיים, כפי שבפועל אירע ערב צאת היועצים הסובייטיים ממצרים. המצרים, בסרבותם הבלתי-רציונלית מבחינתם שלהם, תרמו את תרומתם לתוצאה הזאת שאליה הגיעו היום אולי בעל כרחם, או שסאדאת הגיע אליה היום בעל כרחו.

מסקנה זו מביאה אותי להירהור החוזר ונשנה אצל כל העוקב אחרי ההתפתחויות באזור, כי יש לנו עניין עם גורמים שלא תמיד קו המחשבה הקר, הצלול, הרציונלי מנחה אותם. כשם שכל כולה של מלחמת מצרים נגד ישראל, אשר לאמיתו של דבר אין לה מחלוקת מותנית אתה, היא בלתי-רציונלית, חסרת הגיון, כך גם הסרבות וההימנעות של המשטר המצרי לקבל כל כיוון ומגמה של הדיבורים המשותת על הסתגלות הדדית הן בלתי-רציונליות, ומביאות את ראשי המשטר למצבים אבסורדיים, שהם עצמם דוח-פים את עצמם לתוכם.

המסקנה השלישית, חברי הכנסת, מחייבת אותנו להכיר בעובדה שכללות הכל מה שקרה בימים אלה במצרים ומה שאולי עתיד לקרות שם בשבועות ובחד-שים הקרובים אינו דבר של מה-בכך, ולא יהיה זה צורך ולא יהיה זה נכון שמישהו בתוכנו יולול בדבר ויאמר: דבר לא נשגה, דבר לא אירע, עולם כמנהגו נוהג. זוהי תמורה. ייתכן שהתמורה הזאת תסתים בלא כלום, אבל ייתכן גם ייתכן שזוהי תמורה שאת אחרייתה קשה לשור מראש. על כן יש לבחון אותה במלוא-כובד-הראש, ודומי שמבחינה זו השכילה ראש הממש-לה לראות את שני צדדיה של המטבע, עם זאת דאי שאסור לנו לשכוח אף לרגע כי המרחק מאלכסנדריה לאודיסה הוא בדיוק כמו המרחק מאודיסה לאלכסנ-דריה, וכשהבסיס נשאר והמאוח נשאר וכלי הנשק נש-ארים, הרי להעביר את הצוותים - גם בכיוון זה וגם בכיוון השני - זה עניין של ימים. זאת אין לשכוח.

הדבר הרביעי, שבלט בייחוד בשני הנאומים של נשיא מצרים ושל שר המלחמה סאדק, מלמד שמגמות

יכול לעשות כפי שעשה, ולא היה מועיל לו המעשה והנועוה, והיה בודאי מתחרט על כך, הוא ויתר הער-בים, עת שהחרטה אינה מועילה.

אם כבר הניח סאדאת את כף רגלו על קצה הדרך והתחיל לחסל את המחלה הממאירה, הרי כדאי לו להמשיך באותה הדרך אשר בלעדיה לא ישמרו הערבים על מעמדם ועל יוקרתם, המצב יישאר כפי שהיה - לא מלחמה ולא שלום. זאת מאחר שאני בטוח - וכבר אמרתי זאת מקודם - כי סאדאת ייחן בתבונה ובשכל ישר, לכן לא יעשה שום צעד לקראת המלחמה, כי בטוח הוא בתוצאות המערכה. לכן קיוותה דעת-הקהל המצרית, הערבית והעולמית לשמוע מסאדאת על הש-לבים הנוספים אשר בכוננתו לעשות, כדי להחזיר את אגיות מצרים לחוף המבטחים, במיוחד שהוא הוכיח כי ראוי הוא לעמוד מאחורי ההגה של הספינה הזאת.

באשר לתקציב לשכת היועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה, אשר הוברר כי הוגדל לעומת השנה החולפת, אני בדעה כי אין זה מספיק איונו עומד ביחס עם פעולותיה של לשכה זו ואחריותה הכבדה. במיוחד כל הנוגע לאזרחים הערבים הוא באחריותה של לשכה זו, ובאם נרצה להגדירה, הרי אין זו לשכה כי אם משרד, מאחר שהיא נושאת בעול ובאחריות שאינה נופלת מאחריות יתר המשדשים בממשלה.

אני אישית ליוויתי את כל היועצים, החל מהיועץ הראשון מר יהושע פלמון ברחוב ג' מס' 5, הקדיה, תל-אביב, ועד היועץ האחרון מר שמואל טולידנו במש-רד ראש הממשלה בירושלים; ואוכל לומר בבטחון, כי היועץ הנוכחי מילא את תפקידו ונשא באחריות על אף המגננון העזיר והתקציב הזעום שעמד לרשותו.

אני קורא לכבוד ראש הממשלה לתמוך בלשכה זו ועובדיה, אשר הכיחו את עצמם, תמיכה חמרת ומוסרית, ולהרחיב את סמכויותיהם לאחר שהוברר מעל לכל צל של ספק כי שמרו על האמונה ומילאו את תפקידם על הצד הטוב ביותר.

דאגה ללשכה זו והרחבת סמכויותיה ואפשרויותיה היא הוכחה חותכת, כי כבוד ראש הממשלה דואגת לענייני האזרחים הערבים בישראל.

אנו מצדנו מעריכים את החסד הזה ואת הדאגה הזו לענייננו, אשר בודאי תביא בעקבותיה את ההבנה ושיתוף הפעולה בין שני העמים - הערבי והיהודי - במדינת ישראל.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לתבר-הכנסת שמואל תמיר, ואחריו לתבר-הכנסת הרדי.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. אי אלו הערות בעקבות דבריה של ראש הממשלה, שבלטו בהם כמה וכמה התבטאויות ריאליסטיות. הערה ראשונה: בימים אלה התנפצה התיוה, שרווחה בישראל במחוצה לה, בחוגים לא מעטים ולא מבוטלים, כאילו הדרך היחידה לסילוק הסובייטים מהאזור היא דרך ההתקפלות, הג-סיגה הטוטאלית, השיבה אל קווי ה-4 ביוני וז'סטות חד-צדדיות בלתי-פוסקות מצדנו, שיאפשרו לנשיא מצרים לנער מעליו את היועצים והמומחים הסובייטים. המציאות הוכיחה את ההיפך. המציאות הוכיחה שדו-

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (ש. תמיר, נבון, ישעיהו, הררי) —

מכך מתחייבות מסקנות מיידיות לגבי המותר והאסור למדינת ישראל בכל הטרד, בכל תכלית להסדר.

ולכן, אדוני היושב-ראש, יורשה לי להשיג לא על הקביעה הסופית אלא על המגמה המסתמנת — כאילו ההסדר החלקי עדיף, או סיכויי ריאליים יותר ממגמה להסדר כולל. אני סבור, גברתי ראש הממשלה, שהע"רובה היחידה, האמיתית, בנוסף על עוצמתה, בהסדר שלום כולל, הערובה היחידה והאמיתית היא בכך שה"ש"לום יהיה בין עמים ולא הסדר בין ממשלות; בכך שדגל ישראלי יתנופף בקהיד על השגרירות הישראלית; ודגל מצרי יתנופף בירושלים — על השגרירות המצרית; כאשר העמים רואים זה את זה, באים במגע זה עם זה, כאשר קיים קשר מסחרי, עסקי, קשר של תיירות, קשר של אדם עם אדם — אותו קשר שאנחנו מצליחים לכוון בהדרגה במרחבי ארץ-ישראל המאוחדת. זו הע"רובה, הנוספת לעוצמתנו הצבאית, שערכה רב יותר מכל התחייבות זו או זו של ממשלה פלוגת אלמונית. על כן, אם דנים בשלום צריך לדון בשלום כולל, כי בו, במהותו, יש עוגן יציב יותר מאשר בחוזה או במלה הכתובה או בהתחייבות אחרת.

ולבסוף, אדוני היושב-ראש, אי-אפשר היום — אני על כל פנים אינני יכול — שלא להזכיר, כי היה זה לפני כעשרים ושבע שנים, כאשר שני לוחמים ישראליים — אליהו בית-צורי ואליהו חכים — עמדו ב"1945 בבית-דין מצרי, כשאימת הגרדום על ראשם, לאחר שהוציאו להורג את לורד מוין במלחמתם נגד האימפריאליזם הבריטי. שם, בבית-הדין המצרי, לפני עשרים ושבע שנים, פנה אליהו בית-צורי דרך השופטים אל העם המצרי ואמר: תנו יד ונשתחרר יחד מעול האימפריאליזם הזר ונקים מזרה תיכון הפשי לעמים החיים בו.

הקריאה ההיא של ראשוני הלוחמים באימפריאליזם, של איש לוחמי חירות בישראל בקהיד, של שני אליהו, שגופותיהם טמונות בקהיד עד היום — הקריאה ההיא היתה נכונה ועזה אז; היא נכונה גם היום. הפנייה לעם המצרי, בשם העם הישראלי, לכוון שלום, ללא התערבות זרים, ללא שליטת זרים, וללא מאחזי זרים, היא הפנייה הנמוקת, היסודית מאז ולאורך ימים, היא הנתיב לשלום באזור.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הררי, ואחריו לחבר-הכנסת אבנרי.

זהר הררי (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. עלינו לא לשכוח, מכל מקום, שאנחנו בכל זאת עוסקים בוויכוח על משרד ראש הממשלה, ואם כל בא הצעת שם נשיא מצרים סאדאת וטרף את קלפיו ובמקצת גם את קלפינו, הייתי רוצה להגיד מלים מספר על משרד ראש הממשלה.

הדבר הראשון שהייתי רוצה להגיד הוא, שמשרד ראש הממשלה התחיל, לדעתי, להתנער מכמה מחלקות שנדבקו אליו מתוך המקריות המעשית של הקמת מדינת ישראל, ושאינן כל צורך שיהיו שייכות למשרד ראש הממשלה. וכל מה שמשרד ראש הממשלה יתמיד וימשיך בדרך זו, חושבני שיהיה זה משובח. אינני יודע מדוע למשל הלשכה לסטטיסטיקה, בעיות הדמוגרפיה ואפילו הגנון צריכים להיות קשורים למשרד ראש הממשלה. משרד ראש הממשלה, בתור שכזה, ערוך ליוזם, לפקח,

ההשתחררות מעול סובייטי אינן בהכרח מקבילות לגמ"שיות כלפי ישראל. הנפוך הוא; דווקא בנאומים אלה הופיעו קריאות תגר-מלחמה גם מפיו של סאדאת וגם מפיו של סאדק, וראש הממשלה, מסיבות השמורות עמה, לא שמה היום בדבריה את הדגש בקריאות הללו. אנחנו כולנו בוודאי לא נתעלם מהכרזות המלחמה הק"צוגיות האלה, שבאו בעת ובעונה אחת עם ההודעה על פינוי היועצים הסובייטיים.

הערה חמישית: גברתי ראש הממשלה, הוכח בע"ליל — היום יותר מתמיר, וזו מסקנה שחייבת ללוות אותנו לאורך ימים — חוסר האמינות המוחלט של המלה הנאמרת על-ידי ראשי המשטרים באזור, ללא כל קשר בין המציאות והכוונה לבין המלה המדוברת; האינפלציה הטוטאלית של משקל המלה המדוברת, של ההצהרה המוכרזת. מה לא שמענו מפי סאדאת מאז הגיע לשלטון? מצד אחד, היו האולטימטומים: תוך שישה חודשים נפתח את הקרב; תוך שלושה חודשיים, תוך שלושים יום, מחר היום הצפוי, והגה אנו עולים על ישראל. וללא בושת פנים: אמרתי? שום דבר. מלים אחרות, הכרזות אחרות של סאדאת: הסו"בייטים אתנו, יד ביד, עד הסוף, עד מיגור התוקפנות האימפריאליסטית של ישראל הנתמכת על-ידי אמריקה. תוך שבועות מספר: ישראליים בטלים, קרע בין שתי האומות, על כל מה שנבע מכך.

ואף-על-פי שאנו חיים באזור זה כבר דור שני ושלישי, כמה מאתנו הם כבר כאן דור חמישי וששי, נתפסים אנו לעתים לשיכחה לגבי הסגנון הזה של ראשי המשטרים באזור. צריך לדעת ולזכור ולשנן לעצ"מנו עד כמה המלה הנאמרת על-ידי אנשים אלה היא בערבון מוגבל, אם יש לה בכלל ערך, כשאין בצדה עובדות ריאליות מעוגנות בשטה, אשר בהן המבחן האמיתי.

מסקנה שישית, אדוני היושב-ראש, ששוב חייבת ללוות אותנו לכל אורך הדרך, היא חוסר היציבות של המשטרים באזור. זאת צריך אולי להשמיע באוזני זרים יותר מאשר באוזני עצמנו. אם נכון אותו סיפור שבלילה הופיעו קצינים מצריים בכינים אצל סאדאת ונתנו לו אותו אולטימטום, והוא פרץ בבכי, והעניין הסתיים כפי שהסתיים, אם נכון סיפור זה בשלמות...

יצחק נבון (המערך, עבודה-מפ"ם):
אצל הערבים כשגבר בוכה זאת לא בושח.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אינני קובל על הבכי. לא על כך אני מדבר, אלא על החלק הראשון, על האולטימטום של הקצינים. אני מדבר על האולטימטום שהנשיא פעל לפיו. אם נכון שהוא פעל לפי אולטימטום זה, משמעות הדבר היא שמשטרו רחוק מלהיות יציב, רחוק מלהיות איתן, שה"יום יש לך עניין עם סאדאת ומחר זה יכול להיות שאולי, שהיום יש לך עניין עם פלוגי, שגממתו המוצ"רת, על מה שהיא שווה, היא זאת, ומחר יש לך עניין עם גורם אחר שגישתו נוגדת בתכלית. במלה אחת, יש לך עניין עם משטרים רודניים ולא עם משטר דמוקרטי הנשען על משאלות העם, שבדרך כלל צמא לשלום; יש לך עניין עם משטרים רודניים בתקופה שהחולות נודדים באזור הזה; זאת יש לזכור ולהזכיר לגורמי חוץ.

ונתו הרבה של יוסף ז'רפל, נדמה לי שלא נכתב עליו ולא סופר עליו במידה מספקת. רבים הם אלה שהש"ח תפנו, רבים הם אלה שעבדו; אבל אלה שניהלו את העניינים - למעשה, המפקדה העולמית; אלה שהח"מ ליטו על קניית אניות, על שלוחת אניות, על "הברחה" - היו אותם שהוכרתי. היה להם גם שם. קראו להם "ח"מ, אשר הם ראשי תיבות של "חסרי מצפון", מכיוון שבזוין, שר החוץ האנגלי דאז אמר, שאנשים "חסרי מצפון" מובילים כל מיני יהודים באניות רעועות על פני הימים. עוד אדבר בהמשך דברי על חסרי המצפון, אבל אני חושב שלחסי המצפון האלה היה מצפון מפותח יותר ועדין יותר מאשר לבזוין עצמו.

אני רק רוצה לברך ולחוק את ראש הממשלה בשמירתה על שלטון החוק במדינת ישראל, שהממשלה מבוססת על חוק. לא עולה על הדעת, ואיני מכיר שום משטר דמוקרטי, שסגן שר של הממשלה יישב בפרל-מנט ויצביע נגד המדיניות של הממשלה שלו, ואפילו אינו חושב לעזוב את הממשלה הזאת לפני שהוא עושה זאת. כפי שהדבר חל על סגן שר - הוא חל גם על שרים וגם על סיעות אחרות, אשר סבורים שאפשר להיות בעת ובשעה אחת גם בממשלה וגם להצביע נגדה, ואחר כך להיות גיבורים המעויים, מתוך מצפון, להילחם כנגד הממשלה.

על מה סומכים אנשי המצפון האלה? הם סומכים על כך שהח"מ - חסרי המצפון - הם שתמכו, יחזיקו את הממשלה למענם. נדמה לי שנוכחנו לדעת רק השבוע כי מדינה זו זקוקה לממשלה חזקה; ואחרים יודעים זאת כל הזמן. כל הבעיות שאנחנו מריבים עליהן בינינו, אינם שוות כקליפת השום לעומת הבעיות הגדולות של שמירה על קיומנו. פה ושם מבצבים גיבורים, אשר מצפונם דוחפם להצביע נגד הממשלה ולעורר כל מיני בעיות נגד הממשלה. הם אינם מפחדים, הם אומרים צים כביכול, כי יש אנשים אחרים, שאין להם מצפון, כביכול, ומצביעים כל הזמן עם הממשלה, ולא מעניין את "בעלי המצפון" לשם מה ומדוע.

וכאן אומר מלה אחת לגבי חירות. עלי לציין את הגיונותה בפניה - חירות, לפחות, עובה קודם את הממשלה ואחר כך הצביעה נגדה; אבל הזמן מוכיח שלא היתה כל סיבה לעויבתה ואפילו היא עצמה, כאשר היא מתחילה עכשיו להסביר מדוע עובה באותה עת - הדברים אינם מתקבלים. חדר-הכנסת בגין אימץ לעצמו נוסחה חדשה: ברגע שהיא ברור כי הממשלה רוצה חלוקה חדשה של ארץ-ישראל הם החליטו לעזוב את הממשלה; זו אולי נוסחה מלבבת מאוד לגבי אלה שאינם חושבים על עצמם העניין, אבל מה זאת חלוקה מחודשת? ראשית, האם אותו גבול שהוא רצה הוא משתי מדות הירדן, או מצד אחד של הירדן? האם סיני היתה תמיד בתכניתו ובתכנית ה"יבטוינס" קאית", או ה"ביגנית" של חלוקת מדינת ישראל? פעם השתוממתי לשמוע שכל גבולות ישראל הדיום הם 90,000 קילומטרים מרובעים ומזה - פיקוד הדרום בלבד חל על 70,000 קילומטרים מרובעים. זאת אומרת כי אם אנחנו מורידים מן פיקוד הדרום, נשארים 20,000 קילומטרים מרובעים של ישראל הקודמת, ואז, כמובן, אם חלילה ירצו לתת חלק מפיקוד הדרום, אז היו אומרים שזו חלוקת ארץ-ישראל לפי בגין ולכן הם עזבו את הממשלה.

להדריך לא רק את חברי הממשלה, כי אם את העם כולו, ולא צריך להכביד עליו באחלקות שיכולות להיות במקומות אחרים.

עלי לומר שעד לשבוע האחרון היו משרד ראש הממשלה וראש הממשלה עצמה הרבה יותר תפוסים ועסוקים בעניינים פנים מאשר בענייני חוץ, אם כי לא פסקו אף לרגע אחד מלדאוג לענייני בטחון וענייני חוץ. אחד הדברים שהיה במוקד העניינים זהו הוויכוח הערתי בישראל, שנופח לדעתי ללא כל פרופורציה. אני בטוח שצריך לתת סעד לכל נזקק ולכל מי שאפשר לתת לו סעד, אבל לא דווקא לפי עדות, כי אם לפי הנוקקים ולפי הנועזים. הצעתי לא אחת בכנסת - והדבר כבר נשכח - שלפחות אלה שגולדו בארץ יחדלו להיות ספרדים, אשכנזים ותימנים. עד מתי נמשוך את העומס הזה מהגולה אחרינו? שתי נכדתי הן, מצד אחד, דור רביעי בארץ ומצד שני דור שביעי בארץ, והן "אשכנזיזות" ... מה להן ולאשכנזיות אינני יודע. יצחק נבון, נדמה לי, הוא דור שישי או שביעי בארץ והוא ספרדי. מה לו ולספרדיות? אינני יודע. בן הארץ, ליד הארץ. האם לעולם לא נשתחרר מן הדברים החוצצים בינינו? כיצד ניהפך לעם אחד אם לא נשתחרר מכך? המעניין הוא שהגן עוד יכול להמיר ידע. אך אינך יכול להמיר עדה. אינך יכול ליהפך מאשכנזי לספרדי. אין פרוצדורה כזאת, אין דרך כזאת. מה הקללה הזאת הרובצת עלינו, ואנו מושכים אותה אחרינו דור אחר דור מתוך הסברים היסטוריים?

הדבר השני הקשור לא מעט עם בעיה זו הוא דבר המטריד לדעתי את ראש הממשלה, ואשר צריך להטריד את כולנו - היחס החדש המתגלה פתאום לגבי העלייה. מה לא עשינו במשך שנים כדי להשיג עלייה חפשית? כיצד נלחמנו? מה לא הקרבנו לצורך זה? ופתאום התחילו תושבים - וזה הולך ומתפשט - לדבר על שאנחנו נותנים יותר מדי לעולים, שהעולים לוקחים את כל מה שיש לנו. איזה טעם יש למדינת ישראל, לשם מה היא קיימת, למה יצרו אותה אם לא לשם עלייה, אם לא לשם מקלט בטוח של עם ישראל? אינני מבין מניין בכלל הגיעו הדברים האלה. מהי הצינונות בכלל, שהיא הכביס של כל קיומנו פה? אני מנצל את ההזדמנות הזאת כדי להזכיר את המוסד לעלייה ב' ואת המלחמה העצומה שהמוסד הזה ניהל. נדמה לי כי אנשי המוסד שעמדו בראש היו כל הזמן במחלת בתקופה ההיא, ונשארו במחלת עד היום הזה. אני מרשה לעצמי, לפחות, להכניס את שמם ב"דברי הכנסת", להכניס את שמו של אותו מוסד, שבחר בקונגרס הכ"א בבאזל לאחר המלחמה. ובראש המוסד הזה עמדו יוסף ברפל, צבי יחיאל, לב דוד צימדד זכרונם לברכה, ונשארו אנתו, חיים, ויחיאל דובדבני, שמעון וסרמן ואני עצמי. אנתו אלה שניהלו את כל העלייה, את האנייה "יציאית אירופה" לכל טיטוליה וגולגוליה, את שני ה"פאנים": "פאן-יורק" ו"פאן-קדנט", עם חמישה-עשר אלף וחמש מאות עולים. אנתו היינו אלה שנסענו יומיים לפני פתיחת הכנסת הראשונה לקפריסין להוציא את המעפילים האחרונים ארצה ולסגור את שערי מחנות הריכוז של המעפילים. אמרתי כבר פעם, נדמה לי בכני סת, שלעולם לא אשכח איך האנשים באנייה כולה שרו את השיר: "האמיני, יום יבוא". האמנו, והוא הגיע. המוסד ואנשיו, אולי בעיקר מפני צניעותו וענותו-

הייתי רוצה ששאדאת, כשם שגילה אומץ לב והי-
עזה, מתוך טעמים שלו, לשלח את המומחים הרוסים,
ובמהירות כזו, כן יגלה אומץ לב ויחליט סוף סוף
לנהל אתנו משא-ומתן ישיר. אינני רואה את הדרך
שבאמצעותה ייכון אין פעם שלום בינינו לבין מצרים
אם לא בדרך של המשא-ומתן הישיר. לפחות נשב ליד
שולחן אחד. גם אז תהייה בעיות, גם אז יהיו קשיים,
אבל אולי נוכל להתגבר עליהם; לא נוכל להגיע לכך
אם יסתובבו בינינו מתווכים, בלי שנדע מה מדברים
שם ומה מדברים כאן. עם כל הרצון הטוב לא בדרך
זו נגיע לכך, אם נשתמש בלשונו של זייאת, אם יבואו
אנשים מטומבוקטו; מוטב שיהיו אלה אנשים הבאים
מקהיר ומירושלים, והם ינהלו את המשא-ומתן בדרך
ישירה.

אנו חיים בעידן של משא-ומתן ושירות ישירות:
גרמניה הפדראלית עם האוסטרופוליטיק; ארצות-הברית
וסין, החזו ופקיסטן, שתי הקוריאות, הגיעו לכלל התח-
לה של משא-ומתן. בנדון זה נאמרו דברים בנאומה של
ראש הממשלה. מי אני שאבוא לחלק ציונים לראש
הממשלה על נאומה? אני חושב שהיה זה אחד הנאומים
הטובים והקולעים, שאין מדיניות טובה יותר עכשיו
בשביל נשיא מצרים, ואין אפשרות להשיג יותר במסגרת
מדיניות זו מאשר הדרך של ניהול משא-ומתן ישיר
עמנו. בעוד שהוא איננו מאמין בנצחון, אנו מאמינים
בנצחון שלנו. למרות זאת איננו רוצים בנצחון נוסף.
אנו מוכנים בכל דגם למשא-ומתן, וידנו מושטת לכך.

לא אוכל לסיים את נאומו בלי לציין שאחד הנאו-
מים המדהימים ביותר שיצאו מפיו של סאדאת - ואנו
רגילים לראותו במצבים שונים - היה אותו נאום
שהוא נאם ב-25 באפריל, ביום הולדת הנביא. היתה לי
הזדמנות להגיד בפרלמנט האירופי שאני חושב, כי מימיו
של הילטר לא נשמע נאום אנטישמי כזה כנגד עם
שלם. בין השאר הוא אמר, שאחד הדברים המזהירים
ביותר של הנביא היה המעשה של סילוקנו מחצי-האי
ערב. לאחר מכן הוא הוסיף ואמר: הם, כלומר היהודי-
דים, עם של שקדנים, בוגדים, חורשי מזימות, עם שנולד
למען מעשי מירמה. וכך הוא ממשיך את דבריו בנוסח
זה: די בכך שאתה יהודי וכבר ברור שנולדת למעשה
מירמה.

כיצד מקשרים בין הדברים הללו לבין רצוננו לש-
לום? כיצד מגיעים סוף סוף לכך - בלי להתייאש
מאפשרות כזו - שידנו המושטת תתקבל ואנו נתחיל
במשא-ומתן? וכבר אמרתי שמשא-ומתן זה לא יהיה
קל.

דומני שכל הנאומים שנשאו את דבריהם עד כה
- ואני מקווה שכך יעשו גם האחרים - תמכו בידה
המושטת של ראש הממשלה. הבה נשתמש בהזדמנות
זו, שאיננה הזדמנות רגילה, שאיננה הזדמנות חוזרת,
וננסה פעם להיפגש על-מנת למצוא את הדרך המקשרת
בינם לבינינו.

הי"ד י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת אבנרי, ואחריו לחבר-
הכנסת מיקוניס.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, יש רגעים בה-

יין, שכולנו מרגישים שחל מינפה היסטוריה. אפילו לא

אבל עלי להגיד מיד שאינני מסכים כל כך עם
דבריו האחרונים של חברי-הכנסת חזן, שסיני הוא
מדבר. אין כל ספק שזה מדבר גדול ועצום, ובכל פעם
שאני עובר בו או טס מעליו אני נדהם מחדש; אבל
אם זה כל כך "מדבר", אז מדוע מצרים זקוקה לו כל
כך? כדי להכניס שם טנקים נגד ישראל? גם מבחינה
היסטורית, במה שייך סיני יותר למצרים? פעם היה
קודמיניון של השטח הזה. האנגלים החליטו אחר כך
לצרף את סיני למצרים, מכיוון שהם שלטו במצרים;
עוד לפני שצורף סיני למצרים היה השטח שייך לאי-
פריה העותמאנית. אילו יכולנו להשתוות ולמצוא מוצא
והסכם בינינו, נדמה לי שלא היה טוב מזה בשביל שני
הצדדים.

ומכאן אני עובר בכל זאת אל הבעיות המטרידות
אותנו ואשר הופכות ויכות זה לויכוח. לא על משרד
ראש הממשלה של ישראל, כי אם לויכוח על משרדי
הממשלה של מצרים. נדמה לי שכבר זמן-מה כולנו
מסכימים שמצבה של מצרים הוא ממש ללא מוצא.
אני נזכר שלמדתי פעם שיעורים אצל הרולד לאסקי
ב"סקול אוף אקונומיקס" בלונדון, והוא תמיד היה אומר
בקול קצת לולגני, שהמטרה הראשונה של כל ממשלה
היא להתקיים; ראשית כל - להישאר על מכונה; אחד
כך היא דואגת לדברים אחרים. קשה לי להשתחרר
מן הרושם לגבי הצעד האחרון של נשיא מצרים סא-
דאת, שהוא כנראה לא חשב עד הסוף; אבל הואיל
ומצבה היה מעורר מבפנים, הוא החליט, ראשית כל,
לשלח את המומחים האלה, להחזיק מעמד ולהמשיך
להיות שליט מצרים; אחר כך הוא יראה כיצד לצאת
מן המבוכה ומן המיצר.

עלי לומר, ואמרו זאת קודמי, שבתוך המאורעות,
אשר לא תמיד ציינו להם - אפילו אנחנו, משחקי
השהמט כנגד משחקי השש-בש, לא רואים את כל
הצעדים אשר באים. איש מאתנו לא יכול היה לנחש
בדייקנות כזאת את המלחמה ושפך הדמים שהיו בידן
בין אחים של עם אחד; איש, כפי שאמר חברי-הכנסת
חזן, לא יכול היה לנחש יומיים לפני כך, שפתאום יגרש
סאדאת חלק מהמומחים הסובייטים. במצבים כאלה
חושב אני, שהמדיניות שניהלנו עד עכשיו, והיא: לא
להיחפז, ללכת צעד צעד ולהיות זהירים מאוד - זוהי
בכל זאת המדיניות הנבונה ביותר. אם אנו משקיפים
על מה שקרה, הרי דאי שהדבר לא נעשה בהתאם להס-
כם עם פדגווגי, אשר נחתם ב-27 במאי 1971 ל-15
שנה. כאשר נחתם הסכם כזה בין רוסיה האדירה לבין
מצרים שכנתנו לתקופה של 15 שנה, לא הייתי אומר
שצמרמורת עברה בגופנו, אבל עננה רחפה בשמים. והנה
אנו רואים שבהתאם לסעיף 8 של אותו הסכם חייבים
שני הצדדים לגהל התייעצויות במקומות שונים ובצורה
סדירה במטרה לתאם את עמדותיהם. אנו רואים שכ-
עבור כשנה, מתוך 15 השנים שקבעו, קשה לתאר שהם
תיאמו בדייק את עמדותיהם והתייעצו אם הם
יוציאו את המומחים הרוסים, וכמה מומחים יוציאו
ממצרים.

הוצאת המומחים הרוסים היא דאי איננה נצחון
רוסי. אינני יודע באיזו מידה זו מפלה, אבל דאי שזה
איננו נצחון. זהו גם איננו נצחון מצרי. אין ספק שה-
מצרים הם חלשים יותר בלי המומחים. איננו מצטערים
על יציאת חלק מהמומחים הרוסים, אנו יכולים רק
לשמח על כך.

חוברת ל"ה, ישיבה של"ד

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (אבנרי) —

לחתום על ההסכם, פנתה ישראל אל המיעוט הריאקי-ציוני המתמרד במפלגת השלטון הבריטית דאו ותמכה בהתקוממותו נגד החלטת הפינוי.

העסק הביש הגדול של קיץ 1954 צמח על רקע זה. התוצאה ההיסטורית היתה כריית תהום בין מצרים ובין ישראל, תהום שהולידה שתי מלחמות וחצי ופעורה לרגלינו עד עצם היום הזה.

לא בכדי אני מזכיר לכם, רבותי חברי הכנסת, את הפרק ההיסטורי הזה. אני חש בלבי שאנו עומדים היום במצב דומה.

אותו נתשול, שהתפרץ מנככי האומה המצרית והביא לפינוי הכובש הבריטי, הוא שפרץ בשבועיים האחרונים והביא לסילוק היועצים הסובייטיים. בעת נאומו של סאדאת קפצו המאזינים על רגליהם והריעו פעם אחר פעם בהזכירו את החלטת הפינוי. העם הזה, המביט אחורה על ששת אלפים שנה של היסטוריה לאומית מפוארת, אינו סובל חיילים זרים על אדמתו. הסיסמה נשארה אל-גלא, פינוי הסובייטים וגם פינוי הישראלים מאדמה מצרית.

זוהי שעת כושר גדולה, וזוהי הזדמנות היסטורית. לא הראשונה, ואני מקווה שגם לא האחרונה. אולם הזדמנות שפשע הוא להחמיצה.

בשנים האחרונות הבאתם פעם אחר פעם את הנוכחות הסובייטית כנימוק מכריע לכך שאסור לזווג אף שעל אחד; כי כל שעל אשר יפונה, יתקממו בו חייל סובייטי או טיל סובייטי. ואנחנו אמרנו לכם פעם אחר פעם, שאפשר לסמוך על התחושה הלאומית של המצרים עצמם שלא יסבלו צבא סובייטי על אדמתם אף יום אחד יותר מן הדרוש. אמרנו לכם: נזיו את העניין לקראת שלום והסדר, ובכך ננתק את התלות המצרית בגורם הסובייטי. לא הלכתם בדרך זו, אבל העם המצרי, בכוחות עצמו, מתוך מניעיו הלאומיים שלו, מתוך התקוממותו נגד נוכחות זרה בארצו, מבקש לנתק עתה את התלות הזאת.

האם נחכה עד שתיווצר תלות חדשה? האם נחכה עד שמצרים תתקשר עם ארצות-הברית למחרת הב-חירות? האם נחכה שהמצרים יחדשו מאונס את תלו-תם בסובייטים או יקראו לסינים?

אותו עם מצרי, שהתנגד לכיבוש בריטי ולבסיסים הסובייטיים, וזאי אינו יכול להשלים עם כיבוש אדמתו על-ידי הישראלים, עם בסיסים ישראלים על חוף תעלת סואץ. בסופו של דבר זה יהיה הגורם המכריע, ואם לא נמצא דרך להשיג הסדר לשלום תצטרך מצרים לחפש לה בעל חסות חדש או ישן.

ברגע זה, כאשר העם המצרי השתחרר מנוכחות מעיקה, כשהוא עומד על פרשת דרכים, כשהוא נקרע בין פתרון היואש של מלחמה חסרת תוחלת ובין הש-איפה הכמוסה לשלום המתייב התגברות על רגשות של דור שלם — זהו הרגע לפתוח דף חדש במחווה שתהיה גם דרמטית וגם משמעותית.

הכרזתה של הגברת גולדה מאיר הבוקר לא היתה לא זו ולא זו. היא אמרה כי שעה זו "יכולה ואף צריכה להיות שעת כושר ושעת מיפנה" — "בחייה של מצר-ים". היא לא אמרה שהיא יכולה ואף צריכה להיות שעת כושר ושעת מיפנה בחייה של ישראל.

ידועים עדיין כל פרטי התהליך, כל התוצאות הנובעות ממנו. חשים אנחנו שדבר גדול נפל, ומבעד לערפל מסתמנת לעינינו מהות השינוי.

כך הרגשנו באתו יום גדול, לפני חמש שנים וחודשיים, בבית הזה, כששמענו את הבשורה על ריכוז הצבא המצרי בסיני. כך הרגשנו, 15 שנה לפני כן, כאשר נתבשרנו שהמלך פארוק גורש מארצו וקבוצה של קצי-נים צעירים תפסה את השלטון.

הדבר הגדול שאירע השבוע הוא זה: נפלה המ-היצה שהצצה בינינו ובין העם המצרי. איום הצבא הסובייטי הוסר. אנו מוצאים את עצמנו פנים אל פנים עם האומה המצרית.

אדוני היושב-ראש, הבה ונסה, אף כי קשה הדבר, להבין לנשמתו של עם זה, שכננו הגדול מדרום.

הדור האחרון של מצרים גדל משחר ילדותו לשמע קריאה אחת: "אל-גלא" — הפינוי.

מאו פלשו הבריטים לאלכסנדריה בסוף המאה שעברה, מאז השתלטו על תעלת סואץ ועל מצרים כולה, היה זה החזון הלאומי הגדול של מצרים: לגרש את הכובש הזר. בשעה שמיטב בני עמנו הגו את רעיון תחייתו הלאומית בארץ זו, הגו מיטב בני העם המצרי את רעיון השיחרור מעול זרים.

בשעה שאנחנו הפגנו בחוצות תל-אביב וירושלים למען "עלייה חפשיית", "מדינה עברית", הפינוי גמאל עבד-אל-נאצר, אנואר אל-סאדאת ובני דורם בחוצות קהיר ואלכסנדריה, כשבפיהם הסיסמה האחת והיחיד-דה: "אל-גלא" — הפינוי, סילוק הקצינים והחיילים והבסיסים הזרים מעל אדמת המולדת.

מהפכת הקצינים הצעירים התחוללה בשיאו של המאבק הזה, וצעדו הראשון של המשטר החדש היה להשיג הסכם עם הבריטים לפינויים הסופי מאזור תעלת סואץ.

מה עשינו אז אנחנו?

היתה זאת ההזדמנות הגדולה ביותר בדורנו לפתוח דף חדש בדברי ימי המרחב הזה, בדברי ימי שני עמינו. יכולנו להתייצב לימין הדרשה הלאומית הצודקת של העם המצרי, ובכך להוכיח שמאבקנו בארץ הזאת הוא למען חירותנו ובטחוננו, ולא למען אינטרסים אימפריאליסטיים זרים. יכולנו להוכיח ששאיפתנו ה-אומית הצודקת אינה נוגדת את השאיפה הלאומית של עמי ערב, אלא ששתייהן יכולות להשתלב יחד במסגרת גדולה, משחררת ומלכדת.

מה עשתה ממשלת ישראל או? אמנם ברגע הרא-שון אחרי מהפכת מוחמד נגיב הציג דוד בן-גוריון במ-ליצה דרמטית לטוס לקהיר. אולם היה זה דיבור ריק, כי בן-גוריון וממשלתו לא הציגו דבר לעמי ערב, שום רמז של פתרון לבעיה הפלסטינית ולחיסול בעיית הפליטים. קדיאה למשא-ומתן, כשאין בצדה שום רמז של תכנית שלום סבירה ותוך קביעת עובדות הנוגדות את השלום — אין זו קריאה לשלום, אלא תכסיס של יחסי ציבור. אז כמו היום.

ב-1954, ערב סיום המשא-ומתן המצרי-בריטי לפינוי הכוחות הבריטיים ממצרים, פנתה ממשלת ישר-אל בגלוי אל בריטניה ותבעה שלא לפנות את בסיסה. כאשר הממשלה השמרנית בלונדון החליטה בכל זאת

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (אבנרי, סורקיס, מאיר, ישעיהו, מיקוניס) —

חות דרכים לשלום: החזירו את הצדק על כנו, החזירו את התושבים לבירעם ואיקרית!

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחברי הכנסת מיקוניס, ואחריו לחברי הכנסת שלום כהן.

שמואל מיקוניס (מק"י):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. המצב החדש שנוצר בעקבות המשבר המצרי—סובייטי מחייב מיפנה במדיניות הישראלית ובמדיניות המצרית כאחת. אין מצרים יכולה עוד להמשיך לאורך ימים בשילוב איומים מלחמתיים עם נכונות לפתרון מדיני, ואין ישראל יכולה עוד להמשיך לאורך ימים בתביעת משא-ומתן על-ידי יצירת עובדות מוגמרות בשטחים המוחזקים.

נכון הדבר, שנימות היאוש המלחמתיות שבנאום נשיא מצרים "הקלו" את התגובה של ראש הממשלה גולדה מאיר, כשם שדברי שר ההסברה המצרי חסאן אל-זייתא, שהודיע לפני כן במסיבת עיתונאים כי "מצרים תתקדם בברכה כל יומת שלום", הקשו עליה את התגובה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אתה מצטט את כל המשפט שלו?

שמואל מיקוניס (מק"י):

נכון הדבר, ששליטי מצרים מדברים עדיין בשני קולות — אחד כלפי פנים ואחד כלפי חוץ. דרך זאת אינה זרה גם לדוברי הממשלה. אך קרב והולך היום כאשר אי-אפשר יהיה להמשיך במשחק זה, וממשלת ישראל צריכה להיות הראשונה בכך.

מצד ממשלות ישראל ומצרים כאחת נדרשת הת-ייחסות רצינית לעובדות יסודיות במצב של היום. עובי-דו"ת יסוד אלה והגסיון עצמו מלמדים, כי הרפתקנות היא מחשבת המיליטריסטים המצריים הקיצוניים על מלחמה כוללת נגד ישראל, בגלל שני דברים: א. כוחו העדיף של צה"ל; ב. התנגדות ברית-המועצות למל-חמה חדשה, סירובה לספק למצרים, כדרישתה, נשק התקפי ולהגביר את מעורבותה הצבאית בסיכסוך. מכאן, בעיקר, צו הפיגועי החלקי של היועצים הסוביי-טיים מפי נשיא מצרים. מכאן — היחלשות הפוטנציאל הצבאי של מצרים וההכרח מצדם לגשת ברצינות לפתרון מדיני.

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אין ספק בדבר שסילוק חלקי של היועצים הסובייטיים ממצרים כמוהו ככשלוך למדיניות הסובייטית, אם גם ממשכיכם בקהיר ובמסקבה במלל "הידידות". אנו חוזנו כשלוך זה מצדנו והוהרנו מפניו. החטא הקדמון של המדיניות הסובייטית באזורנו היה בהתייצבותה החד-צדדית לימין הלאומנות הערבית האנטי-ישראלית, במקום להתייצב מעל לצד-דים בסיכסוך ולעשות מאמצים להשכנת שלום ביניהם. ככל לאומנות הדי גם הלאומנות הערבית היא אנטי-קומוניסטית קיצונית. התמיכה הבלתי-מבחינה, מנקוד-דת השקפה ליניית, בחוגים השליטים של ארצות ערב לא מנעה את צמיחתם של גרעיני המשבר ביחסי מצרי-רים—ברית-המועצות, שבאו לידי ביטוי הן בשפיטתם החמורה של עלי סברי וקבוצתו, הן באי-מניעת טבח הקומוניסטים בסודאן, הן בהפעלת תמרוני הסחיטה

היא באה בתביעות אל נשיא מצרים, היא לא באה בתביעות אל ראש ממשלת ישראל. היא ציינה את כל הנקודות החסרות בדברי אל-סאדאת, היא לא ציינה את כל הנקודות החסרות בדבריה שלה. לא המוסיקה ולא הצלילים תאמו את השעה הגדולה.

מה הטעם להשמיע עוד קריאה סתמית למשא-ומתן ישיר בלי תנאים מוקדמים, בשעה שהמצרים בטוחים כי ממשלת ישראל רוצה לספח את מרבית אדמתם הכבושה, וכאשר ממשלת ישראל עצמה מצ-דיקה מחוקת אמונה זו על-ידי מעשי גירוש, נישול והתנחלות בצפון-סיני?

מה הטעם בקריאה זו כאשר המצרים מאמינים שמנוי וגמור עם ממשלת ישראל לחסל את הזהות הל-אומית הפלסטינית וכאשר הממשלה מחוקת אמונה זו על כל צעד ושעל, בעקרבה, בבירעם ובאיקרית?

אני קורא לממשלת ישראל לפרסם מיד תכנית שלום סבירה —

מרדכי סורקיס (המערך, עבודה—מפ"ם):
מתי? עוד היום?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
לפני חמש שנים.

— תכנית ישראלית שתוכל להתיישב עם הכ-בוד המצרי ועם האינטרסים המצריים, תכנית שתכלול התחייבות לפינוי שטחים במסגרת של שלום ובטחון, וקודם כל שיבה לגבול הבין-לאומי ופתרון צודק לבעיה הפלסטינית.

בוויכוח האחרון שאלת אותי, גברתי ראש הממ-שלה, שאלה רטורית: מה הן הזכויות הלגיטימיות של העם הפלסטיני שאנו רוצים להחזיר? אענה לך תשובה לא רטורית, בפה מלא: הזכות הלגיטימית של העם הפלסטיני היא לחיות כעם חפשי בארצו, מחוץ לגבולות של מדינת ישראל, הון פתרון שפני וצודק של בעיית הפליטים.

שוב מודקרת השאלה הגורלית: שטחים או שלום? מי שרוצה בשטחים יקים מחסום חדש בפני הידברות עם מצרים, יאחז במלה זו או זו של הנשיא אל-סאדאת וינצל את חולשת מצרים לשם קביעת עובדות נוספות בשטחים הכבושים, נגד השלום. מי שרוצה בשלום יציע עכשיו לעם המצרי פתרון של כבוד וצדק.

אל-סאדאת גויש את היועצים שלו. אנא, גברתי ראש הממשלה, גרשי את היועצים שלך.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

ובכלל זה קבלת עצות מחברי כנסת.

מרדכי סורקיס (המערך, עבודה—מפ"ם):
היועץ הראשון זה אתה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

ומלה אחרונה, אדוני היושב-ראש. אינני יכול לרדת מהבמה הזאת היום בלי להזכיר את בניהם של שני כפרים, המפגינים ברגע זה בשערי הכנסת. גברתי ראש הממשלה, הממשלה קיבלה החלטה על-פי אינפורמציה, שלפי מיטב ידיעתי איננה נכונה, שהיא כוזבת. אני קורא לך, אני קורא לממשלה אולי דווקא בשעה זו, כשנפת-

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (מיקוניס, ישעיהו, ש. כהן) —
 וחברת ל"ה, ישיבה של"ד

ברית-המועצות ולאחריה; לפני ירידת מניות המלחמה במשבר הישראלי—ערבי ולאחריה לא היה ולא יהיה מוצא אחר למדיניות ישראלית נבונה בלא זה, שממ-שלת ישראל תיוון עם הצד המצרי. באופן דינאמי וברוח-לב מגעים בכל צורה שהיא עם הצד המצרי. תבענו ונוסיף לתבוע מן הממשלה ימות מדיניות כאלה, שבכוון להוכיח לדעת-הקהל הערבית וכן לדעת-הקהל בעולם, כי פני ישראל למשא-ומתן של שלום על בסיס החלטת מוע-צת הבטחון מס' 242; כי במסגרת הסכם שלום נהיה מוכנים לסגת תוך העדפת השלום על פני רווחי מלחמה טריטוריאליים; כי במסגרת זו גופה יידון חופש השיט במצרי טיראן ובתעלת סואץ, וכן יידונו האמצעים לפתרון צודק של בעיית הפליטים. כדי לעורר אמון בקהיר, בהיותנו הצד החזק חייבת הממשלה לומר בבירור, כי נקודת המוצא שלה לא יהיה התכתוב מצדה, וכן כל תכתוב גם מן הצד הערבי; כי בגישתה למשא-ומתן תינוד הממשלה מלחצים שבעמדות של כוח ומהנצחת העובדות המוגמרות שנוצרו בשטחים המוחזקים.

לא ייתכן פתרון מדיני לסיכסוך הישראלי—ערבי אלא על יסוד של הסכמייות ונכונות להבנה הדדית ול-הכרה הדדית בזכויות הצודקות של הצדדים המעורבים בסיכסוך. לא ייתכן כל פתרון על דרך המלחמה ושליטת הזכויות הצודקות של צד אחד על חשבון הצד השני. לא ייתכן כל פתרון על יסוד של התכחשות והתעלמות מקיומה של הבעיה הפלשתינאית, מקיומו של העם הפלשתינאי ומזכותו להגדרה עצמית.

בל גולול במאבק הפנימי המתנהל בחברה המצרית, בחברה הערבית בכללה, בין כוחות הנקם המיליטריס-טיים לבין הכוחות הריאליסטיים שוחרי הפתרון המ-דיני. לקחים מהמציאות המתפתחת לומדים לא רק בחברה הישראלית, אלא גם בחברה המצרית והערבית הכללית. ללא כל אשליות וללא כל נטינות ייפוח, הבה ונתייחס ביתר רצינות לתהליכים ולמגמות של ההתפת-חות החברתית בארצות האזור. הבה ונבהיר קבל עולם ומלואו כי מעדיפים אנו שלום על שטחים, כדי שגבור לעצמנו את הדרך הצודקת, שתוליך אותנו אל השלום המיוחל, אל הבטחת בטחונו הלאומי והריבוי בחלק זה של העולם.

הי"ר י. ישעיהו:

רשות הייבור לחבר-הכנסת שלום כהן, ואחזיו לחברת-הכנסת זינה הרמן.

שלום כהן:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. מצרים היא ארץ גדולה במצוקה גדולה; ארץ שהעוני אוכל בה והמחלות לא רוסנו בה; ארץ שקצב גידול אוכלוסיה עלה לאין שיעור על קצב יכולתה לספק לה אוכל. זו ארץ שמשאביה הרוסים, והיא תלויה בחסדי שכנים ערבים קפרייזים ונשק שבא ממעצמה זרה. זוהי ארץ שהחלה בה מהפכה חברתית — ונעצרה. ארץ שהסיס-מאות שהופרחו בה על סוציאליסם וחלוקה צודקת של המשאבים — אין להן היום כיסוי.

זוהי ארץ חזקוקה בראש וראשונה — אולי יותר מכל ארץ אחרת בעולם — שלום. לא רק שלום פאסיבי, שבו לא ידע איש לדעוה, כי אם שלום פעיל, אקטיבי, בעל יעדים של שלום, ואשר גייס את המש-אבים הנהרסים היום במלחמה, שלום שיוכל להגדיל

המצרית כלפי ברית-המועצות בתחום המדיני והצבאי, והן בצו הפיגול של חלק מהיועצים הסובייטיים, של-דעתנו זאת אינה ה"הפתעה" האנטי-סובייטית האח-רונה במצרים.

עם זאת, כל ישלו את עצמם חוגים מסויימים בארצנו כי עלה הכורת על הנוכחות הסובייטית באזור. ארצות-הברית עצמה מכירה בנוכחות זו כבעובדה יסודית, תוך מאמצים "לאזן" את הנוכחות הזאת. "לאזן" — כיוון שהמצב העובדתי ומגמות-היסוד בהת-פתחות המדינית והחברתית בארצות אזורנו מלמדים על השפעה גוברת והולכת של ברית-המועצות על תוד-עת העמים. אמנם מרכז הכובד של המדיניות הסוביי-טית מצוי באירופה ובמזרח הרחוק, אך אין זאת אומרת כי אול כוחה במזרח התיכון.

התוצאות של פגישת הפיסגה ברינייב—ניקסון גם הן מוכיחות, כי הוכשרה הקרקע לדו-קיום בשלום סובייטי—אמריקני גם במזרח התיכון. דו-קיום זה יכול להיות לברכה לעמים, אם יובטח גם דו-קיום בשלום ישראלי—ערבי. השאלה של חידוש הקשרים ברית-המועצות—ישראל על עומדת על סדר-היום באופן ברוד יותר מבעבר.

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת. אין להסכים לדברי ראש הממשלה היום, כי מאז מלחמת ששת-הימים לא חל שינוי מהותי בסירובן של ממשלות ערב, ומצרים בראשן, להגיע אתנו לשלום מוסכם. אין לזלזל בעובדה, כי בתשובת נשיא מצרים לד"ר יארינג מתחילת פברואר 1971 הוא הסכים בפעם הראשונה לכריתת חוזה שלום עם ישראל, אם כי ליווה הסכמה זו בתנאים מוקדמים. כן אנו מעריכים את העובדה, שמאז מלחמת ששת-הימים חל מיפנה מסויים גם במדיניות הישרא-לית, שבו לידו ביטוי בהחלטת הכנסת מה-4 באוגוסט 1970, שבבר נסיגה מקווי הפסקת-האש. אין פירוש הדבר כי לא יהיו נאומים גרועים בקהיד כלפי ישראל במשך אותה תקופה, אך לא אלה קבעו וקובעים, אלא עובדות-היסוד האובייקטיביות ביחסי הכוחות הישרא-ליים—ערביים וביחסי מעצמות-העל.

לא היית מרבה כראש הממשלה בביטוי התלה-בות כלפי יחסי ארצות-הברית — ישראל, כיוון שאלה הם יחסי תלות גוברת והולכת של ישראל בארצות-הברית. אין הגיון בזה, שממשלת ישראל תשליך את כל יתבה על ארצות-הברית ותמנע מעצמה אפשרויות של תימרון בחלל הניגודים בין המעצמות הגדולות. שמחתי לאיזכור שבא בנואם ראש הממשלה בדבר בי-קורה ברומניה הסוציאליסטית וההודעה הרומנית-ישרא-לית המשותפת, המכילה עקרונות חשובים לטובת דו-קיום בשלום בין עמים שווי זכויות. זה מחייב, כמובן, היענות חיובית למעשה מצד ישראל לעקרונות אלה.

אני מסכים בהחלט לסוף דבריה של ראש הממ-שלה בדבר הצורך בהיערכות תמידית לעמידה בפני תוקפנות, אך אי-אפשר לקבל ברצינות את דבריה על "נכונות תמידית לעשות שלום", כאשר מצדפים עסקים בישים אחד לאחד, אף של הזמן האחרון, כמו ענייני פיתחת-רפיה, עקרה ואיי-החזרת ערביי בידעם ואיק-רית לכפריהם, למרונו הלחץ של דעת-הקהל הישראלית הרחבה ביותר.

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת. לפני נאום נשיא מצרים ולאחרינו; לפני התגלות המשבר ביחסי מצרים—

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (ש. כהן, ישעיהו, הרמן) —

רים; זוהי זכות שאין עליה ויכוח, זו זכות שאין בידכם למנוע מאתנו או להעניק לנו. אנחנו נדרוש יחסים משופרים ומתוקנים לכל אורך הקו. אנחנו רוצים לדעת לא רק מתי ניסוג מסיני, אלא גם מתי ייפתח הגבול לסחורות הישראליות ולסחורות המצריות — לשני הכי-וונים; מתי נקים נציגות ישראלית בקהיר ומתי תקויים נציגות מצרית בירושלים. על זאת נתמקח. זה הרבה יותר חשוב מאשר השאלה אם תהיה פלוגה או יהיה גדר בשארם א-שייך או לא יהי.

ועל בסיס זה, על מיקוח זה, אפשר לבוא ולתבוע גם ישיבות ישירות, משא-ומתן ישיר, בלי מתווכים. הם לא צריכים את האחווים מהדם והמסבל של שני העמים האלה.

גברתי ראש הממשלה, אנחנו יכולים לבוא למשא-ומתן זה כחוקים, אבל לא כדי להכתיב תכתיבים כי אם כדי לשבת משוחררים מן הפחד. ואני מבין את הפחד, והיו רגעים שאני ומשפחתי וילדי וקרובי היינו שותפים לפחד הזה, חרדה לעצם קיומה של מדינת ישראל. אנחנו יכולים היום להיות משוחררים מן הפחד הזה. לא מתוך קלות ראש ולא מתוך זילזול. גם אז אנחנו צריכים להישאר חזקים, בכל התנאים. אלא מתוך כך שהמציאות היא כי לפחות לדור הבא ולדור שאחריו אין ביכולתם של שום כוחות בעולם הערבי, גם אם ירצו, גם אם אותם נגיפים של קירוף ימשיכו להיות קיימים בעולם הערבי — אין בכוחם להביא לחיסולה של מדינת ישראל, או אפילו לפגיעה אנושה במדינה הזאת ובעם החי בה.

הגיע הזמן להפסיק לנזף באיומים האוויליים שנו-לדו עם שוקיירי וירשוי, ולפעמים אפילו סאדאת עצמו מנוזף בהם. כי הזרם הכללי של צרכי שני העמים, והמציאות, ומאזני הכוח המעשי, המדעי, התרבותי הם כאלה, שאין צורך פעם להוכיח שהערבים רוצים להשמידנו. יכול להיות שיהיו עוד ערבים שירצו להש-מידנו. אז מה?

אני מאמין שניתן להביא לשלום בין שני העמים, לא רק בנינו לבין המצרים, אלא בנינו לבין הפלש-תינאים, שזה מקור הבעיה. ואנחנו חוקים דינו כדי לעשות את הצעד הראשון, ולהאמין בכוחנו, שנצא ממנו בשלום.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת הרמן, ואחריה לחברת-הכנסת הלוי.

זינה הרמן (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כונסת נכבדה. רצוני להתייחס לדיון-וחשבון של משרד ראש הממשלה.

אנו נלחמים בעצם בשתי חזיתות — בחזית המדינית החיצונית ובחזית החברתית הפנימית. קיים קשר הדוק בין חזיתות אלה, הכרוכות והתלויות זו בזו. יכולת המדינה לעמוד חזקה ואיתנה ולהגיע לשלום אמיתי תלויה לא מעט ביציבות החברה ובאיכותה. על כן מתאים וחשוב הוא שמשד ראש הממשלה כולל בתחום סמכויותיו עניינים היוניים פנימיים.

היסוד לכל נסיון של תיכונן חברתי רציונלי הוא שירות סטטיסטי מהימן. אני מנצלת הזדמנות זו כדי

את ההכנסה הלאומית שלהם, שלום שיוכל להבטיח קיום לכל מצרי, שלום שיוכל לחנך את המוני המצרים שלא ייצרו ולא יולדו ילדים שאין להם תקווה בעולם, שלום שיוכל להעלות את ההימה התרבותית והחברתית של מצרים למישור שתוכל לבער בו את הבערות ואת השחיתות, שלום שיוכל להביא רווחה מוחשית לכל העם הרב הזה.

הם זקוקים לשלום הזה. אם כך, מדוע אין שלום? מדוע הם מתעקשים כל כך שלא לשבת ליד שולחן השלום עם ישראל? מכיוון שנוסף על הבעיות שלהם, ונוסף על השאיפות שלהם, יש להם גם היסטוריה, יש להם גם גאווה ויש להם גם כבוד לאומי. הם כבר התנסו בפלישות, הם התנסו בכיבושים. הם התנסו בכיבוש בוש בתקופה המודרנית, בכיבוש התורכי, בכיבוש האנגלי, ולא השלימו עם אף אחד מהכיבושים האלה. אני חונק אותה ארץ, באתי אליה בגיל צעיר מאוד, חונכתי בה וגדלתי בה, ואני זוכר באהבה את העם הזה, את העם המצרי, העם הטוב, המסכן, העם הרוצה לחיות. ואני זוכר את חברי בבית-הספר שאתם יצאתי להפגנות נגד הכיבוש האנגלי, כשאותה סיסמה של פינוי הדריכה אותנו ברחובות. והם השיגו את הפינוי הזה. הם הביאו לידי כך שהצבא הבריטי — שמדינת ישראל בחלק מהזוויותה בתקופות מסוימות ראתה בו חיץ-מגן בינינו לבין המצרים — התנועה הלאומית המצרית הביאה לסילוקו מאזור התעלה. היום הם גם מביאים לסילוק הצבא הסובייטי מאותם אזורים; צבא שאמנם נכנס למצרים בתנאים אחרים ועל-פי בקשת המצרים עצמם, שראו בו מגן אחרון ויחיד שיכול להסתיר את ערוות מפתלם הצבאית. אבל התוצאה היא אותה תוצאה, כי העם הוא אותו עם, בעיותיו אותן בעיות, שאיפותיו ותחושת כבודו לא השתנו. וכשם שהוא דרש את פינוי הבריטים — מסיבות אחרות, בתנאים אחרים — הוא גם דרש את פינוי הרוסים.

איזה לקח עלינו להסיק מכך? אם הוא לא השלום עם נוכחות האנגלים ולא עם נוכחות הסובייטים — מדוע נדרוש ממנו? לפני שבכלל נדבר על דבר אחר, לפני שנדבר על השלום, לפני שנסכים לתנאי כלשהו — שיסכים לנוכחות ישראלית, כעקרון? כי מה אומרת מדינת ישראל? — אנחנו מוכנים לדבר על הכל, אבל ברור לכל שיש תביעות טריטוריאליות. כלומר, בחלק מאדמת מצרים — וסיני היא חלק מאדמת מצרים; יש מי שאומר שארם א-שייך, יש מי שאומר רצועה אל שארם א-שייך, יש מי שרוצה שטחים אחרים; כלומר, מר, בכל תנאי מראש אומרים: בחלק מאדמת מצרים יישארו חיילים ישראלים. מדוע ישלימו עם הדבר הזה?

גברתי ראש הממשלה, יש באפשרותנו לתת למצרים מה שהיא צריכה, מה שהיא רוצה. אלה השטחים שלה. יש למצרים היכולת לתת לנו מה שאנחנו צריכים, מה שאנחנו רוצים — זה הדו-קיום בשלום, זה השלום הממשי, הרשמי. כלומר, יש הבסיס שעליו אפשר לדון ואפשר לנהל משא-ומתן. אדרבה, נתמקח אתם, אבל שיהיה בסיס המיקוח ברור מראש. נאמר להם: שטחים אנחנו נותנים לכם. איננו לוטשים עין אל אדמה מצרית כלשהי. אבל תמורת זאת אנחנו דורשים שלום מוחלט, שלום בכל משמעותו. נתמקח אתכם על מהות היחסים שיהיו בינינו. נדרוש לא רק חופש שיט במצ-

חובת ל"ח, ישיבה של"ד
— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (הרמן) —

ייעוץ למשפחה מהווה היום חלק אינטגרלי של שירותי בריאות כוללניים מודרניים. פירוש התיכנון אינו צימצום גדול המשפחה, אלא שירות לעזור לבני-הזוג להגיע למספר הילדים הרצוי להם לפי השקפותיהם ומצפונם לעזור להם לגדל את המספר האופטימלי של ילדים בתנאים סבירים, לעזור בהבטחת מירווח בין ילד לילד ועיתוי נוח למניעת העומס הבלתי-נסבל של לידות מדי שנה בשנה. קיים קשר ברור בין ההריון הבלתי-רצוי ובעיית ההפלות. חובת המדינה ואחריות הממשלה לטפל בצרכים המינימליים של המשפחה בהתחשב במספר ילדיה, זכות אלמנטרית היא אפשרות של בחירה חפשית בנוגע לגודל המשפחה, ובאותו זמן חובה אנושית אלמנטרית היא לחוות מראש את הבעיות ולספק שירותים שיעזרו להורים בבחירה הנכונה. המשך קיומם של בערות וחוסר ידע הוא פשע מוסרי, ביחוד כשקל לספק ידע זה ואפשר למנוע באמצעותו סבל רב.

אין ספק שהדאגה לעתיד החברה והעם והצורך בצימצום הפערים דורשים מתן עדיפות ראשונית להש"קעה בילד, החל בגיל הרך ביותר. חשיבות עבודתה של ועדת ראש הממשלה לנוער במצוקה נעוצה בגישה הכוללת לבעיה, כשדאגתה מושלכת לצרכים דחופים קצרי-טווח ולמסגרת קבועה בין-משרדית ובין-דיסציפלינרית לתיכנון מדיניות ופיתוח ארוכי-טווח ונכונות בשעת הצורך להסיק מסקנות מרחיקות לכת אפילו כדי שינויים סטרוקטורליים יסודיים.

התעניינותה של ראש הממשלה בנושא ההתנדבות קשורה אף היא בחיפוש אחרי פתרונות לבעיות דוח"קות, כשהמשאבים כה מצומצמים. בנוסף על הפוטנציאל הגדול של ההתנדבות ככוח נוסף והסיפוק ההדדי של המתנדב ועל הזוכה בשירותיו, על ההתנדבות לשים את הדגש בעידוד ועזרה לאנשים לעזור לעצמם, לפעול לשיפורם העצמי. יש לראוה לכך שמקבלי השירותים ישותפו גם בקביעת המדיניות ובהפעלתה.

ולבסוף מלה אחת על הלשכה לסיוע הטכני. אנו מבטאים כל העת, ובצדק, את אכזבתנו וכאבנו לאור כשלון אירגון האומות המאוחדות בגיזרה הפוליטית, לאור ההתכשורת לאמת והצניעות הפוליטית במיוחד במה שנוגע לנו. אולם פחות מדי ידועות בקרב הציבור הפעולות של אירגון האו"ם בשטח הפיתוח. אלפי העובדים והמומחים המסורים לבעיות האנושיות, שב-משך שנים סיפקו עזרה וייעוץ בעלי ערך בל-ישועה, הוציאו במשך השנים מאות מיליוני דולרים למטרות אלו; ונהניו גם אנו לא מעט משירותים אלה, שידענו לנצלם באופן יעיל ביותר. בהודמנות זו מותר להביע הערכה לעבודת הנציג הקבוע של האו"ם בירושלים, מר דוס, שבמשך שמונה שנים ניצב לימינו.

המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח התרכזה עד כה, בדרך כלל, במדעי הטבע, בטכנולוגיה ובנושאים כלכליים. כשמדובר על הצורך לשפר את איכות המחיה בישראל, מן הראוי לכלול מחקרים גם בתחום הסוציאלי. הנושא הסוציאלי-חברתי הוא חלק אינטגרלי של כל מאמץ להנעלות רמת החיים, לשיפור הסביבה ול-הבטחת התפתחות מתמדת של הפרט בתוך משפחתו, קהילתו ומדינתו. משרד ראש הממשלה הוא הציור של הפעילות לחיזוק העם, "המקור של כל הכוח" כדברי הציטטה שהביאה ראש הממשלה בהקדמ.

לברך מעל דוכן הכנסת את פרופסור בקי, שהקים את הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה וליווה את התפתחותה עד שהגיעה לרמה המעוררת כבוד בעולם.

נכון שאפשר לפרש סטטיסטיקה לכאן ולכאן, אבל ברור לגמרי שהנתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מוכיחים התפתחות מתמדת כמעט בכל שטחי חיינו. אפשר לציין שהמתיחות החברתית המטרידה והמדאגיה אותנו היא במובן-מה תוצאה של הצלחה ולא של כשלון. השורש שלה נעוץ בתקוות העולות במהירות, תקוות שאינן מגיעות לכלל מימוש בקצב הצפוי.

יש גם לזכור כי מאחורי המספרים עומדים בני-אדם, אזרחים טובלים ומתוסכלים השואפים לקידום ולפיתוח. יחד עם הגדלת הכמות יש לדאוג תמיד לטיב, לאיכות, לערכים ולאידאליים.

ועדת בקי המליצה ב-1966 להקים מרכז דמוגרפי, שיתייחס לכמות ואיכות גם יחד. בצד הדאגה לגודל האוכלוסייה היתה וישנה דאגה לבעיות הקיום וליכולת לחיות בכבוד, לצורך בהגדלת האוכלוסייה בהתחשב עם צרכי הפיתוח הדינמי של המדינה. ועם זאת, כחלק אינטגרלי של אותו יעד, דאגה מתמדת לחיזוק המש"פחה ולרווחתה, וליצירת תנאים נאותים לגידול הילדים. פירוש הדבר קביעת מדיניות דמוגרפית הדרושה פיתוח מדיניות כלכלית-סוציאלית כוללת למען המשפחה, למען הילד, מדיניות בין-משרדית ובין-דיסציפלינרית.

האירגון והצוותות שהקים המרכז הדמוגרפי הביאו לריכוז מחשבה לשם השגת שינויים בסולם העדיפויות, עם דגש בצורך בשירותים טובים יותר למען הילד כפרט שלם, הורדת המעמסה מעל העם וטיפול במש"פחה כיחידה. כלומר, מעקב אחרי הגורמים המשפיעים על רווחת המשפחה, תעסוקה והכנסה, מיסוי וביטוח לאומי וקיצבאות לילדים, בהתחשב במיוחד בצרכים של משפחות מרובות ילדים; דאגה לשיכון לוגות צעירים, לדריים בצפיפות ובשכונות העוני, וגם לחיסול המצב הבלתי-נסבל של המשפחה הנמצאת מעל לקו העוני ואינה יכולה בשום אופן להגיע מדרה קטנה לדירה גדולה יותר עם בואו של תינוק נוסף; דאגה לכך שמסי רכוש ומקרקעין ומסים עירוניים יתייחסו לגודל המש"פחה ולא רק לשטח הדירה; דאגה לבריאות, להיגיינה, לחינוך לקראת הורות, להגדלת רשת המוסדות שבביל הגיל הרך, ובהקשר זה להקבע לשיפור תוכן העבודה ולעלייה מתמדת ברמת העובדים; דאגה לקייטנות לאמהות ממשפחות גדולות יחד עם ילדיהן הקטנים. וראוי לציין בסיפוק את ההצלחה הבלתי-ריגילה של אירגון הקייטנות בקיץ זה, שאיפשרו ל-2,000 אמהות, בקיבוץ, לצאת עם כ-3,500 ילדים קטנים לנופש.

יש להודות ליושב-ראש ועדת הכספים, מר קרגמן, שהבין את המשמעות של תכנית זו ויום, בתמיכת הוועדה, הקצבה מיוחדת של 250,000 לירות למרכז הדמוגרפי למטרות זאת. יש להרחיב בהרבה פעולה ברוכה זו בשנה הבאה.

המרכז נותן את מחשבתו גם לצורך בהקמת שירותי ייעוץ כוללניים למשפחה במסגרת שונות, וב-ראש וראשונה במסגרת שירות מוגע ולהבטחת שלום-בית. בהקשר זה מן הראוי לומר מלה בנושא תיכנון המשפחה, נושא שמשום-מה מעורר התנגדות ואי-הבנה.

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (ישעיהו, הלוי) —

הי"ד י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הלוי, ואחריו לחבר-הכנסת אנקוריון.

בנימין הלוי (גח"ל):

אדוני הוישב-ראש, כנסת נכבדה. אנו מצטרפים לשמחת העם המצרי על פינוי וסילוק היועצים והמומ"חים הסובייטיים מארצם, ועל העברת חלק מהמיתקנים שלהם לניהול הממשלה המצרית. אין זו חלילה, שמחה לאי, אלא שמחה אמיתית לשיחרור עם משיעבוד. ציניקאים יכולים היו לומר שסאדאת, לפי התפתח האגלה, "כרת את חטמו כדי להכעיס את פרצופו"; כי המעשה שהוא עשה מהלוי מבחינה צבאית את מצרים. אבל מבחינה מדינית מעשה זה נובע מהגאווה המצרית לרגל יום העשרים להפיכה הלאומית של העם, ויש לקדם בברכה את שיחרורו מהשיעבוד הסובייטי האימפריאליסטי, שבמסווה של עזרה נגד מדינת ישראל השתלט יותר ויותר על מצרים, מקורותיה ואדמותיה. יש רק לקוות שהמצרים יצליחו להשתחרר משרידי האימפריאליזם הסובייטי ולסלק אותם גם מבסיסי הצי שלהם, הגומלים המצריים, ומשדות התעופה שלהם, כדי שהעם המצרי באמת יהיה חפשי בארצו. ההת-שטות הסובייטית במזרח התיכון היא מקור הסכנה לשלום העמים. היא היתה ונשארה ותישאר סכנה עד שישתחררו המצרים מהבסיסים הסובייטיים שנתרושם.

הנאום של סאדאת אינו מעיד על בטחון עצמי, על בטחון לאומי, על ידיעת הדרך והמטרה שלו, אלא הוא מעיד על מבוכה רבה. ואינני רוצה להתייחס להתפרצויות האנטי-אמריקניות שלו ולא להשמצות האנטישמיות שלו. לא ההתלבטות של סאדאת בין מלחמה ושלום נובעת מכך שהוא היה רוצה לבחור במלחמה ובעל-כרחו אולי הוא גאלץ, אינני יודע אם אפשר לומר, לשבת בשלום, אבל בכל אופן לא לעשות מלחמה. אני חושש שמתוך המבוכה, מתוך האימפול-סיבות ואי-הרצוצניות, ייאלץ סאדאת או ייאלצו שליטי מצרים לפתוח מחדש באש נגד ישראל, אף-על-פי שידוע להם, כמו לנו ולכל משקיף, שמעשה מסוג זה יהיה מעשה התאבדות. יש מתאבדים. קורים מקרים של התאבדות. יש המתאבדים מתוך חפזן או בהלה של רגע. אינני חושב שיש התאבדות שקולה ומתוכננת. אינני חושב שיש מתאבדים המתכננים את הצעדים שלהם שנה-שנתיים ולבסוף מכריזים על מלחמת הת-אבדות, על מלחמת תבוסה.

הצעד האחרון שסאדאת בחר בו, לסלק את המומ"חים והיועצים ולפנות חלק מהמיתקנים המוחזקים על-ידי הרוסים, יש בו משום הודאה כי האופציה הצבאית שהוא מכריז עליה סגורה לפניו. ואף-על-פי-כן הוא איננו בוחר באופציה לשלום. אם אנו בודקים את הסיבות שגרמו לצעדו האחרון — כמובן, איננו רוצים לחקור בנסתרות מאתנו, אבל יש זברים גלויים לעין בנאומיו של סאדאת דובריו עצמם — אנו רואים, שב-נאומים האלה הוא מולה כי הוא ביקש וחזר וביקש עזרה צבאית מוגברת מברית-המועצות, "נשק התקפי", כפי שזה נקרא בפיו. כלומר, נשק שאפשר להפעיל אותו לעומק מדינת ישראל בלי להסתכן, והוא גם ביקש לחץ מדיני חזק יותר כדי לכפות על ישראל, באמצעות ארצות-הברית, את הנסיגה ללא שלום וללא הסכמה הודית. בניני הדברים האלה הוא נכשל. מדוע

הוא נכשל? הוא נכשל מפני שברית-המועצות העדיפה את האינטרסים הגלובליים שלה על האינטרסים הפרי-טיקולריים של מצרים, וסאדאת מודה בקו ואומר בפני-רוש כי הגיע לידי הכרה שחלילה לעם המצרי לגרום את המעצמות הגדולות לעימות גלובלי. סאדאת הגיע גם למה ששר הבטחון של ישראל הביע כבר ערב מלחמת ששת-הימים, שחלילה לנו שחיילים זרים יילחמו למענו. לזה הגיע סאדאת אחרי חמש שנים ואמר, כי מוטב שיישפך דם מצרי ללא עזרה, ללא נשק "וערומים ויחפים אנחנו מוכנים להילחם". כמובן, הכרזות אחרונות אלה הן מסוג הכרזות ההתאבדות שאין להתייחס אליהן ברצינות, אבל הדעותיו בשאלה, איך הגיע לצעד האחרון שלו, ברורות.

אפשר להוסיף עוד דבר בקשר למדיניות הרוסית. יש פרט קטן שחסר בנאומי של סאדאת. היה זה ערב הפסקת-האש לפני שנתיים כשחיל-האוויר הישראלי הפיל כמה מטוסים שהיו נהוגים בידי טייסים סוביי-טיים, וכנראה מעשה זה הטביע רושם לא רק על המצרים אלא גם על הסובייטים, שישאלו נלחמת על זכויותיה, על קיומה ועל הגנתה לא רק נגד מצרים, אלא נגד כל מי שיתערב באופן פעיל במלחמה. ברית-המועצות נרתעה מלהתערב אחר כך באופן פעיל במל-חמה. זה אמנם פרט, אבל פרט לא בלתי-חשוב.

יש פרט נוסף שנראה אולי עוד יותר חשוב. הפרט הזה הוא, שאילמלא עמדנו עכשיו בקו הפסקת-האש בתעלת סואץ, לא היה סאדאת נמצא באותה דילמה של לא מלחמה או שלום, שהוא נתון בה, אלא היה יכול לבחור בפתיחת אש מחדש ובמלחמה כפי שהוא רוצה, כי הנשק ארוך-הטווח, שהוא ביקש ולא קיבל, לא היה נחוץ לו אילו היה הקו קו שביתת-הנשק מאילת לסיביות רצועת-עזה. דבר זה מלמד שכל עוד נשקפת סכנת מלחמה — ולפי הנאומים של סאדאת וכל מעשיו בדרך שלא עברה תקופת המלחמה — אין לנו גבול בטוח מתעלת סואץ, אין לנו גבול בטחון חוץ מקו בר-לב, ואסור לסגת ממנו.

נאמר כאן שלישראל אין כל קשר עם סיני, לא כמו לארץ-ישראל, שלגביה הכריזה הכנסת כי יש לעם ישראל זכות היסטורית לארצו. נאמר היום כאילו אין קשר לישראל עם סיני. אני חושב שכל מי שישמע את השם "סיני" ידע כי שם זה קשור עם ישראל. עם תורת ישראל, עם תולדות ישראל יותר מאשר עם כל עם אחר, לרבות העם המצרי.

יש גם להוסיף כי סיני מעולם לא היה חלק ממצרים. אין גבול בין-לאומי בין אילת ורפיח, אלא, כפי שנזכר כבר היום על-ידי חברי-הכנסת הררי, זהו גבול אימפריאליסטי, שהבריטים כפו במאה העשרים על תורכיה, על האימפריה העותמאנית הגוססת, החלשה, לפני מלחמת העולם הראשונה, כדי לצרף את חצי-האי סיני — אשר היה תמיד חלק מאסיה, מתורכיה, מארץ-ישראל הרחבה — באופן מלאכותי לגבולות מצרים, וליתר דיוק למינהל מצרים. מעולם לא הוכרזה ריבונות מצרית על סיני, ודבר זה נעשה רק כדי להגן על תעלת סואץ. אבל מימי קדם, עוד לפני זמן המקרא, מומן התנועות המצריות, אנו יחיעים שגבול מצרים היה במקום שנמצאת כשני עשרות סואץ, או יודעים ש"נהר מצרים" היה גבול ארץ-ישראל, הגבול בין ארץ-ישראל ומצרים. על כל פנים, גם מי

חוברת ל"ח, ישיבה של"ד
- סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (הלוי) -

זה כך. כל מי שמתעמק בדברים ורוצה לדעת רואה, שסאדאת וכל יתר המנהיגים הם עקביים. הם מוכנים לעשות את "הסדר" עם ישראל בתנאים שלהם, והסדר הזה איננו אלא שלב ראשון, מעין אתחלתה לקראת השלב השני. השלב השני הוא: חיסול מדינת ישראל מפנינו על-ידי תנועה אידוטיסטית, על-ידי החזרת הפליטים, על-ידי כיבוש מגבולות קרובים מאוד בעזרת "הפתיח" וכיוצא באלה. הם לא מוותרים על כך ואינם מוכנים למה שאנחנו קוראים "שלום". וכל הדיבורים של חברי הכנסת על אוהדי השלום הרוצים לעשות אתנו שלום ועל סאדאת הרוצה בשלום אינם משנים את העובדה שסאדאת איננו מתכוון לשלום. יש כנראה בינינו הרוצים להשלות את עצמם.

אם כן, מה עומד סאדאת לעשות בלבב הזה? איש אינו רוצה להתנבא, גם אני לא, אך בכל אופן אני מעז לומר שלא מסתבר בעיני כי יפתח בלחמת התאבדות; אבל גם אין זה אומר שיבחר בדרך השלום. הוא אמר מה שהיה רוצה לעשות: "מאבק ממושך"; להמשיך במאבק הממושך. ומאבק ממושך זוהי המלחמה הממושכת, שגם המופתי של ירושלים הכריז עליה בזמנו ואמר שלעריבים יש זמן - מאה שנה, מאתיים שנה, כמו בימי הצלבנים; מלחמה ממושכת נגד "הציוני".

מה עלינו לעשות במצב הזה? האם עלינו לבוא לידי "הסדר", המשמש שלב ב"מאבק הממושך" של סאדאת? אני חושב שלעומת המאבק הממושך של סאדאת או יתר המנהיגים הערבים גם עלינו לעמוד במאבק הממושך שלנו. והמאבק הממושך שלנו הוא המאבק על הגשמת הציונות, על שיבת ציון שלמה לארץ-ישראל השלמה, שהתחלנו בה לפני מאה שנה, לפני שבעים שנה, לפני שלושים שנה, בשלבים - אולם אלה הן עובדות היסטוריות שכל אחד מאתנו יודע ואיננו צריך לחזור עליהן. עתה אנו עומדים במעמד טוב, איתן ומתקדם בהגשמת הציונות, אם אנחנו לא נוותר על הציונות ואם לא נתיחס לציונות במרכאות, כפי שכמה ישראלים ואחרים מתייחסים אליה.

כדי לעמוד במאבק הממושך שלנו מול המאבק הממושך של הערבים עלינו להמשיך במעשי התנחלו-תנו בכל ארץ-ישראל, לרבות סיני, לרבות רמת-הגולן ורצועת-עזה, ואסור לנו להשתעשע בנוסחאות פיתוי. איננו יודעים אם זה פיתוי עצמי או פיתוי לאחרים לגנף בסיסמאות כאלה, כאילו "הכל עומד למשא-ומתן" ו"98% מהאדמות המוחזקות" - כפי שרוצים לקרוא להן במקום השטחים המשותפים - עומדים למיקוח. מה על 2% הנותרים? האם זו ירושלים? ומדוע אנהנו "מתנגדים לסיפוח"? אבל ירושלים תישאר ישראלית? מובן שירושלים היא ישראלית, היא עיר הבירה של ארץ-ישראל השלמה, אבל ארץ-ישראל השלמה איננה שונה בשום דבר מירושלים. אם כן הסיקמה אינה מועילה לנו. לא נוכל לפתות איש על-ידי שנכרין כי 98% של האדמות או "מרבית האדמות" עומדות למשא-ומתן ולמיקוח.

ירושלים עצמה עדיין לא בטוחה בדיני. היא בטוחה מבחינה בטחונית, היא בטוחה מכל הבחינות הרגילות. אבל כאשר ניכנס לאותו משא-ומתן שחוסין רוצה בו - ואחרי סאדאת יבוא תורו של חוסין - אם ניכנס למשא-ומתן באמצעות יארינג, בהתאם להחלטות

שאינו רוצה לחזור לתולדות מצרים וישראל בימי קדם אינו צריך לחזור דווקא לתולדות האימפריאליזם של המאה העשרים, כדי לקבוע את הגבול בין ישראל למצרים העשירי לא נקבע; ושרר המצרים הם שסירבו לקבוע גבול עם מדינת ישראל ברוחם, ובהסכם שביתת-נשק נקבע, לפי דרישת מצרים, סעיף מפורש שקו שביתת-הנשק הוא קו צבאי בלבד ואיננו קובע שום גבול טריטוריאלי או מדיני. לכן לא קיים גבול בין-לאומי בין ישראל לבין מצרים, ואין משמעות לחזרה ל"גבול בין-לאומי" כלשהו. הגבול בין ישראל למצרים לא נקבע עד היום והוא מחכה לקביעתו.

בנוגע לברירה שיש למצרים בין מלחמה - מלחמת התאבדות, כפי שאמרת - ובין שלום, הברירה אינה קטבית כל כך כפי שהיא מתבטאת בשתי המלים: מלחמה או שלום. אפשר לומר את זה בפשטות, אבל קראנו סידרת מאמרים, שיש מאמרים ארוכים של חסנין הייכל על "הפשע" או "המצב" של לא-מלחמה ולא-שלום. לא הייתי מצטט את הייכל לולא היה חוזר דבר זה גם בנאמו האחרון של סאדאת. הוא הכריז וחזר והכריז שאינו מסכים להמשך המצב של לא-מלחמה ולא-שלום והוא דורש דווקא מלחמה. מפני ששלום אינו יכול או אינו רוצה לעשות עם ישראל. הוא אינו מכיר בישראל - איך הוא יכול לעשות שלום עמה? בכל זאת נאמר לנו, ובצדק, שיש מסמכים דיפלומטיים, מסמקי יארינג, ובהם התבטא סאדאת עצמו בשם מצרים שהוא מוכן לכתוב תווה שלום בתנאי מוקדם של נסיגה גמורה לקו שביתת-הנשק של 1948/49. אבל אסור לנו לשכוח - וראש הממשלה עמדה היום שוב על עובדה זו, ולכן אינו צריך להאריך את הדיבור על כך - את דו-המשמעות של המשחק המצרי במלה "שלום". אלה הידועים ערבית, ידועים בדיוק שבערבית יש שני ביטויים שונים ל"שלום": אחד - "סלאם", או "סילם", והשני - "צולח". הערבים משחקים במלים אלה, וכן המצרים. "צולח" - הכוונה לשלום-אמת, לעשיית שלום כמו בין עמים רגילים. שלום כזה אינו בא בחשבון עם העם היהודי, עם מדינת ישראל, שאין לה זכות קיום. בא בחשבון "סלאם", זאת אומרת - מצב זמני כלשהו של הסדר, שהלא-ערבים, האנגלים, האירופים, גם העברים, קוראים לו "שלום"; והדבר יכול להטעות אותם, כי אינם יודעים את דו-המשמעות שבמלה "שלום". בערבית, אולי לזה אפשר להסכים - אומרים הערבים - בתנאים מוקדמים מסוימים, אבל גם אחרי מילוי התנאים המוקדמים האלה שלום-של-אמת לא יהיה בינינו לבין ישראל. וכך מכריז לא רק סאדאת, מכריזים גם יאסר ערפאת וכל התנועות או אירגוני השיחור הפלסטינאים.

מה שהם קוראים "פלסטיין" היא ארץ-ישראל שלנו, למרות כל הידועים הישראליים כאילו המדובר הוא מתברון ועד יריחו ועד שכם, חוץ מירושלים. לא לזה קורא הערבי "פלסטיין". "פלסטיין" הוא תרגום רומי, גם ערבי, של "ארץ-ישראל". האדמות הערביות הגולות, החזרת הפליטים לאדמותיהם - כונתן לאד-מות ארץ-ישראל ולא לחלק קטן של ארץ-ישראל המערבית. זה יסודה של תורת קטאן.

לכן גם אם נראה על פני הדברים כאילו סאדאת סותר את עצמו - בנאום אחד הוא מדבר על שלום ואילו בנאום אחר הוא מדבר על מלחמה - הרי שאין

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (הלוי, פרש, ישעיהו, אנקוריון) —

הדבר שעמדת מצרים בשעה זו תופסת מקום מרכזי בסקירה זאת. יורשה לי "לומר כי העובדה שתגובת הממשלה למאורעות במצרים באה במרוכז בנואם ראש הממשלה בזה"ה הבית ורק למוסלמים מותר? מדוע בתשעה באב מגרשים יהודים הרוצים להתפלל בזה"ה הבית? הלא יש בזה חוסר בטחון עצמי.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

ליהודים אסור לעלות כיום על הר"ה הבית.

בנימין הלוי (גח"ל):

זה נכון לפי ההלכה, אך יש מורי הלכה הסוברים אחרת. יש כמה דברים שעושים אותם נגד ההלכה, ובכל זאת המשטרה אינה עושה דבר. לא מבחינת ההלכה מתערבים בכך, אלא מתוך שיש יהודים הר"ה צים לוותר על הצד הבתי של הר"ה הבית, חוץ מן הכותל המערבי. הכותל המערבי הוא שריד קדשנו, אבל הר"ה הבית עצמו? איננו מציע לפגוע במוסלמים, אבל אותו פתרון שהגענו אליו במערת המכפלה בחברון יכול להימצא גם כאן. במערת המכפלה אסור היה ליהודי לעלות יותר משבע מדרגות, ומיד עם שיתרו תברון ביטלנו זאת ויהודים מתפללים במערת המכפלה. אותו דבר צריך להיות בזה"ה הבית. עלי לסיים, ואני רוצה לסיים בכרזון תשעה באב מלפני שנתיים. זוכר אני ערב עצוב מאוד של מוצאי תשעה באב לפני שנתיים, כאשר נדע לחלק מחברי הבית הזה בפעם הראשונה שה" מצרים והרוסים הפרו את הפסקת-האש המחודשת בתעלת סואץ והיוזו את הטילים לעבר התעלה. עכשיו, אחרי שנתיים, שוב בתשעה באב, התבשרנו בשורה טובה שמזויים טילים ממוחי הטילים ומפעילי הטילים הרוסים — הסובייטיים — מזויים בכיוון הפוך. אני חושב שעל הנס הזה, נס מבחינה דתית, לאומית ורג" שית, חייב יהודי לברך ולומר: ברוך מנחם ציון ובונה ירושלים.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אנקוריון, אחרון הנוא" מים בדיון זה.

ארי אנקוריון (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. בהופיעי כאחרון הנואמים בדיון זה עלי לומר, שדברי כל המשתתפים בדיון מוכיחים בעליל כי בצדק ריכזה ראש הממשלה את דבריה היום במצב המדיני, ולא דיברה על פעולות כמה מהמחלקות של משרד ראש הממשלה, שהסקירה עליהן הונחה על שולחן הכנסת; אין בכך כל הפחת דמות של מחלקות אלו; הימצאותן תחת קורת הגג של משרד ראש הממשלה היא מקרית בהחלט.

הסקירה שבכתב מוסרת על העברת כמה יחידות, במשך השנה, למשרד המסחר והתעשייה, ויחידה אחת למשרד הפיתוח. המדי היתה זו דעתי, וגם נתתי לה ביטוי בשנים קודמות, שראש הממשלה צריך להיות פנוי לגמרי לעניין הנהגת הממשלה וריכוזה. מבחינה זאת מי יוכל להכחיש את כושר המנהיגות המובהק שראש הממשלה מגלה ביוזם סניגת הממשלה, שלצערנו עברו עליה לאחרונה כמה נחשולים זידוניים.

אדוני היושב-ראש. שמענו היום סקירה ממצה וברורה על מדיניות החוץ והבטחון של הממשלה. טבעי

בנאומי האחרון אומר הנשיא סאדאת, שאינו רוצה בעימות בין ארצות-הברית וברית-המועצות: "מי שמב" קש זאת" — הוא אומר — "אינו אלא משוגע. אמרתי להם: תנו לי רק נשק ועזבו אותי במוחה". מלים אלו נראות מזוהרות ומדהימות נוכח העובדה שמצרים הוצפה בנשק רוסי בחמש השנים האחרונות, ושנשק זה לווה ב־20,000, לערך, יועצים ומדריכים סובייטיים למיניהם. אבל מסתבר, שעם כל תמיכתם במצרים — שמו הסובייטיים עצמם גבול למידת מעורבותם. זהו הנעלם הגדול שכה הדאיג אותנו כל השנים האחרונות. כנראה, החשבון הגלובלי של ברית-המועצות איננו מורה עכשיו בכיוון ההסתבכות והעימות עם ארצות-הברית, ערב הפיסגה במוסקבה ולאחריה.

כאשר מספר הנשיא סאדאת כי בפברואר הבחיר לרוסים שלוש נקודות-יסוד שלו, שאחת מהן היא "לא נסכים להגבלת משלוחי הנשק" — משתמע מזה, שאכן הסובייטים אמרו בנקודה מסוימת: "עד כאן". הנשיא סאדאת עושה רושם של אדם מתוסכל ומאוכזב. אולי הנקודה המעניינת ביותר בשבילנו היא, שסוף סוף מת" חילים המצרים להבין כי לא יוכלו לשים את כל יתבם על "האח הגדול". אם הוא מבין, כדבריו, שהאסטרט" טגיה, ההשקפה וההתייחסות של ברית-המועצות במרוח התיכון היא שונה מזו של המצרים, יש כבר בזה משום ראשית התפכחות. הוא אומר: "בשביל ברית-המועצות מהוות בעיות האזור מספר שלושה או מספר ארבעה בסולם העדיפויות, בעוד שבשבילנו מהוות בעיות אלו שאלה של חיים — של המזון, המשקה ושנת המנוחה של מצרים, כיוון שזו בעיה של אדמתנו הכבושה".

זוהי האמת המרה, ועם כל העריכתנו העמוקה את העודה האמריקנית ואת העובדה שהם החלו להחשיב את עמדתנו כאן מבחינת האסטרטגיה הגלובלית שלהם, — הרי אנו, לפרוות, לא השלינו מעולם את עצמנו ואנו יודעים ברורות, שבשביל האחרים ישראל יכולה להיות שאלה של עדיפות מספר שלושה או מספר ארבעה, אבל בשבילנו חיינו כאן, עצמאותנו כאן ובטחוננו הם שאלת החיים והעדיפות מספר אחד.

השאלה הגדולה היא, אם ראינו ההתפכחות המצרית תוביל אותם גם למסקנה הריכוזה, שהבעיה היא קודם כל בעיית השלום ביניהם לבינינו, ולא הש" לכת יתבם על אחרים, כפי שהתרגלו לעשות. לצערנו, אם כי פה ושם שומעים גם נימוח של שלום — ויש אצלנו אנשים מוכנים להשתכר מגימות אלה — אם בפי הדובר המצרי אל-זייאת ואם לפעמים בפי של סאדאת עצמו, הרי הנימה הדומיננטית היא עדיין נימת המלחמה, נימת האיום.

כי מה אומר סאדאת לאחר שהוא מתחיל להת" ייאש מהרוסים? "אני מעדיף כי יישפך דמנו בשדה המערכה ולא נמשיך לחיות בהזיות ובמצב הנוכחי של לא שלום ולא מלחמה, ובו נשפך דמנו טיפין טיפין".

חונברת ל"ה, ישיבה של"ד

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (אנקוריון); (תשובת ראש הממשלה) (ישעיהו, מאיר) —

גם עכשיו יש הצדקה ליד המושטת מצדנו לשלום, כפי שהיא באה לידי ביטוי בדבריה של ראש הממשלה היום, בדיון כמו שהיתה לה הצדקה מיד לאחר המה"פכה במצרים, ומיד לאחר מלחמת יוני 1967.

למצרים היתה הזדמנות להיווכח לאחרונה, ב-1967 ובמלחמת ההתשה, שבמלחמה לא יכריעו אותנו. ואם יוכלו להתגבר על מחשבות הנקם ולנסות למצוא יחד אתנו את דרך השלום — ימצאו אותנו נכונים.

ובינתיים מספיק ירי הטילים המצריים ביום חגיגות המהפכה המצרית כדי להזכיר לנו עד כמה רחוקים אנו עדיין מהשלום, ומה חשובה העמידה על משמר בטחון בגבולותינו ושמידה על כוח ההרתעה שלנו, כפי שהדגישה ראש הממשלה.

ראש הממשלה הזכירה את ביקורה ברומניה, וכן את פגישותיה עם ראשי ממשלות אחרים בוועידת האינטרנציונל הסוציאליסטי. אולם אין ספק שגולת הכותרת של פעילותה המדינית של ראש הממשלה בשנה זו היתה פגישתה עם הגנרל ניקסון בשלהי השנה שעברה. בזוהיתה רבה ובמידה ראויה ואחראית של "אנדר-סטיטימנט" הביאה לנו מפגישה זו בשורות חשובות ומעוררות, ואכן אין לאמריקאים כל יסוד להתחרט על הגישה המפוכחת שנקטו השנה ביחסם לישראל, ושבאה לידי ביטוי בדיון-וחשבון הגנרל לקונגרס ובדין-וחשבון השנתי של רוג'רס.

מזמן לזמן אנו שומעים על התערבותם של אילי הנפט לצד ארצות ערב. גם סאדאת תולה עדיין תקוות בלחץ אמריקני עלינו. נקווה שהגנרל האמריקאי, עכשיו ולאחר הבחירות, יעמוד איתן לימין המדיניות שהזכירה את עצמה. אם הגענו לכך ששר החוץ, רוג'רס, מען להצהיר בגלוי על הצורך במשא-ומתן ישיר בין ישראל למצרים, וזה דווקא בעת ביקורו בכויית הערבית — יש בכך משום עידוד רב ואות לחריש העמוק שעשינו בדעת-הקהל האמריקנית ובהכרתם של האחראים למדיניות האמריקנית.

יורשה לי בסוף דברי להזדהות עם דברי ראש הממשלה בצינה בהערכה את השנתיים האחרונות שעברו ללא אש בגבול המצרי ובתקוותה כי אכן תהיה הפסקת-אש זו הגשר למשא-ומתן ישיר בינינו לבין המצרים לפתרון מוסכם של שלום, שלום שיבטיח לנו מה שבעינינו יהיו גבולות בני-ההגנה בטוחים ומוסכמים.

2. תשובת ראש הממשלה

פשעים, יש בעיות פנימיות — אבל האם אין משרדים המטפלים בכך? לחבר-הכנסת שערי ברוד דבר אחד, שצריך להיות סגן ראש ממשלה לענייני פנים. יכול להיות; אבל כאילו אין משרדים המטפלים בעניינים הנוגעים לעם בארץ...

(קריאה: אין תיאום.)

אתה אומר שאין תיאום. בדקת וברוד לך שאין תיאום? יש שיכון, יש בריאות, יש חינוך, יש סעד...

מנחם ידד (גח"ל):
יש גם תיירות.

הוא גם אינו מוכן עדיין לשיחות ישירות עם ישראל, כיוון שבעיניו דבר זה דומה לכניעה כל עוד ישראל מחזיקה בחלק מאדמת מצרים.

גם אנחנו מואסים במצב של לא מלחמה ולא שלום, אבל מסקנתנו היא שיש לחתור לשלום-אמת, ושלוש-אמת לא ייתכן אם אחד הצדדים אפילו אינו מוכן לשבת אתנו ליד שולחן המשא-ומתן. והאם אין העובדות החותכות של דרך המשא-ומתן הישיר בתקופה האחרונה בין שתי הקוריאנות, בין הודו ופקיסטאן ובין שתי הגרמניות, מלמדות?

אדוני היושב-ראש, לחוסר שחר והשמצה עצמית מגיע חבר-הכנסת אורי אבנרי בטענתו, שלא היתה מעולם נכונות אמיתית מצדנו למשא-ומתן על שלום.

בקשר לגבולותנו למשא-ומתן ישיר הייתי רוצה להוסיף ולומר, שעם כל ההסכמה לדימוי הקולע, של ידיו חבר-הכנסת חזן, לאינתי הקרב המתקדמת ושול-ברת גלים בים הסוער, יורשה לי לחלוק על דעתו, כי עלינו להודיע מראש ובפומבי על הויתורים שנהיה מוכנים להם, כל עוד הצד המצרי אינו מוכן לשבת אתנו במשא-ומתן ישיר כשווה עם שווים.

אבל דאי שאין גם מקום להצהרות קשות כאלה של חבר-הכנסת אלו, שקדם לי, שפירושו הצהרה מראש שאין בכלל על מה לשבת במשא-ומתן.

רצוני לומר בפה מלא, שהדרך שהולכת בה ממשל-תנו זה שנים אחדות היא הדרך הנכונה היחידה.

מצרים חוגגת עכשיו עשרים שנה למהפכת הקצינים. זהו זמן מתאים בשבילה לעשות חשבון-הנפש. ומהו חשבון הנפש של מצרים אחרי עשרים שנה אלה? היא אמנם השתחררה מהבריטים, אבל במקומם הכניסה את הסובייטים. ואם כי לכאורה היא משלחת עכשיו יועצים סובייטיים, הרי אחיות הסובייטים בבסיסים מצריים ובמערך ההגנה שלה היא עדיין גדולה ועמוקה. ומה נשאר מחלום העולם השלישי של אי-ההזדהות? אילו השקיעה מצרים את כוחותיה ומשאביה בחיסול הבערות ובפתרון בעיותיה החברתיות והכלכליות, במקום לשים את מבטחה פעם אחרי פעם במלחמות עקרות בישראל, הרי היתה משנה גם את כל דמות היחסים בינה לבינינו.

המאורעות האחרונים במצרים מלמדים אותנו שצדק הדרך של אורך-הרוח השקול והעמידה האיתנה של ממשלתנו בשנים אלה.

הי"ד י. ישעיהו:

רשות הדיבור לראש הממשלה, לדברי תשובה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מבטיחה הבטחה מוחלטת לדבר בקיצור נמרץ, באשר דומני כי במרבית הדברים שנאמרו הובעה בעיקר הסכמה לעקרונות שהשמעת, ולא נותר לי הרבה מה להשיב.

אני רוצה להגיד לחברי-הכנסת גרוס, שערי וכחנא, שדיברו על ענייני פנים, שלא תמיד מובן לי למה בדיוק מתכוונים חברי הכנסת כאשר הם מדברים על כך. חברי-הכנסת גרוס דיבר בעיקר על פשעים, ונכון שיש

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (תשובת ראש הממשלה) (מאיר, גרוס, שוסטק, מיקוניס, לבנבראון) —

ראש-הממשלה ג. מאיר:

חברי-הכנסת מיקוניס שנים היה מייעץ לנו לסמוך אך ורק על ידידות ברית-המועצות. היינו מוכנים להיות בידידות עם ברית-המועצות, גם היום.

שמואל מיקוניס (מק"י):

לא אך ורק, אלא גם. אפילו בשנים קודמות, גם על ידידות ברית-המועצות.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

תאמינו לי, חברי-הכנסת מיקוניס, לא קשה למצוא נאומים שלך ושל אחרים, במחנה שלך בכל אופן, האומרים שהעם הישראלי, היחידים היחידים שאנחנו יכולים לסמוך עליהם, שהם בעד שיחרור עמים ובעד כל הדברים הטובים שבעולם — היא ברית-המועצות.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
זה נכון גם כיום.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

הנה. זה לא נעשה יותר נכון כאשר חברי-הכנסת מיקוניס נוכח לדעת שזה לא נכון. זה לא נכון. הוא פעם חשב שזה נכון, עכשיו אתה, חברי-הכנסת לבני בראון חושב שזה נכון. אי-הנכונות שבדבר קיימת באותה מידה. היום, בכל זאת, מייעץ לנו מיקוניס ומוהיר אותנו מהסתמכותנו על ארצות-הברית. קודם כל, מעולם — לאשרנו, ואין זה פלא — לא היו לנו יחסים כאלה עם ארצות-הברית כפי שיש למצרים עם ברית-המועצות. מעולם לא יהיו. אבל האם יש סיבה לא להיות מרוצים מידידותו של העם האמריקני, של כל הממשלות שהיו באמריקה, של העם האמריקני עכשיו, של הקונגרס על שתי המפלגות, של הנשיא של עכשיו? יש ספק? מדוע אי-אפשר להגיד בפה מלא שזו אמת?

ייאמר לזכותה של ארצות-הברית שהיא קיבלה עקרון אחד חשוב מאוד בשבילנו, בשביל האזור כולו, בשביל הקונפציה של ארצות-הברית ורצונה שבעולם כולו יהיה שלום, היא קיבלה את העקרון שרק כאשר ישראל היא חזקה ועל-ידי כך יש לה כוח מרתיע — רק זה שומר על השלום, ולא ישראל חלשה. את האמת הזאת אנחנו ידענו תמיד. כל הכבוד לארצות-הברית שקיבלה את העקרון הזה והיא פועלת על-פיו.

חברי-כנסת שלום כהן, גם בדברי נועם בכנסת יש תוכן לדברים, כאשר מדברים על כיבוש תורכי, כיבוש אנגלי — והמצרים לא יכלו להיות תחת הכיבוש בשנים שלהם — ואחר-כך מנינים לכיבוש שלנו. באמת, איזה השוואה? מה הפירוש שלך במלה "כיבוש"? מה כבשנו? מי חי תחת הכיבוש שלנו?

יש חטא אחד גדול לישראל. כאשר ב-1967 רצו מדינות ערב, ובראשן מצרים, לעשות מה שיצאו לעשות — לחסל אותנו — לא נתנו. והואיל והיו לנו כבר נסיגות כאלה לא פעם אחת, אז אנחנו לא ארזנו את הדברים, כמו שעשינו ב-1956, כאשר הלכנו הביתה. סיני נשאר ריק ונתמלא ב-1967. איננו רוצים בזה יותר. אנחנו רוצים לשבת, לדון ולהתווכח ולהגיע להסדר.

מה כבשנו? איזה עם כבשנו? אין לי שום דבר נגד העם המצרי, הכל בסדר, אבל לא כבשנו את ארצם, לא יצאנו לכיבוש ואי-אפשר להשוות את

המשרד לתיירות זהו משרד חשוב מאוד, ותבוא עליו ברכה אם הוא גורם לכך שבאים ארצה אלפים רבים של יהודים, וגם לא-יהודים, כתיירים.

יש משרדים העוסקים בכל הבעיות הנוגעות לאזרחי הארץ. אני מצטערת, לא אעשה זאת — זה גם לא נחוק, כי כל משרד מוסר סקירה על פעולותיו. אבל אולי צריך בכל זאת להביא פעם במרוכז מה נעשה, ואין פירוש הדבר שלא נשארות בעיות. בהחלט כן, אנו לעתים שומעים דיבורים כאילו בכלל יש דק בעיות, ופעולה אין. זה קצת לא מדוייק.

לא ברור לי מה רוצה חברי-הכנסת גרוס שאני אעשה, או שהממשלה תעשה, בנוגע לאלופים. איך היה אומר שלום עליכם: בן אדם דומה לנגר, נגר חי, חי ומת, כך גם בן-אדם. אלופים כל עוד הם במדים הם כמו כל החיילים. אלופים שלא במדים הם ככל בני-האדם. לפעמים אומרים דברי חכמה, לפעמים להיפך. זה חל לא רק על אלופים במילואים, גם לגבי אנשים שמעולם לא היו בצבא. איננו יודעת בדיוק מה אני צריכה לעשות בהם.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

כאלופים לשעבר הם צריכים להיות יותר זהירים.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אקבל ביצוע, אם תקרא להם ותסביר להם זאת.

חברי-הכנסת תמיד, אני חושבת שיש כאן פשוט טעות. לא זו היתה הכוונה להעדיף את ההסדר החלקי על הסדר לשלום מלא. אם בכלל היה ברשותנו לבחור — ברור, יש לשבת, לדון ולגמור על שלום. וזהו. הזכרתי מה שהזכרתי בדברי פשוט כדי שלא יגידו כאילו אנחנו מסתלקים מזה. איננו מסתלקים מזה. אם אין נכונות מהצד השני לשבת ולהגיע להסדר שלום בכל העניינים, אנחנו מוכנים גם לעשות את הצעד הזה. אנחנו מאמינים, גם, שאם נעשה אותו — הוא יקל על המשך ההידברות על הסכם שלום מלא.

לא רק לסאדאת יש בעיות עם יועצים, גם לי. חברי-הכנסת אבנרי, נדמה לי, רוצה לייעץ לי בתור יועץ להתפטר מהיועצים הלא-נכונים.

אליעזר שוסטק (המרכז החפשי):

צריך גם אותם להחזיר לחו"ל.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

למשל, חברי-הכנסת אבנרי אמר לנו כל הזמן, גם היום, שכך היה מקובל, מקובל על רבים, גם בחוץ, שהרוסים יושבים במצרים אך ורק מפני שישראל איננה מוכנה לסגת עד גבולות 67 או עד גבולות בין-לאומיים. הם לא יוזו על אי. אכזבה מרה, אנחנו לא זוגו עד גבול 67 וחלק מהרוסים זו. העצה הזאת שחברי-הכנסת אבנרי היה מוכן לתת לנו כדי להוציא את הרוסים מצרים — טוב שלא קיבלנו אותה. שני הדברים לעת עתה קיימים: אנחנו עומדים במקום שאנחנו עומדים והרוסים — אנחנו לא אמרנו להם לצאת, גם לא חברי-הכנסת אבנרי — על-פי רצונו של נשיא מצרים בחלק גדול זויים, פשוט, העם המצרי לא הסכים לתכנית "העולם הזה" להחזיק את הרו"סים במצרים כל עוד ישראל לא זזה עד גבול 1967. אני יכולה רק להשתתף בצער, אבל זו המציאות.

חוברת ל"ה, ישיבה של"ד

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (תשובת ראש הממשלה) (מאיר, אבנרי);
(סיכום הדיון) (ישעיהו, שחל, רזיאל-נאור, ורדיגר, טובי) —

אתה צריך לתת להם דשות כואת? מה שירצו לעשות. — יעשו. זה היה מקובל עלינו מאז ומתמיד.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

השאלה האחת היא: היכן הגבול? אין שאלה אחרת. זוהי השאלה האחת והיחידה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אני אפילו לא שומעת. זה בסדר. אני יכולה לסכם כך: אני מקווה...

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

את השאלה הזאת את באמת לא שומעת. השאלה היא: היכן הגבול? את השאלה הזאת את לא שומעת כבר חמש שנים.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אני בטוחה שכל הכנסת, שמייצגת את העם, כולנו תפילה שקולנו יישמע במצרים, הקול האמיתי של הממשלה בישראל, העם בישראל, הכנסת של ישראל. הרצון האמיתי העמוק של כולנו הוא שלום, ושלום מכובד בשביל שני הצדדים, שלום שיאפשר לשני העמים ולכל העמים בסביבתנו — אני מדברת עכשיו על מצ"רים — לחיות בשלום ולצעוד לקראת חיים בטוחים וטובים יותר.

הלואי שקולנו יישמע לטובתנו ולטובתם.

מלחמת ההגנה שלנו לכוחות אימפריאליסטיים, למעצמות אימפריאליסטיות אשר הלכו וכבשו.

לאינפורמציה של חברי-הכנסת מיקונים, כדי שלא יטעה במקומות נוספים, אצטט את המשפט השלם של זייאת: "מצרים דורשת את השלום וסבורה ששלום זה לא ייהפך לעובדה, כל עוד לא יהיה מבוסס על הצדק". ומה הוא הצדק? "פיגוי האדמות הכבושות ומתן הזכויות לעם הפלשתיני. מצרים רצתה ורוצה להשיג שתי מטרות אלה, שיחדור האדמה הערבית והשבת הזכויות לפלשתינאים. מטרות אלה קבועות ואינן משתנות ואנו לא נסטה מהן".

מה הן זכויות הפלשתינאים — אנחנו יודעים. אם הבינותי נכון את חברי-הכנסת אבנרי, הוא ענה שזכויות הפלשתינאים זאת אומרת, מחוץ לגבולות ארץ-ישראל, לעם הפלשתינאי...

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

מחוץ לגבולות של מדינת ישראל.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אם ייקבעו גבולות והסכמי שלום, מעבר לגבולות שייקבעו על-ידי הסכמי שלום, מדינות ערב תוכלנה לעשות כל מה שתדצינה. אני צריכה לתת להם דשות ולומר להם מה לעשות או לא לעשות שם?

3. סיכום הדיון

היו"ר י. ישעיהו:

חבר-הכנסת ורדיגר יביא הצעת סיכום בשם הסייעות אגודת ישראל ופועלי אגודת ישראל.

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הריני מתכבד להביא את הצעת הסיכום מטעם הסייעות אגודת ישראל ופועלי אגודת ישראל:

הכנסת דושמת לפניה את ההודעה המדינית של ראש הממשלה מהיום, יום רביעי ט"ו במנחם-אב תשל"ב—26 ביולי 1972.

היו"ר י. ישעיהו:

חבר-הכנסת טובי יביא הצעת סיכום בשם סיעת הדישימה הקומוניסטית החדשה.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. להלן הצעת סייעות רק"ח לסיכום הדיון:

1. הכנסת מגנה את ההכרזות החוזרות וגשונות מפי שרי הממשלה דובריה המוסמכים על החלטות ותכ"נות הממשלה לסיפוח שטחים ערביים, דבר העומד בסתירה לפתרון שלום צודק למשבר באזור המזרח התיכון.

2. הכנסת קוראת לממשלה לשתף פעולה עם שליח האו"ם, הד"ר גוגאר יארינג, לשם ביצועה המלא של החלטת מועצת הבטחון מס' 242, לשם השכנת שלום, ללא סיפוחים, אשר יכבד את הזכויות הצודקות של כל העמים והמדינות באזור לרבות עם ישראל והעם הערבי הפלשתינאי.

היו"ר י. ישעיהו:

אנחנו ניגשים לסיכומים. ראשונה נשמע הצעת סיכום מפי חברי-הכנסת שחל בשם סיעות מספר.

משה שחל (המערך, עבודה—מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בשם הסיעות: המערך (עבודה—מפ"ם), מפד"ל, המפלגה הליברלית העצמאית, הרשימה הממלכתית, קידמה ופיתוח, שי-תוף ואחווה, הנני מתכבד להביא את הצעת הסיכום הבאה:

1. הכנסת דושמת לפניה את ההודעה המדינית של ראש הממשלה שנמסרה במסגרת סקירתה על פעולות משרד ראש הממשלה, היום, ט"ו באב תשל"ב (26 ביולי 1972).

2. הכנסת מצרפת קולה לקריאת ראש הממשלה לנשיא מצרים להיכנס למשא"ומתן עם ישראל ללא תנאים מוקדמים.

היו"ר י. ישעיהו:

חברת-הכנסת רזיאל-נאור תביא הצעת סיכום בשם סיעת גח"ל.

אסתר רזיאל-נאור (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. להלן הצעת הסיכום מטעם סיעת גח"ל:

נוכח העובדה שהמגורבות הסובייטית במזרח התיכון היא מכשול בדרך להשכנת שלום באזור דואה הכנסת בחיוב את יציאת היועצים הסובייטיים ממצרים.

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (סיכום הדיון) (ישעיהו, מיקוניס, אבנרי);
דברי יושב-ראש הכנסת לסיום המושב השלישי של הכנסת השביעית (ישעיהו) —

הי"ד י. ישעיהו:
חברי הכנסת מיקוניס יביא הצעת סיכום בשם סיעת מק"י.

אודי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) ?
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, להלן הצעת הסיכום מטעם סיעת העולם הזה—כוח חדש:
הכנסת קוראת לממשלה לפעול למען השלום.

הי"ד י. ישעיהו:
אנחנו עוברים להצבעה.

הצבעה

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברי הכנסת א. אבנרי לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברי הכנסת ש. מיקוניס לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברי הכנסת ת. טובי לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברי הכנסת א. ורדיג לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברי הכנסת א. רויאל-נאור לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברי הכנסת מ. שחל נתקבלה.

הי"ד י. ישעיהו:
חברי הכנסת מיקוניס יביא הצעת סיכום בשם סיעת מק"י.

שמואל מיקוניס (מק"י):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, להלן הצעת הסיכום של סיעת מק"י:

א. הכנסת תובעת מהממשלה יזמה דינאמית לטובת קירוב יום המשא-ומתן עם מצרים על יסוד העדפת הסכם שלום צודק וברי-קיימא על פני רווחי מלחמה טריטוריאליים.

ב. הכנסת תובעת מהממשלה להוכיח את נכונותה למשא-ומתן ללא תנאים מוקדמים, על-ידי החזרת ערביי פיתחת-רפיח למקומותיהם ואדמותיהם, על-ידי פיצוי ערביי עקובה על הריסוס המרעיל של שדו-תיהם, ועל-ידי החזרת ערביי בירעם ואיקרית לכפריהם ולאדמותיהם.

הי"ד י. ישעיהו:
חברי הכנסת אבנרי יביא הצעת סיכום בשם סיעת העולם הזה—כוח חדש.

ד. דברי יושב-ראש הכנסת לסיום המושב השלישי של הכנסת השביעית

הי"ד י. ישעיהו:
חברי הכנסת. כנס הקיץ של הכנסת נסתיים, ובו נסתיים המושב השלישי של הכנסת השביעית. במושב הזה נלקחו מאתנו שלושה חברי כנסת יקרים לכולנו, אישים מעולים כל אחד בתחומו, הרי הם יוסף ספיר, משה סנה, ויושב-ראש הכנסת ראובן ברקת, וזכרונם לברכה.

זאת הספיקו עד כה להניח על שולחן הכנסת מסקנות ב-70 מכלל ההצעות.
יצויין כי מתוך 174 ההצעות לסדר-היום היו 70 הצעות רגילות ו-104 הצעות דחופות.
(ד) הוגשו 1,685 שאלות, וניתנו 1,353 תשובות. גותרו 323 שאלות שהשרים לא הספיקו להשיב עליהן, וקרוב למחציתן הוגשו בימים האחרונים. דיוקה היבול הזה מעורר בעיות. ייעודה של השאלתה הוא להיות גורם מאיץ ומעורר את תשומת-לבו של השר ועובדי משרדו מזה, ושל הכנסת והציבור מזה. אולם, הן חברי הכנסת והן השרים שואלים לאחרונה בלבם ובפיהם: למי אנו עמלים? שכן משנה לשנה הלכו והתמעטו רישומן ותהדתן של השאלות ושל התשובות כאחד, ורק אחוז קטן מהן זוכה לתשומת-לב. אפשר שהגורם לכך הוא האופן והצורה של הנחת השאלתה על שולחן הכנסת, ושל מתן התשובות עליהן. ואפשר שגורמים לכך האחרון במתן התשובות, וכן גם דיבויין של השאלות, הנוטל מהן את כוחן המאיץ והמעורר ועושה אותן לשיגרה ולעניין של מה-בכך. הגיזרה החשובה הזאת של עבודת הכנסת טעונה בדק-בית ותיקון. הוכן כבר מחקר השוואתי בנושא הזה. הוא יונח בקרוב על שולחן הדיונים של ועדת הכנסת, ואני רוצה לקוות שיעלה בידה להציע במושב הבא של הכנסת דפורמה שתעלה מחדש את ערכה ומשקלה של השאלתה הפרלמנטרית.

במושב הזה הוגש תקציב המדינה במאוחר, וה-דיון בו השתרע על חלק מכנס החורף וחלק ניכר מכנס הקיץ. כן הספיקה הכנסת לקיים דיון על פעולותיהם ומדיניותם של כל המשרדים, תוך שילוב עם

הי"ד י. ישעיהו:
חברי הכנסת. כנס הקיץ של הכנסת נסתיים, ובו נסתיים המושב השלישי של הכנסת השביעית. במושב הזה נלקחו מאתנו שלושה חברי כנסת יקרים לכולנו, אישים מעולים כל אחד בתחומו, הרי הם יוסף ספיר, משה סנה, ויושב-ראש הכנסת ראובן ברקת, וזכרונם לברכה.

(חברי הכנסת מכבדים את זכרם בקימה)

המושב הצטיין בדיונים ערים, ובסך הכל היה זה מושב מעשי ותכליתי, ויכול הוא להימנות עם המושבים הטובים של הכנסת. מטבע הדברים שעבודת הכנסת איננה ניתנת לספירה ולסיכום. נתיבותיה הם נתיבות מעש ורוח כאחד. היא עושה את שליחותה לא רק על-ידי חוקים והחלטות אלא גם על-ידי השפעה והשראה, ולא לה אין שיעור ומידה.

אף-על-פי-כן מעניין לראות את עבודת מושב הכנסת גם באספקלריה של מאזן פעולות:

א) נתקבלו 71 חוקים, מהם 47 בכנס החורף ו-24 בכנס הקיץ. נוסף על כך יש עוד 15 חוקים שהועדות עדיין לא סיימו את הדיון בהם.

ב) עמדו לדיון 49 הצעות חוק של חברי הכנסת; 24 בכנס החורף ו-25 בכנס הקיץ; ומהן הועברו לדיון בוועדות הכנסת 21. זהו סימן טוב לכנסת שהיא דנה לגופן של הצעות, ואות מעודד לחברי הכנסת שיש שכן ליזמתם ולעמלם.

ג) הוגשו 174 הצעות לסדר-היום, 95 בחורף ו-79 בכנס הקיץ; ומהן הועברו 128 לדיון בוועדות. גם זה סימן טוב לכנסת ועידוד ליזמת חבריה. הווע-

חוברת ל"ח, ישיבה שלי"ד, ט"ו אב תשל"ב (26 יולי 1972)

— דברי יושב-ראש הכנסת לסיום המושב השלישי של הכנסת השביעית (ישעיהו) —

שלום עדיין איננו נראה באופק. פעם בפעם נראים ניצנים, אך הם נעלמים כלעומת שבאו. ורובץ עלינו מתח הברתי קשה מנשוא. הפעילות המשקית והפריחה הכלכלית, שתפארתנו עליהן, שאירדו מאחוריהן שוליים רחבים של עוני וקנאה ותיסכול, שמחובתנו להתמודד אתם ולמצוא להם פתרונים המניחים את הדעת — כי בנפשנו הדבר.

חברי הכנסת, בהתאם למסורת שקבעו קודמי, הנני נושא ברכת הכנסת וברכתי האישיה לנשיא המדינה הנערץ, ר' זלמן שזר, ולרעייתו; לראש הממשלה הגברת גולדה מאיר, שב־14 לחודש זה נמלאו 51 שנה לעלייתה ארצה, ואשר בשנה זו ייצגה את מדינתנו ועמנו לפני נשיאים וראשי ממשלות בגאון, בחכמה ובאצילות־רוח, שנתנו כבוד רב לישראל; לשרי הממשלה הנושאים בעול הביצוע איש איש בשמו ובתפקידו; לחיילי צבא הגנה לישראל ולכל כוחות הבטחון העומדים יומם ולילה בגבורה ובמסירות־נפש על משמרת חייו, קיומו וכבודו.

נשלח ברכה מיוחדת לשבוינו בארצות האויב, ונישא תפילה לפרותם ולשובם בקרוב לבתיהם ול־משפחותיהם.

נעים זמירות ישראל בגלות ספרד רבי יהודה הלוי זעק מנהמת לבו: "ציון הלא תשאלו לשלום אסיריך". ואנו שואלים ונשאל לשלום אסירי ציון ברוסיה ובארצות ערב, שכל הטאם וכל ייסורי שאל שבו עליהם אינם אלא בגלל רצונם לשוב לציון ארץ אבותיהם, ולהתאחד עם אחיהם וקרוביהם כאן.

נברך ונתברך בהמוני העולים שבאו אלינו השנה באלפיהם מירכתי ארץ, ובמיוחד מארצות המצוקה, לאחר שבמשך עשרות שנים נשאו נפשם להצטרף אלינו, ואנו ייהלנו לבואם.

נברך את כל אזרחי ישראל ועם ישראל בארץ ובהפצות.

ולבסוף אשא ברכה לבבית בשמכם ובשמי לעובדי הכנסת בכל ענפי העבודה ובכל הדרגות, השומרים משמרת הקודש במשכן הכנסת, בית הנבחרים והמ־חוקקים של מדינת ישראל, שהוא תלפיות לכל אזרחי המדינה, לעם ישראל בכל מקום שהם ולכל הבאים לראות את ישראל בניינה ובעבודתה.

וכעובדי הכנסת, כן כתבי העתונות וכלי התק־שורת הממלכתיים, הרדיו והטלוויזיה, העושים מלאכתם באמונה ובמסירות כל אחד על־פי דרכו, ותבוא עליהם ברכה.

ואחרון אחרון — הנני מברך אתכם חברי, חברי הכנסת, איש איש בשמו, ומאחל לכם מנוחה ונופש בכל ימי הפגרה. שנה טובה ומועדים לשמחה לכם ול־משפחותיכם, ולהתראות בפתיהת מושב תשל"ג בריאים ורעננים.

הישיבה הבאה של הכנסת ביום שני, ח' מרחשון תשל"ג — 16 באוקטובר 1972, בשעה 16.00. ישיבה זו נעולה.

הדיונים בתקציב, ובגנדר מהם. רק משרד אחד לא הספקנו לדון בו — משרד התקשורת. ואני משתמש בהזדמנות זו כדי לברך את משרד התקשורת ועובדיו לראג המאוורע שהיום תיחנך תחנת הקרקע לתקשורת באמצעות לוויינים.

ועדת הכנסת תצטרך לעיין עיון נוסף בסדרי הדיון בתקציב ובפעולות המשרדים, ולהוסיף להם תיקונים לשם ייעולם ועילוים, כגולת־הכותרת של סמכותו ותפקידו של הפרלמנט כמאשר תקציב המדינה ומבקר פעולות הממשלה.

במושב הזה נתעוררה במידה מסוימת של חריפות הבעיה של מימוש מסקנות הוועדות, ונצטרך למצוא תקנה לדבר תוך שיתוף פעולה, ורצון, עם הממשלה ועושי דברה.

ועד מספר אחד מעניין: במשך שנה זו ביקרו במשכן הכנסת 711,000 איש, מלבד באי הבית הקבועים. המבקרים היו מבני כל העדות והדתות, מהם תלמידים ובני נוער ומהם תיירים ואורחים מכל קצות עולם, ובכללם כ־25,000 מתושבי השטחים וסטודנטים מן הארצות השכנות.

במושב הזה החלו צעדים ראשונים של שיתוף פעולה בין הכנסת לבין הקהילה האקדמית, לשם ייעוץ ולשם השראה הדדית. היוזמה לצעדים אלה והתחלתם נעשו על־ידי היושב־ראש המנוח דאובן ברקת ז"ל. הנסיון בראשיתו מרמו על אפשרויות וציפיות שאם יצליחו — ואני מקווה שיצליחו — תצמח מהן תועלת מרובה לדיוניה והחלטותיה של הכנסת, ולעילוי יוקרתה בעיני העם.

בהזדמנות זו אני מבקש להעיר ולעורר על תופעה מסוכנת שנראתה באחרונה, והיא זילול בכנסת כולה. הביקורת על חבר כנסת זה או זה, על סיעה זו או זו, וכן גם על הכנסת ככלל, היא מבששו של חופש הביקורת וחופש הביטוי, ואין מי שיערער על כך. אולם הזילול בכנסת עצמה הוא סימן של סכנה האורבת למשטר הפרלמנטרי ולתודעה הדמוקרטית, ויש לעמוד עליה ולהזהיר מפניה כשעדיין היא באיבה.

חברי הכנסת, ככל שהתקרב המושב לסיומו כן הלך וגבר המתח באווירת הכנסת בדיוניה, מתח המרמו שאנו מתקרבים לפתחה של השנה הרביעית לכהונת הכנסת, אשר בשוליה נמצא מועד הבחירות לכנסת השמינית. אני מזכיר תופעה זו כדי להקדים משאלה, שנעשה כמיטב יכולתנו, ככל שהדבר תלוי בנו, למתן את עליית המתח הזאת עד לזמן קרוב ביותר לעריכת הבחירות. המיתון בתחום הזה הוא חיוני למדינה כולה, ליציבות הנפש והמשק של אזרחיה, לחוסן עמידתנו המדינית והבטחונית בזירת העולם, לדיוני הכנסת ול־טיב הכרעותיה, וכן ליחסים האישיים והסיעתיים בכנסת.

חינו אינם חסרי מתח, שנבוא להוסיף עליו. רובץ עלינו מתח מדיני ובטחוני כבד מאוד. אנו אסירי תקווה לשלום בין עמי העולם, ובינינו לבין העמים והמדינות שנגזר עלינו ועליהם לגור בשכנות לעולם ועד — וה־

נספחות

א. סדר-היום לשיבות של"ב - של"ד

- א. שאלות ותשובות.
- ב. סקירת ראש הממשלה על פעולות משרד ראש הממשלה - דיון.
- ג. חוק בתי הדין הדתיים הדרוזיים (תיקון מס' 3), תשל"ב-1972 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- ד. חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 34), תשל"ב-1972 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- ה. חוק הריבית (שניו שיעורים), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- ו. חוק לתיקון פקודת ביטוח רכב מגועי (סיכוני צד שלישי), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- ז. חוק לתיקון פקודת ביטוח רכב מגועי (סיכוני צד שלישי) (נוסח חדש), תשל"ב-1972 - הצעת חבר-הכנסת מ. שחל (דיון מוקדם).
- ח. חוק נכסי המדינה (תיקון), תשל"ב-1972 - הצעת חברי-הכנסת י. בדר, י. גולן, א. מלמד, ע. פיינרמן ושר רוזן (דיון מוקדם).
- ט. סקירת שר הדתות על פעולות משרדו - תשובת השר.
- י. סקירת שר הפנים על פעולות משרדו - דיון.
- יא. סקירת שר התחבורה על פעולות משרדו - תשובת השר.
- יב. רכישת אוטובוסים על-ידי חברת "אגד" מן החברה הגרמנית "מרצדס" - דיון.
- יג. חוק לתיקון פקודת שפיכתם של שמנים לתוך מי הים (מס' 2), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- יד. חוק לתיקון פקודת הצופים, תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה) - הצעת חבר-הכנסת י. ה. קלינגהופר.
- טו. חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 6), תשל"ב-1972 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- טז. חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 7), תשל"ב-1972 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- יז. חוק מס רכוש וקרן פיצויים (תיקון מס' 8), תשל"ב-1972 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- יח. חוק הבחירות למועצת הרבנות הראשית (תיקון), תשל"ב-1972 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- יט. חוק הגנת סמלים, תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- כ. חוק האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים (תיקון), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- כא. חוק הספנות (ימאים), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- כב. חוק לתיקון פקודת הטלגרף האלחוטי, תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- כג. חוק לתיקון פקודת המשטרה (מס' 2), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- כד. חוק לביטול דינים עותמאניים, תשל"ב-1971 (קריאה ראשונה).
- כה. חוק שיפוט בענייני התרת נישואים (מקרים מיוחדים) (תיקון), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- כו. חוק לתיקון פקודת המבחן (מס' 2), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- כז. חוק בית הדין לעבודה (תיקון מס' 2), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- כח. חוק לתיקון פקודת ההקדשות לצרכי צדקה (מס' 2), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- כט. חוק לתיקון פקודת הראיות (נוסח חדש), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- ל. חוק לתיקון פקודת הראיות (מס' 2), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- לא. חוק המכר (תיקון מס' 2), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- לב. חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 11), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה) - הצעת חברת-הכנסת ש. ארבל-אלמוזלניו.
- לג. חוק סדר-הדין הפלילי (תיקון מס' 3), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- לד. חוק לתיקון פקודת בתי-הסוהר (מס' 2), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- לה. משפטם של גבריאל שפירא ומארק נשפיץ העומד להיפתח ביום 26 ביולי במוסקבה.
- לו. המצב ברבנות הראשית - דיון.
- לז. הבטיחות בתעופה האזרחית - דיון.
- לח. חוק בית-הספר החקלאי מקוה ישראל, תשל"א-1971 (קריאה ראשונה).
- לט. חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 32), תשל"ל-1970 (קריאה ראשונה).
- מ. חוק לתיקון פקודת העדות (מס' 8), תשכ"ט-1969 (קריאה ראשונה).
- מא. חוק דיני העונשין (בטחון המדינה, יחסי חוץ וסודות רשמיים) (תיקון מס' 2), תשל"ל-1970 (קריאה ראשונה).
- מב. חוק רשות הנמלים (תיקון), תשל"ב-1972 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- מג. חוק רשות הנמלים (תיקון מס' 2), תשל"ב-1972 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- מד. חוק הטיס (תיקון מס' 2), תשל"ב-1972 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- מה. חוק רישוי עסקים (תיקון), תשל"ב-1972 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).

ב. הצעת חוק בתי הדין הדתיים הדרוויים (תיקון מס' 3),

תשל"ב-1972

1. החלפת סעיף 8

בחוק בתי הדין הדתיים הדרוויים, תשכ"ג-1962, 1, במקום סעיף 8 יבוא:

"8. הרכב בתי הדין

בית דין ידון בשלושה, אולם אם מספר הקאדים מד'הב המכהנים בו פחות משלושה, או שנבצר מאחד או משניים מהם למלא תפקידם, רשאי בית הדין לדון באחד.

הסתייגויות לחוק הנ"ל

הוספת סעיף

לסעיף 1

ה. טובי מציע:

ה. טובי מציע:

אחרי סעיף 2 יבוא:

במקום סעיף קטן (א) יבוא:

"3. תחולה

תקפו של חוק זה יהיה במשך שנה אחת או עד שוועדת המינויים תמליץ על קאדים מד'הב חדשים, הכל לפי המוקדם."

"(א) בית דין ידון בשלושה, אולם אם אחד מחבריו התפטר, יצא לקיצבה או נפטר, או נבצר ממנו למלא תפקידו, רשאי בית הדין לדון בשניים."

ג. הצעת חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 34),

תשל"ב-1972

1. החלפת סעיף 66א

בפקודת החוק הפלילי, 1936² (להלן - הפקודה), במקום סעיף 66א יבוא:

"66א. החזקת נשק לא חוקי

(א) המחזיק נשק ואין בידו להוכיח רשות חוקית להחזקתו, דינו - מאסר שבע שנים.

(ב) הנושא או מוביל נשק ואין בידו להוכיח רשות חוקית לנשיאתו או להובלתו, דינו - מאסר עשר שנים.

(ג) בסעיף זה, "נשק" -

(1) כלי העשוי לירות כדור, קלע, פגז, פצצה או כיוצא באלה, שבכוונם להמית אדם, וכולל חלק, אבזר ותחמושת של כלי כזה;

(2) כלי שסוגל לפלוט חומר הנועד להזיק לאדם, לרבות חלק, אבזר ותחמושת לכלי כאמור ולרבות מכל המכיל או שסוגל להכיל חומר כאמור;

(3) תחמושת, פצצה, רימון או כל חפץ נפיץ אחר שבכוונם להמית אדם או להזיק לו, לרבות חלק של אחד מאלה.

(ד) מקום שנמצא בו נשק, רואים את מחזיק המקום כמחזיק הנשק, כל עוד לא הוכח היפוכו של דבר.

(ה) תעודה החתומה בידי קצין משטרה בדרגת מפקח ומעלה והיא מאשרת שחפץ פלוני הוא נשק תשמש ראיה לדבר, כל עוד לא הוכח היפוכו;

אולם הנאשם זכאי להזמין את חותם התעודה לחקירה, ואם עשה כן, לא תשמש התעודה ראיה אלא אם חותם התעודה נענה להזמנה; בית המשפט חייב להודיע לנאשם על זכותו להזמין את חותם התעודה לחקירה.

(1) בית-משפט מחווי הדין בעבירה לפי סעיף זה יכול לדון בשופט אחד, אם לא הורה נשיאו הוראה אחרת.

(2) סעיף זה אינו בא לגרוע מהוראת כל דין."

2. תיקון חוק כלי הירייה

בחוק כלי הירייה, תש"ט-1949³, בסעיף 16 -

(1) בסעיף קטן (א), במקום "2, 3 ו-4" יבוא "2 או 3";

(2) בסעיף קטן (ב), במקום "הסעיפים 5 ו-6" יבוא "סעיף 6";

(3) בסעיף קטן (ג), אחרי "לפי סעיף קטן (א) או (ב)" יבוא "או לפי חיקוק אחר."

3. הוראות מעבר

(א) מי שהחזיק שלא כדין נשק, כהגדרתו בסעיף 1, לא ישא בשל כך באחריות פלילית אם תוך שלושים יום מתחילתו של חוק זה -

(1) מסר את הנשק מיזמתו ומרצונו למשטרת ישראל, או אם הוא חייל בשירות סדיר או נמנה עם כוחות המילואים והנשק הוא רכוש הצבא -

¹ ס"ח תשכ"ג, עמ' 20; תשכ"ד, עמ' 141; תשכ"ט, עמ' 99.

² ע"ר 1936, תוס' 1, עמ' 263; ס"ח תשל"ב, עמ' 28.

³ ס"ח תש"ט, עמ' 143.

(ב) מי שמוסר נשק כאמור בסעיף קטן (א) (1) אינו חייב להזהרות.

(ג) נשק שהגיע לידי משטרת ישראל מכוח סעיף זה, לרבות נשק שלאגיע הוגשה בקשה לקבלת רשיון ונדרתה, יחולט ויגנה בו כפי שיוורה שר המשטרה.

מסר את הנשק מיזמתו ומרצונו ליחידתו או למשטרת ישראל; או

(2) הגיש בקשה לקבלת רשיון לפי חוק כלי הירייה, תש"ט-1949, לגבי אותו נשק ותפקידו, עד למתן ההחלטה בבקשה, בידי משטרת ישראל.

ד. הצעת חוק לתיקון פקודת ביטוח רכב מנועי (סיכוני צד שלישי) [נוסח חדש], תשל"ב-1972

(הוגשה על-ידי חברי הכנסת מ. שחל)

חברה לא יפגעו זכויות צד שלישי שלטובתו נעשה הביטוח, בין אם החבות טעונת ביטוח על פי החוק כמו במקרה של ביטוח רכב מנועי (סיכוני צד שלישי) ובין אם הביטוח וולונטארי כמו ביטוח אחריות מעבידים, והעובד הנפגע יוכל לקבל פיצוי מהחברה המבטחת באופן ישיר ולחברה המבטחת לא תהיה זכות קיוונו של המבטח כלפי צד שלישי בגין חובות כל שהן של המבוטח כלפי המבטח.

בסעיף 29 לפקודה, במקום המלים "מקום שאדם מבטח מפני חבות טעונת ביטוח" יבוא: "מקום שאדם מבטח בביטוח כל שהוא, בין מפני חבות טעונת ביטוח ובין מפני חבות שאינה טעונה ביטוח".

דברי הסבר

מוצע לקבוע כי זכויות צד שלישי במקרה של פשיטת רגל של המבוטח ו/או פירוק המבוטח במקרה שהיא

ה. הצעת חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 6), תשל"ב-1972

מי שחדל מלהיות חייל, או אדם כאמור בסעיף 544(2), יצויינו בה, בנוסף לפרטים כאמור של החייל, גם שמו ומענו של הקובל.

(ב) קבילה של אסיר או עציר תוגש במעטפה סגורה למפקד מיתקן הכליאה הצבאי שבו הוא מוחזק, והמפקד יעביר את המעטפה, בלי שיפ-תחנה, לנציב הקבילות.

546. קבילה על מי

קבילה ניתנת להגשה על מי שבזמן עשיית המעשה כאמור בסעיף 547 היה חייל או עובד בשירות הצבא שחוק זה חל עליו על פי סעיף 8(2), והוא אף אם ביום הגשת הקבילה שוב אינו חייל או עובד כאמור; הקובל יפרש בקבילתו את זהותו של האדם שעליו הוא קובל, ואם אין בידו להאיר זהותו ימסור כל פרט שבירדו המסייע לזיהויו.

547. קבילה על מה

(א) נושא לקבילה הוא מעשה שנתקיימו בו כל אלה:

- (1) הוא פוגע במישרין בחייל הנפגע או מונע ממנו במישרין טובת הנאה;
- (2) הוא גונע לסדרי השירות, לתנאי השירות או למשמעת;
- (3) הוא בניגוד לחיקוק או לפקודות הצבא, או ללא סמכות חוקית, או בניגוד למינהל תקין, או שיש בו משום נוקשות יתירה או אי-צדק בולט.

(ב) לעניין סעיף זה, "מעשה" - לרבות מחדל ופיגור בעשייה.

1. הוספת חלק י"א

בחוק השיפוט הצבאי, תש"ט-1955, סעיפים 542 עד 546 יסומנו כסדרם 559 עד 563 ולפניהם יבוא:

"חלק י"א: בירור קבילות חיילים

542. סייג ל"חייל"

כל מקום שמדובר בחלק זה על חייל, אין משמעותו תו אלא חייל כהגדרתו בסעיף 1.

543. מינוי נציב קבילות חיילים

(א) שר הבטחון, בהתייעצות עם שר המשפטים ובאישור ועדת החוץ והבטחון של הכנסת, ימנה נציב קבילות חיילים; תקופת כהונתו תהיה חמש שנים מיום מינויו.

(ב) הודעה על מינויו של נציב הקבילות ועל מענו תפורסם ברשומות.

544. קבילה של מי

אלה רשאים להגיש קבילה:

(1) אדם הרואה עצמו נפגע במעשה כאמור בסעיף 547 שנעשה לגביו בזמן היותו חייל (להלן - החייל הנפגע);

(2) בנו, בתו, אחיו או אחותו של החייל שנפגע, אם מלאו להם 16 שנה, או הוריו או בן-זוגו של אותו חייל, ובאין אחד מאלה - מי שנתבקש מאת החייל הנפגע לעשות כן.

545. דרך הגשת הקבילה

(א) קבילה תוגש בכתב במישרין לנציב הקבי-לות, תחתם ביד הקובל ויצויינו בה שמו, מספר הדואר הצבאי של היחידה שבה משרת החייל הנפגע, מספרו האישי ודרגתו; הגיש את הקבילה

548. קבילות שאין לברר אותן

בקבילות אלה לא יהיה בירור:

(1) קבילה על החלטת רשות מאשרת כאמור בסעיף 441;

(2) קבילה על החלטת הרמטכ"ל לפי סעיפים 167 או 167א;

(3) קבילה על החלטת הרמטכ"ל לפי תקנות 8 או 12 לתקנות-שעת-חירום (עבירות תנועה - דין חיילים), תשי"ט-1949;

(4) קבילה על פעולה שיפוטית של בית דין צבאי או של שופט בית-דין צבאי או של בית-משפט צבאי אחר או של שופט חוקר;

(5) קבילה בעניין התלוי ועומד בבית-דין צבאי או בבית-משפט אחר, בפני שופט חוקר או בפני קצין שיפוט, או קבילה בעניין שבית-דין צבאי או בית-משפט אחר או שופט אחר או קצין שיפוט הכריעו בו לגופו;

(6) קבילה על פעולה שיפוטית של ועדה שכוונה על פי חיקוק או של חבר מחבריה במילוי תפקידו כחבר הוועדה;

(7) קבילה על מעשה שהוא עבירה שעליה הוגשה תלונה לפי סעיף 226 או שבקשר עמה מונה קצין בודק או שופט חוקר.

549. קבילות שבירורן מצריך סיבה מיוחדת

ואלה קבילות שלא יהיה בהן בירור אלא אם מצא נציב הקבילות שיש סיבה מיוחדת המצדיקה את בירורן:

(1) קבילה בעניין שניתנה בו החלטת שעליה אפשר, או היה אפשר, להגיש על פי דין השגה, ערר או עירעור, והוא אינו מסוג העניינים שסעיף 548 (5) דן בהם;

(2) קבילה שהוגשה לאחר שעברה שנה מיום המעשה שעליו נסבה הקבילה, ואם המעשה נודע לקובל מאוחר יותר - מהיום שבו נודע לו המעשה;

(3) קבילה שהוגשה לאחר שעברו מאה וש-מונים יום מהיום שבו חדל החייל הנפגע להיות חייל.

550. פתיחת הבירור

(א) משהוגשה קבילה, יפתח נציב הקבילות בבירורה, זולת אם ראה שאינה ממלאה אחרי סעיף 544 או שאינה ממלאה בפרט חשוב אחרי סעיף 545 או שאינה בגדר סעיף 546 או בגדר סעיף 547, או שאין לברר אותה מאחת הסיבות המנויות בסעיפים 548 או 549 או שהיא קנטרנית או טרדנית.

(ב) במקרים האמורים בסעיף קטן (א) יודיע נציב הקבילות לקובל בכתב, שלא יטפל בקבילה, ויציין את הנימוקים לכך.

551. דרכי הבירור

(א) נציב הקבילות רשאי לברר את הקבילה בכל דרך שיראה ואינו קשור להוראות שבסדר דין או בדיני ראיות.

(ב) נציב הקבילות יביא את הקבילה לידיעת האדם שקובלים עליו ולידיעת מפקדו ויתן להם הזדמנות גאותה להשיב עליה, והוא רשאי לדרוש מהם כי ישיבו על הקבילה תוך התקופה שיקבע בדרישתו.

(ג) על הבירור בפני נציב הקבילות ובפני מי שהוא הסמיך לכך יחולו הוראות סעיפים 9 עד 11 לחוק ועדות הקירה, תשכ"ט-1968², בשינויים לפי העניין, וכן יחולו הוראות סעיף 27 (ב) לחוק האמור על אדם שאינו חייל שהוזמן להתייצב בפניהם.

(ד) ראה נציב הקבילות שאדם אחר עלול להיפגע מעצם הבירור או מתוצאותיו, יודיע לו הנציב על כך ויעמיד לרשותו, בדרך שיראה לנכון, את חומר הראיות הנוגע לאותה פגיעה.

(ה) האמור בסעיפים קטנים (ג) ו-(ד) אינו בא לגרוע מהוראות פרק ג' לפקודת הראיות (נוסח חדש), תשל"א-1971³.**552. הפסקת הבירור**

נציב הקבילות יפסיק את בירור הקבילה אם נוכח שנתקיימה אחת העילות המצדיקות שלא לפתוח בבירורה, ויהיה רשאי להפסיקו כשעניין הקבילה בא על תיקונו, או כשהקובל ביטל את קבילותו; במקרה זה יודיע בכתב לקובל, למי שהקבילה עליו ולמפקדו של אותו אדם, שהפסיק את הבירור, ויציין את הנימוקים לכך.

553. תוצאות הבירור

(א) מצא נציב הקבילות שהקבילה היתה מוצדקת, ימסור על כך בהודעה מנומקת לקובל, לאדם שקובלים עליו, למפקדו של אותו אדם ולקצין שהרמטכ"ל הסמיכו לכך; נציב הקבילות רשאי לפרט בהודעתו את תמצית ממצאיו, ורשאי הוא להצביע על הצורך בתיקון ליקוי שהעלה הבירור ועל הדרך לתיקונו.

(ב) הקצין כאמור בסעיף קטן (א) יודיע לנציב הקבילות בהקדם האפשרי, אך לא יאוחר מחודשיים מיום קבלת ההודעה, על הצעדים שנקטו.

(ג) מצא נציב הקבילות שהקבילה לא היתה מוצדקת, ימסור על כך הודעה מנומקת לקובל, לאדם שעליו קובלים ולמפקדו של אותו אדם, ורשאי הוא לפרט בה את תמצית ממצאיו.

(ד) העלה בירור הקבילה חשד שנעברה עבירה, יודיע נציב הקבילות על כך לפרקליט הצבאי הראשי.

554. סייגים להודעה

(א) הודעה של נציב הקבילות לפי סעיף 553 (א) או (ג) לא תכלול ולא תגלה חומר או ידיעה אשר

¹ ס"ח תשי"ט, עמ' 300.² ס"ח תשכ"ט, עמ' 28.³ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 18, עמ' 421.

(2) אין בהם כדי למנוע מהקובל או מכל אדם אחר להשתמש בזכות או לבקש סעד שהוא זכאי להם; אולם אם נקבע לכך מועד בחיקוק או בפקודות הצבא לא יוארך המועד על-ידי הגשת הקבילה או בירורה.

(ב) שום בית-משפט לא יזקק לבקשת סעד גדר החלטותיו וממצאיו של נציב הקבילות בעניין קבילה.

556. חובת סודיות
נציב הקבילות וכל אדם אחר שבעורתו מבצע נציב הקבילות את תפקידיו חייבים לשמור בסוד כל ידיעה שהגיעה אליהם לרגל תפקידם, ולא לגלותה אלא בביצוע המוטל עליהם בחלק זה.

557. דין-וחשבון
(א) נציב הקבילות יגיש לשר הבטחון ולוועדת החוץ והבטחון של הכנסת, מדי שנה, דין-וחשבון על פעולותיו, שיכל סקירה כללית ותיאור הטיפול במבחר של קבילות.

(ב) נציב הקבילות רשאי להגיש לשר הטחון ולוועדת החוץ והבטחון של הכנסת דין-וחשבון מיוחד קודם להגשת הדין-וחשבון השנתי.

558. אי-תלותו של הנציב
אין על נציב הקבילות מרות בענייני מילוי תפקידו לפי חלק זה זולת מרותו של הדין.

חלק י"ב: ביצוע ותקנת.

2. תחילה
תחילתו של חוק זה כתום שלושה חודשים לאחר פירסומו ברשומות.

הסתיוגויות לחוק הנ"ל

לסעיף 1
בסעיף 543
א. אבנרי מציע:
במקום סעיף קטן (א) יבוא:

בסעיף 547

א. אבנרי מציע:

בסעיף קטן (א) יסומנו הפיסקאות (1) עד (3) (2) עד (4) כסדרן ולפניהן יבוא:
(1) הוא פוגע בדמות צה"ל"

לסעיף 2

א. אבנרי מציע:

במקום "לאחר פירסומו ברשומות" יבוא "מיום קבלתו בכנסת".

לדעת ראש הממשלה או שר הבטחון הם עניין לבטחון המדינה, או אשר לדעת ראש הממשלה או שר החוץ הם עניין ליחסי החוץ או לקשרי המסחר בין-לאומיים של המדינה.

(ב) ראה נציב הקבילות כי הודעתו עלולה לכלול או לגלות חומר או ידיעה כאמור בסעיף קטן (א) ולא הביעו השרים את דעתם כאמור שם, יבקש נציב הקבילות את דעת ראש הממשלה, שר הבטחון או שר החוץ, לפי העניין, לפני שיתן את הודעתו.

(ג) בהודעה על תוצאות הבירור יהיה נציב הקבילות פטור מלהודיע את ממצאיו ונימוקיו -

(1) כשהקבילה היתה בעניין מינוי לתפקיד פלוני או בעניין העלאה בדרגה, או בעניין פיטורים מהשירות;

(2) כשגילויים עלול, לדעתו, לפגוע שלא כדין בזכותו של אדם זולת הקובל;

(3) כשיש לדעתו בגילויים משום גילוי סוד מקצועי או ידיעה סודית כמשמעותם לפי כל דין;

(4) כשיש לדעתו בגילויים כדי לפגוע בסדר הטוב של הצבא או במשמעתו.

555. זכויות וסעדים
(א) החלטותיו וממצאיו של נציב הקבילות בעניין קבילה -

(1) אין בהם כדי להעניק לקובל או לאדם אחר זכות או סעד בדיון משמעת או בבית-דין צבאי או בבית-משפט אחר שלא היו לו לפני כן;

1. הצעת חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 7),

תשל"ב-1972

2. תיקון סעיף 7
בסעיף 7 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (א), במקום הסיפה המתחילה במלים "תגמולים בשיעור סך כל המשכורת הנהוגה אותה שעה" יבוא "תגמולים בשיעור

1. תיקון סעיף 1
בסעיף 1 לחוק הנכים (תגמולים ושיקום), תשי"ט - 1959 (נוסח משולב) ¹ (להלן - החוק העיקרי), בהגדרת "השכר הקובע", במקום "60%" יבוא "75%" ובמקום "55%" יבוא "68%".

¹ ס"ח תשי"ט, עמ' 276; תשכ"א, עמ' 156; תשכ"ה, עמ' 6, עמ' 292; תשכ"ו, עמ' 139; תשכ"ה, עמ' 168; תשל"א, עמ' 125.

- 123% מסך כל המשכורת הנהוגה אותה שעה לגבי עובד המדינה שדרגת משכורתו היא "י" של הדרוג האחד והרכב משפחתו הוא כהרכב משפחתו של הנכה".
3. תחילה תחילתו של סעיף 2 היא ביום י"א באלול תשל"א (1 בספטמבר 1971); תחילתו של סעיף 1 היא ביום י"ז בניסן תשל"ב (1 באפריל 1972).

ז. הצעת חוק רשות הנמלים (תיקון), תשל"ב-1972

1. תיקון התוספת בחוק רשות הנמלים, תשכ"א-1961, בתוספת, הנמלים "יפו" ו"תל-אביב" - יימחקו.

ח. הצעת חוק רשות הנמלים (תיקון מס' 2), תשל"ב-1972

1. תיקון סעיף 6 בסעיף 6 לחוק רשות הנמלים, תשכ"א-1961 (להלן - החוק העיקרי), במקום סעיף קטן (א) יבוא: "א) הרשות תהיה של המישה-עשר הברים שתמנה הממשלה על פי הצעתו של התחבורה, בהם תשעה מקרב הציבור ושישה מקרב עובדי המדינה".
2. תוספת סעיפים 15 ו-15א אחרי סעיף 15 לחוק העיקרי יבוא:
- 15א. דיון למי דרישת שר התחבורה ביקש שר התחבורה מהרשות להעלות לדיון נושא פלוני, תדון בו הרשות באחת מישיבותיה הקרובות.
- 15ב. סמכות למנות ועדות הרשות רשאית למנות מבין חבריה לתקופה שתקבע ועדה לעניין מסויים שבסמכותה לקבוע את היושב-ראש שלה, ולאצול לה מסמכויותיה".
3. תיקון סעיף 22 בסעיף 22 לחוק העיקרי, אחרי סעיף קטן (א) יבוא: "אא) לא קבעה הרשות כללים באחד התחומים האמורים בסעיף קטן (א), רשאי שר התחבורה לדרוש ממנה קביעתם בנושא שיגדיר בדרישתו; לא העבירה הרשות כללים כאמור לאישור השר, תוך תשעים יום מהיום שבו נדרשה לעשות זאת, רשאי השר באישור ועדת הכלכלה של הכנסת לקבוע את הכללים במקומה".
4. תיקון סעיף 29 בסעיף 29 לחוק העיקרי, אחרי סעיף קטן (ג) יבוא: "ד) אצילת סמכויות כאמור בסעיף קטן (ב) לעניין סעיפים 20 ו-21 ואצילת סמכויות לעניין קבלת החלטות בעניינים האמורים בסעיף 24 - טעונות אישור שר התחבורה".
5. תוספת סעיף 34 אחרי סעיף 34 לחוק העיקרי יבוא:
- 34א. דיווח למי דרישת שר התחבורה שר התחבורה רשאי לדרוש מהרשות, בכל עת, דיון-והשבון ומידע, שוטף או חד-פעמי, על כל עניין שהוא בגדר אחריותה וסמכויותיה".
6. ביטול הפרק השביעי סעיפים 42 עד 57 לחוק העיקרי - בטלים.

ט. הצעת חוק הטיס (תיקון מס' 2), תשל"ב-1972

1. תיקון סעיף 4 בסעיף 4 לחוק הטיס, 1927 (להלן - החוק העיקרי), בסעיף קטן (1), בתנאים מגבילים (א) ו-(ב), אחרי "משדה תעופה" יבוא "או ממנחת".
2. תיקון סעיף 5 בסעיף 5 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (1), תנאי (ג) בטל מיום י"ט בשבט תשי"ו (6 בפברואר 1950).
3. תיקון סעיף 7 האמור בסעיף 7 לחוק העיקרי יסומן "(1)" ואחרי יבוא:
- (2) שר התחבורה רשאי, בתקנות, לתקן להחליף או לבטל את התוספות לחוק זה, כולן או מקצתן, ולקבוע הוראות אחרות במקום ההוראות
9. הפעלת מנחתים והשימוש בהם (1) לא יפעיל אדם מנחת אלא ברשיון מאת שר התחבורה (להלן בסעיף זה - רשיון) ולפי התנאים הנקובים ברשיון, ולא יינתן רשיון כאמור אלא לאחר שמי ששר התחבורה מינה לכך אישר בתעודה כי המנחת עונה על כל הדרישות שנקבעו בתקנות על פי סעיף זה לעניין הפעלת מנחת לרבות דרישות לעניין ציוד במנחת.

1 ס"ח תשכ"א, עמ' 145; תשל"ב, עמ' 151.

2 חוקי א"י, כרך ג', עמ' 2551; ס"ח תשי"י, עמ' 73.

8. תיקון סעיף 24
בסעיף 24 לחוק העיקרי, במקום "לנספח ח' של
האמנה המובא בתוספת ז' לחוק זה" יבוא "לתנאים
שנקבעו בתקנות".

9. תיקון סעיף 28
בסעיף 28 לחוק העיקרי -

(1) בסעיף קטן (3), במקום הסיפה יבוא:
"דינו - קנס 1,000 לירות; אולם בכפוף
לאמור לעיל, כל העובר על הוראה מהוראות
החוק זה, דינו - קנס 20,000 לירות או מאסר
שנה אחת";

(2) אחרי סעיף קטן (3) יבוא:
"3א) בתקנות לפי חוק זה מותר לקבוע כי
העובר על הוראה מהוראותיהן יהא צפוי למאסר
שישה חודשים או לקנס 10,000 לירות, אולם
תקנה הקובעת קנס העולה על הקנס האמור
בסעיף 16 (2) לפקודת הפרשנות², תהא באי-
שור ועדת הכלכלה של הכנסת."

10. הוספת סעיפים 28 עד 28

אחרי סעיף 28 לחוק העיקרי יבוא:
"28א. ברירת קנס במקום שפיטה

(א) היה לשוטר או למפקח יסוד להניח כי
אדם פלוני עבר עבירת קנס, רשאי הוא להמציא
לו הזמנה למשפט בנוסח שנקבע; בהזמנה
יואשם המוזמן בעבירה המצויינת בה ותינתן
לו הברירה לשלם קנס בשיעור שנקבע במקום
להישפט על אותה עבירה; על המצאת ההזי-
מנה יחול סעיף 209 לחוק סדר הדין הפלילי,
תשכ"ה-1965.³

(ב) היה לשוטר או למפקח יסוד להניח כי
אדם עבר עבירת קנס בנסיבות חמורות כאמור
בהוראות שנתן מפקד משטרת מחוז או שר
התחבורה, הכל לפי העניין, רשאי הוא, בהת-
חשב באותן נסיבות, לא להמציא לאותו אדם
הזמנה עם ברירת קנס כאמור בסעיף קטן (א),
אלא להודיע לו כי יוגש נגדו אישום ותומצא
לו הזמנה למשפט לפי חוק סדר הדין הפלילי,
תשכ"ה-1965.

(ג) מי שהומצאה לו הזמנה לפי סעיף קטן
(א) רשאי, תוך 15 יום מיום שהומצאה לו,
לשלם בבית המשפט הנקוב בהזמנה, או לש-
לוח אליו בדואר, את הקנס בשיעור שנקבע
לעבירה המצויינת בהזמנה.

28ב. שיעור הקנס ונוסח ההזמנה

(א) שר התחבורה יקבע בצו, באישור ועדת
הכלכלה של הכנסת, את שיעור הקנס לכל עבירת
קנס ולכל עבירת קנס חוזרת או נוספת שעבר
אותו אדם, ובלבד ששיעור הקנס לא יעלה על
מאה לירות לגבי עבירה ראשונה ומאתיים לירות
לגבי עבירה חוזרת או נוספת.

(2) על אף האמור בסעיף 8 רשאי אדם להנחית
אווירון ולהמריאו ברשות - כללית או מיוחדת -
מבעל רשיון ובתנאים שקבע שר התחבורה.

(3) שר התחבורה רשאי לקבוע בתקנות תנאים
למתן רשיון ולמתן רשות לנחיתה במנחת ולהמר-
אה ממנו.

(4) שר התחבורה רשאי לקבוע בתקנות הוראות
בדבר תקופת תקפה של רשות לנחיתה במנחת
ולהמראה ממנו וכן הוראות בדבר חידושם של
רשיון או רשות כאמור, כללי החזקתם, התנאים
להתלייתם ולביטולם ותנאים אחרים לשימוש בר-
שיון או ברשות כאמור.

(5) תקפו של רשיון יהא מוגבל בזמן כפי
שיקבע שר התחבורה בתקנות; אין בהגבלה זו
כדי לגרוע מהסמכות לחדש רשיון שתקפו פקע.
(6) שר התחבורה ישתמש בסמכויות לפי סעיף
זה לאחר התייעצות עם שר הבטחון או מי שהוא
הסמיך לעניין זה.

(7) על מתן רשיון ומקום המנחת תפורסם
הודעה ברשומות."

5. תיקון סעיף 10

בסעיף 10 לחוק העיקרי -

(1) בסעיף קטן (1), במקום התנאי המגביל
יבוא: "אולם איסור זה לא יחול על אווירון
הממריא משדה תעופה או ממנחת או העומד
לנחות בו, והוא נמצא במרחק שנקבע בתקנות
מן הנקודה הקרובה ביותר של גבולות שדה
תעופה או מנחת כאמור.";

(2) בסעיף קטן (2), במקום התנאי המגביל
(iii) יבוא:

"(iii) כשהאווירון נוחת בשדה תעופה או
במנחת או ממריא ממנו והטיסה מעל למקום
כאמור או בסמוך לו הכרחית לצורך הנחיתה
או ההמראה."

6. הוספת סעיפים 110 ו-110

אחרי סעיף 110 לחוק העיקרי יבוא:

"110. מינוי מפקח וסמכויותיו

(א) שר התחבורה רשאי למנות מפקח לעניין
חוק זה (להלן - מפקח).

(ב) מפקח או מי שהוא הסמיכו לעניין זה
רשאי להיכנס לכל מקום, למעט מקום שעיקר
שימושו מגורים, כדי לבדוק אם נתקיימו הור-
אות חוק זה והתקנות על פיו, והוראות סעיפים
26 עד 29 לפקודת סדר הדין הפלילי (מעצר
וחיפוש) (נוסח חדש), תשכ"ט-1969, יחולו
על כניסה כאמור, בתיאומים לפי העניין.

110. המפריע למפקח או המונע אותו מלהש-
תמש בסמכויותיו או מלמלא תפקידו לפי חוק
זה, דינו - מאסר שישה חודשים או קנס אלפיים
לירות."

7. תיקון סעיף 11

בסעיף 11 לחוק העיקרי, אחרי "אם נראה" יבוא
"למפקח או".

¹ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 12, עמ' 284.

² דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 1, עמ' 2.

³ ס"ח תשכ"ה, עמ' 161.

אסורים, יותקנו לאחך התייעצות עם שר הבט"ח.

12. תיקון סעיף 31

(א) בסעיף 31 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (1) -

(1) במקום הגדרת "האמנה" יבוא:

"האמנה" - אמנת התעופה האזרחית הבין-לאומית שנחתמה בשיקגו ב-7 בדצמבר 1944, על תיקוניה במידה שישראל הצטרפה לתיקונים אלה;

(2) הגדרת "הפרוטוקול" - בטלה;

(3) אחרי הגדרת "מטוס" יבוא:

"מנחת" - שטח יבשתי או ימי שהוכשר להמראה או לנחיתה של אווירונים, למעט שדה תעופה;

(4) אחרי הגדרת "קבוע" יבוא:

"עבירת קנס" - עבירה על חוק זה או התקנות על פיו אשר שר התחבורה, בהסכמת שר המשפטים ובאישור ועדת הכלכלה של הכנסת, הכריז עליה בצו ברשומות שהיא עבירת קנס.

(ב) בסעיף 31 האמור, במקום סעיף קטן (3)

יבוא:

(3) פקודת הפרשנות תחול על חוק זה כאילו היה פקודה שניתנה כדין בארץ ישראל לפני הקמת המדינה.

13. ביטולים

(א) סעיף 32 לחוק העיקרי - בטל מיום הקמת

המדינה.

(ב) תוספת ז' לחוק העיקרי - בטלה.

(ב) שר התחבורה, יקבע בצו את נוסח ההזמנה לעניין סעיף 28א(א) ואת אופן תשלום הקנס.

28. דינו של משלם הקנס

שילם אדם את הקנס כאמור בסעיף 28א(ג) וראים אותו כאילו הודה באשמה לפני בית-המשפט, הורשע כדין ונשא את ענשו.

28. דינו של מי שלא שילם את הקנס

(א) לא שילם אדם את הקנס כאמור בסעיף 28א(ג), וראים את ההזמנה למשפט שהומצאה לו כאילו היתה הזמנה וכתב אישום שהוצאו והומצאו לפי חוק סדר הדין הפלילי, תשכ"ה-1965.

(ב) לא שילם אדם את הקנס כאמור בסעיף 28א(ג) ובית-המשפט הרשיעו על העבירה, רשאי הוא להטיל עליו, בנוסף לכל עונש שיקבע, הוצאת המשפט בסכום שיקבע, בין שהתייצב לדיון ובין שנשפט שלא בפניו.

11. תיקון סעיף 30

(א) בסעיף 30 לחוק העיקרי -

(1) בפיסקה (ג), אחרי "בשדות תעופה" יבוא "או במנחתים";

(2) אחרי פסקה (ג) יבוא:

"(ד) לשם ביצוע האמנה ומתן תוקף להוראותיה;

תקנות לפי פסקה זו לגבי מנחתים יבואו לדיענתה של ועדת הכלכלה של הכנסת לפני התקנתן.

(ב) סעיף 30 האמור יסומן (1) ואחריו יבוא:

"(2) תקנות לפי חוק זה, בדבר אזורי טיסה

הצעת חוק רישוי עסקים (תיקון), תשל"ב-1972

רות בפיסקה (2) לסעיף קטן (א), טעון הצו התייעצות גם עם שר המשטרה, בפיסקה (3) - גם עם שר העבודה, ובפיסקה (4) - גם עם שר החקלאות.

2. החלפת סעיף 11

במקום סעיף 11 לחוק העיקרי יבוא:

"11. תקנות לשמירת שלום הציבור

(א) שר המשטרה, באישור ועדת הפנים של הכנסת, רשאי להתקין תקנות למניעת סכנות לשלום הציבור או להבטחה מפני שוד והתפרצות, לרבות הבטחה בעת הובלת כספים, יהלומים, נירות ערך וחפצי ערך אחרים.

(ב) התקנות יכול שיחולו על עסק פלוני הטעון רישוי או על סוגים של עסקים טעוני רישוי וכן על בנק או מוסד בנקאי כמשמעותם בפקודת הבנקאות, 1941³ (להלן - בנק), בין שהם עסק טעון רישוי ובין אם לאו; ורשאי השר לקבוע

1. החלפת סעיף 1

במקום סעיף 1 לחוק רישוי עסקים, תשכ"ח-1968² (להלן - החוק העיקרי), יבוא:

"1. צווים בדבר עסקים טעוני רישוי

(א) שר הפנים, בהתייעצות עם שר הבריאות, רשאי לקבוע בצווים עסקים טעוני רישוי ולהגדירם, כדי להבטיח בהם מטרות אלה או מקצתן:

- (1) איכות נאותה של הסביבה, לרבות תנאי תברואה נאותים, מגיעת מפגעים ומטרדים וקיום הדינים הנוגעים לחיכוך ולבטיחה;
  - (2) מגיעת סכנות לשלום הציבור והבטחה מפני שוד והתפרצות;
  - (3) בטיחות של הנמצאים במקום העסק או בסביבתו;
  - (4) מגיעת סכנות של מחלות בעלי חיים ומגיעת איהם מקורות מים בחמרי הדברה, בדשים או בתרופות.
- (ב) היתה מטרת הרישוי אחת המטרות האמו-

¹ כ"א 51, כרך 2, עמ' 157.

² ס"ח תשכ"ח, עמ' 204.

³ ע"ד 1941, תוס' 1, עמ' 69.

4. תיקון סעיף 28 בסעיף 28(ג), בסופו יבוא "ורשאי שוטר להיכנס לבנק כדי לבדוק אם קיימים בו הוראות התקנות לפי סעיף 11 החלות עליו".

5. תחילה

תחילתה של פסקה (3) לסעיף 1(א) לחוק העיקרי, כנוסחו בחוק זה, היא ביום כ"ז בטבת תשל"ג (1 בינואר 1973).

בתקנות הוראות מיוחדות לסוגים של עסקים טעוני רישוי ושל בנקים, על פי מקום הימצאם או היקף עסקיהם.
(ג) תקנות לעניין בנק יותקנו לאחר התייעצות עם נגיד בנק ישראל."

3. תיקון סעיף 14

בסעיף 14(א), במקום הרישה עד המלים "תנאי מתנאי הרישוי" יבוא "אדם שעסק ללא רישיון בעסק טעון רישוי או שלא קיים תנאי מתנאי רישיון או שלא קיים הוראת תקנה לפי סעיפים 9 עד 11".

יא. הצעת חוק הרשויות המקומיות (מכרזים משותפים),

תשל"ב-1972

5. תוקף החלטת הוועדה החלטת ועדת המכרזים המשותפת תבוא במקום החלטתן של מועצות הרשויות המקומיות לכל דבר ועניין.

6. דרכי הפיקוח על ביצוע חוזה שר הפנים רשאי להורות על דרכי הפיקוח המשותף על ביצוע חוזה שנחתם על פי החלטת ועדת מכרזים משותפת.

7. הוצאות המכרז בהוצאות הכרוכות בהכנת המכרז ובהוצאות ועדת המכרזים ישאו הרשויות המקומיות באופן יחסי לחלקן במכרז.

8. שינויים בתקציב שר הפנים רשאי, אם ראה סיבה מיוחדת המצדיקה זאת, להורות על שינויים בתקציב רשות מקומית תוך שנת הכספים אם הדבר דרוש לביצוע מכרז משותף שהורה על עריכתו.

9. התקשרות בחוזה על פי מכרז של אחר רשות מקומית רשאית, באישור שר הפנים, להתקשר בחוזה להזמנת טובין, להזמנת שירותים או לביצוע עבודות עם מי שזכה במכרז שפורסם מטעם משרד ממשלתי הממשלה או מטעם אירגון או מוסד ציבורי.

10. ביצוע שר הפנים ממונה על ביצוע חוק זה.

1. הגדרה בחוק זה, "רשות מקומית" - לרבות איגוד ערים.

2. החלטה על מכרז משותף רשויות מקומיות רשאיות להחליט כי לעניין פלוני או לסוג עניינים יתקשרו בחוזה להזמנת טובין, להזמנת שירותים או לביצוע עבודות לאחר פירסום מכרז פומבי משותף, ובלבד שלהוצאות המשותפות של ביצוע המכרז ניתנה הקצבה מתאימה בתקציבים המאושרים של הרשויות המקומיות או שניתנה הרשאה לכך משר הפנים.

3. מכרז משותף לביוב על פי הוראת השר (א) שר הפנים רשאי להורות בצו כי לעניין ביוב לא תתקשר רשות מקומית בחוזה להזמנת טובין, להזמנת שירותים או לביצוע עבודות, אלא לאחר פירסום מכרז פומבי משותף.

(ב) שר הפנים רשאי להורות לעניין ביוב שרשויות מקומיות פלוניות יתקשרו בחוזה להזמנת טובין, להזמנת שירותים או לביצוע עבודות, לאחר פירסום מכרז פומבי משותף להן.

4. ועדת מכרזים משותפים (א) קיבלו רשויות מקומיות החלטה לפי סעיף 2 או נתן השר הוראה לפי סעיף 3, תוקם ועדת מכרזים משותפת.

(ב) דרך הרכבתה של ועדת המכרזים המשותפת ודרכי פעולתה ייקבעו בתקנות באישור ועדת הפנים של הכנסת.

יב. הצעת חוק הרשויות המקומיות (ביוב) (תיקון), תשל"ב-1972

1. תיקון סעיף 16 בסעיף 16 לחוק הרשויות המקומיות (ביוב), תשכ"ב-1962¹, במקום "ומיתקנים אחרים, למעט מכון טיהור" יבוא "מכון טיהור שאינו מיועד לייצור מי שתייה ומיתקנים אחרים".

יג. הצעת חוק הבחירות למועצת הרבנות הראשית (תיקון),

תשל"ב-1972

1. תיקון סעיף 10 בסעיף 10(ו-ב) לחוק הבחירות למועצת הרבנות הראשית, תשל"ב-1972², במקום "א' באלול

¹ ס"ח תשכ"ב, עמ' 97.

² ס"ח תשל"ב, עמ' 42.

הסתיונות לחוק הנ"ל

לסעיף 1

ק. כהנא מציע:

במקום "כ"א באלול תשל"ב (31 באוגוסט 1972)"
 יבוא "א' באלול תשל"ד".

ד. הצעת חוק מס רכוש וקרן פיצויים (תיקון מס' 8),
 תשל"ב-1972

1. תיקון סעיף 1

בסעיף 1 לחוק מס רכוש וקרן פיצויים, תשכ"א-
 1961 (להלן - החוק העיקרי) -

(1) הגדרות "בניין כפרי", "בניין עירוני" ו"בניין
 תעשייתי" - בטלות;

(2) בהגדרת "בניין", במקום "אך למעט מיתקן"
 יבוא "אך בבניין חקלאי ובבניין מאגר - למעט
 מיתקן";

(3) במקום הגדרת "בניין חקלאי" יבוא:
 "בניין חקלאי" -

(1) בניין של חקלאי המשמש לו בחקלאות
 או המיועד לשמש לו בחקלאות ואין בו שימוש
 אחר, למעט בניין מאגר;

(2) בניין המשמש או מיועד לשמש מפעל
 כמשמעותו בפקודת הבטיחות בעבודה (נוסח
 חדש), תשל"ל-1970², והוא בבעלותו של
 חקלאי או של חבר-בני-אדם או אגודה שיתוף-
 פית להתיישבות חקלאית ששני שלישים לפחות
 מחבריהם הם חקלאים, והכל כשלאחר שני
 שלישים מהייצור או מהשירותים שהבניין מש-
 מש להם הם למען המשק החקלאי או המשקים
 החקלאיים בלבד;

(4) בהגדרת "בניין מאגר", במקום הסיפה
 המתחילה במלים "ואם הוא באזור עירוני" יבוא
 "שהם בבעלותו של חקלאי ומשמים לו בחקל"
 אות או מיועדים לשמש לו בחקלאות ואין בהם
 שימוש אחר;

(5) אחרי הגדרת "בניין מאגר" יבוא:

"בניין מגורים" - בניין המשמש או מיועד
 לשמש למגורים ואיננו בניין עסקי, יחד עם
 חלקת הקרקע שעליה הוא עומד; ובקיבוץ -
 גם בניינים המשדתיים את צרכיהם האישיים של
 החברים, כגון חדר אוכל, מכבסה, מתפרה
 וכדומה;

"בניין מיוחד" - בניין שאינו בניין חקלאי,
 בניין מאגר, בניין מגורים או בניין עסקי;

"בניין עסקי" - בניין המשמש או מיועד
 לשמש לעסק או למשלח-יד ובניין מושכר שלא
 למגורים בלבד, יחד עם חלקת הקרקע שעליה
 הם עומדים, למעט בניין חקלאי ובניין מאגר;

(6) בהגדרת "בעל" -

(א) בפיסקה (1) (א), במקום "שלוש שנים"
 יבוא "חמש שנים";

(ב) בפיסקה (1) (ב), במקום "כחוכרם או
 כחוכר המשנה שלהם" יבוא "או העכיר לאחר
 את זכותו להחזיק בהם, ליהנות מהם או לקבל
 מהם הכנסה או רווחים בנסיבות העושות את
 האחד כחוכרם או כחוכר המשנה שלהם לתקו"
 פה העולה על חמש שנים";

(7) אחרי הגדרת "בעל" יבוא:

"בעל" שליטה" - מי שמחזיק במישרין או
 בעקיפין, לבד או יחד עם קרוב, באחת מאלה:

(1) 51% לפחות מהון המניות שהוצא או
 מכוח ההצבעה;

(2) זכות להחזיק ב-51% לפחות מהון
 המניות שהוצא או מכוח ההצבעה או בזכות
 לרכשה;

(3) זכות לקבל 51% לפחות מהרווחים;

(4) זכות למנות מנהל;

והמונח שליטה יפורש לפי זה;

(8) במקום הגדרת "חלקה" יבוא:

"חלקה" - יחידת הרישום בפנקסי המקר-
 קעין, ובאין יחידה כזאת - הקרקע שעליה
 עומד הבניין בתוספת שטח של 300%, ובלבד
 שלא תיכלל בחלקה קרקע המשמשת בחקל-
 אות;

(9) במקום הגדרת "חקלאי" יבוא:

"חקלאי" - בעל משק חקלאי, ואם המשק
 הוא באזור עירוני - רק כאשר 50% לפחות
 מהכנסתו באחת משתי שנות המס הקודמות,
 לאחר גיכוי ההוצאות לפי סימן א' של הפרק
 השני לחלק ג' לפקודה, היא מחקלאות;

(10) אחרי הגדרת "ישוב ספר" יבוא:

"מבנה בתהליך בנייה" - מבנה או בנייה
 שבנייתם טרם נגמרה ואינם ארעיים;

"מושב" - אגודה שיתופית להתיישבות חקל-
 אית שסיווג אותה רשם האגודות השיתופיות
 כמושב עובדים או ככפר שיתופי;

(11) בהגדרת "מטעים", המלה "חלקת" -
 תימחק;

(12) בהגדרת "מלאי", אחרי "באזור עירוני",
 יבוא "של מי שאיננו חקלאי";

(13) בהגדרות "נוק מלחמה" ו"נוק עקיף",
 אחרי "פעולות איבה אחרות" יבוא "נגד ישראל";

1 ס"ח תשכ"א, עמ' 100; תשל"א, עמ' 72.
 2 דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 16, עמ' 337.

3. החלפת סעיף 4 במקום סעיף 4 לחוק העיקרי יבוא:

4. שיעור המס על נכסים חקלאיים על אף האמור בסעיף 3 ישלם חקלאי על נכסיו החקלאיים ועל הנכסים המשמשים לו בחקלאות מס רכוש בשיעור משווים כמפורט בזה:

%	
0.2	(1) בניין חקלאי
0.35	(2) בניין מאגר
0.25	(3) קרקע
0.5	(4) ציוד
0.45	(5) מלאי חקלאי כמשמעותו בפיס"ק (1) להגדרת מלאי חקלאי
0.3	(6) מלאי חקלאי כמשמעותו בפיסקה (2) להגדרת מלאי חקלאי
0.75	(7) מלאי שאינו מלאי חקלאי
	(8) מטעים

(א) כשהשטח הכולל אינו עולה על 20 דונם, ובקיבוץ — על 20 דונם ליחידת משק כמשמעותה בסעיף 57 לפקודה, ובמושב — על 20 דונם לכל משק חקלאי של חברה 0.25 (ב) כשהשטח הכולל כאמור בפיסקה (א) עולה על 20 דונם 0.5.

4. תיקון סעיף 5 בסעיף 5 לחוק העיקרי, במקום סעיף קטן (א) יבוא:

(א) חקלאי בישוב ספר ישלם על נכסיו החקלאיים ועל נכסיו המשמשים לו במשקו החקלאי — 60% מהשיעורים המפורטים בסעיף 4 ועל בניין מגורים — 60% מהשיעורים המפורטים בסעיף 3, והכל כשהנכסים האמורים מצויים בישוב הספר.

5. תיקון סעיף 5 בסעיף 5 לחוק העיקרי —

(1) בסעיף קטן (ב) (1), במקום הקטע המתחיל במלים "והבניינים והציוד שלו משמשים" יבוא "ושני שלישים מהייצור או מהשירותים שהבניינים והציוד משמשים להם הם למען המשקים החקלאיים של חבריו";

(2) בסעיף קטן (ב) (2), במקום הקטע המתחיל במלים "והבניינים והציוד משמשים" יבוא "ושני שלישים מהייצור או מהשירותים שהבניינים והציוד משמשים להם הם למען המשקים החקלאיים של חבריה";

(3) בסעיף קטן (ב), בסופו יבוא "ובלבד שההוראות בדבר שווים של נכסים חקלאיים ונכסים המשמשים במשק החקלאי, ושיעורי המס החלים

(14) בהגדרת "נכס", אחרי "מקרקעין" יבוא "מבנה בתהליך בנייה";

(15) אחרי הגדרת "ציוד" יבוא:

"קבוצה" — קיבוץ או קבוצה, המאוגדים כאגודה שיתופית על פי התקנות לדוגמה שאישר רשם האגודות השיתופיות לאגודות מאותו סוג, ומושב שיתופי או אגודה שיתופית אחרת להתיישבות חקלאית ששומתם נעשית בדרך הקבועה לגבי קיבוצים על פי הוראה של נציב מס הכנסה לפי סעיף 61 לפקודה; "קרוב" של אדם —

- (1) בן-זוג, וצאצאים של כל אחד מבני-הזוג שלא מלאו להם 18 שנה;
- (2) תאגיד שהוא בשליטתו;
- (3) בא-כוחו;

(16) בהגדרת "קרקע" —

(א) בפיסקה (1), במקום "ובאזור חקלאי" יבוא "ואם היא של חקלאי ומשמשת לו בחקלאות";

(ב) בפיסקה (2), במקום "שאינו בניין עירוני, בניין כפרי באזור עירוני, בניין מאגר באזור עירוני, בניין תעשייתי או מטעים" יבוא "שאינו בניין מגורים, בניין מיוחד, בניין עסקי או מטעים";

(17) אחרי הגדרת "מונית", "גורר" ו"נתמך" יבוא:

"שכירות מוגנת" — שכירות שחוק הגנת הדייר, תשי"ד-1954, חל עליה.

2. החלפת סעיף 3 במקום סעיף 3 לחוק העיקרי יבוא:

3. שיעור המס על נכסים (א) מס הרכוש על נכסים יהיה שיעור משווים כמפורט בזה:

%	
2.5	(1) קרקע
0.7	(2) בניין מגורים, בניין עסקי מושכר בשכירות מוגנת
1.5	(3) בניין עסקי אחר ובניין מיוחד
0.8	(4) ציוד
	(5) מלאי שאינו מלאי חקלאי ואינו מלאי בתעשייה
1.2	
0.8	(6) מלאי בתעשייה

(ב) המס על מטע שדינו על פי סעיף 44(ב) (2) כדין קרקע יהיה 5 לירות לגבי 12,000 הלירות הראשונות משוויו של כל דונם ו-2.5% מסכום השווי העולה על 12,000 לירות לדונם, ובמטע כאמור הנטוע על קרקע שהוא ממקרקעי ישראל כמשמעותם בחוק יסוד: מקרקעי ישראל² ושניו ייעודו טעון הסכמת מינהל מקרקעי ישראל — שני שלישים מהמס האמור.

¹ ס"ח תשי"ד, עמ' 92.
² ס"ח תש"ך, עמ' 56.

- עליהם, יהולו על חלק יחסי מהנכסים האמורים שהוא כיחס חלק הייצור והשירותים שלמען המשקים החקלאיים של חבריו לכלל הייצור והשירותים שהבניינים והיצור משמשים להם;
- (4) במקום סעיף קטן (ד) יבוא:
- "(ד) סעיף זה לא יהול על מלאי חקלאי שבידי קיבוץ."
6. ביטול סעיף 6
סעיף 6 לחוק העיקרי - בטל.
7. החלפת סעיף 7 והוספת סעיף 7א
במקום סעיף 7 לחוק העיקרי יבוא:
7. שווים של בניין מגורים, בניין מיוחד ובניין עסקי
- (א) שוויו של בניין מגורים, בניין מיוחד או בניין עסקי יהיה הסכום שניתן לקבל בעד בניין כזה במכירה ממוכר ברצון לקונה ברצון באחד באוקטובר שקדם לשנת המס שבה נשום הבניין; היה גמר הבנייה לאחר האחד באוקטובר ולפני תום שנת המס שלגביה נשום, ייקבע שוויו ליום גמר הבנייה.
- (ב) לא ניתן לקבוע את שוויו של הבניין על פי סעיף קטן (א), יהיה שוויו סכום ההוצאות הדרושות לרכישת קרקע ולהקמת בניין כזה במועד כאמור בסעיף קטן (א) ובניכוי הפחת שזכאים לו בשל בניין כזה על פי סעיף 21 לפקודה, ובלבד שלא ינוכה בסך הכל פחת בשיעור העולה על 80%; היה הבניין מושכר בשכירות מוגנת, יופחתו מהשווי האמור 60%; היה הבניין בניין מגורים בקיבוץ או במושב, יופחת שליש מהשווי האמור.
- (ג) בניין מגורים או בניין עסקי שבעליו הוא חברה או שותפות והוא מושכר בשכירות מוגנת לבעל השליטה בחברה או לקרובו או לשותף בשותפות או לקרובו - יהיה שוויו כאילו היה הבניין פנוי.
- 7א. ניכוי משווי של בניין מגורים
- (א) מן השווי האמור בסעיף 7 של בניין מגורים המשמש מגורים בעליו יינתן ניכוי של 30,000 לירות, ובלבד שלבעל אחד לא יינתן ניכוי בשל יותר מדירה אחת; ניכוי כאמור יינתן גם לחברה או לשותפות בשל בניין שהדייר בו הוא בעל השליטה בחברה או קרובו, או שותף בשותפות או קרובו, אם הדייר לא קיבל ניכוי כזה בשל בניין מגורים אחר שהוא בבעלותו.
- (ב) לעניין מתן הניכוי לפי סעיף קטן (א) בקיבוץ יחולק סך כל שווים של בנייני המגורים בין מחצית מספר חברי הקיבוץ ומחצית מספר המועמדים לחברות בו.
- (ג) שר האוצר רשאי, באישור ועדת הכספים של הכנסת, לשנות את הסכום שבסעיף קטן (א).
- (ד) ניכוי כאמור בסעיף זה לא יובא בחשבון לעניין סעיפים 11 ו-19(ג) (1).
9. החלפת סעיף 9
במקום סעיף 9 לחוק העיקרי יבוא:
9. שוויו של בניין מעורב
בהישוב שוויו של בניין שחלקו נמנים על סוגי בניינים שונים יקבע המנהל את שטח הקרקע השייך לכל חלק מן הבניין בהתאם לשימוש בקרקע."
10. תיקון סעיף 10
בסעיף 10 לחוק העיקרי -
- (1) ברישה, המלים "באזור חקלאי" - יימחקו;
(2) הכופלים בפיסקאות (1) עד (6) יוכפלו;
(3) במקום כותרת השוליים יבוא "שוויו של בניין מאגר."
11. ביטול סעיף 10א
סעיף 10א לחוק העיקרי - בטל.
12. החלפת סעיף 11
במקום סעיף 11 לחוק העיקרי יבוא:
11. שווים של נכסים מסויימים
בניין מגורים, בניין מיוחד או בניין עסקי אשר שטחו הכולל פחות מ-30% מהשטח הכולל שהיה מותר לבנות לפי תקנות הכניית בניין ערים שהיו קיימות בעת הבנייה, ואם לא היו תקנות בעת בנייתו - לפי תקנות שהותקנו לראשונה לאחר בנייתו, ואשר המחיר שניתן לקבל במכירה ממוכר ברצון לקונה ברצון בעד המבנה שבו באחד באוקטובר שקדם לשנת המס היה פחות משווי חלקת הקרקע שעליה הוא עומד - רשאי המנהל לשום את שווי הבניין כאילו היה שני נכסים שהאחד מהם הוא המבנה בתוספת שטח קרקע של 300% משטחו הכולל (להלן - המבנה) והשני יתרת הקרקע; שווי המבנה ייקבע על פי סעיף 7 ואילו שווייה של יתרת הקרקע יהיה כשווי שהיה נקבע לבניין אילולא הוראות סעיף זה פחות שווי המבנה; שיעור המס שיחול על יתרת הקרקע יהיה כשיעור המס החל על קרקע."
13. החלפת סעיף 12
במקום סעיף 12 לחוק העיקרי יבוא:
12. שוויה של קרקע
שווייה של קרקע - למעט קרקע של חקלאי המ- שמשת לו בחקלאות - יהיה הסכום שניתן לקבל בעדה במכירה ממוכר ברצון לקונה ברצון באחד באוקטובר של השנה שקדמה לשנת המס שבה נשומה הקרקע; ואם הפכה לקרקע לאחר האחד באוקטובר כאמור ולפני תום שנת המס שלגביה נשומה, ייקבע שוויה ליום שהפכה לקרקע."
14. תיקון סעיף 13
בסעיף 13 לחוק העיקרי -
- (1) במקום כותרת השוליים יבוא "שוויים של מטעים וקרקע של חקלאי";
(2) בסעיף קטן (א), במקום פסקה ד יבוא:
8. תיקון סעיף 8
בסעיף 8 לחוק העיקרי, במקום "להוציא מרפסות פתוחות וגוזטראות - ב-25 לירות" יבוא "ב-50 לירות".

ובין לפי דרישת הבעל, לקבוע כי שוויו יהיה מחצית סכום עלות הבנייה.

(ב) על אף האמור בסעיף קטן (א), במבנה ששוויו לא נקבע לפי עלות הבנייה ולא נוצלו בו כל אחוזי הבנייה המותרים על פי חוק התיכונן והבנייה, תשכ"ה—1965, יופחת מהשווי כאמור בסעיף קטן (א) סכום יחסי כיחס אחוזי הבנייה שלא נוצלו לאחוזי הבנייה המותרים.

116. שוויו של בניין חקלאי או בניין מאגר בתהליך בנייה

שוויו של מבנה בתהליך בנייה אשר בגמר בנייתו יהיה בניין חקלאי יהיה סכום המתקבל מהכפלת מספר המטרים המרובעים של המבנה, כשתיגמר בנייתו, ב-25 לירות, ובמבנה שיהיה בניין מאגר — סכום המתקבל מהכפלת מספר המטרים המעוקב — בים במחצית הכופלים שבסעיף 10.

116. המס על מבנה בתהליך בנייה ושיעורו
על אף האמור בסעיף 2 ישולם על מבנה בתהליך בנייה מס חד-פעמי של 1.5% משוויו.

117. הצהרה

אדם שבשנת המס היה לו מבנה בתהליך בנייה ימסור למנהל הצהרה על כך תוך 60 ימים-מיום תחילת הבנייה; ואם היה המבנה תוספת בנייה, יציין בהצהרה את אומדן עלות הבנייה.

118. שומה

המנהל ישום את שוויו של מבנה בתהליך בנייה וישלח לבעל הודעת שומה ויפרט בה את השווי וסכום המס המגיע.

119. תשלום

(א) בעל מבנה בתהליך בנייה ישלם, במועד שנקבע בסעיף 116 למתן הצהרה, מקדמה אחת של 0.6% משווי הקרקע כפי שנסומה לאחרונה, ומקדמה שנייה באותו סכום במועד שנקבע בסעיף 117 למתן הצהרה על שינוי מהותי בגוף הנכס; את יתרת המס המגיעה ממנו לפי הודעת השומה ישלם תוך 30 יום מיום שנמסרה לו ההודעה.

(ב) על אף האמור בסעיף קטן (א) יהיו המקדמות במבנה בתהליך בנייה שהוא תוספת בנייה 0.6% ממתצית אומדן עלות הבנייה.

120. דין מבנה בתהליך בנייה

מבנה תהליך בנייה — דינו לכל עניין, למעט עניינים שפורשו בפרק זה, כדין מקרקעין.

17. תיקון סעיף 18

בסעיף 18 לחוק העיקרי, סעיף קטן (ו) יסומן (ז) ולפניו יבוא:

"(ז) אדם שייבא לישראל ציוד לתקופה שאינה עולה על שנים-עשר חדש ימסור למנהל הצהרה בכתב ובה יפרט את רשימת הציוד ושוויו ואת התקופה שבה יישאר הציוד בישראל; אם הציוד הוא כלי טיס או כלי שיט או חלק מהם שיובאו ארצה לשם תיקון או שיפוץ, תימסר ההצהרה לפני

השווי בלירות לכל דונם ולכל חלק ממנו

"ד. יערות וחורשות
(3) במקום סעיף קטן (ב) יבוא:

"(ב) שוויה של קרקע של חקלאי המשמשת לו בחקלאות יהיה לפי סוג הגידולים המפורטים להלן, שהיו עליה ברוב ימות השנה הקודמת:

השווי בלירות לכל דונם ולכל חלק ממנו	א. בשלחין
350	(1) כותנה
2,500	(2) פרחים, תות שדה
150	(3) גידולי מספוא לתצרוכת עצמית
2,000	(4) גידולים בחממות פרט לפרחים ותות שדה
450	(5) אחרים

ב. בבעל

120	(1) כותנה וטבק
50	(2) אחרים

ובלבד ששוויה של קרקע כאמור בפיסקאות א ו-ב שהזכרה לא יותר משלוש שנים יהיה השווי שנקבע לה בשנה האחרונה שבה עובדה.

ג. מרעה טבעי

10

ד. קרקע שהיקצו אותה המוסדות המיישבים כחלק מהמשבצת החקלאית ואינה ראויה לשימוש

אפס

(ג) שוויה של קרקע של חקלאי שנתייחדה לבניית בניין חקלאי או בניין מאגר וכל קרקע שלדעת המנהל ייחודה לבנייה כזאת

"300.

15. תיקון סעיף 16

בסעיף 16 לחוק העיקרי, במקום "בסעיפים 8 ו-10" יבוא "בסעיפים 8, 10 ו-116".

16. הוספת פרק שלישי 1

אחרי סעיף 16 לחוק העיקרי יבוא:

"פרק שלישי 1: מבנה בתהליך בנייה

116. שווים של בניין מגורים, בניין מיוחד או בניין עסקי בתהליך בנייה

(א) שוויו של מבנה בתהליך בנייה, אשר בגמר בנייתו יהיה בניין מגורים, בניין מיוחד או בניין עסקי, יהיה כמפורש להלן:

(1) מבנה שהוא תוספת בנייה — מחצית עלות הבנייה;

(2) מבנה אחר — כשוויה של חלקת הקרקע, שעליה הוא מוקם, לשנת המס שלאחר תחילת הבנייה; ואולם המנהל רשאי, בין ביזמתו

קטן זה ולעניין סעיף 741 יהא המס החל על דירת מגורים בקיבוץ - סך כל המס החל על דירות המגורים של הקיבוץ מחולק למספר יחידות המשק שבו כמשמעותן בסעיף 57 לפקודה.

(ד) בעלו של בניין המושכר בשכירות מוגנת, שבשנת המס הקודמת סך כל הכנסתו והכנסת קרוביו הגרים אתו לא עלתה על 6,000 לירות, יהיה פטור ממס בשל אותו בניין; ואולם אם גרים אתו יותר משלושה קרובים יוגדל הסכום האמור ב-1,500 לירות בשל כל קרוב נוסף; (2) בסעיף קטן (ו), במקום "סעיפים קטנים (א) ו-(ב)" יבוא "סעיפים קטנים (א) עד (ד)".

24. תיקון סעיף 741

בסעיף 741(ב) לחוק העיקרי, אחרי "מהמס החל על אותו בניין" יבוא "אם דרגת נכותו פחותה מ-50%, ופטור ממחצית המס אם דרגת נכותו 50% או יותר".

25. תיקון סעיף 741

בסעיף 741 לחוק העיקרי, בסוף הרישע יבוא "ובלבד שלא תובא במניין חמש השנים תקופת שירות סידר לפי חוק שירות בטחון, תשי"ט-1959 (נוסח משולב)¹, שבה לא היתה לעולה דירה".

26. הוספת סעיף 741

אחרי סעיף 741 לחוק העיקרי יבוא:

"741. פטור לקיבוץ בשל נכה, עולה ועיוור

קיבוץ יהא זכאי לפטורים המוענקים על פי סעיפים 741, 741 ב ו-741 בשל דירת המגורים המשמשת למגורי חבר הקיבוץ שהוא נכה, עולה או עיוור כמשמעותם בסעיפים האמורים".

27. תיקון סעיף 743

בסעיף 743 לחוק העיקרי -

- (1) בסעיף קטן (א), במקום "בניין כפרי באזור חקלאי" יבוא "בניין חקלאי";
- (2) בסעיף קטן (ב), במקום "בבניין כפרי באזור חקלאי" יבוא "בבניין חקלאי";
- (3) במקום כותרת השוליים יבוא "הוראות מיוחדות לבניין חקלאי".

28. החלפת סעיף 744

במקום סעיף 744 לחוק העיקרי יבוא:

"744. דין נכסים מסויימים המשמשים בחקלאות

(א) אדם שאיננו חקלאי אך עוסק בחקלאות, יהא דין הציוד והמלאי המשמשים לו במשקו החקלאי כדין ציוד ומלאי של חקלאי המשמשים לו במשקו החקלאי.

(ב) דין מטעים שבבעלותו של אדם שאיננו חקלאי והם נטועים על קרקע באזור עירוני יהיה -

- (1) בנטועים על קרקע שיועדה לבנייה - כדין קרקע;
- (2) בנטועים על קרקע שלא יועדה לבנייה -

ייבוא, ואם הוא ציוד אחר, תימסר ההצהרה תוך שבעה ימים לאחר ייבואו".

18. תיקון סעיף 19

בסעיף 19 לחוק העיקרי -

- (1) בסעיף קטן (א), בסופו יבוא "ובלבד שאם תוקנה שומה על פי סעיף קטן (ג) רשאי המנהל לדחות את המועד האמור עד תום חמש שנים מיום התיקון";
- (2) בסעיף קטן (ג), פסקה (2) תסומן (3) ובמקום פסקה (1) יבוא:

"(1) בין ביזמתו הוא ובין על פי בקשת בעל המקרקעי, אם לאחר השומה התברר שיש הבדל של 20% לפחות בין השווי שנקבע בשו"מ לבין שוויים, ותקפו של התיקון יהיה מתחילת השנה שבה נעשה;

(2) אם לאחר השומה הפכו המקרקעין מקרקע לבניין או נשתנו על ידי תוספת בנייה, לרבות תוספת שלאחר גמר בנייה, ותקפו של התיקון יהיה מיום גמר הבניין או גמר תוספת הבנייה, לפי העניין".

19. תיקון סעיף 21

בסעיף 21 לחוק העיקרי, סעיף קטן (ד) יסומן (ה) ולפניו יבוא:

"(ד) אדם שמסר הצהרה לפי סעיף 18(ו) ישלם עם מתן ההצהרה, לכל חודש או חלק ממנו שבו יישאר הציוד בישראל, סכום יחסי של המס החל על הציוד שפורט בה".

20. תיקון סעיף 225

בסעיף 225(א) לחוק העיקרי, בסופו יבוא "לגבי רכב שהוא ציוד ואשר בעליו הביא אותו לתקופה שאינה עולה על שנים-עשר חודש, ישולם, לכל חודש או חלק ממנו שבו יהיה הרכב בישראל, סכום יחסי של המס החל על הרכב".

21. תיקון סעיף 26

בסעיף 26(א) לחוק העיקרי, במקום "סעיף 19(ג) (1) יבוא "סעיף 19(ג) (1) ו-(2)".

22. תיקון סעיף 39

בסעיף 39(א) לחוק העיקרי, אחרי פסקה (7) יבוא:

"(8) קיבוץ או מושב, לגבי נכסים המשמשים למטרה כאמור בפסקה (6) אם הגשמת המטרה איננה נעשית למטרות ריווח".

23. תיקון סעיף 40

בסעיף 40 לחוק העיקרי -

- (1) סעיפים קטנים (ג) ו-(ד) יסומנו (ה) ו-(ו), ולפניהם יבוא:

"(ג) מי שסכום המס שהוא חייב בו בשנת המס בעד מקרקעין לא עלה על 70 לירות, ובקיבוץ - 70 לירות לכל דירת מגורים, פטור באותה שנה מהמס החל עליהם; לעניין סעיף

חפצים בתיים, בשינויים המהותיים או שיורה עליהם השך בתקנות.

(ב) בתקנות לפי סעיף קטן (א) ייקבע, בין היתר, פרטים אלה:

- (1) השווי הכולל של חפצים בתיים שהוראות חוק זה יחולו עליהם מאליהן והשווי הכולל המקסימלי של חפצים בתיים שניתן לבטחם לפי בקשת בעליהם;
- (2) שיעורי התשלום שיחולו על סוגים שונים של חפצים בתיים;
- (3) שיעור הפיצוי שיינתן לגבי סוגים שונים של חפצים בתיים.

(ג) בתקנות לפי סעיף קטן (א) ניתן לקבוע, שיינתן לאדם פיצוי בשל נזק לחפצים בתיים ששוויים הכולל אינו עולה על סכום שייקבע גם ללא כל תשלום על פי סעיף זה."

33. הוספת סעיף 53א

אחרי סעיף 53 לחוק העיקרי יבוא:

"53א. סמכות להתעלם מפעולות מסוימות

(א) סבור המנהל, כי פעולה או עיסקה פלגית המפחיתה או העולה להפחית את סכום המס המשתלם בשל נכס מסוים היא מלאכותית או בדויה, או כי אחת ממטרותיה העיקריות של פעולה או עיסקה פלגית היא הימנעות ממס או הפחתת מס בלתי נאותות בשל נכס כלשהו, רשאי הוא להתעלם מן הפעולה או העיסקה ולשום את בעל הנכס לפי זה; הימנעות ממס או הפחתת מס ניתן לראותן כבלתי נאותות אפילו אינן נוגדות את החוק.

(ב) החלטתו של המנהל בהשתמשו בשיקול הדעת שניתן לו בסעיף קטן (א) ניתנת להשגה, לערר ולערוער לפי סעיפים 26 עד 27א."

34. תיקון סעיף 54

בסעיף 54(א) לחוק העיקרי, אחרי "ערר לפי סעיף 27 או 27א" יבוא "אם המציא בעל הנכס ערבות בנקאית או ערבות אחרת שקבע המנהל להבטחת תשלום המס שהוא עשוי להתחייב בו".

35. תיקון סעיף 54א

בסעיף 54א לחוק העיקרי, במקום "לעניין מתן פטור או הנחה יראו מקרקעין" יבוא "לעניין הניכוי מהשווי כאמור בסעיף 7א וכן לעניין מתן פטור או הנחה יראו מקרקעין - (1) ובסופו יבוא:

"(2) שהם בבעלותם המשותפת של אדם ושל איגוד שבשליטתו, כאילו היו בבעלותו של אחד מהם."

36. הוראות מעבר

על אף האמור בחוק העיקרי ובחוק זה -

- (1) רשאי המנהל לשום שוויו של בניין לשנת המס 1972, גם אם טרם חלפו חמש שנים לאחר השומה האחרונה;
- (2) (א) הוגשו השגה או ערר לגבי מקרקעין מסוימים על השומה לשנת המס 1972, וסכום המס שאינו שנוי במחלוקת הוא פחות

כדין קרקע, אם הסכום שניתן לקבל בעד המטע במכירה ממוכר ברצון לקונה ברצון באחד באוקטובר שקדם לשנת המס עלה על 12,000 לירות לדונם, וכדין מטע של חקלאי - אם היה הסכום נמוך מזה; לעניין זה יראו מטע הנטוע על קרקע שהיא ממקרקעי ישראל, כמשמעותם בחוק יסוד: מקרקעי ישראל, ושחורכם התחייב להחזירה למינהל מקרקעי ישראל עם שניו ייעודה - כמטע ששווי כאמור פחות מ-12,000 לירות לדונם.

(ג) שר האוצר, בהתייעצות עם שר החקלאות ובאישור ועדת הכספים של הכנסת, רשאי לשנות את הסכום הנקוב בסעיף קטן (ב) (2)."

29. תיקון סעיף 45

בסעיף 45(א) לחוק העיקרי, בפיסקה (3), בסופה יבוא "ספינות דיג שעיקר פעולתן מחוץ למימי החופין של ישראל וכן כלי טיס וכלי שיט או חלק מהם שיובאו לישראל לשם תיקון או שיפוק".

30. תיקון סעיף 46 ושינוי מספרו ל-45א

סעיף 46 לחוק העיקרי יסומן 45א, ובו -

- (1) בסעיף קטן (א), הסיפה המתחילה במלים "אם שילם במועד שהיה עליו לשלם" - תימחק;
- (2) סעיף קטן (ד) - בטל.

31. הוספת סעיף 46

אחרי סעיף 45 לחוק העיקרי יבוא:

"46. זכות לקבל פיצויים בשל מלאי עודף

(א) בעל מלאי אשר כמות המלאי שלו היתה בתקופות שונות של שנת המס גדולה מהכמות ששימשה כבסיס לקביעת שווי לפי סעיף 15, והוא רוצה לבטח מפני נזק מלחמה גם את כמות המלאי שגדלה כאמור (להלן - מלאי עודף), יהא זכאי לקבל פיצויים אם מילא אחר כל אלה:

(1) מסר למנהל הצהרה בכתב שבה פירט את התקופות שבהן צפוי מלאי עודף, את סוגיו, את כמותו המשוערת, את מחירו כמשמעותו בסעיף 15(ד) ביום מתן ההצהרה, ואת משך התקופות שבהן צפוי מלאי עודף;

(2) שילם עם מסירת הצהרה 0.1% ממחירו כאמור של המלאי העודף, לכל חודש שבו הוא צפוי; ולעניין זה - יצורפו כל התקופות לתקופה רצופה אחת ויתרת חודש תחושב כחודש. (ב) מילא בעל מלאי אחר הוראות סעיף קטן (א), יהא זכאי לפיצויים בשל נזק מלחמה שקרה לאחר התשלום בתקופות שצוינו בהצהרה."

32. הוספת סעיף 74ב

אחרי סעיף 74א לחוק העיקרי יבוא:

"74ב. ביטוח חפצים בתיים

(א) כדי לאפשר תשלום פיצויים מקרן הפיצויים, יים, בעד נזק לחפצים שאינם נכס והמצויים בבית מגוריו של אדם (להלן - חפצים בתיים), רשאי שר האוצר, באישור ועדת הכספים של הכנסת, לקבוע בתקנות כי הוראות חוק זה, כולן או מקצתן, יחולו על סוגים מסוימים של

- (1) בשנות המס 1972 ו-1973 - 10%
מן ההפרש כפי שהוא בשנת המס;
- (2) בשנות המס 1974 עד 1977 -
20% מן ההפרש כפי שהוא בשנת המס;
- (5) על אף האמור בפיסקאות (3) ו-(4), אם
יהיה סכום המס המגיע לפי חוק זה בשל בניין
מגורים, בניין מיוחד או בניין עסקי שטרם
מוצו לגביו ההקלות לפי סעיף 3(ב) (1) לחוק
העיקרי לפני ביטולו, עולה על המס הבסיסי
שהיה בעליו צריך לשלם לשנת המס 1972 אילולא
הביטול, יהיה לגביו המס הבסיסי לשנת המס
1972 - המס שהיה צריך לשלם כאמור, ולפיו
יחושב ההפרש האמור בפיסקאות (3) ו-(4);
- (6) (א) מי שבשנת המס 1971 נעשה לראשו-
נה בעל דירה המשמשת למגוריו, ישלם במשך
שלוש שנות מס, החל בשנת 1972, שליש
מהמס החל על אותה דירה (בפיסקה זו -
המס הבסיסי), ומשנת המס הרביעית ואילך
ייוספו על המס הבסיסי, כשיעורו בשנה
שקדמה לשנת המס, 20% מן ההפרש שבין
המס הבסיסי לבין המס המגיע לאותה שנה;
- (ב) מי שבאחת משנות המס 1972 עד
1978 נעשה לראשונה בעל דירה המשמשת
למגוריו, ישלם אותה שיעור מס שהיה עליו
לשלם לפי פיסקת משנה (א) אילו רכש את
הדירה בשנת המס 1971;
- (ג) לעניין פיסקה זו לא יראו אדם כאילו
רכש דירה לראשונה אם הוא או קרובו היו
בעבר בעלי דירה ששימשה למגוריהם;
- (7) היה סכום המס המגיע לפי חוק זה בעד
נכסים כמפורט להלן עולה על המס שהיה מגיע
בעדם לשנת המס 1971, יועלה המס בהדרגה
תוך חמש שנים החל משנת 1972, כשבכל שנה
ייוספו 20% מההפרש כפי שיהיה באותה שנה;
ואלא הנכסים:
- (א) בניין שעבר תחילתו של חוק זה נחשב
כבניין חקלאי, והגדרו שונה בחוק זה;
- (ב) קרקע באזור חקלאי;
- (ג) מטע שלפי הוראות סעיף 44(ב) לחוק
העיקרי דינו כדין קרקע;
- (8) ביטולו של סעיף 3(ב) (2) לחוק העיקרי
לא יגרע מזכויות שהיו מוענקות על פיו אילולא
בוטל;
- (9) בשל מבגה בתהליך בנייה שבנייתו החלה
לפני תחילת חוק זה ישולם מס יחסי כיתום תקופת
הבנייה שלאחר תחילת חוק זה לכל תקופת
הבנייה;
- (10) ההנחה לפי סעיף 20(ב) לחוק העיקרי
תינתן בשנת המס 1972 למי ששילם עד כ"ג
בחשון תשל"ג (31 באוקטובר 1972) את המס
המגיע לאותה שנה.

37. תחולה

תחולתו של חוק זה לגבי שנת המס 1972 ואילך.

מסכום המס שהמשיג או העורר חוייב בו בשל
אותם מקרקעין לשנת המס 1971 ואינו שנוי
במחלוקת (בפיסקה זו - המס הבסיסי),
יראו כשנוי במחלוקת הסכום שמעל המס
הבסיסי - לפי הנמוך יותר;

(ב) בשומה שאיננה ניתנת עוד להשגה,
לערר או לעידעור, ונקבע בה סכום מס שהוא
פחות מהמס הבסיסי, יוחזר ההפרש, בצירוף
ריבית של 9% לשנה;

(3) (א) עולה סכום המס המגיע לפי חוק זה
בשל בניין מגורים שניתן לגביו ניכוי לפי
סעיף 47א(א) לחוק העיקרי, או בשל בניין
עסקי המשמש בתעשייה, על סכום המס שהיה
בעליו צריך לשלם, לפני כל פטור או הנחה,
לשנת המס 1971 (בפיסקה זו - המס
הבסיסי) - מי שהיה בעליו בשנת 1971 לא
יידרש לשלם עליו מס לשנות המס 1972 עד
1974 בסכום העולה על המס הבסיסי, ומי
שזכאי בשנת מס פלוגית לפטור או הנחה
מהמס, יינתנו לו הפטור או ההנחה מהמס
הבסיסי כפי שהוא אותה שנה; החל משנת
המס 1975 יעלה המס הבסיסי בהדרגה כך
שבכל שנה ייוספו 20% מההפרש כפי שהוא
באותה שנה;

(ב) בעל בניין מגורים שחלה עליו פיסקת
משנה (א), החולק על הודעת התשלום לשנת
המס 1975, רשאי, תוך 30 יום מיום שנמסרה
לו ההודעה, להשיג עליה לפני המנהל בכתב
מנומק; על השגה לפי פיסקת משנה זו
יחולו הוראות סעיפים 26 ו-27 לחוק העיקרי;

(4) עולה סכום המס המגיע לפי חוק זה
(בפיסקה זו - המס החדש) בשל בניין מגורים
או בניין עסקי שלא חלה עליהם פיסקה (3),
או בשל בניין מיוחד, על סכום המס שהיה בעליו
צריך לשלם, לפני כל פטור או הנחה, לשנת
המס 1968 לפי שווים לשנת המס 1967, אילולא
הוראות סעיף 5 לחוק מס רכוש וקרן פיצויים
(תיקון מס' 5), תשכ"ט-1969¹ (בפיסקה זו -
המס הבסיסי) - סכום המס שיידרש לשלם מי
שהיה בשנת המס 1971 בעל בניין שנחשב ערב
תחילתו של חוק זה כבניין עירוני או תעשייתי
יועלה בהדרגה כך:

(א) אם הבניין אינו מושכר בשכירות מוגנת
ייוספו על המס הבסיסי -

- (1) בשנת המס 1972 - 20% מההפרש
שבין המס הבסיסי ובין המס החדש
(להלן - ההפרש);
- (2) בשנת המס 1973 - 60% מההפ-
רש;
- (3) בשנת המס 1974 - ההפרש כולו;

(ב) אם הבניין מושכר בשכירות מוגנת,
ייוספו על המס הבסיסי כשיעורו בשנה
שקדמה לשנת המס -

הסתייגויות לחוק הג"ל

- לסעיף 1**
 ש. ארליך, י. בדר, א. גולדשטיין, ד. מילמן וח. קורמו מציעים:
 בפסקה (3), במקום פסקת משנה (2) להגדרת "בנין חקלאי" יבוא:
 " (2) בניין המשמש או מיועד לשמש מפעל כמשמעותו בפקודת הבטיחות בעבודה (נוסח חדש), תש"ל-1970, אשר משמש למען המשק החקלאי או המשקים החקלאיים בלבד."
 בפסקה (4) יימחקו המלים "שהם ובעלותו של חקלאי".
 בפסקה (9), במקום הגדרת "חקלאי" יבוא "חקלאי" — בעל משק חקלאי.
 פסקה (12) תימחק.
 בפסקה (16) פסקת משנה (א) תימחק.
- לסעיף 2**
 ש. ארליך, י. בדר, א. גולדשטיין, ד. מילמן וח. קורמו מציעים:
 במקום סעיף קטן (א) (2) יבוא:
 " (2) על בניין מגורים ובניין עסקי המושכרים בשכירות מוגנת יוטל רק החלק של קרן פיצויים לנוזקי מלחמה ולא יוטל מס רכוש".
 לחילופין:
 " (2) כל הדירות המוגנות ייחשבו כדירות שערכן 30,000 לירות ויבוטל כל המס עליהן".
 לחילופין:
 בסעיף קטן (א) (2), במקום "0.7" יבוא "0.5" ובפסקה (3), במקום "1.5" יבוא "1.0".
 בסעיף קטן (א) (6), במקום "0.8" יבוא "0.2".
 בסעיף קטן (ב), במקום "12,000" יבוא "15,000".
- לסעיף 5**
 א. לבנבראון מציע:
 בסעיף קטן (א) (2), במקום "0.7" יבוא "0.4".
- לסעיף 7**
 ש. ארליך, י. בדר, א. גולדשטיין, ד. מילמן וח. קורמו מציעים:
 למחוק את הסעיף.
 לחילופין:
 בסעיף 44(ב), אחרי המלים "כדין קרקע" יבוא "אולם כל עוד קיים מטע ייחשב כמטע";
 ובמקום "12,000 ל"י" יבוא "15,000 ל"י".
 בסעיף קטן (ג), במקום "רשאי לשנות" יבוא "ישנה אחת לשנתיים".
- לסעיף 12**
 ש. ארליך, י. בדר, א. גולדשטיין, ד. מילמן וח. קורמו מציעים:
 למחוק את הסעיף.
- לסעיף 14**
 א. לבנבראון מציע:
 בסעיף קטן (ב) בבעל, במקום פסקה (1) יבוא:
 (1) כותנה וטבק 60. ....
- לסעיף 16**
 ש. ארליך, י. בדר, א. גולדשטיין, ד. מילמן וח. קורמו מציעים:
 בתחילת הפרק יבוא:
 "הוראות פרק זה לא יחולו על מגרשים בדי קבלני בנייה שעליהם יוטל מס על מלאי, ועם תחילת הבנייה תיווסף למס המלאי על ערך המגרשים הוספה של 0.6% ממחצית עלות הבנייה."
 לחילופין:
 בסעיף 16, במקום "1.5" יבוא "0.6", ובסעיף 116 בסעיפים קטנים (א) ו-(ב), במקום "0.6" יבוא "0.3".
- לסעיף 28**
 ש. ארליך, י. בדר, א. גולדשטיין, ד. מילמן וח. קורמו מציעים:
 למחוק את הסעיף.
 לחילופין:
 בסעיף 44(ב), אחרי המלים "כדין קרקע" יבוא "אולם כל עוד קיים מטע ייחשב כמטע";
 ובמקום "12,000 ל"י" יבוא "15,000 ל"י".
 בסעיף קטן (ג), במקום "רשאי לשנות" יבוא "ישנה אחת לשנתיים".

טו. הצעת חוק העזרה המשפטית למדינות זרות (תיקון), תשל"ב-1972

1. תיקון סעיף 1 לחוק העזרה המשפטית למדינות זרות, תשט"ז-1956¹ (להלן — החוק העיקרי), במקום הגדרת "רשות שיפוטית" יבוא:

"רשות שיפוטית" — כל בית-משפט או בית דין מוסמך במדינה זרה וכל רשות אחרת שמדינה זרה הודיעה שהיא רשות שיפוטית לעניין עזרה משפטית";

¹ ס"ח תשט"ז, עמ' 91.

2. תיקון סעיף 3

הסכים לכך העציר או האסיר בפני בית-המשפט – להורות שהעציר או האסיר יועבר באורח זמני לארץ שבה הוא מתבקש להתייצב, ובלבד שהובט טח להנחת דעתו של בית-המשפט כי יחזק שם במעצר או במאסר בתנאים דומים ככל האפשר לתנאים שבהם היה נתון במשמורת בישראל וכי יוחזר לישראל לא יאוחר מתום התקופה שיקבע בית-המשפט לפי סעיף קטן (ג).

(ב) בית-המשפט יסביר לעציר או לאסיר את זכותו שלא להסכים להעברתו לחוץ-לארץ, ורשאי הוא שלא להורות כאמור בסעיף קטן (א) אם, בין השאר, נוכחותו של העציר או האסיר הכרחית בהליכים פליליים התלוים ועומדים בישראל או אם קיימים שיקולים מכריעים אחרים המתנגדים להעברת העציר או האסיר למדינה המבקשת.

(ג) בית-המשפט יקבע את תקופת שהותו של העציר או האסיר במדינה המבקשת בהתחשב בזמן הדרוש לשמיעת עדותו או לביצוע האימות כמבוקש, אולם תקופה זו לא תעלה על שישה חודשים ותהא קצרה מהתקופה שבה מותר להחזיק את העציר או האסיר במשמורת בישראל.

(ד) אדם שנמסר לשלטונות מדינה זרה לפי סעיף זה, רואים, לכל עניין, את תקופת מעצרו או מאסרו מחוץ לישראל כתקופה שהוא נושא בה את מאסרו בישראל, ורואים את החזקתו במעצר או במאסר מחוץ לישראל כאמור – כהחזקה במשמורת בישראל.

27. החזקת עציר או אסיר מחוץ-לארץ במש"מורת

נמסר עציר או אסיר במדינה זרה לישראל לצורך התייצבות לפני רשות שיפוטית ישראלית, יהא זה חוקי להחזיקו, בתקופת שהותו בישראל, במאסר במקום שיוורה נציב בתי הסוהר, אם ביקשה זאת רשות שיפוטית באותה מדינה זרה, או אם הסכימה לך, ולתקופה שביקשה או הסכימה לה.

גירסה א':

ואם העציר או האסיר הסכים לכך.

גירסה ב':

(לא תבוא כל תוספת).

27. הסמכויות אינן תחליף להליכי הסגרה

אין להשתמש בסמכויות לפי חוק זה להסגרת אדם לחוץ-לארץ כדי שיועמד שם לדין על עבירה שעבר, או כדי שישא עונש שהוטל עליו על עבירה כאמור, ואין להשתמש בהן כדי להעמיד לדין אדם, שנמסר לישראל כאמור בסעיף 27, על עבירה שביצע לפני שנמסר, או כדי לאסרו לשם נשיאת עונש שהוטל עליו בישראל על עבירה כאמור.

27. תעודת שר החוץ

תעודה של שר החוץ האומרת שמדינה פלונית הודיעה, כי רשות פלונית מרשויותיה היא רשות שיפוטית לעניין עזרה משפטית, תהא ראייה למתן ההודעה.

בסעיף 3 לחוק העיקרי, אחרי "הצגת מסמכים" יבוא "על תפיסת מסמכים או חפצים אחרים, ועל עריכת חיפוש", ובסופו יבוא "הוכל בכפוף להוראות כל דין החל בישראל על ביצוע פעולות אלה, זולת אם יש בחוק זה הוראה אחרת".

3. הוספת סעיפים 6 ו-7

אחרי סעיף 6 לחוק העיקרי יבוא:

"6א. מסירת חפצים למדינה זרה

(א) הגיעו חפצים או מסמכים (להלן – חפ"צים) לרשותו של בית-המשפט על פי חוק זה, בין על פי צו חיפוש ובין בדרך אחרת, והם דרושים לרשות השיפוטית כראיה בהליך פלילי, רשאי בית-המשפט לצוות על מסירתם לידי הרשות השיפוטית או לידי אדם שהיא קבעה, הכל בתנאי-איים שבית-המשפט ראה להתנותם לשם הבטחת בטיחותם של החפצים ושמירתם.

(ב) בית-המשפט רשאי למסור לרשות השיפוטית במקום המסמך שהגיע לידי, כאמור בסעיף קטן (א), העתק מאושר או העתק צילומי מאושר של המסמך, זולת אם ביקשה הרשות השיפוטית במפורש למסור את מקור המסמך.

(ג) לא יצווה בית-המשפט כאמור בסעיף קטן (א) אלא אם ראה שנתקיימו כל אלה:

(1) כל הסוּען לזכות או לעניין בחפץ, והוא ומקומו מגוריו ידועים לבית-המשפט, ניתנה לו הזדמנות להשמיע את טענותיו בבית-המשפט; (2) החפץ אינו דרוש בהליכים תלויים ועומים בישראל;

(3) הובטח להנחת דעתו של בית-המשפט, כי החפץ יוחזר בהקדם האפשרי אליו או אל מי שבית-המשפט יורה עליו.

(ד) בית-המשפט רשאי, על פי בקשת היועץ המשפטי לממשלה, לוותר על החזרת החפץ, זולת אם התנגד לכך בעל זכות בחפץ.

(ה) בית-המשפט שהוחזר אליו החפץ יהיה רשאי לצוות שהחפץ ימסר לאדם שממנו נלקח, או שיהגו בו בדרך אחרת כפי שיוורה.

36. סמכויות בית-המשפט בעבירות בעלות אופי מדיני

בית-המשפט רשאי שלא לצוות על מסירתם של חפצים לידי רשות שיפוטית או על עריכת חיפוש או על תפיסת חפצים, אם נראה לו כי הפעולות האמורות מבוקשות לצרכי הליכים בעבירה בעלת אופי מדיני.

4. הוספת סעיפים 7א עד 7ד

אחרי סעיף 7 לחוק העיקרי יבוא:

"7א. העברת אסירים ועצירים לחוץ-לארץ

(א) ביקשה רשות שיפוטית כי עציר או אסיר יתייצב אישית בהליכים שלפניה, לשם מתן עדות או אימות, רשאי בית-המשפט – על פי בקשת היועץ המשפטי לממשלה או בא-כוחו, ואם

הסתייגות לחוק הנ"ל

לסעיף 3

ב. הלוי מצינו:

במקום סעיף 36 יבוא:

"36. עבירות בעלות אופי מדיני

לא יתן בית-משפט צו לפי סעיף 3 או לפי

סעיף 6א, אם מצא שיש יסוד סביר להניח כי
הבקשה מתייחסת לעבירה בעלת אופי מדיני
או לעבירה הקשורה בעבירה בעלת אופי מדיני."

טו. מסקנות ועדת העבודה בעניין דרכי הטיפול בעלייה ההולכת וגוברת

ב. אזורי פיתוח

1. הוועדה קוראת למשרד הקליטה לדאוג להפי-
גית העולים ולשיכונם, ובמיוחד להפניית הדור הצעיר
להתיישבות חלוצית בהתיישבות עירונית וכפרית בחלקי
המולדת השונים.

2. כדי להגביר את קליטת העולים באזורי פיתוח
יש לדאוג למתן תמריצים משמעותיים בגדל הדירה.

3. יש להגביר את המאמץ להרחבת שירותים
בערי הפיתוח.

4. הוועדה מציינת את המאמצים וההישגים של
משרד הקליטה בהפניית עולים לערי פיתוח.

ג. דיוור

1. לאור התחזית לעלייה ההולכת וגוברת יש
להגביר את פעולות ההכנה והתיכנון המוקדמים של
אתרי בנייה, פיתוח תשתית והכנת יסודות.

2. הוועדה ממליצה להגביר את המאמץ לזרוז
הבנייה והשלמת הדירות המיועדות לעולים ומביעה את
דאגתה למצב השיכון של יחידים וזוגות קשישים. הווע-
דה תובעת ריכוז המאמצים לפתרון הבעיה על-ידי
רכישת דירות קטנות קיימות והפנייתן ליעד זה.

יש לבנות מיד ובמידה הדרושה דירות קטנות בנות
1, 1½, 2 חדרים לשם שיכונם של עולים בחדים ומש-
פחות עולים קטנות.

3. הוועדה קוראת לממשלה להגביר את איכלוס
ירושלים על-ידי העמדת מגוון של דירות לכל סוגי
העולים.

ד. תעסוקה

1. הוועדה רואה צורך בגקיטת אמצעים נוספים
להרחבת אפשרויות הקליטה התעסוקתית לעולים בכלל
ולעולים בגיל מתקדם במיוחד. הוועדה קוראת לאיורגון
העובדים, למעבידים ולוועדי העובדים לתת ידם למאמץ
זה.

2. הוועדה רואה צורך לבדוק את נושא רציפות
זכויות הוותק, הפנסיה והזכויות הסוציאליות של עולים
אשר עבדו שנים רבות במקצועם ומפסידים את זכויות
תיהם עקב העלייה.

3. הוועדה רואה בברכה את הגהגת התג"מ (תכ"ג
נית גימלאות מיוחדת).

4. הוועדה תובעת ממשרד הקליטה להפנות עו-
לים לשיכונים באזורי תעסוקה לפי תיכנון מראש
ולהימנע מהעברת עולים לאזורים שבהם אין מקורות
תעסוקה מתאימים.

בישיבת הכנסת ביום כ"ה בטבת תשל"ב (12
ביונאר 1972) החליטה מליאת הכנסת להעביר לדיון
בוועדת העבודה את ההצעה לסדר-היום שהגיש חבר-
הכנסת ב. צ. קשת בנושא הנ"ל.

ועדת העבודה הקדישה לנושא זה שש ישיבות
וערכה סיור. במהלך ישיבותיה שמעה הוועדה את השר
לקליטת העלייה ונציגי משרדו, את נציגי משרד העבודה
והסוכנות היהודית.

הוועדה ערכה סיור במרכזי קליטה ובקורס להסבה
מקצועית לעולים חדשים באזור נתניה. הוועדה קיבלה
נתונים ותחזיות מטעם נציגי המשרד לקליטת העלייה
שלפיהם הגיעו לישראל בשנת 1971 42,000 עולים לעו-
מת 37,000 לערך בשנת 1970, גידול של 14%.

באותה שנה בתום שנה לאחר עלייתם התגוררו
82% מכלל העולים בדיוור קבע, וכ- 55% מכלל העולים
מעל גיל 18 השתייכו לכוח העבודה האזרחי כשאחוז
המועסקים מתוכם הגיע ל- 80% בערך.

במחצית הראשונה של 1972 עלו כ- 27,500 עולים
לעומת 18,000 בתקופה המקבילה אשתקד, היינו גידול
ב- 53% לערך כאשר שיעור הבודדים בשנת 1972 הוק-
טן ל- 20% מסך כל העולים, לעומת 30% בתקופה
המקבילה אשתקד. מספר המשפחות גדל ב- 60% לערך
לעומת התקופה המקבילה אשתקד.

במחצית הראשונה של 1972 נתן המשרד לקליטת
העלייה כ- 4,800 פתרונות דיוור מתוך הבנייה הציבורית,
גידול של כ- 42% לעומת התקופה המקבילה אשתקד.
כ- 37% מן הדירות שאוכלסו היו באזורי הפיתוח.

השנה צפויים 60,000 - 65,000 עולים, שמהם 60%
בערך יבואו ממזרח אירופה. מסתבר שהשנה יגיעו יותר
מפי שניים עולים מאזור זה מאשר בשנת 1971.

לעומת זאת רואה הוועדה בחומרה רבה את צימצום
היקף העלייה מארצות הרווחה, מצב זה מחייב בדיקה
יסודית ונקיטת אמצעים יעילים ומיידיים לתיקון המצב
על-ידי המוסדות הפועלים בשטח זה ודרכי פעולתם.

בנקבות הדיונים, הסיוור ושמיעת הגורמים השונים
בנושא באה הוועדה לידי המסקנות הבאות:

א. וינה-לוד

1. הוועדה מקבלת בברכה את ההסדר שהושג בין
משרד הקליטה והסוכנות היהודית לגבי הטיפול בעולים
בווינה. הוועדה מדגישה את חשיבות קיצור ההליכים
והעמקת הטיפול בעולים הנובעים מהסדר זה.

2. לאור התגברות העלייה יש לדאוג לחיזוק יחי-
דת הקליטה לשיכלול הסידורים ולהגברת התיאום בין
כל הגורמים בנמל התעופה לוד.

אחדויות העולים ואיגונו הנשים לקליטתם החברתית של העולים.

4. הוועדה רואה צורך לציין את האחריות הרבה המוטלת על המפעלים ועדי העובדים לקליטתם החברתית והמקצועית של העולים וסיוע בהנחלת הלשון העברית ופונה לכל ועדי העובדים לסייע בקליטת העולים במקומותיהם.

5. לקליטת העולים ההמונית נחוצה לא רק פעילות מוסדית אלא אווירה ציבורית מתאימה, על כן ממליצה הוועדה על פעולת הסברה נמרצת בקרב כל שכבות האוכלוסיה, ובעיקר בקרב הנוער, שתביא לידי שינוי היחס שנוצר בין ותיקי הארץ והעולים ותביא ליצירת אווירה של אהבת אחים הדדית. את הפעולה בקרב הנוער יש לארגן ביחד בקרב התאחדויות הסטו-דנטים, מועצות התלמידים והפרלמנטים לנוער. לפעולה זו יש לגייס באופן מיוחד את פעילי ציון ואסיריה מברית-המועצות, וכן עולים פעילים מארצות אחרות. הוועדה סבורה כי יש להעמיד את פעולת ההסברה והחינוך בנושא הקליטה במוקד הפעילות ההסברתית ולתת לכך עדיפות ראשונה. הוועדה מציינת את פעולת ההסברה של משרד הקליטה במסגרות השונות וביניהן צה"ל, מערכת החינוך בשיתוף עם משרד החינוך, באיגונים חברתיים שונים וכו'. על אמצעי הקומוניקציה ההמוניים להירתם לשיפור האווירה החברתית בתחום זה.

ט. הקשר בין משרד הקליטה למשרדי ממשלה אחרים משרד הקליטה מקיים שיתוף פעולה עם כל משרדי הממשלה הקשורים בתהליך הקליטה. לדעת הוועדה יש לרכז במסגרת משרד הקליטה את הפעולות הקשורות לטיפול בעולים.

י. משרד הקליטה - הסוכנות היהודית

הוועדה רושמת לפנייה את שיתוף הפעולה הקיים בין משרד הקליטה לסוכנות היהודית. הוועדה מחווה את דעתה שיש להגביר ולחזק שיתוף פעולה זה. הוועדה מעלה על גס את מאבקם של יהודי ברית-המועצות למען עלייתם ארצה ושולחת ברכת חזק ואמץ לאסירי ציון הניצבים בקו הראשון של המאבק לעלייה. הוועדה מציינת בשמחה את קצב העלייה ההולך וגובר מברית-המועצות ומביעה תקווה שתהיה זאת עלייה המונית.

הצעות מיעוט

בהפניית עולים להגביר את קצב איכלוסה של ירושלים על-ידי עולים.

4. הוועדה קוראת למשרד הקליטה לדאוג להפניית העולים ולשיכונם בכל שטחי ארץ ישראל המשוחררים, בהתיישבות עירונית וכפרית כאחד.

5. הוועדה ממליצה על הקמת ועדה מיוחדת שתטפל בבעיות העלייה והקליטה, וזאת עקב חשיבותן הראשונה במעלה של בעיות אלה, שלא ניתן להכלילן בעבודתן הרגילה של ועדות העבודה והפנים.

6. הוועדה נוכחה לדעת כי ענייני הקליטה, אשר נמסרו בצדק למשרד ממשלתי מיוחד, סובלים מחוסר תיאום משוע בין משרדי הממשלה השונים מחד גיסא

5. יש לתכנן את המשק הישראלי ולהתאימו להתגברות העלייה ובהתחשב בהרכבה התעסוקתית.

6. הוועדה רושמת לפנייה את המערכת הענפה של קורסים להסבה מקצועית בכל המקצועות המבוצעים על-ידי משרד הקליטה בשיתוף עם משרד העבודה. מערכת ההסבה המקצועית היא גורם חשוב בקליטת העולים בתעסוקה ובקידום המשק.

ה. קליטה כלכלית של עולים מהמעמד הבינוני הממשלה נקראת לדאוג ליצירת כלים לקליטה כלכלית של העולים מהמעמד הבינוני.

ו. מעונות יום

הוועדה מציינת בסיפוק את פעולתם של משרד הקליטה ומשרד העבודה בהקמת עשרות פעוטונים ומעונות יום במקדי קליטה. הוועדה רואה צורך להרחיב את רשת הפעוטונים ומעונות היום כדי לאפשר קליטה נאותה.

ז. פישוט הליכי הקליטה

הוועדה רושמת לפנייה את ההסדרים הנעשים לפישוט הליכי הטיפול בעולה על-ידי ריכוז התשלומים במשרד הקליטה ומניעת הצורך בתעודת עולה לביצוע תשלומים. עם זאת ממליצה הוועדה על הגברת התיאום בין משרדי הממשלה הפועלים בתחומי הקליטה.

ח. קליטה חברתית

1. הוועדה מדגישה את חשיבותה של הקליטה החברתית והתרבותית להתערותם של העולים בישראל.

הוועדה מציינת כי משרד הקליטה פועל לקליטתם החברתית של העולים בשיתוף פעולה עם איגונים ולונטרניים, התאחדויות עולים, איגוני נשים ואיגוני נוער.

2. ביזמת משרד הקליטה הוקמו ועדי קליטה מקומיים ברוב מקומות הישוב הקולטים עלייה. אלה מופיעים על-ידי סניף משרד הקליטה במקום והרשות המקומית ומשמשים ככתובת לכל מתנדב לפעולות קליטה. הוועדה ממליצה על זירוז הקמת ועדי קליטה בכל המקומות והגברת פעולתם של הוועדים הקיימים והעמקתה.

3. הוועדה מציינת במיוחד את תרומתן של הת-

י. אריזון, מ. דרובלס, ד. לוי ומ. נסים מצייעים:

1. הוועדה מציינת בשמחה את העלייה הגוברת מברית-המועצות ומביעה תקווה שתהיה זו עלייה המונית. הוועדה מעלה על גס את מאבקם של יהודי רוסיה למען עלייתם למולדת ושולחת את ברכותיה לאסירי ציון העומדים בקו הראשון של מאבק זה.

2. הוועדה מביעה דאגתה לנוכח המספר הקטן של העולים מארצות הרווחה ורואה בחומרה רבה את העובדה שאף מספר קטן זה הולך ומצטמצם. מצב זה מחייב בדיקה יסודית של המוסדות הפועלים בשטח זה ודרכי פעולתם.

3. הוועדה פונה בקריאה למוסדות המטפלים

ברת העולים לאזורי השיכון, באופן כזה שעולים רבים שוכנו במקומות שבהם אין להם מקורות פרנסה מתאימים. לדעת הוועדה יש למסור נושא זה לטיפולו של המוסד המתאם העליון, בראשותו של שר הקליטה, שיחלוש על הקמת מפעלי תעסוקה ועל אזורי הדיור לעולים כאחד. התיכונן חייב להיעשות מראש, בהסתמך על סקרים אשר יעקבו, במידת האפשר, לכמה עו"לם יש לצפות, מה עיסוקם, מנהגייהם והתאמתם.

ב. יש לבנות מיד ובמידה הדרושה דירות קטנות בגות 1, 1½, 2 חדרים לשם שיכונם של בודדים ומשפחות קטנות.

ג. יש לדאוג לבניית שיכונים בשכירות חדשה, נמוכה ככל האפשר לתקופת הקליטה הראשונית, נה, ובשלב מאוחר יותר יוגדל שכר הדירה בסכום סביר.

ד. יש לפשט, ולאפשר ככל שניתן, חילופין במקום המגורים, באם יוכח כי במקום ששוכנה משפחת העולים אין לה מקורות פרנסה, ואילו במקום אחר - הפרנסה אפשרית.

והסוכנות היהודית מאידך גיסא, וממליצה על הקמת מוסד מתאם עליון אשר יהיה נתון לפיקוחו.

7. הוועדה ממליצה על הרחבת הפעולה הנאה המתבצעת על-ידי מתנדבים בקרב העולים עם הגיעם ארצה, אך מתנגדת לשיטה בה מגויסים "מתנדבים" מקיבוצים שונים המקבלים בעד התנדבותם סכומי כסף שבהם ניתן היה לגייס פקידים מתאימים, וביחוד מקרב העולים שהגיעו בתקופה האחרונה ומתמצאים בבעיות הקליטה. כן מביעה הוועדה דאגה כי המתנדבים הללו פועלים או יפעלו כתועמלני המפלגות אליהן הם משתייכים.

8. הוועדה ממליצה על פעולת הסברה נמרצת בקרב כל שכבות האוכלוסיה, ובעיקר בקרב הנוער, שתביא לידי שינוי היחס שנוצר בין חניקי הארץ והעו"לים ותביא ליצירת אווירה של אהבת אחים הדדית. את הפעולה בקרב הנוער יש לארגן ביחוד בקרב התאחדות יות הסטודנטים, מועצות התלמידים, הפרלמנטים לנוער ויהדות הצבא. לפעולה זו יש לגייס באופן מיוחד את פעילי ציון ואסיריה מברית-המועצות, וכן עולים פעילים מארצות אחרות.

9. שיכון

א. הוועדה רואה בדאגה את התפעה של העו"ל

יז. מסקנות ועדת העבודה בעניין קידום עיירות הפיתוח ומצב הבנייה בתוכן

בעקבות הסקירה והדיונים באה הוועדה לידי המסקנות הבאות:

1. הוועדה קובעת כי בעיית התקנת הדלתות הפנימיות בדירות המושכרות על-ידי חברת עמידר חייבת למצוא פתרון בהקדם, ותובעת ממשד השיכון להקדיש תשומת לב מלאה לתיקון הדבר.
2. הוועדה מבקשת משר השיכון לדווח לה על ההתקדמות שחלה בנושא זה עד חודש ינואר 1973.

בישיבת הכנסת ביום כ"ב באדר תשל"ב (8 במארס 1972) החליטה מליאת הכנסת להעביר לוועדת העבודה את ההצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת מ. צ. גריה בנושא הנ"ל.

ועדת העבודה הקדישה לנושא זה, שעיקרו היה מכוון לעבודה שאלפי בתים בעיירות פיתוח נבנו בשעתן ללא דלתות פנימיות, ישיבה אחת שבה שמעה על היקף הבעיה ואת תגובת משרד השיכון.

יח. מסקנות ועדת החוץ והבטחון בעניין מצבם התמור של יהודי סוריה

ג. הכנסת מעלה על נס את מאבק הגבורה של אחינו היהודים בסוריה לשמירת זהותם היהודית ולת"חיתתם הבלתי-נלאית לחופש.

ד. העם בישראל מודהה הדהות מלאה עם יהודי סוריה, והוא לא ירפה ממאמציו להפסקת הרדיפות נגדם, לשיחרור הכלואים ללא עוון ולהשגת זכות יציאה, בהתאם לחוק ולזכויות האדם המוכרות על-ידי העולם הנאור.

ה. הכנסת מביעה הערכתה לפרלמנטים, לממ"שלות, לאירגונים לאומיים. ובין-לאומיים ולאישו ציבור אשר מתוך מגיעים הומניטריים נחלצו למערכה למען הצלת יהדות סוריה משעבדה, וקוראת להם להגביר את המאמצים שיביאו ליציאת היהודים מארץ זו.

ביום כ"ה בסיון תשל"ב (7 ביוני 1972) החליטה הכנסת להעביר לוועדת החוץ והבטחון את ההצעות לסדר-היום שהעלו חברי-הכנסת א. אבנרי, מ. פרוש, ש. תמיר, מ. ידיר, ג. אליעד, מ. ביבי וא. ורדיגר בדבר מצבם התמור של יהודי סוריה.

ביום י"ד באב תשל"ב (25 ביולי 1972) סיימה הוועדה את דיוניה במסקנות הבאות:

א. הכנסת בישראל שרויה בדאגה רבה נוכח מצבם המחמיר והולך של היהודים שנתרו עוד בסוריה, שרדי קהילה יהודית גדולה ובעלת עבר מפורא.

ב. אין להשלים עם מעשי שלטונות סוריה השוליים מן היהודים זכויות אדם אלמנטריות, מתנכלים לחירותם, מטילים עליהם מעצרים שרירותיים ופוגעים ברכושם ובמקורות קיומם.

יט. מסקנות ועדת הכלכלה על המצב בענף הבשר

היצע ולהוציאם לשוק בתקופה של ביקוש מוגבר.

2) יש להחליף חלק מן המלאי הקבוע של בשר קפוא, שהממשלה מחזיקה במחסנים, בבשר פטימים והדירים. הדבר יביא להסכון ניכר במטבע זר. כן תובעת הוועדה לשמור על מלאי הבשר ברמה הדרושה.

3) לשם פיתוח המשחטות לפי תקנים בין-לאומיים יש ערך גם בפיתוח תעשיות המבו-ססות על פטימים והדירים. פיתוח תעשיות כאלה יאפשר הגדלת מכסות הייצור, באשר העופים יוכלו להיקלט בייצור התעשייתי, שיועד בחלקו ליצוא. כן ניתן יהיה לכבוש שווקים חדשים לתוצרת זו.

4) יש חשיבות מרובה ליתרונות הבריאותיים והתברואתיים בשחיטה המוסדרת במשחטות.

5) על מנת להגיע ליעדים שצוינו יש צורך להרחיב בקצב מורוז את כושר התפוקה של המשחטות ואת נפח הקידור.

לאור זה ממליצה הוועדה לפני הממשלה לבחון את הנחיצות להעניק למשחטות, שתעמודנה בדרישות תקנים בין-לאומיים, מעמד של מפעלים מוכרים.

ג. השיווק

יש להגביר את תודעת הצריכה של "עוף מוקפא" ו"עוף מקורר" בקרב עקרות הבית על-ידי שיפור הכנת המוצר מבחינת גודל, אריזה, הטיב והמחיר הסביר.

2. בשר בקר

א. בשר קפוא

הוועדה קיבלה לתשומת לב את תודעת נציגי משרד המסחר והתעשייה על נסיגות בתחום יבוא ושי-ווק בשר מפורק וארוז. הוועדה ממליצה על בדיקת האפשרות של הגדלת כמות יבוא בשר קפוא בצורה זו. הדבר ימנע הונאת הציבור על-ידי מכירת בשר קפוא כבשר טרי, וכן יאפשר את שיווקו של הבשר הקפוא במחיר סביר ומבוקר.

ב. בשר בקר טרי

הוועדה קוראת לגורמים הנוגעים בדבר להמשיך בחיפוש דרכים לגידול בקר לבשר בארץ במקומות המתאימים לכך (רמת הגולן וכו'). כן יש לחפש דרכים להקמת חוות לגידול בקר לבשר במקומות מתאימים בחוף-לארץ בכדי להבטיח כמויות מספיקות של בשר ולהויל את מחירו.

3. פיקוח וטרינרי על בתי הקירור

הוועדה רשמה לפנייה את הודעת נציגי משרד הבריאות ומשרד המסחר והתעשייה על הסדר הפיקוח הווטרינרי על בשר קפוא בבתי הקירור המרכזיים והמקומיים והעברת הפיקוח הארצי על בתי הקירור לידי היחידה הווטרינרית של שירותי המזון במשרד הבריאות החל ב-2 ביולי 1972.

הוועדה תובעת מן הגורמים התברואתיים במשרד

בישיבת הכנסת ביום ז' באדר תשל"ב (23 בפב-דואר 1972) הועלו שתי הצעות לסדר-היום על-ידי חברי-הכנסת:

1. הורביץ - "גרימת הפסדים חמורים למשקים עקב הצטברות עופים גדולים של פטימים והדירים";
א. זילברברג - "המשבר בענף הבשר המקומי".

הכנסת החליטה להעביר את שתי ההצעות לוועדת הכלכלה.

שיווק הבשר והבעיות הכרוכות בו נדונו לפני כשנה בוועדת הכלכלה בעקבות פניות ותזכירים של אירגוני הצרכנים על התייקרות מחירי הבשר. בעקבות דיונים אלה קיבלה הוועדה, ביום כ"א בחשוון תשל"ב (9 בנובמבר 1971), שורה של המלצות שהועברו לתשומת לב המשדדים הנוגעים בדבר.

בהמלצות אלו עמדה הוועדה על התנדות הקיימות בענף הבשר והדגישה את הצורך בנקיטת אמצעים על מנת למנוע ככל האפשר את התנדות הללו על-ידי תיכנון הייצור, תיאום בין המשדדים והגורמים המטב-לים בענף הבשר, וויסות השיווק. משרדי החקלאות והאיצר הודיעו לוועדה על אימוץ ההמלצות על ידם ועל ביצוען.

לאחר דיון ראשון בשתי ההצעות הנ"ל נבחרה ועדת משנה בראשותו של חברי-הכנסת ע. פיינרמן, שקיימה שלוש ישיבות בעניין זה. בישיבות אלה שמעה את נציגי המשדדים הנוגעים בדבר והגישה את סיכומיה למליאת ועדת הכלכלה.

ועדת הכלכלה, בהתבססה על החומר של ועדת המשנה ולאחר שהקדישה לנושא שתי ישיבות נוספות, קיבלה את המסקנות הבאות:

1. פטימים והדירים

על מנת למנוע תנדות והפרשים ניכרים בין הכמות המבוקשת לבין הכמות המוצעת יש לפעול בכמה תחומים.

א. הייצור

1) יש לדאוג באמצעות מכסות הייצור שהכ-מות המוצעת לשוק תהיה מווסתת ככל האפשר. לשם כך יש להגיע לקביעת מכסות תקופתיות, בהתאם לתקופת הגידול, דהיינו - מכסה תלת-חודשית בפטימים ומכסה חצי שנתית בהדירים. דבר זה מביא בחשבון תנדות עונתיות בצריכה בתקופת השנה ויאפשר התאמה מיידית במקרה של סטייה מן התיכנון.

2) התמורה שקבל החקלאי ממכירת תוצר-תו צריכה להבטיח כסוי הוצאות הייצור. בהתאם לכך יש לקבוע את מחיר המינימום המובטח.

ב. שחיטה ואיסוס

1) על מנת להגיע לויסות מירבי בכמויות ובמחירים יש לאחסן בבתי קירור כמות מס-פקת של פטימים והדירים בתקופה של עורף

מקומית כפי שהיא כיום. הסדר זה יביא גם ליעול השיווק, הוועדה ממליצה איפוא לפני הממשלה והר-בנות הראשית לעשות את הסידורים המתאימים בכיוון זה.

הבריאות וברשויות המקומיות לשמור על סדרי הפיקוח הווטרינרי תוך ביקורת קפדנית ומתמדת.

4. ריכוז ההשגחה על הכשרות

לאור ההסברים שקיבלה הוועדה היא סבורה כי ההשגחה על הכשרות צריכה להיות כלל-ארצית, ולא

כ. מסקנות ועדת השירותים הציבוריים בעניין סעד רפואי ממשלתי לריפוי הכרחי בחוץ-לארץ

לארץ תבוא ישועתם והם יצבאו על דלתות הוועדה הקובעת מי יזכה בסיוע; הוועדה תהא נתונה ללחצים גוברים מצד החולים וללחצי מצפון גם במקרים שבהם הנסיעה איננה הכרח רפואי.

הוועדה שקלה בתשומת לב את ההצעות השונות והגיעה למסקנות הבאות:

א. הוועדה מבניה היטב את הקושי להטיל על ועדה של רופאים שאינם אלא בשר ודם לפסוק במקרים שבהם נדמה לחולה ולבני משפחתו שטיפול בחוץ-לארץ יציל את חייו. עם זאת ממליצה הוועדה לפני משרד הבריאות לבחון את האפשרות להקים ועדות רופאים מומחים, כאמור לעיל, שיהיה בידם לאשר באילו מקרים יוענק לחולה טיפול חיוני - שאינו קיים בארץ - בחוץ-לארץ. הוועדה גם תבהיר לפגועים את האפשרויות הרפואיות שיש בישראל, וכן תיעץ לחולה ולבני משפחתו.

ב. לגבי המקרים שבהם תחליט הוועדה על טיפול בחוץ-לארץ ממליצה הוועדה להעניק ליוצאים השתתפות בהוצאות והקלות במיסוי.

ג. במקרה שהמשרדים יראו אפשרות לבצע את הנאמר לעיל תוקם לצורך זה קרן משותפת למשרד הבריאות ולקופות-החולים, אשר תהיה פתוחה לתרום מות הציבור, כדי לעזור במימון ריפוי בחוץ-לארץ.

בישיבת הכנסת ביום כ"ה בסיון תשל"ב (7 ביוני 1972) החליטה מליאת הכנסת להעביר לוועדת השי-רותים הציבוריים את ההצעה הנ"ל לסדר-היום שהגיש חבר-הכנסת ז. המר. הוועדה דנה בנושא בשתי ישיבות ושמעה את תכניתו של המציע ואת חוות-ידעתם של נציגי משרד הבריאות.

חבר-הכנסת המר מבקש לפתור בדרכים ממלכתיות את בעייתם של חולים שאין מרפא למחלתם בארץ ואילו בחוץ-לארץ יש סיכוי עדיף לקבל את הטיפול הנדרש. משרד הבריאות הוא שצריך, לדעתו, להקים קרן שתורכב מתקציב שיקציב המשרד, מתרומת הציבור ומן התקציבים של קופות-החולים, שיהיו לפיכך פטורות מעול ריפויים של אנשים שקשה לטפל בהם בארץ. לפי ההצעה צריכה ועדה רפואית מוסמכת לאשר שיש הכרח לקבל טיפול בחוץ-לארץ.

נציגי משרד הבריאות הצביעו על הקשיים העומדים בדרך לביצוע ההצעה. נסיעתו של כל חולה וחולה עם מלווה היא עניין הכרוך בסכומים גדולים מאוד, שניתן אולי לצמצם בדרך עדיפה; אין גם לפסול את נטייתו החיובית של הציבור לגלות רוחב לב ולעשות באורח ספונטני ובהתנדבות חד-פעמית את אשר קשה למשרד ממשלתי לעשות; וכן - יש בארץ אלפים רבים של חולים, שמצבם קשה; חולים אלה סבורים כי מחוץ-

כא. מסקנות ועדת השירותים הציבוריים בעניין שיחרור יולדות מבית-החולים יומיים לאחר הלידה

בעקבות הדיונים קובעת הוועדה:

א. כל יולדת ויולדת זקוקה למספר שונה של ימי אישפוז לפני ולאחר הלידה, והקביעה היא בכל מקרה לגופו, כדי רופאים מומחים לכך.

ב. עם זאת רואה הוועדה צורך לשוב ולהדגיש כי אין לשחרר יולדת מבית-החולים מוקדם מדי, דבר שיוכל לסכן את שלומה ואת שלום הילד. הוועדה מסבה את תשומת לב הגורמים המטפלים בנושא זה למסקנות מקיפות שהוועדה סיכמה בעניין "מצוקת אישפוז יולדות".

ג. הוועדה ממליצה לבחון את מצבה של כל יולדת גם מן האספקט הסוציאלי באמצעות עובדי סעד ולהתחשב בגורם זה לגבי קביעה של משך אישפוז יולדת. כשבאים לשחרר בהקדם יולדת לביתה יש להתחשב גם בתנאי הבית שאליו היא חוזרת ולמנוע, ככל שניתן, שיוולדת, אם למשפחה מרובת ילדים וללא עזרה בבית, תקדים לשוב לביתה.

ד. הוועדה קובעת כי לאור המצב החמור בתחום

בישיבת הכנסת ביום ב' בתמוז תשל"ב החליטה מליאת הכנסת להעביר לוועדת השירותים הציבוריים את ההצעה הנ"ל לסדר-היום שהגיש חבר-הכנסת אברמוביץ. הוועדה דנה בנושא בשתי ישיבות ושמעה את מנכ"ל המוסד לביטוח לאומי ואת נציגי משרד הבריאות.

מן הנתונים ששמעה הוועדה מסתבר כי ממוצע ימי האישפוז ליולדות יורד ונמצא עתה ב-3.4 ימים לערך ליולדת, בעוד שהמוסד לביטוח לאומי קבע את השתתפותו כאשר שהייה הממוצעת ליולדת היתה חמישה ימי אישפוז. עם זאת, נתונים אלה הם בבחינת ממוצע, הכולל מחד גיסא מספר קטן יחסית של יולדות השוהות בבתי-חולים שבועיים ואף יותר בגלל סיבוכים לפני ואחרי הלידה, ומאידך גיסא יולדות המשתחררות לאחר יומיים - רובן מבנות המיעוטים המבקשות לשוב בהקדם לביתן. משרד הבריאות דחה הצעה של המוסד לביטוח לאומי לשלם לבתי-החולים, במישרין, לפי מספר ימי אישפוז של יולדת והמוסד לביטוח לאומי קיבל נימוקי הדחייה.

מכבר תחיש את דיוניה לגבי מכלול הבעיות של אישמו יולדות ובהם גם תיקבע תקופת שהות מינימלית ליולדת בבית-חולים. הוועדה מבקשת לקבל את מסקנות הוועדה המשותפת האמורה בתום דיוניה.

אישמו יולדות, על הגורמים הממשלתיים להחיש ככל שניתן בנייתם של בתי-יולדות חדשים.

ה. הוועדה ממליצה עוד כי הוועדה המשותפת למשרד הבריאות ולמוסד לביטוח לאומי שהוקמה לא

כב. מסקנות ועדת הפנים בשאלת הקמת מלון הייאט על הר-הצופים בירושלים

3. הוועדה מאזכרת בזה את העובדה שהגורמים המוסמכים לפי החוק הם הקובעים הבלעדיים בכל הנוגע לאישור תכניות, לרבות המלון הנ"ל.

אם יהיו גורמים שירצו לערער על החלטות הוועדה המחוזית לתיכנון ולבנייה בגדון - ממליצה ועדת הפנים לפני הוועדה המחוזית לאפשר הגשת ערעור זה בכפוף לחוק.

4. ועדת הפנים סבורה שהמתכננים והוועדה המחוזית ייטיבו לעשות אם יבחרו באחת משתי האפשרויות להתאים את בניו המלון הנ"ל לקווים המנחים את תיכנון ירושלים. האפשרות האחת היא להקים מבנה נישא, שישבור את קו הרקיע של הר הצופים. בניו לגובה מסוג זה צריך להשלים את הנוף, שמגדלי אוגוסט טה ויקטוריה, א-טור, מוזיאון רוקפלר יוצרים ברקע. על-ידי בנייה מסוג זה יטושטש הנוף המסיבי והמוגושם שבנה עד כה על הר הצופים ונבעת שפירא.

האפשרות השנייה היא להנמיך את הבניו ולהתיימרו לחזות שנוצרה כבר על-ידי הבניו על הר הצופים.

5. ועדת הפנים רואה בעין יפה את ההחשה בבניית המודל של ירושלים.

בישיבת הכנסת ביום כ"ה בסיון תשל"ב (7 ביוני 1972) העלו חברי-הכנסת א. כץ ושי. לזין שתי הצעות לסדר-היום בעניין הנ"ל. מליאת הכנסת החליטה להעביר את הנושא לדיון בוועדת הפנים.

ועדת הפנים דנה בנושא בארבע ישיבות ושמעה בהן את נציגי משרד התיירות, משרד הפנים, ראש עיריית ירושלים, האוניברסיטה העברית ואת נציגי היומים להקמת המלון.

ועדת הפנים גם סיירה באתר המיועד להקמת המלון כדי להתרשם במקום על מידת ההשפעה של הקמת המלון על נוף הסביבה.

לאור הנ"ל הגיעה הוועדה לדי המסקנות הבאות:

1. ועדת הפנים מתייחסת למסקנותיה בנושא "תיכנון ירושלים, בעיותיו וסמכויותיו", שהוגחו על שולחן הכנסת ביום כ"ד באייר תשל"ב (8 במאי 1972) (סעיפים ו' ו-י') ובהן מעוגנים עיקרי התיכנון והבנייה של הבירה תוך דאגה עמוקה לשמירת יופיה, גופה ויחודה של ירושלים.

2. בהתאם לנ"ל מפנה הוועדה תשומת-לב הממונים על תיכנון ירושלים (עיריית ירושלים והוועדה המחוזית לתיכנון ולבנייה) לביקורת שהושמעה לגבי תכניות בניו מלון הייאט.

הצעות מיעוט

קרקע ציבורית ינהגו בעתיד ביתר זהירות לגבי שינוי יעוד הבנייה על הקרקע שברשותם.

א. אבנרי מציע:

1. ועדת הפנים מגנה את קלות הדעת, שהביאה לייעוד הגבעה הלבנה להקמת בית מלון ולהשקעת כספים ומאמצים מצד יומי מלון הייאט.

2. הוועדה קובעת שאין מקום להקמת מלון כל-שהו במקום זה. על אף הערכתה את המחשבה והרעיונות של אדריכלי מלון הייאט, אין הוועדה סבורה כי אפשר להסכים להקמתו במקום זה.

3. ועדת הפנים ממליצה לשלם ליוזמי מלון הייאט פיצוי נאות על הנוק שנגרם להם, שלא באשמתם.

ד. קורן, א. הרצל, א. אליאב וז. המר מציעים: ועדת הפנים שוללת הקמת מלון על הר הצופים.

ג. פת מציע:

להוסיף את הסעיף הבא:

6. ועדת הפנים מביעה מורת רוח על הטיפול הלקוי והתמוה מצד מוסדות האוניברסיטה העברית במכלול הנושאים הקשורים להקמת מלון הייאט, על הסכמתה העקרונית במחצית שנת 1970 להקצאת השטח לבנין המלון, התעלמותה מביצוע עבודות ההכנה לבניית המלון במשך שנה וחצי, ושינוי בעמדתה לאחר הסערה הציבורית שהתחוללה בגדון.

הוועדה ממליצה כי מוסדות ציבור שלרשותם

כג. מסקנות ועדת הכספים בשאלת המסים המקומיים

ועדת הכנסת בישיבתה מיום ז' בשבט תשל"ב (23 בינואר 1972) החליטה להעביר את ההצעות הנ"ל לוועדת הכספים.

להלן מסקנות הוועדה:

1. הוועדה רואה בדאגה רבה את המצב הכספי שנוצר ברשויות המקומיות. אי-העלאת שיעורי מסים מאז 1964 מחד גיסא והוצאות גדלות והולכות מאידך

בישיבת הכנסת ביום ג' בשבט תשל"ב (19 בינואר 1972) החליטה הכנסת להטיל על ועדת הכנסת לקבוע את הוועדה שתדון בשתי הצעות לסדר-היום כלהלן:

1. העלאה מתוכננת של המסים המוניציפליים - הצעת חבר-הכנסת ג. האונגר;
2. מניעת העלאתם של המסים העירוניים - הצעת חבר-הכנסת מ. וילנר.

3. הוועדה פונה אל הרשויות המקומיות להגביר את היעילות והחסכון, לבטל כפילויות ולצמצם מנגנונים.
4. הוועדה סבורה שהגברת פעולות הפיקוח וההד"רכה ברשויות המקומיות תביא לצמצום הוצאותיהן.
5. הוועדה בדעה שיש לבחון את שיטת המיסוי המוניציפלי תוך הכללת מרכיבים של פרוגרסיביות.
6. הוועדה בדעה שיש לבחון את כל תכניות עבודות הפיתוח ברשויות המקומיות תוך התאמתן לאפשרויותיהן הכספיות.
7. הוועדה בדעה שרצוי להגדיר באופן ברור את חלוקת התפקידים ותחומי האחריות של הממשלה והרשויות המקומיות.

1. גיסא הביאו לגרעונות גדולים ברשויות המקומיות. חוסר אמצעים מספיקים לאיוון הוצאותיהן של הרשויות יביא לצימצום שירותיהן, ובמיוחד תסבול מכך אותה אוכלוסייה הנוקקת ביותר לשירותים הללו. בשנת 1972/73 צפוי גרעון של 220 מיליון ל"י. עומס המילואות של כל הרשויות המקומיות (כולל קרן, ריבית והצמדה) הגיע ביום 31 במארס 1971 ל-2,220 מיליון ל"י.
2. עם הערכת פעילות הרשויות המקומיות וחיות גיות השירותים הניתנים על ידן סבורה הוועדה שהכרחי למצוא דרך להגדלת מקורות ההכנסה העצמיים של הרשויות המקומיות, בחלקן על ידי העלאת מסים ואגרות, תוך מגמה שלא להכביד על בעלי דירות קטנות ושכבות בעלי הכנסה מעטה.

הצעות מיעוט

1. אות המוניציפליות ממקורות שלה, על ידי קיצוץ הוצאותיה והפסקת ניפוחן. יש למחות במיוחד נגד העובדה הבולטת שבתקציב הנוסף מיוני 1972 - בסך 365 מיליון ל"י - לא הובטחה לשלטון המקומי אף פרוטה מלבד הסכום הקטן המתחייב באופן אוטומטי לפי החוק.
2. במקביל להרחבת הסיוע הממשלתי לרשויות המקומיות יחוייבו כולן, כל אחת לפי מצבה, לבצע חסכוניות וקיצוצים בתקציביהן.
3. על פי כל השיקולים הנ"ל מתנגדת ועדת הכספים של הכנסת להעלאת המסים המוניציפליים פליים.

ש. רוזן מציע:

1. במקום סעיף 5 במסקנות הוועדה יבוא:
  5. הוועדה סבורה, כי שיטת המסים המוניציפליים הנהוגה בישראל טעונה רפורמה במגמה לבססה על מיסוי פרוגרסיבי ולתת בידי הרשויות המקומיות את האמצעים הכספיים הדרושים לקיום תקין של השירותים הניתנים על ידיהן.

ז. גולן מציע:

1. במקום סעיף 2 במסקנות הוועדה יבוא:
  2. ועדת הכספים סבורה שאין השעה כשרה להעלאת מסים עירוניים באשר היא עלולה לגרום לערעור מדיניות השכר ומניעת חתימתם של הסכמי שכר בענפי המשק.
2. בסעיף 4 במסקנות הוועדה ייוסף:
  - "ולהפסקת הפיתוח האוטונומי. על הממשלה לגייש קוט אמצעים נמרצים כדי לצמצם במידה מירבית את האבטלה הסמויה במנגנוני העיריות וליוזם פעולות יעול וחסכון וביטול כפילויות."

י. בדר מציע:

במקום סעיפים 1 עד 7 במסקנות הוועדה יבוא:

1. הרשויות המקומיות בישראל נמצאות במצב כספי קשה; הסיבה העיקרית לכך היא שברוב המקומות קיים זלוזל מוחלט בצורך של איוון התקציב.
2. מצבן של רוב הרשויות המקומיות הוחמר בשל חוסר המשקיות, החסכון והיעילות, ביובו גלוי וסמוי, ניפוח מנגנון על-פי שיקולים מפלגתיים וקואליציוניים, והשקעות בלתי-חיוניות.
3. הגורם שהביא למצב החמור של הרשויות הוא האינפלציה שהממשלה אשמה בה יותר מכל גורם אחר. הכנסות הממשלה מן המסים גדלו יחד עם האינפלציה של ההכנסות והמחירים; לא כן מסים מוניציפליים - בניגוד להוצאות הרשויות המקומיות; מכאן סיבה נוספת לגרעונותיהן.
4. ההצעה להעלות מסים מוניציפליים בשלב מאוחר זה - בסכום של 30-40 מיליון ל"י אין בה כדי מתן תשובה לגרעונות השוטפים, ובפרט שהחוב המצטבר של השלטון המקומי עולה על 2,200 מיליון ל"י.
5. במסגרת עיסקת החבילה של 1972 התחייבה הממשלה שלא יעלו מסים מוניציפליים בשנה השוטפת, והפרת התחייבות זו תגרום להחשת האינפלציה ולזעזועים ביחסי העבודה ושכר העבודה.
6. אין להשלים עם הפרת התחייבות הממשלה הנ"ל, ומבחינה זו החלטת המועדף להטיל גזירות נוספות על תושבי הערים היא פסולה בעיקרה.
7. הממשלה חייבת למצוא מימון נוסף להוצאותיה.

סיכום הישיבות

ישיבה של"ב (י"ג באב תשל"ב - 24 ביולי 1972)

היו"ר - י. ישעיהו; מ. זר; ש. רוזן.

א. סגן מזכיר הכנסת ק. ארן הודיעה על המסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת.

ב. שרי-הפנים י. בורג מסר סקירה על פעולות משרדו. ב. בויכוח השתתפו: מ. ידד, מ. סורקיס, ב. שחור, ע. זועבי, י. מ. אברמוביץ, נ. אליעד, ז. שובל, ת. טובי, א. ורדיגר, ש. תמיר, א. אבנרי, ש. מיקור-ניס, ש. כהן, י. תמיר, ד. קורן. שר הפנים השיב למתווכחים. הצעות סיכום הוגשו על-ידי: י. יפרח בשם סיעות המערך (עבודה-מפ"ם), מפד"ל, המפלגה הליברלית העצמאית, קידמה ופיתוח, ש"י תוף ואחווה; י. תמיר בשם סיעת גח"ל; י. מ. אברמוביץ בשם סיעת אגודת ישראל; ז. שובל בשם סיעת הרשימה הממלכתית; א. לבנבראון בשם סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה; א. אבנרי בשם סיעת העולם הזה-כוח חדש.

הוחלט: לקבל את ההצעה שהוגשה על-ידי חברי הכנסת י. יפרח.

ג. סגן מזכיר הכנסת ק. ארן הודיעה על המסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת.

ד. י. גולדשמידט (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) הביא לקריאה שנייה חוק בתי הדין הדתיים הדרו"זיים (תיקון מס' 3), תשל"ב-1972.

הוחלט: לקבל את החוק.

ה. י. גולדשמידט (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) הביא לקריאה שנייה חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 34), תשל"ב-1972.

הוחלט: לקבל את החוק.

ו. סגן שר האוצר צ. דינשטיין הביא לקריאה ראשונה חוק הרביית (שינוי שיעורים), תשל"ב-1972. בויכוח השתתפו: ז. שובל, י. בדר, א. לבנבראון. סגן שר האוצר השיב למתווכחים.

הוחלט: להעביר את החוק לוועדת הכספים.

ז. סגן שר האוצר הביא לקריאה ראשונה חוק לתיקון פקודת ביטוח רכב מגועי (סיכוני צד שלישי), תשל"ב-1972. בויכוח השתתף א. לבנבראון. סגן שר האוצר השיב לו.

הוחלט: להעביר את החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

ח. מ. שחל הגיש הצעת חוק לתיקון פקודת ביטוח רכב מגועי (סיכוני צד שלישי) (נוסח חדש), תשל"ב-1972. סגן שר האוצר צ. דינשטיין השיב להצעה.

הוחלט: להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

ט. מ. כרמל (בשם ועדת החוק והבטחון) הביא לקריאה שנייה חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 6),

תשל"ב-1972. בויכוח השתתף א. אבנרי. מ. כרמל השיב לו.

הוחלט: לקבל את החוק.

י. מ. ורטמן (בשם ועדת העבודה) הביא לקריאה שנייה חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 7), תשל"ב-1972.

הוחלט: לקבל את החוק.

יא. א. שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה) הביא לקריאה שנייה חוק רשות הנמלים (תיקון), תשל"ב-1972.

הוחלט: לקבל את החוק.

יב. א. שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה) הביא לקריאה שנייה חוק רשות הנמלים (תיקון מס' 2), תשל"ב-1972.

הוחלט: לקבל את החוק.

ישיבה של"ג (י"ד באב תשל"ב - 25 ביולי 1972)

היו"ר - י. נבו; ט. סנהדראי; מ. ביבי.

א. סגן מזכיר הכנסת ק. ארן הודיעה על המסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת.

ב. שר-המסחר והתעשייה ח. בר-לב השיב על 9 שאלות תות של חברי הכנסת: ש. י. גרוס, ש. תמיר, א. אבנרי, ש. ארבל-אלמזליג, ש. מיקוניס.

ג. בהמשך הדיון על סקירת שר הדתות על פעולות משרדו השיב שר-הדתות ז. ורהפטיג למתווכחים. הצעות סיכום הוגשו על-ידי: מ. צ. גריה בשם סיעות המערך (עבודה-מפ"ם), מפד"ל, המפלגה הליברלית העצמאית, קידמה ופיתוח, שיתוף ואח"ווה; מ. ידד בשם סיעת גח"ל; מ. פרוש בשם סיעת אגודת ישראל; י. הורביץ בשם סיעת הרשימה הממלכתית; א. ורדיגר בשם סיעת פועלי אגודת ישראל; א. אבנרי בשם סיעת העולם הזה-כוח חדש.

הוחלט: לקבל את ההצעה שהוגשה על-ידי חברי הכנסת מ. צ. גריה.

ד. שר-החוזק א. אבן פתח את הדיון על משפטם של גבריאל שפירא ומאיר נשפיץ העומד להיפתח ביום 26 ביולי במוסקבה. בשם סיעותיהם מסרו הדעות: א. רזיאל-נאור, ר. ארזי, מ. צ. גריה, ש. י. גרוס, ג. האונגר, י. הורביץ, א. ורדיגר, ש. תמיר, א. אבנרי. שר החוזק העיר הערותיו לדברים שהושמעו. הצעות סיכום הוגשו על-ידי: ש. מיקוניס בשם סיעת מק"י; י. יפרח בשם סיעות המערך (עבודה-מפ"ם), גח"ל, מפד"ל, אגודת ישראל, המפלגה הליברלית העצמאית, הרשימה הממלכתית, קידמה ופיתוח, פועלי אגודת ישראל, שיתוף ואחווה, המרכז החפשי, העולם הזה-כוח חדש.

הוחלט: לקבל את ההצעה שהוגשה על-ידי י. יפרח.

ה. א. שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה) הביא לקריאה שנייה חוק הטיס (תיקון מס' 2), תשל"ב-1972. הוחלט: לקבל את החוק.

3. הוועדה פונה אל הרשויות המקומיות לחגביר את היעילות והחסכון, לבטל כפילויות ולצמצם מנגנונים.
4. הוועדה סבורה שהגברת פעולות הפיקוח וההד"ר כה ברשויות המקומיות תביא לצימצום הוצאותיהן.
5. הוועדה בדעה שיש לבחון את שיטת המיסוי המוניציפלי תוך הכללת מרכיבים של פרוגרסיביות.
6. הוועדה בדעה שיש לבחון את כל תכניות עבודות הפיתוח ברשויות המקומיות תוך התאמתן לאפ"שרויותיהן הכספיות.
7. הוועדה בדעה שרצוי להגדיר באופן ברור את חלוקת התפקידים ותחומי האחריות של הממשלה והרשויות המקומיות.

גיסא הביאו לגרעונות גדולים ברשויות המקומיות. חוסר אמצעים מספיקים לאיוון הוצאותיהן של הרשויות יביא לצימצום שירותיהן, ובמיוחד תסבול מכך אותה אוכלוסיה הגזקת ביותר לשירותים הללו. בשנת 1972/73 צפוי גרעון של 220 מיליון ל"י. עומס המילואות של כל הרשויות המקומיות (כולל קרן ריבית והצמדה) הגיע ביום 31 במארס 1971 ל-2,220 מיליון ל"י.

2. עם הערכת פעילות הרשויות המקומיות וחיוניות השירותים הניתנים על ידן סבורה הוועדה שהכרחי למצוא דרך להגדלת מקורות ההכנסה העצמיים של הרשויות המקומיות, בחלקן על ידי העלאת מסים ואגרות, תוך מגמה שלא להכביד על בעלי דירות קטנות ושכבות בעלי הכנסה מעטה.

הצעות מיעוט

אות המוניציפליות ממקורות שלה, על ידי קיצוץ הוצאותיה והפסקת גיפוחן. יש למחות במיוחד נגד העובדה הבולטת שבתקציב הנוסף מיוני 1972 - בסך 365 מיליון ל"י - לא הובטחה לשלטון המקומי אף פרוטה מלבד הסכום הקטן המתחייב באופן אוטומטי לפי החוק.

8. במקביל להרחבת הסיוע הממשלתי לרשויות המקומיות יהוייבו כולן, כל אחת לפי מצבה, לבצע חסכוניות וקיצוצים בתקציביהן.

9. על פי כל השיקולים הנ"ל מתנגדת ועדת הכספים של הכנסת להעלאת המסים המוניציפליים.

ש. רוזן מציע:

במקום סעיף 5 במסקנות הוועדה יבוא:

5. הוועדה סבורה, כי שיטת המסים המוניציפליים הנהוגה בישראל טעונה רפורמה במגמה לבססה על מיסוי פרוגרסיבי ולתת בידי הרשויות המקומיות את האמצעים הכספיים הדרושים לקיום תקיין של השירותים הניתנים על ידיהן.

י. גולן מציע:

1. במקום סעיף 2 במסקנות הוועדה יבוא:

2. ועדת הכספים סבורה שאין השעה כשרה להעלאת מסים עירוניים באשר היא עלולה לגרום לערעור מדיניות השכר ומניעת חתימתם של הסכמי שכר בענפי המשק.

2. בסעיף 4 במסקנות הוועדה ייוסף:

"ולהפסקת הפיתוח הראוותני. על הממשלה לנקוט אמצעים נמרצים כדי לצמצם במידה מירבית את האבטלה הסמויה במנגנוני העירוניות וליוזם פעולות ייעול וחסכון וביטול כפילויות".

י. בדר מציע:

במקום סעיפים 1 עד 7 במסקנות הוועדה יבוא:

1. הרשויות המקומיות בישראל נמצאות במצב כספי קשה; הסיבה העיקרית לכך היא שברוב המקומות קיים זלוזל מוחלט בצורך של איוון התקציב.

2. מצבן של רוב הרשויות המקומיות הוחמר בשל חוסר המשקיות, החסכון והיעילות, ביזבז גלוי וסמוי, גיפות מנגנון על-פי שיקולים מפלגתיים וקואליציוניים, והשקעות בלתי-חיוניות.

3. הגורם שהביא למצב החמור של הרשויות הוא האינפלציה שהממשלה אשמה בה יותר מכל גורם אחר. הכנסות הממשלה מן המסים גדלו יחד עם האינפלציה של הכנסות והמחירים; לא כן מסים מוניציפליים - בניגוד להוצאות הרשויות המקומיות; מכאן סיבה נוספת לגרעונותיהן.

4. ההצעה להעלות מסים מוניציפליים בשלב מאוחר זה - בסכום של 30-40 מיליון ל"י אין בה כדי מתן תשובה לגרעונות השוטפים, ובפרט שהחוב המצטבר של השלטון המקומי עולה על 2,200 מיליון ל"י.

5. במסגרת עיסקת החבילה של 1972 התחייבה הממשלה שלא יעלו מסים מוניציפליים בשנה השוטפת, והפרת התחייבות זו תגרום להחשת האינפלציה ולזעזועים ביחסי העבודה ושכר העבודה.

6. אין להשלים עם הפרת התחייבות הממשלה הנ"ל, ומבחינה זו החלטת המערך להטיל גזירות נוספות על תושבי הערים היא פסולה בעיקרה.

7. הממשלה חייבת למצוא מימון נוסף להוצאותיה.

סיכום הישיבות

- ישיבה של"ב (י"ג באב תשל"ב - 24 ביולי 1972)**
 הי"ר - י. ישעיהו; מ. זר; ש. רוזן.
א. סגן מזכיר הכנסת ק. ארן הודיעה על המסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת.
- ב.** שר-הפנים י. בורג מסר סקירה על פעולות משרדו. בוויכוח השתתפו: מ. ידיד, מ. סורקיס, ב. שחר, ע. זועבי, י. מ. אברמוביץ, נ. אליעד, ז. שובל, ת. טובי, א. ורדיגר, ש. תמיר, א. אבנרי, ש. מיקור-ניס, ש. כהן, י. תמיר, ד. קורן. שר הפנים השיב למתווכחים. הצעות סיכום הוגשו על-ידי: י. יפרח בשם סיעות המערך (עבודה-מפ"ם), מפד"ל, המפלגה הליברלית העצמאית, קידמה ופיתוח, שי-תוף ואחווה; י. תמיר בשם סיעת גח"ל; י. מ. אברמוביץ בשם סיעת אגודת ישראל; ז. שובל בשם סיעת הרשימה הממלכתית; א. לבנבראון בשם סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה; א. אבנרי בשם סיעת העולם הזה-כוח חדש.
- הוחלט: לקבל את ההצעה שהוגשה על-ידי חברי הכנסת י. יפרח.
- ג.** סגן מזכיר הכנסת ק. ארן הודיעה על המסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת.
- ד.** י. גולדשמידט (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) הביא לקריאה שנייה חוק בתי הדין הדתיים הדרו-זיים (תיקון מס' 3), תשל"ב-1972.
 הוחלט: לקבל את החוק.
- ה.** י. גולדשמידט (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) הביא לקריאה שנייה חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 34), תשל"ב-1972.
 הוחלט: לקבל את החוק.
- ו.** סגן שר האוצר צ. דינשטיין הביא לקריאה ראשונה חוק הירבית (שינוי שיעורים), תשל"ב-1972. בוויכוח השתתפו: ז. שובל, י. בדר, א. לבנבראון. סגן שר האוצר השיב למתווכחים.
 הוחלט: להעביר את החוק לוועדת הכספים.
- ז.** סגן שר האוצר הביא לקריאה ראשונה חוק לתיקון פקודת ביטוח רכב מגועי (סיכוני צד שלישי), תשל"ב-1972. בוויכוח השתתף א. לבנבראון. סגן שר האוצר השיב לו.
 הוחלט: להעביר את החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.
- ח.** מ. שחל הגיש הצעת חוק לתיקון פקודת ביטוח רכב מגועי (סיכוני צד שלישי) (נוסח חדש), תשל"ב-1972. סגן שר האוצר צ. דינשטיין השיב להצעה.
 הוחלט: להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.
- ט.** מ. כרמל (בשם ועדת החוק והבטחון) הביא לקריאה שנייה חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 6), הוחלט: לקבל את החוק.
- תשל"ב-1972.** בוויכוח השתתף א. אבנרי. מ. כרמל השיב לו.
 הוחלט: לקבל את החוק.
- י.** מ. ורטמן (בשם ועדת העבודה) הביא לקריאה שנייה חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 7), תשל"ב-1972.
 הוחלט: לקבל את החוק.
- יא.** א. שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה) הביא לקריאה שנייה חוק רשות הגמלים (תיקון), תשל"ב-1972.
 הוחלט: לקבל את החוק.
- יב.** א. שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה) הביא לקריאה שנייה חוק רשות הגמלים (תיקון מס' 2), תשל"ב-1972.
 הוחלט: לקבל את החוק.
- ישיבה של"ג (י"ד באב תשל"ב - 25 ביולי 1972)**
 הי"ר - י. נבון; ט. סנהדראי; מ. ביבי.
- א.** סגן מזכיר הכנסת ק. ארן הודיעה על המסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת.
- ב.** שר-המסחר והתעשייה ח. בר-לב השיב על 9 שאלות תות של חברי הכנסת: ש. י. גרוס, ש. תמיר, א. אבנרי, ש. ארבלי-אלמזולגו, ש. מיקוניס.
- ג.** בהמשך הדיון על סקירת שר הדתות על פעולות משרדו השיב שר-הדתות ז. ורהפטיג למתווכחים. הצעות סיכום הוגשו על-ידי: מ. צ. גריה בשם סיעות המערך (עבודה-מפ"ם), מפד"ל, המפלגה הליברלית העצמאית, קידמה ופיתוח, שיתוף ואחווה; מ. ידיד בשם סיעת גח"ל; מ. פרוש בשם סיעת אגודת ישראל; י. הורביץ בשם סיעת הרשימה הממלכתית; א. ורדיגר בשם סיעת פועלי אגודת ישראל; א. אבנרי בשם סיעת העולם הזה-כוח חדש.
- הוחלט: לקבל את ההצעה שהוגשה על-ידי חברי הכנסת מ. צ. גריה.
- ד.** שר-החוקי א. אבן פתח את הדיון על משפטם של גבריאל שפירא ומאיר נשפיץ העומד להיפתח ביום 26 ביולי במוסקבה. בשם סיעותיהם מסרו הדעות: א. רזיאל-נאור, ר. ארוז, מ. צ. גריה, ש. י. גרוס, ג. האונגר, י. הורביץ, א. ורדיגר, ש. תמיר, א. אבנרי. שר החוקי העיר הערותיו לדברים שהושמעו. הצעות סיכום הוגשו על-ידי: ש. מיקוניס בשם סיעת מק"י; י. יפרח בשם סיעות המערך (עבודה-מפ"ם), גח"ל, מפד"ל, אגודת ישראל, המפלגה הליברלית העצמאית, הרשימה הממלכתית, קידמה ופיתוח, פועלי אגודת ישראל, שיתוף ואחווה, המרכז החפשי, העולם הזה-כוח חדש.
- הוחלט: לקבל את ההצעה שהוגשה על-ידי י. יפרח.
- ה.** א. שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה) הביא לקריאה שנייה חוק הטיס (תיקון מס' 2), תשל"ב-1972.
 הוחלט: לקבל את החוק.

שיתוף ואחווה; מ. ידיד בשם סיעות גח"ל, אגודת ישראל, המרכז החפשי.

הוחלט: לקבל את ההצעה שהוגשה על-ידי ד. קורן.

יב. מ. סורקיס (יו"ר ועדת הפנים) הביא לקריאה שנייה חוק רישוי עסקים (תיקון), תשל"ב-1972. הוחלט: לקבל את החוק.

יג. מ. סורקיס (יו"ר ועדת הפנים) הביא לקריאה שנייה חוק הרשויות המקומיות (מכרזים משותפים), תשל"ב-1972.

הוחלט: לקבל את החוק.

יד. מ. סורקיס (יו"ר ועדת הפנים) הביא לקריאה שנייה חוק הרשויות המקומיות (ביוב) (תיקון), תשל"ב-1972.

הוחלט: לקבל את החוק.

טו. מ. סורקיס (יו"ר ועדת הפנים) הביא לקריאה שנייה חוק הבחירות למועצת הרבנות הראשית (תיקון), תשל"ב-1972. בוויכוח השתתף ק. כהנא. מ. סורקיס השיב לו.

הוחלט: לקבל את החוק.

י. ה. קלינגהופר מסד הדעה בדבר הימנעות סיעתו מהצבעה.

זז. י. קרגמן (יו"ר ועדת הכספים) הביא לקריאה שנייה חוק מס רכוש וקרן פיצויים (תיקון מס' 8), תשל"ב-1972. בוויכוח השתתף א. גולדשטיין. י. קרגמן השיב לו.

הוחלט: לקבל את החוק.

זח. י. גולדשמידט (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) הביא לקריאה שנייה חוק העזרה המשפטית למדינות זרות (תיקון), תשל"ב-1972. בוויכוח השתתף י. ה. קלינגהופר. י. גולדשמידט השיב לו.

הוחלט: (1) לקבל גירסה ב' לסעיף 4. (2) לקבל את החוק.

ישיבה של"ד (ט"ו באב תשל"ב - 26 ביולי 1972) היו"ר - ש. רוזן; י. ישעיהו.

א. שר-החינוך והתרבות י. אלון מסד הדעה בשם הממשלה בדבר פקיעת כהונתו של סגן שר החינוך והתרבות א. זילין.

ב. סגן מוזכר הכנסת ק. ארן הודיעה על המסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת.

ג. ראש-הממשלה ג. מאיר מסדה סקירה על פעולות משרדה בדיון השתתפו: י. ה. קלינגהופר, מ. כרמל, ז. המר, י. נבון, ש. י. גרוס, י. שערי, א. הראל, י. חזן, ת. טובל, א. נחילה, ק. כהנא, ס. אלזובעבי, ש. תמיר, י. הררי, א. אבנרי, ש. מיקוניס, ש. כהן, ז. הרמן, ב. הלוי, א. אקרויון. ראש הממשלה השיבה למתווכחים. הצעות סיכום הוגשו על-ידי: מ. שחל בשם סיעות המערך (עבודה-מפ"ם), מפד"ל, המפלגה הליברלית העצמאית, הרשימה

א. אקרויון (יו"ר ועדת הכנסת) הודיע על החלטת ועדת הכנסת להעביר את הצעת חוק יסוד: הכנת סת (תיקון), שהגיש חבר-הכנסת ד' קורן, לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

ז. סגן מוזכר הכנסת ק. ארן הודיעה על המסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת.

ח. שר-הסעד מ. חוני השיב על 8 שאילתות של חברי הכנסת: ג. אליעד, מ. ידיד, מ. אביזוהר, א. לבני-בראון, ש. תמיר, א. אבנרי.

שר-הבריאות ו. שם-טוב השיב על 13 שאילתות של חברי הכנסת: מ. אביזוהר, י. מ. אברמוביץ, ג. פת, ז. המר, א. ורדיגר, א. לבנבראון, י. גולן, מ. ידיד, מ. פרוש, א. שוסטק, מ. גו.

שר-המשטרה ש. הלל השיב על 11 שאילתות של חברי הכנסת: י. הורביץ, ש. תמיר, ש. י. גרוס, ש. מיקוניס, א. אבנרי.

השר לקליטת העלייה ג. פלד השיב על 7 שאילתות של חברי הכנסת: ג. אליעד, א. ורדיגר, ש. תמיר, ש. מיקוניס, ט. סנהדראי.

סגן שר האוצר צ. דיגשטיין השיב על 9 שאילתות של חברי הכנסת: ש. לורנץ, ש. תמיר, ז. שובל, א. אבנרי, ג. אליעד, ש. כהן, י. הורביץ.

שר-התחבורה ש. פרס השיב על 4 שאילתות של חברי הכנסת: א. ורדיגר, ש. מיקוניס, ג. פת.

שר-התקשורת ש. פרס השיב על 2 שאילתות של חברי הכנסת: א. ורדיגר, מ. אביזוהר.

ט. בהמשך הדיון על סקירת שר התחבורה על פעולות משרדו השיב שר-התחבורה ש. פרס למתווכחים. הצעות סיכום הוגשו על-ידי: א. יפה בשם סיעות המערך (עבודה-מפ"ם), מפד"ל, המפלגה הליברלית העצמאית, קידמה ופיתוח, שיתוף ואחווה; ח. קורפו בשם סיעת גח"ל; ש. י. גרוס בשם סיעת אגודת ישראל; א. אבנרי בשם סיעת העולם הזה-כוח חדש; א. לבנבראון בשם סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה.

שום הצעה מהצעות הסיכום לא קיבלה את הרוב הדרוש.

י. שר-התחבורה ש. פרס הביא לקריאה ראשונה חוק לתיקון פקודת שפיכתם של שמונים לתוך מי הים (מס' 2), תשל"ב-1972. בוויכוח השתתפו: י. תמיר, א. אבנרי, שר התחבורה השיב למתווכחים. הוחלט: להעביר את החוק לוועדה שתיקבע על-ידי ועדת הכנסת.

יא. בדיון על הנושא רכישת אוטובוסים על-ידי חברת "אגד" מן החברה הגרמנית "מרדסס" השתתפו: א. לבנבראון, י. גולן, ד. זכין, א. אבנרי, ש. מיקוניס, י. הורביץ, א. שוסטק, מ. ידיד, מ. פרוש, מ. ברעם. שר-התחבורה ש. פרס השיב למשתתפים בדיון. הצעות לסיכום הדיון הוגשו על-ידי: ד. קורן בשם סיעות המערך (עבודה-מפ"ם), מפד"ל, המפלגה הליברלית העצמאית, קידמה ופיתוח,

הפרלמנטרי מן הנטייה המסתמנת בציבור לזולת בחשיבותה של הכנסת. כן עמד יושב-ראש הכנסת על הצורך למתן את עליית המתח באווירת הכנסת ובדיוניה על סף פתחה של השנה הרביעית לכהונתה ולקראת התקרבות מועד הבחירות לכנסת השמינית. דבר זה היווני לחוסן עמידתנו המדינית והבטחונות.

בתום דבריו בירך היושב-ראש בשנה טובה את נשיא המדינה, את ראש הממשלה ושריה, את צה"ל, את חברי הכנסת ועובדיה ומשפחותיהם, ואת כל עם ישראל בארץ ובתפוצות.

הממלכתית, קידמה ופיתוח, שיתוף ואחווה; א. ריאל-נאור בשם סיעת גח"ל; א. ורדיגר בשם סיעת פועלי אגודת ישראל; ת. טובי בשם סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה; ש. מיקוניס בשם סיעת מק"י; א. אבנרי בשם סיעת העולם הזה – כוח חדש.

הוחלט: לקבל את ההצעה שהוגשה על-ידי מ. שחל.

ד. יושב-ראש הכנסת י. ישעיהו סיכם את עבודת המושב השלישי של הכנסת השביעית בציינו את מאזן הפעולות בכל התחומים וביחוד בתחום החקיקה. הוא הזהיר מפני הסכנה האורבת למשטר